

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ ULUSLARARASI FİLOLOJİ VE ÇEVİRİBİLİM DERGİSİ

KARAMANOĞLU MEHMETBEY UNIVERSITY INTERNATIONAL JOURNAL OF PHILOLOGY AND TRANSLATION STUDIES

KARAMAN

**Cilt / Volume: 6 – Sayı / Issue: 2
Aralık / December 2024**

UFCED

**KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI FİLOLOJİ VE ÇEVİRİBİLİM DERGİSİ**

**KARAMANOĞLU MEHMETBEY UNIVERSITY
INTERNATIONAL JOURNAL OF PHILOLOGY AND TRANSLATION STUDIES**

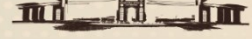
**e-ISSN: 2687-5586
Cilt/ Volume: 6 – Sayı / Issue: 2
Aralık /December, 2024**

**KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI FİLOLOJİ VE ÇEVİRİBİLİM DERGİSİ**

INTERNATIONAL JOURNAL OF
PHILOLOGY AND TRANSLATION STUDIES

Cilt / Volume: 6 – Sayı / Issue: 2
Aralık / December, 2024
e-ISSN: 2687-5586

Sahibi / Owner

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Adına
On behalf of Karamanoğlu Mehmetbey University
Prof. Dr. Mehmet GAVGALI

Editör / Editor

Dr. Öğr. Üyesi Ümmügülsüm ALBİZ

Editör Yardımcıları / Editorial Assistants

Doç. Dr. Esin EREN SOYSAL
Dr. Öğr. Üyesi Aysel YILDIZ EROL
Dr. Öğr. Üyesi Murat ERBEK
Dr. Öğr. Üyesi Selin TEKELİ

Yayın Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Funda KIZILER EMER
Doç. Dr. Kerim Can YAZGÜNOĞLU
Doç. Dr. Mehmet Cem ODACIOĞLU
Doç. Dr. Serhan DİNDAR
Doç. Dr. Sine DEMİRKIVIRAN
Doç. Dr. Turgay ŞAFAK
Dr. Öğr. Üyesi Eda Havva TAN METREŞ
Dr. Öğr. Üyesi Filiz ŞAN
Dr. Öğr. Üyesi Kamile Sinem KÜÇÜK
Dr. Öğr. Üyesi Seçil VARAL
Dr. Öğr. Üyesi Ümit GEDİK
Dr. Mehtap YILMAZ

Sekretarya / Secretariat

Arş. Gör. Dr. Emre BEYAZ

İletişim / Contact

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yunus Emre Yerleşkesi
Yabancı Diller Yüksekokulu, 70200
Tel: (0338) 226 20 00

E-Posta: ufced@kmu.edu.tr

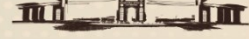
Lütfen, makale göndermek için DergiPark sistemini kullanınız:

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ufced>

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI FİLOLOJİ VE ÇEVİRİBİLİM DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF
PHILOLOGY AND TRANSLATION STUDIES

Cilt / Volume: 6 – Sayı / Issue: 2
Aralık / December, 2024
e-ISSN: 2687-5586

Danışma Kurulu / Advisory Board

Prof. Dr. Adnan KARAİSMAİLOĞLU

(Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Ahmet Cüneyt ISSI

(İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Ahmet SARI

(Atatürk Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Alaâttin Karaca

(Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Ali AKAR

(Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Ali TİLBE

(İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Türkiye)

Prof. Dr. Arif ÜNAL

(Sakarya Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Bülent KIRMIZI

(Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Bülent OKAY

(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Cemşems TÜMER

(Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi,
Türkiye)

Prof. Dr. Elfina SIBGATULLİNA

(Institute of Oriental Studies of the Russian
Academy of Sciences, Russia)

Prof. Dr. Hasan YILMAZ

(Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Hicabi KIRLANGIÇ

(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Huang RENWEİ

(Fudan University, China)

Prof. Dr. İlyas ÖZTÜRK

(Sakarya Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Kubilay AKTULUM

(Hacettepe Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Mehmet Faruk TOPRAK

(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Mehmet Hakkı SUÇİN

(Gazi Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Mohamed HARİDY

(Ain Shams University, Egypt)

Prof. Dr. Muharrem TOSUN

(Sakarya Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Nâmık AÇIKGÖZ

(Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Nihan DEMİRİYAY

(Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
Türkiye)

Prof. Dr. Onur KÖKSAL

(Selçuk Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Reyhan ÇELİK

(Akdeniz Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Sevinç ÜÇGÜL

(Erciyes Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Sun YİNGGANG

(Zhejiang University, China)

Prof. Dr. Türkan OLCAY

(İstanbul Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Yusuf ÖZ

(Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye)

Prof. Dr. Zeynep BAĞLAN ÖZER

(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
Türkiye)

Prof. Dr. Zhang HUA

(Beijing Language and Culture University,
China)

Doç. Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

(Kırıkkale Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Ahmet Hamdi CAN

(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Türkiye)

Doç. Dr. Rahman AKALIN

(Trakya Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Derya ADALAR SUBAŞI
(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Emad Abdelbaky Abdelbaky ALY
(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Türkiye)

Doç. Dr. Emra BÜYÜKNİSAN
(Mersin Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Fatıma Betül ÜYÜMEZ
(Anadolu Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Hakan YILMAZ
(Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi,
Türkiye)

Doç. Dr. Hassan Akbari BEİRAGH
(Semnan University, Iran)

Doç. Dr. Gonca ÜNAL CHIANG
(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. İnci İNCE ERDOĞDU
(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Kerim Can YAZGÜNOĞLU
(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi,
Türkiye)

Doç. Dr. Li XİAOLİ
(Beijing Language and Culture University,
China)

Doç. Dr. Mehmet Cem ODACIOĞLU
(Bartın Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Olga N. GRIGORYEVA
(Moscow State University, Russia)

Doç. Dr. Orhan OĞUZ
(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Türkiye)

Doç. Dr. Recep DURGUN
(Selçuk Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Sabire ARIK
(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Serhan DİNDAR
(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Türkiye)

Doç. Dr. Veli UĞUR
(Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Türkiye)

Doç. Dr. Zümre Gizem YILMAZ KARAHAN
(Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,
Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Arif YILDIRIM
(Erciyes Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Asya Sakine UÇAR
(İğdır Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Ayla AKIN
(Ege Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe BOZKURT
(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Ceren ÖZGÜLER
(Hacettepe Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Fadime ÇOBAN
(Bartın Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Faruk TÜRK
(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Fatih ŞİMŞEK
(Sakarya Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Fatma Ecem CEYLAN
(Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi,
Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Feyza GÖREZ
(Erciyes Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi İhsan DOĞRU
(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Türkiye)

Doç. Dr. Nesrin ŞEVİK
(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Nurcan KALKIR
(Erciyes Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Pınar TAŞDELEN
(Hacettepe Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Özlem KASAP
(Hacettepe Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Serkut Mustafa DABBAGH
(Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi,
Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Ümit GEDİK
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye)

Dr. Elif KATİP ÇIRAKLI
(Ankara Üniversitesi, Türkiye)

DİZİNLER / INDEXES

 <p>MODERN LANGUAGE ASSOCIATION</p>	 <p>GENERAL IMPACT FACTOR</p>
 <p>Academic Resource Index ResearchBib</p>	 <p>Google Scholar</p>
 <p>ASOS indeks</p>	 <p>idealonline</p>
 <p>CiteFactor Academic Scientific Journals</p>	 <p>INFOBASE INDEX</p>
 <p>DRJI</p>	 <p>EuroPub</p>
 <p>ROOTINDEXING JOURNAL ABSTRACTING AND INDEXING SERVICE</p>	 <p>TEI Türk Eğitim İndeksi</p>

EDİTÖRDEN

Saygıdeğer Okuyucular,

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uluslararası Filoloji ve Çeviribilim Dergisi'nin (KMU UFCED) 6. cilt 2. sayısını dokuz makale ile sizlere sunmaktan büyük bir mutluluk duyuyoruz.

2024 Aralık sayımızın ilk makalesi Hüseyin ELHEMIT tarafından kaleme alınan *Arapça, İngilizce ve Türkçedeki Halk Deyimlerinde Ayların Tanımları (I-VI ayları)* adlı çalışmadır. Elhemit, çalışmasında toplumun kültürünün yansıması olan halk deyimlerinin, geçmiş nesillerin deneyimlerini temsil ettiğini belirtmiş ve çalışmasında ise yalnızca aylarla ilgili halk deyimlerine odaklanmış, Arapça, İngilizce ve Türkçe dillerinde karşılaştırmalar yapmıştır.

Serhan DİNDAR tarafından yazılmış olan *Domestication ou défamiliarisation en traduction?: exemple du discours licencieux* isimli Fransızca çalışma, sayımızın ikinci makalesini oluşturmaktadır. Kültürel bir aktarım olan diller arası çeviri için bağlam, kültürel arka plan, anlam gibi çeşitli faktörlerin dikkate alınması gerektiğini ve bu faktörlerin belirli bir söyleme sahip kültürel metinlerin çevirisinde ortaya çıktığını vurgulayan Dindar, müstehcen söylem içeren bazı metinlerin Fransızcadan Türkçeye çeviri örneklerini incelerken, kaynak metnin anlamını ve etkisini daha iyi ortaya koymak için çevirmenin kullandığı strateji üzerinde durmaktadır.

Sayımızın bir başka makalesi ise Aliye GENÇ, Şule ÇINAR YAĞCI, *Özel İsimler Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Çevirileri ile Yapay Zekâ Çevirilerinin Karşılaştırılması* isimli çalışmalarında, Tercüme Bürosu çevirmenlerinden Sabahattin Eyüpoğlu, Yaşar Nabi Nayır ve Sabri Esat Siyavuşgil'in çeviri eserleri, ChatGPT 3.5 ve ChatGPT 4.0 versiyonlarındaki çeviriler ile karşılaştırılmıştır. Yer, unvan, kişi ve mezhep isimlerinin çevirisine odaklanan çalışma, insan ve makine çevirisi arasındaki farklılıkları ortaya koymayı amaçlamıştır.

Aralık sayımızın dördüncü makalesi Tuğba AKMAN tarafından kaleme alınmış olan *Trauma and Psyche in Invisible Man and The Time Regulation Institute: A Lacanian Psychoanalytical Approach* başlıklı makaledir. Akman, çalışmasında Jacques Lacan'ın psikoanalitik teorisi çerçevesinde Ralph Ellison'ın *Görünmez Adam* (1952) ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* romanlarını ele alarak travmanın, bilinç değişikliklerinin ve derin üzüntünün tasvir edilmesini ve bu durumların karakterlerin aidiyet duygusu ve hayal kırıklığı üzerindeki dönüşüm etkisini incelemiştir.

Hüseyin ERSOY, kaleme aldığı *Devlet Kurumlarında Çalışan Kadrolu Çevirmenlerin Görev Uygulamalarındaki Yanlışların Devlet Bütçesine Olumsuz Etkileri – “Tasarruf Tedbirleri” ve Kamuda Çalışan Çevirmenlerin Çalışma Koşulları Odaklı Bir Çalışma* başlıklı

yazısında devlet kurumlarında çalışan çevirmenlerin yanlış konumlandırılmalarının devlet bütçesine olumsuz etkilerini ortaya koymaya çalışmıştır.

Sayımızdaki *Constructing Conversational Meaning: Analysing Side Remarks Within Ongoing Interpreter-Mediated Discourse* isimli makale ise Burak ÖZSÖZ tarafından çalışılmıştır. Özsöz, söylem çözümlemesi yaklaşımı ile Goffman'ın katılımcı konumlanması kavramı doğrultusunda, çevirmen aracılı TV Talk Show'larında yan yorumların rolünü incelemiştir.

Esad Ömer ŞEKER ve Aylin SEYMEN ise *Die Analyse der humorvollen Lernaktivitäten in Lagune 1 und Lagune 2 Lehrwerke* isimli çalışmaları ile sayımıza katkıda bulunmuşlardır. Çalışma, Lagune 1 ve Lagune 2 adlı Almanca öğretim kitaplarındaki mizahi öğelerin dil öğreniminde motivasyonu artırma ve öğrenme ortamını cazip hale getirmesi yönündeki rolünü incelemektedir. Çalışmada Lagune 1 ve Lagune 2 de analiz edilen mizahi öğelerin dört beceriyi eşit düzeyde desteklemediği ortaya konulmaktadır.

The Presentation of Orientalist Discourse in Translation: Turkish Translations of Alexander William Kinglake's Eothen isimli çalışma ise Sitem İNCE tarafından kaleme alınmıştır. İnce, çalışmasında Alexander William Kinglake'in *Eothen or Traces of Travel Brought Home from the East* (1844) isimli seyahat eserinin çevirisini, Edward Said'in oryantalist söylemi çerçevesinde incelemiştir.

Rahman Akalın ise *Çeviri Olgusuna Dil Penceresinden Bakmak: Dil Felsefesi Odaklı Bir Okuma* başlıklı çalışması ile sayımıza katkı sağlamış bulunmaktadır. Dil olgusuna yönelik farklı yaklaşımları ele alan yazar, çeviriyi dil felsefesi açısından anlamlandırmaya çalışmıştır.

2024 yılının ikinci sayısı ile karşınızda olduğumuz siz okurlarımıza, makalelerin değerlendirme sürecinde bizden desteklerini esirgemeyen kıymetli hakemlerimize, çalışmalarına dergimizde yer veren değerli yazarlarımıza ve dergimizin yayım sürecinde desteklerini esirgemeyen editör kuruluna teşekkürlerimi sunuyorum, faydalı okumalar diliyorum.

Dr. Öğr. Üyesi Ümmügülsüm ALBİZ

İÇİNDEKİLER

Arapça, İngilizce ve Türkçedeki Atasözlerinde ve Halk Deyimlerinde Ayların Tanımları (I-VI ayları)

Definitions of Months in Proverbs and Folk Idioms in Arabic, English and Turkish (Months I-VI)

Araştırma Makalesi / Research Article

Hüseyin ELMHEMIT* 172

Domestication ou défamiliarisation en traduction ? : exemple du discours licencieux

Çeviride Yerelleştirme mi Yoksa Yabancılaştırma mı?: Müstehcen Söylem Örneği

Araştırma Makalesi / Research Article

Serhan DİNDAR* 191

Özel İsimler Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Çevirileri ile Yapay Zekâ Çevirilerinin Karşılaştırılması

Comparison of Early Republican Period Translations and Artificial Intelligence Translations in the Context of Proper Names

Araştırma Makalesi / Research Article

Aliye GENÇ*, Şule ÇINAR YAĞCI** 207

Trauma and Psyche in *Invisible Man* and *The Time Regulation Institute*: A Lacanian Psychoanalytical Approach

Görünmez Adam ve Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nde Travma ve Psike: Bir Lacancı Psikanalitik Yaklaşım

Araştırma Makalesi / Research Article

Tuğba AKMAN KAPLAN* 229

Devlet Kurumlarında Çalışan Kadrolu Çevirmenlerin Görev Uygulamalarındaki Yanlışların Devlet Bütçesine Olumsuz Etkileri – “Tasarruf Tedbirleri” ve Kamuda Çalışan Çevirmenlerin Çalışma Koşulları Odaklı Bir Çalışma

The Negative Impacts of the Mistakes in the Work Practices of Staff Translators Employed in Public Institutions on the State Budget – A Study Focused on “Savings Measures” and Working Conditions of Public Translators

Araştırma Makalesi / Research Article

Hüseyin ERSOY* 245

Constructing Conversational Meaning: Analysing Side Remarks Within Ongoing Interpreter-Mediated Discourse

Karşılıklı Konuşmada Anlam İnşası: Sözlü Çeviri Bağlamında Yan Yorumların Çözümlemesi
Araştırma Makalesi / Research Article

Burak ÖZSÖZ* 259

Die Analyse der humorvollen Lernaktivitäten in Lagune 1 und Lagune 2 Lehrwerke

Lagune 1 ve Lagune 2 Ders Kitaplarındaki Mizahi İçerikli Öğrenme Aktivitelerinin Analizi
Araştırma Makalesi / Research Article

Esad Ömer ŞEKER*, Aylın SEYMEN** 275

The Presentation of Orientalist Discourse in Translation: Turkish Translations of Alexander William Kinglake's *Eothen*

Çeviride Oryantalist Söylemin Sunuluşu: Alexander William Kinglake'in *Eothen* İsimli Eserinin Türkçe Çevirileri

Araştırma Makalesi / Research Article

Sitem İNCE* 293

Çeviri Olgusuna Dil Penceresinden Bakmak: Dil Felsefesi Odaklı Bir Okuma

Looking at the Phenomenon of Translation from a Language Perspective: An Evaluation Focused on Philosophy of Language

Araştırma Makalesi / Research Article

Rahman AKALIN* 313

Arapça, İngilizce ve Türkçedeki Atasözlerinde ve Halk Deyimlerinde Ayların Tanımları (I-VI ayları)

Definitions of Months in Proverbs and Folk Idioms in Arabic, English and Turkish (Months I-VI)

Araştırma Makalesi / Research Article

Hüseyin ELMHEMIT*

* Dr. Öğr. Üyesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Hatay, Türkiye, e-posta: hud.kk51@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3630-5215

ÖZET

Halk deyimleri toplumun ve toplum kültürünün ruhunu yansıtır; geçmiş nesillerin deneyimlerini temsil eder ve genellikle doğrudur. Bu deyimler, zaman içinde kuşaklar arasında aktarılan bir dizi deneyime dayanmaktadır. Son yıllarda kullanımlarının azalmasına rağmen, halk deyimlerinin hala çağdaş toplulukların hafızasında özel bir yeri vardır. Dünya genelinde birçok ülkede deyimler benzerlik gösterir. Bu çalışmada sadece aylarla ilgili halk deyimlerine odaklandık ve sadece altı ayı inceledik. Geriye kalan altı ayı başka bir çalışmada ele alacağız. Arapça, İngilizce ve Türkçe arasında karşılaştırma yaptık. Bu diller arasında, Arapça bu deyimleri daha fazla kullanma eğilimindedir, Türkçe ise kullanım bakımından daha sınırlıdır. Coğrafi farklılıkların bu deyimler üzerinde etkisi vardır ve İngilizce deyimler genellikle Arapça deyimlerden bir ay veya daha fazla geriden gelir. Örneğin, Arap deyimleri mart ayının hava durumunu ılıman olarak tanımlarken, İngiliz deyimleri hala bu ayı soğuk olarak tanımlar. Ancak her ikisi de yaz aylarında, özellikle haziran ayında sıcak havanın ve yaz mevsiminin olduğunu ifade eder.

Anahtar Sözcükler: Arap Dili ve Belagatı, Halk Deyimleri, Aylar, Halk Hafızası, Atasözlerinin Karşılaştırılması

ABSTRACT

Idiom represent the spirit and culture of a society; they embody the experiences of previous generations, and proverbs do not lie. They are wisdom that emerged from various trials passed down through generations over time. Despite their reduced usage in recent times, proverbs still hold a significant place in the collective memory of contemporary societies. Many proverbs share similarities across most countries globally. In this research, we focused solely on proverbs related to the months, examining only six months in this study. We will cover the remaining six months in separate research. We compared Arabic, English, and Turkish languages, finding that Arabic tends to use these proverbs more than the other languages, with Turkish having the least presence, lacking popular proverbs for each month like Arabic and English. Geographic differences played a role in shaping these proverbs, and although there are similarities, English proverbs often lag one month or more behind Arabic ones. For instance, while Arabic proverbs describe March as a month where the weather becomes moderate, English proverbs still depict this month as cold. However, they align in characterizing June as a hot and peak summer month.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Popular Proverbs, Months, Popular Memory, Arabic and Turkish Proverbs. Comparison Between Proverbs

1. Giriş

Halk deyimleri, dünya genelinde kültür mirasının önemli bir parçasıdır, çünkü onlar aracılığıyla toplumların değerleri ve deneyimleri yüzyıllar boyunca aktarılır. Bu deyimler, topluluklar içinde kuşaklar arası bir iletişim köprüsü oluşturur, çünkü sözlü olarak aktarılırlar ve genellikle bilgelik ve öğüt içerirler. Deyimlerin yaygın olarak ele aldığı konulardan biri aylardır. Bunlar, yılın mevsimlerini ve değişimlerini ifade etmek için bir araç olarak kullanılır. Aşağıda, üç ana dil arasındaki halk deyimlerinde ayların tasvirlerini karşılaştırma ve analiz etme amacındayız: bu diller Arapça, İngilizce ve Türkçedir.

Arapçada, halk deyimlerinde ayların ifadesi zengin ve benzetmelerle doludur. Dil, her bir ayın özelliklerini sanatsal bir şekilde tanımlamak için ustalıklı kullanılır. Bu deyimler, güzel şiirsel ifadelerden ve retorik tasvirlerden oluşan çeşitli tabirler içerir. Bunlar da dinleyici için anlatıya çekicilik katar. Arapçada halk deyimlerinde ayların tasviri, günlük yaşamı zenginleştiren ve farklı mevsimlerin zorluklarına ışık tutan gerçekçi bir betimleme olarak ortaya çıkar. Bu deyimler, her bir ay için özel ve o ayın karakteristik özelliklerini yansıtan ayrıntılı bir tasvir içerir. Kış aylarını anlatan deyimler, soğuk havayı ve kar yağışını vurgularken, ilkbahar deyimleri tarım sezonunun başlangıcına ve yaşamın yeniden canlanmasına işaret eder. Yaz aylarıyla ilgili deyimlerde, sıcaklığın yüksekliği ve tatil mevsiminin keyfiyle alakalı çeşitli tasvirler yer alır. Bu deyimlerin çeşitliliği, toplumun zaman içinde hava durumu ve mevsim değişiklikleriyle nasıl etkileşime girdiğini gösterir ve deyimler, bilgelik ve gelenekleri nesiller arasında aktarmada önemli bir rol oynar.

Buna karşılık, İngilizcede halk deyimlerinde ayların ifadesi toplumun kültürel ve coğrafi karakterini yansıtır. Bu deyimler, ayları tanımlarken gerçekçilikle romantizmi birleştirir ve hava durumu ile mevsimlerin günlük yaşam üzerindeki etkisini yansıtır. İngilizcede halk deyimleri, kültürün ve coğrafyanın dil üzerindeki etkisini vurgular. Sonuç olarak, İngilizce deyimler, dilin doğa ve çevre ile nasıl bağlantılı olduğunu ve toplumun farklı aylara yönelik tercihlerini ve beklentilerini nasıl yansıttığını gösterir.

Türkçede deyimler, Arapça veya İngilizce kadar yaygın olmasa da kültürel mirasın ayrılmaz bir parçası olarak ortaya çıkar; dilin ve halk kültürünün benzersizliğini yansıtır. Bu deyimler, ayları tanımlamak için yerel benzetmeler ve semboller kullanmasıyla öne çıkar ve onların detaylarına ışık tutar. Türkçede bu deyimler, toplumun çevresi ile olan yakın ilişkisini ifade etmek için bir araç olarak dilin kullanılmasını gösterir. Hassaten bazı ayların özelliklerini belirleyen doğal ve coğrafi unsurlara odaklanır.

Bu makalede, bu üç dilde bazı halk deyimlerine odaklanarak insanların zihinlerinde vurgulanan değerleri ve ayların niteliklerini anlamaya çalışacağız.

1.1. Çalışmanın Önemi

Arapça, İngilizce ve Türkçede deyimleri konu alan bu çalışma alanında ilk örnek olma özelliği taşımaktadır. Dilbilimsel ve kültürel analizde bir çığır açan bu araştırma ile deyimler, kültürel bilgeliğin zaman üstü ifadeleri olarak toplumların kolektif bilincine benzersiz bir bakış açısı

maktadır. Bu deyimlerin içinde paylaşılan değerlerin, inançların ve kültürel inceliklerin iç içe geçmiş zengin dokusu bu araştırmayla kısmen ortaya konulmaktadır.

Üç dildeki en ünlü deyimleri karşılaştırarak, bu çalışma farklı kültürler arasındaki bağlantıları ortaya koyuyor ve dil sınırlarının ötesinde rezonans bulan evrensel temaları sergiliyor. Bu kültürler arası inceleme, sadece Arapça, İngilizce ve Türkçe'nin dil mirasını derinleştirmekle kalmayıp aynı zamanda bu eski özlü sözlerin insan düşünce ve davranışını şekillendirmedeki kalıcı önemini vurguluyor. İlk örneği olması nedeniyle bu çalışma dil, tarih ve sosyokültürel faktörlerin deyimlerin evrimine ve yayılmasına nasıl katkıda bulunduğunu anlamamıza olanak sağlıyor. Temelde, bu çalışma dil sınırlarını aşarak, kültürel kimliği korumanın ve bilgi aktarmanın derin anlamını küresel bir takdire sunuyor.

1.2. Çalışmanın Amacı ve Yöntemi

Makalenin temel hedefleri iki yönlüdür. İlki bu üç dilde en ünlü deyimlerin belirginliğini ve yaygınlığını ayırt etmek; ikincisi ise coğrafi faktörlerin bu deyimlerin oluşumu ve popülerliği üzerindeki potansiyel etkisini göstermektir. Bu çok yönlü yaklaşım, sadece coğrafi dağılımını haritalandırmayı değil, aynı zamanda popüler deyimlerin dokusunu şekillendirmede dil mirası, kültürel bağlam ve coğrafi doğa arasındaki karmaşık etkileşimi aydınlatmayı amaçlıyor.

Tanımlayıcı bir yöntem kullanılarak, ilgili dillerdeki deyimler edebiyatından ve çeşitli çevrimiçi platformlardan elde edilen çok sayıda deyim titizlikle incelendi. Kültürel, coğrafi ve tarihsel temellere sahip olan deyimlerin çevirisindeki zorluklara rağmen Arapça ve İngilizce deyimleri Türkçeye çevirmek için özel bir çaba harcandı.

2.1. Birinci Ay: (كانون الثاني , January, Ocak)

Batı takvimine göre, ocak, Miladi yılın ilk ayı olarak kabul edilir. Ocak, yeni yılın başlangıcını temsil eder, geçmiş dönemi değerlendirmek ve gelecekteki hedefleri belirlemek için bir dönem olarak öne çıkar. Aynı zamanda umut ve içsel bir bakış açısı sunar. Bu ay, birçok ülkede hava koşullarının sert olduğu bir döneme denk gelir ve birçok kişi soğuk hava ve don olaylarına maruz kalır.

Arap dilinde ve toplumunda Ocak (Kanun II), Şam ve Irak'ta kullanılan Süryani adlarını içeren¹ Miladi yılın ilk ayıdır. Körfez, Mısır ve Fas'ta يناير (Yanayir) ayna denk gelir. Tunus ve Cezayir'deki adlandırmada ise جانفي (cânfi)'dir.² Bu makalede 'Kanun' ismi en yaygın olduğu ve halk arasında sadece bu ismin kullanıldığı için tercih edilmiştir. Diğer adlandırmalar ise Batı dillerinden yapılan çevirilerden ibarettir. Bu ay Arap kaynaklarında kışın soğuk hava ile sıkça ilişkilendirilmiştir. *Lisânü'l-'Arab* kitabında:

"والكانونان: شهران في قلب الشتاء رومية كانون الأول وكانون الآخر هكذا يسميهما أهل الروم"

¹ İbrahim Mustafa – Ahmet Zeyat, *el-Mu'cemu el-Vesit* (Kahire: Darul Da'va, 1960), 1/470.

² Bkz: kompozisyonlar.com. Erişim 21 Eylül 2024. https://kayfa-how.blogspot.com/2016/05/blog-post_11.html

"İki Kanun(aralık ve Ocak): kışın ortasındaki iki ay. "Rumlar, bunları ilk kanun ve son kanun olarak adlandırır". der.³

"*أثقل من كانون*" Araplar bir kişi hakkında "Kanundan daha ağırdır."⁴ Yani bu Ocak ayı başka aylara nispeten ihtiyaç duyulmayan harcamaya ihtiyaç duyar, bu yüzden bu ay çok ağırdır.⁵ Ocak ayı, özellikle Arap dünyasında, özdeyişler ve halk hikâyeleri açısından en zengin aydır. Aşağıda bu popüler özdeyişlerin yer aldığı bir tablo ve onların Türkçe çevirileri bulunmaktadır.

Arapça	Türkçe Tercümesi
عرس المجانين في كوانين.	Delilerin düğünü Kevânînde (Aralık ve Ocak) olur.
في كانون كنّ في بيتك وكثير حطبك وزيتك.	Ocak ayında saklan, odunun ve yağın çok olsun.
في كانون الأصم أقعد في بيتك وانطم.	Ocak ayında evinde sarın otur.
في كانون كنّ وعلى(البعير) الفقير حن.	Ocakta örtün ve fakire (deveye) Şefkatli ol.
مثل عتمة كانون.	Ocağın karanlığı gibi (bir şey).
أبرد من مية كانون.	Ocağın suyundan daha soğuk (kişi).
بعد كانون الشتا بيهون.	Ocağın ardından iş kolaylaşır.
غيمة كانون بتخوف المجنون.	Ocağın bulutu deliyi bile korkutur.
شمس كانون مثل الطاعون.	Ocağın güneşi veba gibidir.
في كانون الصحو فيه ظنون.	Ocak ayında açık havaya güvenilmez.
سيل الزيتون من سيل كانون.	Zeytinyağının bolluğu Ocak ayından belli olur.
كانون الأجرد بيخلي الشجر أمرد.	Ocak ayındaki rüzgârlar ağaçları çıplak bırakır.
في كانون كل ما دخل الليل دخل السيل.	Ocakta gece geldiğinde sel olur. (Yağmur çok yağar).

Bu deyimler, insanların dillerinde dolaşan ve bir bölgeden diğerine değişen bazıları ise bölgesel olan halk deyimleridir. Tabloda gördüğümüz gibi, bu deyimler Ocak ayındaki soğuğa dikkat çekiyor ve bu ayda evde olmayı tavsiye ediyor, zor bir ayda fakire iyilik yapmayı vurguluyor ve bu aydaki iyiliğin bu aydaki yağmurların miktarına bağlı olduğuna dikkat çekiyor.

Yılın ilk ayı olan Ocak, İngiliz atasözlerinde başlangıçlar ve yenilenme ruhuyla gelir. İnsanlar bu ayı bir dönemin sonu ve yeni bir dönemin başlangıcı olarak tasvir eder, yeni yıl ritüelleri bu aya yansır. Kışın soğuğu bu dönemde etkisini gösterir ve aile içi, toplumsal

³ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî, *Lisânü'l-'Arab* (Beyrut: Daru Sadır, 1414), 13/362.

⁴ Ebü Hilâl el-Hasen b. Abdillâh b. Sehl el-Askerî, *Cemharatul Emsâl* (Beyrut: Darul Fikir,1988), 1/294.

⁵ Ebü'l-Fazl Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. İbrâhîm el-Meydânî, *Mecmau'l-Emsâl* (Bayrut: Darulmarifa, 1355), 1/156.

ritüellerle birlikte geçmiş yılı düşünme ve gelecek dönem için hedefler belirleme fırsatı sunar. Aşağıdaki tabloda, yaygın olarak kullanılan en önemli İngilizce deyimleri bulabilirsiniz.

İngilizce	Türkçe Tercümesi
January brings the snow, makes our feet and fingers glow.	Ocak karı getirir, ayaklarımızı, parmaklarımızı kızartır.
As January goes, so goes the year.	Ocak nasıl geçerse yıl öyle geçer.
January is the key to the year.	Ocak yılın anahtarıdır.
A warm January, a cold May.	Sıcak bir Ocak, soğuk bir Mayıs gibidir.
As cold as January.	Ocak gibi soğuk.
A fair January, a fair year for the farmer. ⁶	Çiftçi için adil bir Ocak, adil bir yıl demektir.

İngilizce atasözü örneklerinin Arapçadakilerden daha az olduğu ve yukarıda belirttiğimiz gibi hem yeni yılın başlangıcını hem de bu ayın soğukluğunu işaret ettiği söylenebilir. Tablodan gördüğümüz gibi, Arapça ve İngilizce arasında bazı deyimlerde benzerlikler bulunmaktadır.

Türkçede, ilk ay ile ilgili yaygın atasözleri bulunmamaktadır. Atasözlerinin çoğu, birazdan göreceğimiz gibi, üçüncü ve dördüncü aylar etrafında döner. Ancak yaygın olan bazı sözler, örneğin 'Ocağın soğukunda evleri şömineler değil, sıcak yürekler ısıtır'⁷ bulunmakta; fakat bunlar deyim veya atasözü niteliğinde değil daha çok kitaplarda veya meşhur hikayelerde geçmektedir.

2.2. İkinci Ay (Şubat, شباط , February)

Arap kaynaklarında bu ay hep bir Roma ayı olarak anlatılmaktadır.⁸ Buna ek olarak bu ayın bu isimle anılması konusunda bir takım yorumlar zikredilmektedir. Aynı zamanda bu ayın eksikliğini diğer aylara göre iki gün eksik olarak açıklamaya çalışmaktadırlar.⁹ Yorumlardan biri Roma krallarından birinin zamanında savaş çıktığını ve kralın kazandığını söyler. Romalılar düşman ordusunun komutanını boğdular ve Şubat bu şekilde olmuştur. Bu yüzden bu ayı iki gün azalttılar. Şubat ayından alıp bu iki günü Temmuz ve Ocak aylarına eklediler.¹⁰ Arap kaynakları, Romalıların Şubat ayını çok sevdiklerini iddia edenlerden,¹¹ Romalıların bu ayı çok sevmediklerini¹² söyleyenlere kadar farklı görüşlere sahiptir. Doğu Arap ülkeleri,

⁶ Bkz: trove.nla.gov.au. Erişim 21 Eylül 2024. <https://trove.nla.gov.au/newspaper/article/69208226>; wikipedia.org. Erişim 21 Eylül 2024. <https://en.wikipedia.org/wiki/January> .

⁷ Bkz: cnnturk.com. Erişim 21 Eylül 2024. <https://www.cnnturk.com/yasam/ocak-ayi-sozleri-mesajlari-2024-resimli-hos-geldin-ocak-ile-ilgili-sozler-1875540> .

⁸ Bkz mesela: Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Alî el-Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ fi şinâ'ati'l-inşâ'* (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1922), 6/248.

⁹ Ebü Muhammed Takıyyüddîn Ahmed b. Alî el-Makrîzî, *el-Mevâ'iz ve'l-i'tibâr bi zikri'l-huât ve'l-âşâr*, (Beyrut: Darul Kutub el-İlmiyye, 1418), 1/284.

¹⁰ el-Makrîzî, *el-Mevâ'iz*, 1/285.

¹¹ Enis Feriha, *esmaul Eşhuri fil Arabiyye* (Bayrut: Darül İlm lil Melayin, 1952), 17.

¹² el-Makrîzî, *el-Mevâ'iz*, 1/285.

Körfez ülkeleri hariç, bu ayı temsil etmek için "Şubat" terimini kullanırken, batı Arap ülkeleri, Mısır dahil, genellikle "فبراير" (Fibrayar) kelimesini kullanmaktadır.

Bu ay da, önceki gibi, halk deyimlerinde çokça geçen bir aydır. Bu deyimler çeşitlilik gösterir mesela bu ayın da soğuk olduğuna işaret eden ifadeler rastlanır; "بين كوانين وشباط عند جارك لا تبات" Aralık ve Şubat arasında komşunda bile yatma." derler. Ayrıca, bu ayın hava durumundaki değişkenliğine sık sık vurgu yaparlar; "شباط ما على كلامه رباط" "Şubat'ın konuşmasına (havası) güvenilmez." derler. Halk deyimleri, bu ayın güvenilir olmadığı konusunda uyarılarda bulunur; "لا تغرك صحوة كانون ولا غيمة شباط", "Ocağın güneşi ve Şubatın bulutu seni aldatmasın" derler. İşte en önemli Arap halk deyimleri şunlardır:

Arapça	Türkçe Tercümesi
بين كوانين وشباط عند جارك لا تبات.	Aralık ve Şubat arasında komşunda bile yatma!
لا تغرك صحوة كانون ولا غيمة شباط.	Ocağın güneşi ve Şubat'ın bulutu seni aldatmasın
امشي على غيم كانون ولا تمشي على نقا شباط.	Ocağın bulutundan korkma Şubatın güneşinden kork
شباط اللباط ، شباط الخباط.	Şubatın havası çarpar.
راح العاقل كانون وإجا شباط المجنون.	Akıllı Ocak gitti, deli Şubat geldi.
في شباط يعرق اللباط.	Şubat ayında koltuk altı terler.
كل ساعة برأي مثل غيمة شباط.	Her saat başka fikri var Şubat bulutu gibidir
مثل هوا شباط. (أي: قوي ومزعج).	Şubat rüzgârı gibidir (kişi) (güçlü ve rahatsız edici)
حلف شباط وطلق ماخلي غسل عالجل معلق.	Şubat ipte asılı çamaşır bırakmayacağına yemin etti ve dediğini yaptı. Çok rüzgarlı anlamına gelir.
بشباط بيبببب الجاج عالبلاط.	Şubat'ta tavuk eşiğe yumurtlamaya başlar (hava ısınmaya başlar).
شمس شباط بتعلم عالبلاط.	Şubatın güneşi taşa işler.
بشباط بتهورن القطاط.	Şubat'ta kediler azar.
قمح شباط مابملي الرباط.	Şubat buğdayı bağlamaya yetmez. (Kim buğdayı şubatta ekerse verim almaz).
راح شباط الخباط لا أخذ مني عنزة ولا رباط.	Şubat benden keçi ile ip bile almadı (Şubat masraflı değil).

İngilizce deyimlerde, şubat ayı genellikle belirsizlik ve geçiş dönemi olarak tasvir edilir. İnsanlar bu kış ayının özünü yakalamak için çeşitli ifadeler kullanıp değişkenliğini ve ortaya çıkardığı zorlukları vurgularlar. Meşhur deyimlerden biri şubatta çokça yağmur yağar "*February fill-dyke*", "Şubat barajları doldurur" ifadesidir. Diğer bir deyiş olan "*February makes a bridge, March breaks it*" " şubat köprü yapar, mart sözü kırar," şubat'ın geçişsel yönünü vurgular, kış ile ilkbahar arasındaki köprüyü simgeler. Genel olarak, şubat etrafındaki deyimler,

İngiliz folkloründeki bu ayın kültürel önemini yansıtarak hem zorluk hem de umut zamanı olduğunu gösterir.

İngilizce	Türkçe Tercümesi
A wet February, a wet spring.	Islak bir Şubat, ıslak bir baharı getirir.
If February gives much snow, a fine summer it doth foreshow.	Eğer Şubat çok kar verirse, güzel bir yazın habercisi olabilir.
February is the border between winter and spring.	Şubat, kış ile ilkbahar arasındaki sınırdır.
In February, if thou hearest thunder, Thou shalt see a summer wonder. ¹³	Şubat ayında gök gürültüsü duyarsan harika bir yaz göreceksin.

Türkçe, bu ay ile pek ilgilenmiyor gibi görünüyor. Bu nedenle bu aya özgü yaygın kullanılan pek çok halk deyimini bulamıyoruz. Birkaç istisna dışında, bazı deyimler halk deyimini niteliğinde değil, sadece bir sözden ibarettir. Ancak bu sözleri veya deyimleri Şubat ayının çok değişken olduğunu ifade ederek tanımladım. Ünlü bir deyim, '*Şubat ayında bazen çok sıcak olur, bazen de diz boyu kar.*' diyerek Şubat'ın hava durumuna dikkat çeker. Başka bir deyim, Şubat'ın sonunun çok soğuk olabileceğine dair uyarır, '*Martin onundan, şubatin sonundan korkulur.*' der. Bazı deyimler, Arapça'daki gibi kışın sonunun Şubat ayında olduğuna dikkat çeker, '*Şubat ayında kışın sonu görünür.*' der. Aşağıdaki tabloda, internet üzerinde bulunan ya da insanlar arasına çok yaygın olan örnek ve ifadeler bulabilirsiniz.

Şubat ayında bazen çok sıcak olur, bazen de diz boyu kar. ¹⁴
Martin onundan, şubatin sonundan korkulur. ¹⁵
Şubat ayında kar yağarsa, baharın habercisi sayılır.
Şubat ayında güneş doğduğunda, kışın sonu yaklaşır.
Şubat ayında kışın sonu görünür.
Şubat ayı, kışın en soğuk günlerini barındırır.
Şubat ayı, karla kaplıdır ¹⁶ .

2.3. Üçüncü Ay (آذار , Mart, March)

Çoğu Arapça atasözüne göre mart ayı, kışın sonu ve ilkbaharın başlangıcı olarak kabul edilir. Örneğin, el-Ezheri (370/ 981) şöyle der: " و فصل ربيع الكلاً آذار ونيسان وأيار " "bahar mevsimi Mart,

¹³ Bkz: [graduatelandscapes.co.uk](https://www.graduatelandscapes.co.uk). Erişim 21 Eylül 2024.

<https://www.graduatelandscapes.co.uk/garden-design-blog/february-is-the-border-between-winter-and-spring>; <https://www.irishexaminer.com/opinion/commentanalysis/arid-20182117.html>. Erişim 21 Eylül 2024.

¹⁴ Mehmet Bulut, "Atasözlerinde Deyim aktarması", *uluslararası beşerî bilimler ve eğitim dergisi* (IJHE), 6/14, 760.

¹⁵ Ufuk Karakuş, "Türk Atasözlerinde İklim Algisi ve Coğrafya", *Milli Folklor Dergisi*, 13/102, 103.

¹⁶Bkz: kompozisyonlar.com. Erişim 21 Eylül 2024. <https://kompozisyonlar.com/subat-ayi-ile-ilgili-deyimler/>.

Nisan ve Mayıs aylarıdır."¹⁷ Arapça atasözleri bu ayda ağaçların çiçek açmaya başladığını sürekli vurgular. ¹⁸ "إذا مضى عشر من آذار برد ماء الأبار وتصرم الثمار، واشتهى الغلام الإزار" " Marttan on gün geçtiğinde, kuyuların suyu soğur, meyveler görünür ve delikanlı hafif elbise giymemek ister" denir. Ancak mart ayının soğuktan tamamen muaf olmadığını ve bazen sert bir soğuk olabileceğini teyit etmek için 'خبي فحماتك الكبار لعكم آذار' (Büyük kömürlerini mart amcaya sakla) derler. Arapçanın deyimleri, bu ayda gök gürültüsü ve yağmurların sık olduğunu vurgular, aşağıdaki tabloda belirtildiği gibidir.

Arapça	Türkçe Tercümesi
شمس شباط لكتي، وشمس آذار لبتتي، وشمس نيسان إلي ولشيبتي.	Kaynana der ki: (Şubat'ın güneşi gelinimin olsun, Martın güneşi kızımın olsun, Nisanın güneşi ise benim olsun).
راح شباط الغدار وإجا آذار الهدار.	Aldatıcı Şubat gitti, gürültülü Mart geldi.
بين شباط وآذار تأخرت كثير يا زارع الأشجار.	Şubat ve Mart arasında çok geç kaldım, ağaçları diken kişi.
بين شباط وآذار بتقضى الجرار.	Şubat ve Mart arasında kavanozlar(küpler) boşalır.
آذار أبو الزلازل والأمطار.	Martta yağmurlar depremler eksik olmaz.
خبي حطباتك الكبار لعكم آذار.	Büyük odunlarını Mart amcana sakla.
في آذار بيتساوى الليل والنهار.	Martta gece ve gündüz eşit olur.
في آذار العجوز ما بتقارق النار.	Martta ihtiyarlar evden çıkmaz.
آذار شمس وأمطار وينشف الراعي بلا نار.	Mart güneş ve yağmurdur. Çoban ateşsiz kurur.
آذار فيه سبع ثلجات كبار غير الزغار.	Mart ayında yedi büyük kar yağışı vardır. (Küçükleri saymazsak).
آذار أبو الزلازل والأمطار، بحمض اللبن، ووبرطع الجمل، وتفتح العنقة والنبقة، وبيبيض الشنار، والعجوزة بترمي الشقة على باب الدار، وأوله سقعة وآخره نار.	Martta yağmurlar ve depremler eksik olmaz, yoğurt ekşir, develer hızlı koşar, ağaçlar çiçek açar, keklikler yumurtlar, yaşlı kadınlar saksıları evin kapısına koyar, başı çok soğuk, sonu çok sıcak olur.
آذار تفتح العنقة والنبقة وبيبيض الشنار وأصغر الأطيوار ويثبل الراعي ويدفا بلا نار.	Keklikler ve en küçük kuşlar yumurtlar, çoban ıslanır ve ateşsiz ısınır.
في آذار بعشش الدوري وتورق الأشجار.	Mart ayında serçe yuva yapar ve ağaçlar yapraklanır.
في آذار بتحيا الأشجار.	Mart ayında ağaçlar canlanır.
في آذار طلع بقراتك من الدار.	Mart ayında inekleriniz ahırdan çıkarınız.
في آذار افطم ابنك ولو انه قد الشنار.	Mart ayında, küçük olsa bile oğlunuzu süten kesiniz.

¹⁷ Muhammed b. Ahmed el-Ezheri, *Tehzibü'l-Luga* (Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 2001) 9/201.

¹⁸ Mansur b. el-Hüseyin er-Razi, *Nesrul-Durar fil-Muadara* (Beyrut: Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2004), 6/182.

آذار أبو الزلازل والأمطار وسبع ثلجات كبار.	Martta yağmurlar, depremler, ve Karlar eksik olmaz.
برد آذار بقص المسمار.	Mart soğuğu çiviye bile keser.
كل رعدة بأذار مطرة بأيار.	Mart ayındaki her gök gürültüsü Mayıs'teki yağmura işaret eder.

İngiliz folkloründe, mart ayı genellikle kıştan ilkbahara geçiş dönemi olarak tasvir edilir. Mart hakkında yaygın bir deyim, "*March comes in like a lion and goes out like a lamb*" "Mart bir aslan gibi gelir, bir kuzu gibi gider", ayın sert hava koşullarıyla kargaşalı girişini ve ilkbaharın yerleşmesiyle birlikte daha ılıman bir çıkışını simgeler. Bir diğer bilinen söz ise "*March winds and April showers bring forth May flowers*", "Mart rüzgârları ve Nisan yağmurları Mayıs çiçeklerini getirir", mevsimlerin ilerleyişinde hava koşullarının rolünü vurgular ve açan ilkbahar çiçeklerini beklemenin önemini belirtir. Bu deyimler, Mart'a atfedilen dinamik ve öngörülemez doğanın yansımalarıdır. İngiliz folkloründe bir geçiş ve değişim dönemini temsil eder. Aşağıda mart ayına dair söylenebilecek popüler atasözlerini bulabilirsiniz.

İngilizce	Türkçe Tercümesi
March comes in like a lion, goes out like a lamb.	Mart, bir aslan gibi gelir, bir kuzu gibi gider.
As it rains in March, so it rains in June.	Mart'ta yağmur yağarsa, Haziran'da da yağar.
March winds and April showers bring forth May flowers. ¹⁹	Mart rüzgarları ve Nisan yağmurları Mayıs çiçeklerini getirir.

Türk halk deyimlerinde, Mart ayı genellikle ilgi çekici ve dikkate değer aylardan biri olarak görülmektedir. Deyimler, bu ayın sonunun ilkbaharın başlangıcını işaret ettiğini belirtse de "*Martin sonu bahar*" aynı zamanda ayın soğuk bir dönemi temsil ettiğini yansıtmaktadır. İnsanların önceki iki ay boyunca tüm yakacaklarını tükettikleri düşünüldüğünde, bu aydaki şiddetli soğuk, insanları mevcut yakacak kaynaklarını kullanmaya zorlayabilir. "*Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.*" hatta "kürek sapı" gibi şeyleri yakma ihtiyacı doğabilir. Bununla birlikte, deyimler aracılığıyla Mart ayının aynı zamanda birçok endişe ile ilişkilendirildiği görülmektedir, "*Mart ayı dert ayı*", "*Mart çıkmadıkça dert çıkmaz*", bu da hava durumu dalgalanmaları ve bunların tarımsal faaliyetler ile hayvan bakımı üzerindeki zorlayıcı etkileriyle bağlantılıdır.²⁰ Aşağıda Mart ayı ile ilgili Türkçe atasözlerini bulacaksınız.

Mart ayı dert ayı.
Mart ayların çingenesidir.
Mart çıkmadıkça dert çıkmaz.
Mart dokuzu yersin topuzu.

¹⁹ Apperson, George Latimer – Manser, Martin, *Dictionary of Proverbs* (Londra: Wordsworth Editions, 2006), 372.

²⁰ Bkz: gedik.edu.tr. Erişim 21 Eylül 2024. <https://uzemigunsem.gedik.edu.tr/blog/mart-ayi-dert-ayi-atasozunun-anlami-nedir>

Mart dokuzunda çıra yak, bağ bu da.
Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır.
Mart kuruluk, nisan yağmurluk: = Martta tezek kuruya, Nisanda seller yürüye.
Mart martladı, tavuk yumurtladı.
Mart yağmuru gümüş, Nisan yağmuru altındır. ²¹
Martta yağmasın, Nisanda dinmesin. ²²
Martta yağmaz, Nisanda dinmezse sabanlar altın olur ²³
Mart yağar Nisan övünür Nisan yağar insan övünür ²⁴

2.4. Dördüncü Ay (Nisan, نيسان, April)

Nisan, Arap atasözlerinde ilkbaharı temsil eder. Ağaç yapraklarının açıldığı ve çiçeklerin tomurcuklandığı bir ay olarak sıkça tasvir edilir. Araplar bu ayı çokça över ve severler.²⁵ Çünkü bu ay onlar için bereket ve iyilik ayını temsil eder. Eskiden Körfez ülkelerinde genel olarak bu ayda inci çıkarttıklarını ve diğer aylarda inci çıkarmanın mümkün olmadığını Arapça kaynakları söyler.²⁶ Kuzey Arap ülkelerinde ise baharın müjdecisi olarak görülür. Çünkü hava tamamen ılımanlaşır ve soğuktan korkmak gereksiz hale gelir. Ayrıca, yağmuru güzel ve sakin olup " مطرة في نيسان خير من ألف سان " ²⁷ " Bir yağmur bin defa sulamadan iyidir." Mart ayındaki kasırga ve fırtınalardan muzdarip değildir. Bu ayda, pınarlar taşar ve önceki aylarda uyuyan tüm hayvanlar ortaya çıkar. Aşağıda bu ay ile ilgili atasözlerini Türkçe tercümeleriyle birlikte bulabilirsiniz.

²¹ Bkz: ntv.com. Erişim 21 Eylül 2024. <https://www.ntv.com.tr/atasozleri/mart-ayi-dert-ayi-1730> .

²² Bkz: tr.wiktionary.org. Erişim 21 Eylül 2024.

https://tr.wiktionary.org/wiki/Martta_ya%C4%9Fmas%C4%B1n_nisanda_dinmesin

²³ Bkz: afsozluk.com . Erişim 21 Eylül 2024. <https://www.lafsozluk.com/2011/01/mart.html> .

²⁴ Bkz: huzursayfasi.com. Erişim 21 Eylül 2024.

<https://www.huzursayfasi.com/atasozleri-ve-anlamlari-sayfasi/77488-mart-ile-ilgili-atasozleri-ve-anlamlari-s1.html>

²⁵ Arapça kaynaklarda, bu ayı ve çiçeklerini öven birçok şiir bulunmaktadır. Örneğin

يا حيدا الصحبة في العمر..... وحيدا نيسان من شهر

Hayatta dostluk ne güzel... Ve Nisan ayı ne de güzel

Bkz: Abdullah b. Abdulaziz b. Mohammed el-Bakri, *M'ucam meste'raba min es-Ma'i el-Bilad* (Bayrut: Alemül-Kütüb, 1403), 3/1093.

²⁶ Abdullah b. Omer b. el-Bekri, *Haraidetul 'Acaib ve Feridetul Garaib*, thk: Envar Zenati (Kahire: Es-sekafe el-İslamiye, 2008), 297.

²⁷ Bu çok meşhur ve oldukça eski bir atasözüdür. Araplar bu atasözünü hala kullanıyorlar. Bkz: Abdulmelik b. Mohammed b. İsmail Ebu Mensur es-Sa'alibi, *et-Temsil vel Mohadara*, thk: Abdulfattah el-Hilo (Tunus: ed-Darü'l-Arabiyye li'l-Kitab, 1981), 194; Ahmet b. Mohammed b. İbrahim el-Midani, *Mecma'ul em-Sal*, thk: Mohammed Abdulhamit, (Bayrut: Darulmarifa, 1986), 2/327.

Türkçe Tercümesi	Arapça
Mart ile Nisan arasında üst bataniyenizi kaldırın.	بين العقرب والنيسان ارفع غطاك فوقاني.
Nisandaki bir yağmur sabana ve folluğa denktir.	مطرة نيسان بتساوي السكة والفدان والراقع الصيسان.
Nisan kışı insanları canlandırır.	شتوة نيسان بتحيي الإنسان.
Nisan yağmuru toprağı ve insanı canlandırır.	مطرة نيسان بتحيي الأرض والإنسان.
Yağmursuz Nisan, makyajsız gelin gibidir.	نيسان بلا شتا مثل العروس بلا جلا.
Nisanda buğday görünür, ama soğuşu dağı yıkar	نيسان السبل... سقعتة بتهد الجبل.
Nisan yağmurları, paha biçilmez mücevherlerdir.	الشتوة في نيسان جواهر ما لها اثمان.
Nisan ayında, saban ve arazi ıslanır.	في نيسان ببتل الحراث والفدان.
Nisanla dünya gelin olur. İnsanlar örtüyü, elbiseyi azaltırlar.	بنيسان بتصير الدنيا عروس ويخففوا الغطا واللبوس.
Nisan ayında ateşinizi söndürünüz... ve evinizin pencerelerini açımız.	في نيسان اطفي نارك.. وافتح شبابيك دارك.
Nissanda tut çıkar ve souğa git öl derler	بنيسان بيفتح التوت ويقللوا للبرد روح موت.
Nisanda gayikler serbest kalir. Bostanlar açar (sebze verir).	بنيسان بتسرح الغزلان ويفتح البستان.
Nisan ayı herkesi ısıtır.	بنيسان بيدفا كل إنسان.
Nisanın havası gömlekleri yırtar.	هوا نيسان ببشقق القمصان.
Nisan ayındaki yağmurları tüm ölü ölü damarları canlandırır.	شتوة نيسان بتحيي كل عرق فان.

İngiliz atasözlerine göre, Nisan ayı genellikle yenilenme ve iyimserlik zamanı olarak tasvir edilir. "*April showers bring May flowers*"(Nisan yağmurları Mayıs çiçeklerini getirir) gibi popüler bir söz, ayın öngörülemeyen hava durumunun özünü yakalar; Nisan'daki yağışların Mayıs ayındaki çiçeklenmeye katkıda bulunduğunu öne sürer. Bu deyim, mevsimler arasındaki bağlantıyı vurgular ve ilkbahar yağmurlarının ardından gelen olumlu sonucu gösterir. Bir diğer tanınmış deyiş ise "*April hath put a spirit of youth in everything*"(Nisan, her şeye gençlik ruh katmıştır), Nisanı çevresine hayat katan bir canlandırıcı güç olarak tasvir eder. Genel olarak, İngiliz atasözleri, Nisan hakkında duyulan ilkbahar beklentisini, büyümenin vaadini ve bu geçiş ayının dönüştürücü gücünü yansıtır.

April showers bring May flowers.	Nisan yağmurları Mayıs çiçeklerini getirir.
April hath put a spirit of youth in everything.	Nisan, her şeye gençlik ruhu verdi.
April weather, rain and sunshine both together.	Nisannın havası, hem yağmur hem güneş beraberdir.
April's sun brings life to earth's flower.	Nisan'ın güneşi, toprağın çiçeğine hayat verir.
Believe in women as in the weather in April.	Kadınlara Nisan ayındaki hava kadar inan.

A tree that doesn't flower in April, won't flower at all.	Nisan ayında çiçek açmayan bir ağaç hiç çiçek açmaz.(insan hakkında).
The child's bottom and April weather are not to be trusted. ²⁸	Çocuğun altı ve Nisan havası güvenilir değildir.
Sweet April showers do spring May. ²⁹	Tatlı Nisan sağanakları/ Mayısıdaki ilkbahar yapar.

Bu ay, geçen ay gibi Türk atasözlerinde büyük yer kaplar. Aşağıdaki tabloya göre, atasözleri bu ayda yağın bol yağışlara odaklanmıştır. Bu yağmurlar iyilik ve bereket getiren yağmurlardır. "*Mart yağmuru gümüş, Nisan yağmuru altın*" kadar değerlidir. Mart ayında yağmurların pek faydası olmaz. Ancak Nisan ayında yağmur yağmazsa bu yıl çorak geçer ve tarım ürünleri büyük zarar görür. Türk atasözleri şöyle der: "*Nisan yağar sap olur, Mayıs yağar çeç olur*". Bu atasözleri, bu ayın havasının ve yağışlarının çok değişken olduğunu "*Nisan yağmuru gibi*" ifade eder. Arap atasözlerinde olduğu gibi bu ayda bahara veya açan çiçeklere odaklanmamıştır. Aşağıda bu ay ile ilgili Türk atasözleri yer almaktadır.³⁰

Nisan yağar sap olur, Mayıs yağar çeç olur.
Martta tezek kuruya, Nisanda seller yürüye.
Yılın eksikliğini Nisan getirir, Nisanın eksikliğini yıl getirmez.
Nisan yağmuru; altın araba, gümüş tekerlek.
Mart yağar, Nisan övünür; Nisan yağar, insan övünür.
Nisan yağar sap olur, Mayıs yağar tahıl yığını olur.
Nisan yağmuru gibidir.
Nisan ağlar, Mayıs gülerse çiftçi sevinir. ³¹
Mart yağmuru gümüş, Nisan yağmuru altın.
Kara kışta karlar, Martta yağmaz, Nisanda durmazsa değme çiftçinin keyfine ³² .

2.5. Beşinci Ay (Mayıs, أيار, May)

Arap halk atasözleri bu ayı yaz aylarından biri olarak anlatır. Yaz Nisan ayının sonunda başlar. Bu ayda çiftçiler arpa hasadına koyulurlar. Arap atasözleri şöyle der: "*بأيار احصد الشعير ولو كان خيار* ", (Mayıs ayında çiğ de olsa arpa biç bu yıl zahire olmasa da evde bulunmuş olur.). Bu ayda böcekler çıkar ve günler uzar. Aynı şekilde Arap kaynaklarında bu

²⁸ Bkz: special-dictionary.com. Erişim 21 Eylül 2024.

<https://www.special-dictionary.com/proverbs/keywords/april/3.htm> .

²⁹ Bkz: missouristate.edu. Erişim 21 Eylül 2024. <https://blogs.missouristate.edu/international/2021/04/30/learn-english-proverbs-april-showers-bring-may-flowers/>.

³⁰ Bkz: atasoju.org. Erişim 21 Eylül 2024. <https://atasozu.org/?s=nisan>.

³¹ Selay Özcan, "Türk Atasözlerinde İklim, Mevsimler, Hava Olayları ve Halk Takvimi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8/36, 184.

³² Bkz: ntv.com. Erişim 21 Eylül 2024. <https://www.ntv.com.tr/atasozleri/kara-kista-karlar-martta-yagmaz-nisanda-durmazsa-degme-ciftcinin-keyfine-1466>

ayda soğuk algınlığı ve diğer kış hastalıklarının biteceğini söyler.³³ Bu ay da genelde yağmursuz kalmaz. Ancak çok fazla yağarsa, bu durumun oldukça sinir bozucu olduğunu ifade eden Arap atasözleri vardır. Bu durumu, yaşlı bir adamın gençliğini yaşlılığında yaşamasına benzetirler. Bu ayda soğuk olursa, dışarı çıkıp yayılan insanlar için büyük sorun oluşturacaktır. Aynı zamanda çiçek açıp üzerlerinde meyve görünmeye başlayan ağaçlar için büyük bir hasar yaratır. Ayrıca insanların kış için biriktirdiği yakıt stoklarının tamamı geçtiğimiz kış aylarında tükenmişti. Bu nedenle Arap atasözleri şöyle der: "برد أيار خراب ديار", (Mayısın soğuğu evleri yıkar). Buna göre bu ayın ortasıyla birlikte çiftçiler mahsullerinin miktarını bilirler çünkü meyveler görünür hale gelir, dolayısıyla Arap atasözleri Mayıs ayında şöyle der: "في أيار اللي عمر" (Mayısta imar eden mamur olur, kesat eden zarar eder.). Aşağıda bu Arapça atasözlerini Türkçe tercümeleriyle birlikte bulacaksınız:

Türkçe Tercümesi	Arapça
Mayısta orağını kap ve işe giriş.	في أيار احمل منجلك و غار.
Mayıs reyhanların ve çiçeklerin ayıdır.	أيار شهر الرياحين والأزهار
Mayıs ayında çiğ de olsa arpa biç bu yıl zahire olmasa da evde bulunmuş olur.	بأيار احصد الشعير ولو كان خيار وإن ماصار مونة ببصير بدار.
Mayısta imar eden mamur olur, kesat eden zarar eder.	في أيار اللي عمر اللي بار بار
Mayıs'ta çatının üstünde yat. (Soğuk bitti)	في أيار نام على سطح الدار
Mayıs ayı, dut, kayısı ve salatalık ayıdır	أيار توت ومشمش وخيار.
Mayısta ağaçlardaki bülbüller öter	في أيار بتغرد البلابل ع الأشجار
Mayısın soğuğu evleri yıkar	برد أيار خراب ديار
Yedi Mayıs'ta, koyunlarını dışarda tımar et.	بسبعة أيار قص غنماتك برا الدار
Mayısta ağaçlar meyve verir.	بأيار تثمر الأشجار
Mayıs ayında güneş taşlarda iz bırakır.	شمس أيار بتعلم ع الحجار
Mayıs ayında salatalık olgunlaşır.	بأيار ببستوي الخيار
Mayıs ayında marulu eşeğe at (sert olduğu için insanlar için uygun değil, onu eşeğe ver)	أيار ارمي الخس للحمار (لقساوته لم يعد صالحا للبشر فأطعمه للحمار)

İngiliz atasözlerinde, Mayıs ayı genellikle canlılık, büyüme ve yenilenme zamanı olarak kutlanır. Mayıs'ın ruhunu yakalayan ünlü bir deyim olan "*April showers bring May flowers*", yani "Nisan yağmurları Mayıs çiçeklerini getirir". İlkbahar yağmurlarının Mayıs'taki çiçeklerin açmasındaki dönüştürücü etkisini vurgular. Bir başka deyim olan "*Ne'er cast a clout till May be out*", yani "Mayıs bitene kadar elbiseni çıkarma". Havanın iyice ısınmadığını belirterek, Mayıs sonuna kadar kışlık kıyafetleri çıkarmamayı tavsiye eder. Mayıs aynı zamanda iyimserlik ve pozitif değişimle ilişkilendirilir, "*As fresh as May morning*", "Mayıs sabahı kadar

³³ Bkz: Ahmet b. Mohammed b. el-Hasan el-Merzuki, *el-Ezmine vel Emkine* (Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1417), 479.

taze" gibi deyimlerde bu ayın canlandırıcı ruhunu yansıtır. Bu deyimler, Mayıs güzellik, sıcaklık ve doğanın gelişimi zamanı olarak tasvir eder, umutlu ve canlı ilkbahar ruhunu yansıtır.

Türkçe Tercümesi	İngilizce
Mart rüzgarları ve Nisan yağmurları Mayıs çiçeklerini getirir.	March winds and April showers bring forth May flowers
Mayıs bitene kadar kabanını çıkarma.	Ne'er cast a clout till May be out.(Cast not a clout till May is out)
Islak bir Mayıs büyük bir saman yükü yapar.	A wet May makes a big load of hay
Mayıs bittiğinde ve Haziran başladığında, hava bulunabilecek en uygun hava olur	When May is out and June is in, the weather's all that's fit to be in
Mayıs seli hiçbir zaman iyi değildir.	A May flood never did good
Kuru bir Mayıs ve damlayan bir Haziran, her şeyi uyumlu hale getirir	A dry May and a dripping June bring all things into tune
Şubat'ta sisler, Mayısta donlara işettir.	Fogs in February mean frosts in May
Mayıs sabahı kadar taze.	As fresh as May morning

Türkçe'de, Mayıs ayına özel bir atasözü pek bulunmamakla birlikte, Türkçe sıkça nisan ve mayıs aylarını bir arada ele alır. Eğer Nisan ayında yağmur yağarsa, bu bereket ve iyiliğin bir işareti olarak kabul edilirken, Mayıs ayında yağın yağmurun aynı etkiyi yaratmadığı düşünülür. "*Nisan yağar sap olur, Mayıs yağar çeç olur*" ya da "*Nisan yağar sap olur, Mayıs yağar tahıl yığını olur*" gibi Türk atasözleri bu bağlamda kullanılır. Nisan ayında yağın yağmurlar, Mayıs ayındaki çiçeklerin açmasına neden olur, bu da "*Nisan ağlar, Mayıs gülerse çiftçi sevinir*" atasözüyle ifade edilir. Ayrıca İngilizce kökenli bir deyim olan "Nisan yağmurları Mayıs çiçeklerini getirir," bugün sosyal medya platformlarında sıkça kullanılır.**2.6. Altıncı Ay (Haziran, حزيران, June)**

Haziran ayı, birçok Arap ülkesinde genellikle çok sıcak bir hava ile nitelendirilmektedir. Bu nedenle, Arap atasözleri Haziranı aşırı sıcaklıkla ilişkilendirir. Aşırı sıcaklığın ilk ayı³⁴ ve sıcaklıkların arttığı bu dönemi ifade eden Arap atasözleri, "*بحزيران الجو نيران*", "Haziran'da hava ateş gibidir" der. Bu ay aynı zamanda yaz meyvelerinin olgunlaştığı bir dönemdir, bu nedenle Arap atasözleri, "*بحزيران بينزل المشمش وبيكبر الرمان*", "Haziranda kayısı(çarşıya) iner ve nar büyür." der. Bu ay, diğer aylardan farklı olarak, Filistin'in yenilgisiyle ilişkilendirilir. Arap ordularının İsrail ordusuna karşı mağlup olmasına dayanan bu durum, Haziran ayını bir mağlubiyet ve hayal kırıklığı ayı olarak anan Arap atasözlerine de yansımaktadır. İşte Arap halk geleneklerinde bu ay ile ilgili öne çıkan atasözleri.

³⁴ Arap ülkelerinde üç ay çok sıcak geçiyor. Bu aylar, hem Arap şiirinde hem de atasözlerinde sıcaklıkla ilişkilendiriliyor. Mesela, bir Arap şair şöyle demiştir:

ثلاثة أشهر فيها العذاب ... حزيران وتموز وأب

Azap dolu üç ay... Haziran, Temmuz ve Ağustos.

Bkz: Ahmet b. Yusuf et-Taşfili, *Sururun-Nefs Bi Medarikil Hevasi-l Hams*, thk: İhsan Abas (Bayrut: el-Mü'sese el Arabiyye lil Neşir, 1980), 224.

Türkçe Tercümesi	Arapça
Keyif ayı, başlangıcı ilkbahar ve sonu yazdır.	شهر الكيف أولو ربيع وآخر صيف
Haziran'da hamur hızlı mayalanır.	في حزيران يبصير العجين خمرا
Haziran ayında hava ateş gibidir.	بحزيران الجو نيران
Haziranda mısır kamış gibi olur.	بحزيران تبقى الذرة مثل الخيزران
Haziranda ot kurur.	بحزيران العشب فان
Haziranda kayısı(çarşıya) iner ve nar büyür.	بحزيران بينزل المشمش وبيكبر الرمان
Haziran yağurdu ayran yapar.	شوب حزيران بيعمل اللبن عيران
Haziranda altı saat ay görülmedi(Altı Saatlik Savaş ve Haziran Yenilgisi)	في حزيران ست ساعات والقمر ما بان(النكسة وحرب الساعات الستة)
Haziran, yenilgi ve utanç ayıdır.(1967 yılındaki Haziran yenilgisi)	حزيران شهر الهزيمة والخذلان (نكسة حزيران في العام 1967)

İngiliz halk atasözlerinde Haziran ayı genellikle sıcaklığın, bolluğun ve canlılığın zamanı olarak tasvir edilir. "*June is bustin' out all over*", "Haziran her yerde coşkuyla dolu" sözü ayın ruhunu yakalıyor, onun canlılığını ve doğanın tüm çiçeklerini vurguluyor. Haziran yazın zirvesiyle ilişkilendirilir ve atasözleri uzun, güneşli günlerin beklentisini ve mahsullerin ve bahçelerin gelişmesini yansıtır. Ek olarak, "*Marry in June, you're a bride all your life; marry in September, you'll remember.*", "Haziran'da evlen, tüm hayatın boyunca gelinsin; Eylül'de evlen, hatırlayacaksın" atasözünde de yansıtıldığı gibi, Haziran ayı genellikle düğünlerle ilişkilendirilir. Bu, haziran ayında yapılan düğünlerin uğurlu olduğuna inanıldığını gösteriyor. Genel olarak, Haziran hakkındaki İngiliz halk atasözleri mevsimin güzelliğini, hayatın bereketini ve getirdiği neşeli anları kutlar.

Türkçe Tercümesi	İngilizce
Islak bir Haziran, kuru bir Eylül yapar	A wet June makes a dry September.
Soğuk bir Haziran, çavdarı çok erken getirir.	A cold June brings rye too soon.
Haziran gül açtığında evlen, karada ve denizde dolaşacaksın	Marry when June roses grow, Over land and sea you'll go
Haziran'da sıcak hava, mısırları uygunlaştırır.	Warm weather in June sets the corn in tune.
Mayıs çiçekler verir, Haziran ise meyve yapar.	Flowers in May and fruiting in June
Haziranda iyi bir yağmur, her şeyi uyumlu hale getirir.	A good leak in June Sets all in tune
Haziranda güzel hava, her şeyi ulgun hale getirir	Calm weather in June Sets all in tune.
Damlayan bir Haziran, her şeyi ulgun hale getirir	A dripping Jun Puts all things in tune ³⁵ .

³⁵ Bkz: <https://www.special-dictionary.com/proverbs/keywords/june/2.htm>

Uzun bir aramadan sonra, Türkçede Haziran ayı ile ilgili bir atasözü bulunmadı. Türkçe, belki de genel olarak sıcak bir ay olduğu için, bu ayı pek umursamamış olabilir. Ancak pek sık kullanılmayan bir atasözü buldum: "Haziran sıcağında serin gölge aranmaz." Bu cümle genel olarak Haziran ayının sıcaklığının o kadar yoğun olduğunu ima ederek Haziran ayının yazın tam anlamıyla geldiği bir dönem olduğunu belirtir.

3. Sonuç

Halk deyimleri, toplumların kültürel mirasını yansıtan önemli bir unsurdur ve bu deyimler aracılığıyla değerler ile deneyimler kuşaklar arası aktarılır. Bu bağlamda, ayların tasviri halk deyimlerinde sıkça ele alınmaktadır. Arapça, İngilizce ve Türkçe gibi dillerde, her bir ayın karakteristik özellikleri sanatsal bir şekilde ifade edilmektedir.

Arapça, aylarla ilgili atasözleri bakımından en zengin dillerden biridir. Çünkü her ay için çeşitli atasözleri barındırmaktadır. Bunu İngilizce ve ardından Türkçe takip ediyor. Arapça, tonlama açısından İngilizceyi geride bırakmakta; zira bu dildeki atasözleri, akıcı bir şekilde ifade edilmekte ve belirli bir ton taşımaktadır. Ayrıca, Arapça'da kelimelerin başlangıçta kullanılan harfle bitmesi, asonans kullanımını olanaklı kılmaktadır.

Coğrafyanın atasözleri üzerindeki etkisi belirgindir. Örneğin, Arap atasözleri Haziran ayını yüksek sıcaklık çağrışımlarıyla ifade ederken, İngiliz atasözleri genellikle yağmur temalarını işlemektedir. Avrupa'da hava koşulları daha ılıkken, Arap ülkeleri yaz mevsimine çoktan girmiştir.

Arapça atasözleri yalnızca hava durumu ile sınırlı kalmayıp, aynı zamanda bitki örtüsü ve yaşamın farklı yönlerini de yansıtmaktadır. Bu geniş kullanım alanı, Arapça'nın diğer dillerle karşılaştırıldığında belirgin bir özellik taşımaktadır. Ayrıca, Arapça, tarih anlatımında da atasözlerine başvurmuştur. Örneğin, 1967 yılındaki Altı Gün Savaşı'nda Arap ordularının İsrail'e karşı yaşadığı yenilgiyi ifade etmek için de atasözleri kullanılmıştır. Bu durum, atasözlerinin kültürel ve tarihsel bağlamdaki önemini bir kez daha vurgulamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ali, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü'l-'Arab*. Beyrut: Daru Sadır, 1414.
- Apperson, George Latimer – Manser, Martin. *Dictionary of Proverbs* Londra: Wordsworth Editions, 2006.
- Bulut, Mehmet. "Atasözlerinde Deyim aktarması", *uluslararası beşeri bilimler ve eğitim dergisi (IJHE)*, 6/14.
- el-Askerî, Ebû Hilâl el-Hasen b. Abdillâh b. Sehl. *Cemharatul Emsâl*. Beyrut: Darul Fikir,1988.
- el-Bakri, Abdullah b. Abdulaziz b. Mohammed. *M'ucam meste'raba min es-Ma'i el-Bilad*. Bayrut: Alemül-Kütüb, 1403.
- el-Bekri, Abdullah b. Omer b. Haraidetul 'Acaib ve Feridetul Garaib. thk: Envar Zenati. Kahire: Es-sekafe el-İslamiyye, 2008.
- el-Ezherî, Muhammed b. Ahmed. *Tehzîbü'l-Luga*. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi. 2001.
- el-Kalkaşendî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Alî. *Şubhu'l-a şâ fi şinâ'ati'l-inşâ'*. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye,1922.

- el-Makrîzî, Ebû Muhammed Takîyyüddîn Ahmed b. Alî. *el-Mevâ'iz ve 'l-i'tibâr bi zikri 'l-hıtağ ve 'l-âşâr*. Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1418.
- el-Merzuki, Ahmet b. Mohammed b. el-Hasan. *el-Ezmine vel Emkine*. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1417.
- el-Midani, Ahmet b. Mohammed b. İbrahim. *Mecma'ul em-Sal*. thk: Mohammed Abdulhamit. Bayrut: Darulmarifa, 1986.
- er-Razi, Mansur b. el-Hüseyin. *Nesrul-Durar fil-Muadara*. Beyrut: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2004.
- es-Sa'alibi, Abdulmelik b. Mohammed b. İsmail Ebu Mensur. *et-Temsil vel Mohadara*, thk: Abdulfattah el-Hilo. Tunus: ed-Darü'l-Arabiyye li'l-Kitab, 1981.
- et-Taşfili, Ahmet b. Yusuf. *Sururun-Nefs Bi Medarikil Hevasi-l Hams*. thk: İhsan Abas. Bayrut: el-Mü'sese el Arabiyye lil Neşir, 1980.
- Feriha, Enis. *esmaul Eşhuri fil Arabiyye*. Bayrut: Darü'l-İlm li'l-Melayin, 1952.
- Karakuş, Ufuk. "Türk Atasözlerinde İklim Algisi Ve Coğrafya", *Milli Folklor Dergisi*.
- Mustafa, İbrahim – Zeyat, Ahmet. *el-Mu'cemu el-Vesit*. Kahire: Darul Da'va, 1960.
- Özcan, Selay. "Türk Atasözlerinde İklim, Mevsimler, Hava Olayları ve Halk Takvimi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 184.
- <https://atasozu.org/?s=nisan>
- <https://uzemigunsem.gedik.edu.tr/blog/mart-ayi-dert-ayi-atasozunun-anlami-nedir>
- <https://www.huzursayfasi.com/atasozleri-ve-anlamlari-sayfasi/77488-mart-ile-ilgili-atasozleri-ve-anlamlari-s1.html>
- <https://www.lafsozluk.com/2011/01/mart.html>
- <https://www.special-dictionary.com/proverbs/keywords/april/3.ht>
- <https://www.special-dictionary.com/proverbs/keywords/june/2.htm>

EXPANDED SUMMARY

Folk sayings are an important part of the cultural heritage worldwide and convey the values and experiences of societies over centuries. These sayings create an intergenerational communication bridge among communities because they are transmitted orally and often contain wisdom and advice. One of the common themes addressed by these sayings is the months. They are used as a tool to express the seasons and changes of the year. This study aims to compare and analyze the depictions of months in folk sayings in Arabic, English, and Turkish languages.

In Arabic, the expression of months in folk sayings is rich and full of metaphors. The language is skillfully used to artistically describe the characteristics of each month. These sayings include various expressions composed of beautiful poetic phrases and rhetorical depictions, adding appeal to the narrative for the listener. The depiction of months in Arabic folk sayings emerges as a realistic portrayal that enriches daily life and highlights the challenges of different seasons. These sayings contain detailed descriptions reflecting the characteristic features of each month. Sayings that describe winter months emphasize cold weather and snowfall, while those about spring refer to the beginning of the agricultural season and the revival of life. Sayings about summer months include various depictions related to the high

temperatures and the enjoyment of the holiday season. The diversity of these sayings shows how society interacts with weather and seasonal changes over time and plays a significant role in conveying wisdom and traditions across generations.

In contrast, the expression of months in English folk sayings reflects the cultural and geographical character of the society. These sayings combine realism with romanticism when describing the months and reflect the impact of weather and seasons on daily life. English folk sayings emphasize the influence of culture and geography on the language. Consequently, English sayings show how the language is connected to environmental nature and surroundings and how the society's preferences and expectations regarding different months are reflected.

In Turkish, sayings, although not as widespread as in Arabic or English, emerge as an integral part of cultural heritage and reflect the uniqueness of the language and folk culture. These sayings stand out for using local metaphors and symbols to describe the months and shed light on their details. In Turkish, these sayings show the use of language as a tool to express the close relationship of society with its environment. They particularly focus on natural and geographical elements that define the characteristics of certain months.

January is considered the first month of the Gregorian calendar and represents the beginning of the new year. January stands out as a period for evaluating the past and setting goals for the future. While English proverbs bring the spirit of beginnings and renewal, there are no widely known Turkish proverbs specific to January. However, there are some common sayings, though not in the form of proverbs, and they are not as popular as those in Arabic or English.

In Arabic sources, February is referred to as the Roman month and its short length is explained by its being two days shorter than other months. In English sayings, February is depicted as a period of uncertainty and transition, emphasizing the hardships of the winter month. In Turkish, there are no widespread folk sayings about February, but some expressions indicate the variability of the month.

In Arabic proverbs, March is considered the end of winter and the beginning of spring. A common English saying about March is "March comes in like a lion and goes out like a lamb," symbolizing the turbulent entry of the month with harsh weather conditions and its milder exit as spring settles in. Turkish folk sayings depict March as the transition from winter to spring and reflect the fluctuations in the weather.

In Arabic proverbs, April represents spring and is praised as a month of abundance and goodness. According to English proverbs, April is depicted as a time of renewal and optimism. In Turkish proverbs, April focuses on heavy rainfall and emphasizes the agricultural benefits of these rains.

In Arabic folk proverbs, May is described as one of the summer months and a period when farmers start harvesting barley. In English folk proverbs, May is celebrated as a time of vitality, growth, and renewal. Although there are no specific Turkish proverbs for May, April and May are considered together, emphasizing the agricultural impacts of the rains.

In Arabic proverbs, June is associated with extreme heat and is described as a period when summer fruits ripen. In English folk proverbs, June is depicted as a time of warmth, abundance, and vibrancy. In Turkish, there are not many proverbs related to June, but it is mentioned as a period of intense heat.

Domestication ou défamiliarisation en traduction ? : exemple du discours licencieux

Çeviride Yerelleştirme mi Yoksa Yabancılaştırma mı?: Müstehcen Söylem Örneği

Araştırma Makalesi / Research Article

Serhan DİNDAR*

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü, Konya, Türkiye, e-posta: serhan.dindar@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7138-672X

RÉSUMÉ

Les discours actuels, dans la traductologie, s'accordent sur la pensée que la traduction interlinguale n'est pas une opération du transcodage lingual, une pratique interculturelle en même temps. Pour la traduction interlinguale, étant une transposition culturelle, il faut considérer plusieurs facteurs comme le contexte, l'arrière-plan culturel, le sens etc. Ces facteurs se posent souvent dans la traduction des textes culturels ayant un discours spécifique. Dans la traduction de ce type de textes, le but est de pouvoir transmettre le plus fidèlement possible le sens et l'effet du texte de départ dans le texte d'arrivée. Cette transmission du texte dans la langue d'arrivée n'est certainement pas évidente et entraîne diverses difficultés. Le sujet traduisant, conscient du risque de ne pas pouvoir fournir le sens et l'effet du texte original peut toutefois adopter la tendance de « domestication » et de « défamiliarisation ». Le but de ce travail est de souligner la qualité interculturelle de l'acte traductif, d'analyser des exemples de traduction, du français vers le turc, de textes où on peut observer le discours licencieux et de montrer que quelle tendance a été adoptée par les traducteurs pour mieux fournir le sens et l'effet du texte original dans la culture réceptrice.

Mots-clés: Traduction Interculturelle, Discours Licencieux, Domestication, Défamiliarisation

ÖZET

Çeviribilim alanındaki güncel söylemler, dillerarası çevirinin sadece bir dilsel kod aktarımı olmadığı, aynı zamanda kültürlerarası bir aktarım olduğu konusunda hemfikirdir. Kültürel bir aktarım olan dillerarası çeviri için bağlam, kültürel arka plan, anlam vb. gibi çeşitli faktörlerin dikkate alınması gerekmektedir. Bu faktörler genellikle belirli bir söyleme sahip olan kültürel metinlerin çevirisinde ortaya çıkmaktadır. Söz konusu metinlerin çevirisinde amaç, orijinal metnin anlamını ve etkisini erek metinde mümkün olduğunca aslına sadık kalarak aktarabilmektir. Kaynak metnin erek dile aktarımı elbette kolay bir iş değildir ve süreçte ortaya çeşitli çeviri zorlukları çıkmaktadır. Kaynak metnin anlamını ve etkisini sağlayamama riskiyle karşı karşıya olan çevirmen, “yerelleştirme” ve “yabancılaştırma” yönelimlerinden faydalanmak durumunda kalabilir. Bu çalışmanın amacı, çeviri eyleminin kültürlerarası niteliğinin altını çizmek, müstehcen söylem içeren bazı metinlerin Fransızcadan Türkçeye çeviri örneklerini incelemek ve kaynak metnin anlamını, etkisini ve işlevini erek kültürde daha iyi aktarabilmek için çevirmenlerin hangi yönelimi gösterdiklerini ortaya koymaktır.

Anahtar Sözcükler: Kültürlerarası Çeviri, Müstehcen Söylem, Yerelleştirme, Yabancılaştırma

1. Introduction

Nous pourrions définir en gros que la traduction est de partir d'un texte original pour arriver à un texte cible mais il faut envisager la notion de traduction dans le contexte de type de traduction. Le linguiste Roman Jakobson fait la définition des types de traduction : « la traduction intralinguale (la reformulation), la traduction interlinguale (la traduction proprement dite) et la traduction intersémiotique (la transmutation) » (Jakobson 1963, 79). Chez Jakobson, « la traduction intralinguale est un type de traduction où l'on interprète des signes linguistiques via d'autres signes dans une même langue, la traduction interlinguale est l'interprétation des signes linguistiques entre deux langues différentes et la traduction intersémiotique est l'interprétation des signes linguistiques avec des signes non linguistiques » (Jakobson 1963, 79). Si nous considérons la traduction interlinguale, nous pourrions dire que le processus de ce type de traduction est une transmission entre deux langues-cultures différentes opérée par un traducteur ou bien une traductrice qui expérimente le processus de traduction. Donc, le sujet traduisant est un médiateur entre deux langues et deux cultures différentes. Cependant, à ce point, il faut poser cette question : est-ce que la traduction interlinguale signifie seulement une transmission de codes linguistiques ? Marianne Lederer affirme que « la traduction est, à première vue, un établissement de correspondances au niveau du lexique, de la grammaire ou d'expressions figées... et la traduction n'est pas qu'une recherche de correspondances entre des éléments linguistiques mais aussi une création d'équivalences entre des éléments de sens » (Lederer 1994, 11). Alors, la traduction interlinguale peut nous sembler tout d'abord qu'elle est un simple processus linguistique au niveau du signifiant, autrement dit la forme, mais elle est également un processus pragmatique et culturel au niveau du signifié ou du sens. Alors, lors de ce processus, on entame une opération créative du sens-effet motivée par la difficulté de transmettre certaines expressions culturelles d'un pays dans un autre pays et dans un autre contexte.

Dans ce cas, la traduction interlinguale ne saurait être réduite à un simple transcodage entre des langues et il faut l'envisager aussi comme un acte extralinguistique ayant les caractéristiques culturelles, contextuelles, sociales voire individuelles. Le processus traductif ignorant ces caractéristiques culturelles peut être une source d'ambiguïté. Pour nous, dans les éléments qui ont une forte position interculturelle, la traduction interlinguale est très éloignée d'être un simple transcodage linguistique ou bien formel. En fait, ces éléments exigent toujours une interprétation de la part du sujet traduisant, qui les adapte à une langue-culture cible. Quand il s'agit plutôt des textes littéraires ayant des discours spécifiques et culturels comme les idiomes, les proverbes et les expressions figées, la traduction interlinguale sans la dimension culturelle devient un travail incomplet et une problématique pour le sujet traduisant. Puisque le discours spécifique est un type de discours qui comprend des expressions comme les figements, l'argot ou les jurons, autrement dit le discours licencieux, ayant des références sexuelles ou bien érotiques formées sous les effets culturels et historique. Chaque pays possède ses propres expressions culturelles et cette situation varie d'une culture à l'autre. Cette situation rend donc nécessaire une transposition entre différentes cultures lors du processus traductif. Nous pourrions donc dire que cette opération de transposition est aussi nécessaire dans le cas du

discours licencieux qui a la caractéristique d'être un discours spécifique et culturel. Dans le cas de la transposition culturelle, le sujet traduisant privilégie plutôt le processus de l'interprétation pour la transposition des textes qui contiennent des discours licencieux. Lors de la transposition de ce type de discours qui comprennent une dimension culturelle, le sujet traduisant se trouve dans l'obligation d'interpréter, dans les frontières du texte source, pour donner des équivalences qui fournissent le vouloir-dire du texte original et pour dépasser les problèmes de traduction. Chaque interprétation nouvelle d'un discours licencieux peut proposer nécessairement certaines tendances traductives pour le sujet traduisant. L'une de ces principales tendances traductives est la domestication, l'autre la défamiliarisation.

Dans ce travail, nous traiterons tout d'abord la domestication et la défamiliarisation en traduction interlinguale en nous référant aux discours théoriques des traductologues dans le domaine. Ensuite, nous entreprendrons de rapprocher brièvement le discours licencieux étant un type du discours spécifique et culturel. Finalement nous analyserons divers exemples de traduction (du français vers le turc) tirés de trois romans que nous avons choisis dans ce contexte pour l'usage du discours licencieux : « *Elles ne se rendent pas compte* (Boris Vian, 1950) », « *J'irai cracher sur vos tombes* (Boris Vian, 1973) » et « *Les particules élémentaires* (Michel Houellebecq, 1998) ». À l'issue de ce travail, nous avons l'intention de discuter de la domestication et de la défamiliarisation étant deux tendances opposées dans le contexte de traduction des discours licencieux et de montrer la tendance des traducteurs dans la mesure où ils auraient trouvé des équivalences plus conformes dans la langue-culture cible.

2. Domestication et défamiliarisation

L'origine de domestication et de défamiliarisation vient de Friedrich Schleiermacher. Schleiermacher, philosophe allemand, dont les pensées sont révolutionnaires dans la traductologie et l'herméneutique (c'est l'art d'interpréter et d'expliquer des textes) explique que « le traducteur laisse le plus possible l'écrivain en repos, et fait se mouvoir vers lui le lecteur ; ou bien il laisse le lecteur le plus possible en repos, et fait se mouvoir vers lui l'écrivain » (Schleiermacher, cité dans Berman 1984, 235). Donc, il s'agit d'« amener le lecteur à l'écrivain » et d'« amener l'écrivain au lecteur ». Dans la première situation, le sujet traduisant pratique plutôt une approche sourcière de tous sens et il amène le lecteur du texte cible à la culture originale. En ce cas, il fait la traduction plutôt de la signification (sémantique) du texte original et reste dans la même culture. À ce stade, le lecteur remarque l'étrangeté dans le texte cible. Donc, les choix du sujet traduisant peuvent sembler incompréhensibles pour le lecteur plutôt au niveau formel ou bien au niveau du signifiant, et il peut penser qu'il y a des erreurs dans le texte traduit. Alors, nous pourrions dire que le sujet traduisant fait la traduction sous l'effet de la tendance de défamiliarisation. D'une part, le lecteur de la culture cible subit l'effet de cette défamiliarisation mais d'autre part, grâce à cette défamiliarisation, il peut connaître une culture différente et qu'il peut étendre sa vision du monde malgré certaines difficultés formelles sur la lecture. Dans la seconde situation, le sujet traduisant adopte une approche cibliste de tous sens et amène le texte source à sa culture. Autrement dit, il traduit le vouloir-dire (le sens) en adaptant le texte source à sa propre culture. Nous pourrions ici parler de domestication que le sujet traduisant tente dans sa propre langue au niveau du signifiant. Le lecteur cible ne sent pas

l'étrangeté et il fait une lecture courante comme si le texte cible était écrit d'une manière originale dans sa propre langue-culture. Schleiermacher préfère plutôt la tendance de défamiliarisation parce que, selon lui, quand le sujet traduisant amène le lecteur cible à l'écrivain du texte source, il lui donne en vérité la chance pour apprendre une autre culture et pour étendre sa vision du monde¹ (Schleiermacher, dans Munday 2013, 54). À partir de cette parole de Schleiermacher, nous pourrions dire que la défamiliarisation a un aspect didactique sur le lecteur du texte traduit.

Même si l'origine de la domestication et de la défamiliarisation remonte à Schleiermacher, il existe d'autres traductologues qui font des discours théoriques sur ce sujet. L'un de ces traductologues important est Lawrence Venuti. Étant en même temps un traducteur, Venuti fait aussi la définition de domestication et de défamiliarisation à partir de Schleiermacher. Selon lui, « la domestication est une sorte de réflexion du texte étranger sur les valeurs culturelles d'une langue cible et d'ailleurs la défamiliarisation est une sorte de pression de dérivation culturelle sur les valeurs pour indiquer la différence culturelle et linguale du texte étranger et elle envoie le lecteur à l'étranger » (Venuti 1995, 20). Nous voyons clairement que Venuti adopte une approche plutôt culturelle (l'ethnocentrisme) pour définir la domestication et la défamiliarisation et il se penche sur l'effet des éléments culturels d'un pays sur l'autre. De cette manière, nous pouvons dire que Venuti souligne la qualité dépaysante de la défamiliarisation.

En outre, Venuti définit la domestication comme « la traduction coulante ». Pour lui, une traduction coulante est plutôt facile, connue et légère. On ne sent pas l'étrangeté et on lit le texte traduit comme s'il n'est pas un produit de traduction d'une autre langue-culture (Venuti 1995, 5). Donc, l'objectif de la domestication est de rendre le texte cible compréhensible. Dans la défamiliarisation, on fait la traduction interlinguale qui souligne les éléments étrangers et la culture d'un texte (Venuti 1995, 20). La défamiliarisation n'offre pas une lecture coulante pour le lecteur cible mais Venuti favorise la défamiliarisation quand même. Car, comme le dit Schleiermacher, pour Venuti aussi, le fait que le lecteur pourrait connaître des cultures différentes et étendre sa vision du monde est très importante dans la traduction. Par ailleurs, « la domestication ou bien la traduction coulante ne donne pas l'effet de traduction. C'est pour cela qu'elle rend le sujet traduisant invisible » (Venuti 1995, 5).

Un autre théoricien du domaine qui traite de la domestication et de la défamiliarisation est Umberto Eco. En ce qui concerne ces deux tendances, il fait des oppositions qu'il nomme « la localisation » (domestication) et « la xénophilisation » (défamiliarisation). D'après lui, « même si l'on trouve des traductions qui nous offrent un choix net entre l'un des pôles des deux couples, il nous faut considérer d'abord l'opposition de la domestication et la défamiliarisation » (Eco 2003, 218-219). Pour Eco, la domestication et la défamiliarisation sont les deux pôles opposés que l'on devrait envisager dans le processus de traduction. En cas de défamiliarisation, « le lecteur cible sent l'étrangeté et les choix du sujet traduisant lui semblent

---

¹ Tout au long de ce travail, les traductions en français des citations et des références en turc et en anglais sont faites par nous.

incompréhensibles, voire faux. Mais il connaît l'étranger même s'il a l'impression de le voir pour la première fois » (Eco 2003, 220). Cela est l'effet de défamiliarisation. La défamiliarisation pourrait laisser un effet étrange sur le lecteur cible mais elle lui donne une chance pour faire la connaissance de l'étranger. Quant à la domestication, « elle est indispensable pour rendre le texte traduit conforme et fluide » (Eco 2003, 226). D'ailleurs, si le texte a des renvois à d'autres textes, il faut profiter de la domestication pour faire sentir l'effet ou bien la saveur du texte original (Eco 2003, 228). Donc, nous pouvons préciser que la décision du sujet traduisant entre la défamiliarisation et la domestication dépend de la situation du texte source. Eco parle de la traduction de la Bible de Martin Luther dans le contexte de domestication (Eco 2003, 218). Luther opère une « germanisation » dans sa traduction de la Bible du latin vers l'allemand. La Bible contient des expressions figées et soutenues et cela pourrait causer des expressions obscures et incertaines dans le texte traduit pour le lecteur cible (allemand). Donc, Luther opte pour la domestication en rapprochant la Bible à la culture allemande. Dans ce cas, le lecteur allemand ne perçoit pas l'étrangeté au regard de discours de la Bible parce qu'il s'agit du passage de l'étranger dans sa propre culture. Même si Eco montre la traduction biblique de Luther comme un exemple de domestication, nous pourrions dire que cette traduction est un exemple de vulgarisation en même temps. Car, la Bible n'est pas un texte vulgaire et Luther simplifie la langue, les expressions et le discours général de la Bible lors du processus traductif pour que tout type de lecteur (surtout le lecteur vulgaire comme enfant, femme de ménage, ouvrier etc.) puisse comprendre clairement le vouloir-dire de la Bible. Alors, il pratique une transposition linguale pour que le lecteur cible (allemand) puisse comprendre le texte cible. Dans ce cas, nous pourrions souligner que la domestication et la vulgarisation ne sont pas exactement les mêmes choses. Cela dépend de la situation du texte source ; si le texte de départ est déjà un texte vulgaire, le traducteur ou la traductrice n'a pas besoin de faire la vulgarisation dans la traduction interlinguale. À ce point, il faut faire la domestication d'une manière cibliste dans le cadre de la culture cible. Donc, chaque domestication n'est pas une vulgarisation et chaque vulgarisation n'est pas une domestication. Puisque « la vulgarisation est proprement de modifier les expressions du texte original en utilisant les équivalences argotiques, populaires ou familières qui confondent l'oral et le parler » (Berman 1999, 58). À ce stade, la situation ou le contexte du texte de départ détermine la frontière entre la domestication et la vulgarisation dans le texte et la culture cible.

Nous pourrions considérer la domestication dans le contexte de « la traduction ethnocentrique » chez Berman. La traduction ethnocentrique, pour lui, « est de ramener tout à sa propre culture et à ses normes et valeurs » (Berman 1999, 29). Cela nous rappelle l'approche consistant à amener l'écrivain au lecteur, donc de la domestication, de Schleiermacher. Dans la traduction ethnocentrique, le sujet traduisant doit transmettre le texte original de façon que le lecteur cible ne sente pas l'étrangeté et il doit fournir l'impression que c'est ce que l'écrivain du texte source aurait écrit s'il avait écrit dans la langue-culture cible (Berman 1999, 35). Ce type de traduction doit d'ailleurs donner le même effet au lecteur cible qu'au lecteur du texte original. La traduction ethnocentrique est donc une sorte de réécriture du texte source au niveau formel. Avec la traduction ethnocentrique, Berman souligne la qualité interculturelle de la traduction. La transposition culturelle entre deux langues-cultures différentes rend nécessaire

la domestication. À ce stade, nous pourrions clairement indiquer que la traduction ethnocentrique est la domestication parce que, comme le dit Anthony Pym, « la domestication (angl. localisation) est d'adapter un produit d'une manière linguale et culturelle à une cible locale » (Pym 2023, 240).

Alors, pour la défamiliarisation, nous pourrions résumer brièvement que le traducteur ou la traductrice procède à une approche sourcière à propos du sens et de la forme. Le lecteur cible perçoit l'étrangeté des discours ou des expressions dans le texte traduit. Certaines expressions du texte cible appartiennent à une autre culture (à la culture source) et peuvent être parfois incompréhensibles pour lui, ainsi il ne peut pas comprendre entièrement le vrai sens de ces expressions mais il peut élargir sa vision du monde en les recherchant et les apprenant. Pour la domestication, le sujet traduisant adopte plutôt une approche sourcière au niveau du sens mais une approche cibliste au niveau linguale. Cela signifie que toutes les traces de la langue source disparaissent dans le texte d'arrivée (Berman 1999, 35). Alors, le lecteur cible peut comprendre toutes les expressions appartenant au texte original dans le texte traduit comme si l'écrivain est de sa propre langue et culture.

À partir de tous ces discours théoriques, nous voyons clairement que la défamiliarisation et la domestication sont les deux tendances dynamiques et dyadiques. Il faut établir une balance entre ces deux tendances parce que la traduction complètement défamiliarisée peut rendre incompréhensible le texte cible et la traduction complètement domestiquée peut faire perdre au texte original sa richesse linguale et culturelle (Eren Soysal 2023, 26). Par ailleurs, nous pourrions indiquer que les théoriciens favorisent plutôt la défamiliarisation mais ils ne parlent pas des éléments et des expressions culturelles. Ils font plutôt la généralisation pour la défamiliarisation et la domestication. Venuti et Berman se penchent sur la dimension culturelle pour les deux tendances mais ils ne touchent pas aux discours culturels et spécifiques comme les figements, l'argot, le juron etc. À ce stade, il nous faut considérer tout d'abord le type de texte (littéraire, pragmatique, spécial etc.) et le discours du texte à traduire. Il nous faut souligner par ailleurs la différence entre le sens (signifié) et la forme (signifiant) pour la défamiliarisation et la domestication. Le sens nous donne la fonction et l'effet mais la forme nous donne la langue du texte source. Il faut donc déterminer la tendance selon ces paramètres et considérer d'abord au niveau micro et après au niveau macro. Nous ne pourrions pas généraliser une tendance absolue pour le texte à traduire. Cela peut varier dans le même texte.

Avant de passer à l'analyse des exemples, il serait utile de définir préalablement le discours licencieux. La raison du choix de ce type de discours est le fait que le discours licencieux qui est en même temps un discours culturel contient des usages caractéristiques et appartient à un groupe ou bien à un individu et qu'il a parfois des connotations et des références culturelles et sexuelles.

3. Discours licencieux

Le discours licencieux est un type de discours appartenant à une culture et utilisé par des individus dans une société. Le mot licencieux signifie « qui mène une vie déréglée, de débauche ; qui est indécent dans ses actes et ses œuvres ou bien qui porte la marque d'une

certaine indécence, d'un dérèglement moral ; qui invite à la débauche, déréglé, indécents² » dans le dictionnaire. Ce type de discours peut contenir en même temps le discours vulgaire (familier, argot, juron etc.), le discours érotique ayant des références sexuelles tantôt directes tantôt indirectes et les expressions figées ou bien idiomatiques. Le discours licencieux peut être culturel et variable d'une culture à l'autre. Donc, il faut indiquer la relation entre la langue et la culture. Cette relation est assez complexe mais quand on réfléchit à cette relation, on peut dire que la langue existe toujours dans sa propre culture et que les gens utilisent la langue pour refléter la culture (Eren Soysal 2023, 12). Comme le discours licencieux comprend beaucoup d'éléments culturels, celui-ci est toujours ouvert à l'interprétation connotative et c'est pour cette raison qu'il est possible que le sujet traduisant puisse se confronter à certains problèmes dans le processus traductif des expressions de ce type de discours. Car, la tâche du sujet traduisant est de bien transmettre le sens et le vouloir-dire des expressions licencieuses (spécifiques et culturelles) dans le texte de départ parce qu'il y a toujours le risque du manque de la transmission correcte et cela peut causer une compréhension incorrecte chez le lecteur cible. Les éléments culturels viennent des comportements de la société et l'étranger étant d'une autre culture a des difficultés pour recevoir et comprendre ces éléments (Ari 2016, 168). Donc, ce discours spécifique et culturel peut se trouver dans une interaction avec la manière de vivre, l'éducation, la vision, les mœurs, la politique, voire la situation économique.

Le discours licencieux peut être relatif à l'amour physique, à la nature sexuelle ou sensuelle. C'est pour cette raison qu'il peut être utilisé souvent dans la langue courante mais rarement dans la langue formelle et dans les œuvres littéraires, plutôt contemporaines, conformément au discours contextuel du texte. Il prend parfois la forme d'une expression rude ou impolie employée par les gens pour exprimer leur désir dans certaines situations. Bien qu'il puisse être utilisé par n'importe quelle personne dans la vie quotidienne, le discours licencieux est soumis aussi à des influences culturelles comme le registre de langue. Ceci explique que ce discours est susceptible de varier d'une langue à une autre voire d'une région à une autre. En quelque sorte, le discours licencieux révèle de nombreux éléments quant à la vision et/ou aux approches culturelles d'une société. C'est pour cette raison que le sujet traduisant doit considérer tous ces paramètres lors de la traduction.

À ce stade, la forme et le vouloir-dire de ce type du discours changent aussi de culture en culture au niveau du sens. C'est pourquoi, l'acte traductif de ce discours pourrait devenir problématique pour le sujet traduisant. Parfois, le traducteur ou la traductrice peut adopter une approche mot à mot ou sourcière, car il peut trouver certaines correspondances licencieuses ou communes entre des cultures différentes. Parfois également, une proximité apparente entre les termes peut être la cause de contresens, de glissements ou d'ambiguïté dans la culture réceptrice. D'ailleurs, puisque chaque discours licencieux n'a pas toujours sa correspondance (mot à mot) dans des cultures différentes, le sujet traduisant qui le transmet littéralement ne peut pas fournir le même effet culturel (la fonction) dans le texte cible. C'est pourquoi, il doit trouver des discours licencieux équivalents produisant le même sens, la même fonction et le

---

² Dictionnaire Linternaute (en ligne) : <https://www.cnrtl.fr/definition/licencieux>.

même effet, en bref la même valeur dans la culture cible. Donc, il arrive que le sujet traduisant adopte plutôt la tendance de domestication qui rend le texte traduit plus efficace et vulgaire que le texte original ou par contre, rarement la tendance de défamiliarisation qui peut causer l'incompréhension dans le texte d'arrivée. Alors, il effectue la domestication des discours licencieux du texte original et la recréation du sens, de leur fonction et de leur effet dans la culture réceptrice. De cette manière, il accomplit plutôt un processus de domestication au lieu de défamiliarisation.

À partir de toutes ces informations, nous pourrions brièvement dire que si le texte source contient plutôt des expressions licencieuses, le sujet traduisant peut bien privilégier la domestication lors du processus traductif de ce type des expressions.

4. Analyse de traduction

Nous avons choisi deux écrivains de la littérature française qui utilisent souvent le discours licencieux dans leurs œuvres. L'un est Boris Vian, l'autre est Michel Houellebecq. Pour mieux montrer le processus, nous observerons divers exemples de traduction, du français vers le turc, tirés de leurs romans intitulés « *Elles se rendent pas compte, J'irai cracher sur vos tombes* (Boris Vian) » et « *Les particules élémentaires* (Michel Houellebecq) ». Nous commencerons par « *Elles se rendent pas compte* de Boris Vian » :

1. « Allez-vous faire mettre, bande de maquereaux, elle nous dit. » (Vian 1997, 63)

“Gidip kendinizi becetin, pezevenkler” diyor bize. (Vian 2003, 86)

Dans cet exemple de traduction tiré de Boris Vian- « *Elles se rendent pas compte* » (traduit par Hakan Tansel), l'expression licencieuse « allez-vous faire mettre » est traduite par le traducteur par « gidip kendinizi becetin » en turc. « Aller se faire mettre » est une « formule insultante de congé, de refus, de négation : aller au diable, aller se faire voir (pour congédier, envoyer au diable)³ » en langue-culture française. En outre, « gidip kendini becertmek » (aller se faire foutre) est une expression vulgaire ayant une référence sexuelle explicite. Cette expression a le même sens profond que l'expression française. Le traducteur, ici, fait la domestication en utilisant une équivalence ayant la même référence dans le texte d'arrivée. Par ailleurs, il préfère une équivalence plus vulgaire (vulgarisation) « gidip kendinizi becetin » au lieu de suivre une approche sourcière (défamiliarisation) et de dire « defolun gidin başımdan » ou « canınız cehennem » (au diable !). Nous pourrions dire qu'à partir du discours contextuel et vulgaire du texte original, le sujet traduisant préfère utiliser cette expression plus vulgaire dans la langue cible au niveau interculturel et fonctionnel. De cette manière, avec la domestication, il fait la recréation du sens, de l'effet et de la fonction d'une manière renforcée dans la langue-culture cible.

2. « Je me trouve particulièrement correct, ce soir, dis-je. » (Vian 1973, 147)

“Bu akşam kendimi son derece namuslu buluyorum,” dedim. (Vian 2015, 89)

³ Dictionnaire Bob (en ligne) : <http://www.languefrancaise.net/?n=Bob.Introduction&action=search&q=faire+mettre>.

Quand nous observons cet exemple tiré de « *J'irai cracher sur vos tombes* de Boris Vian » (traduit par Bal Onaran), nous voyons que l'expression « je me trouve particulièrement correct » est donnée avec l'équivalence « ... kendimi son derece namuslu buluyorum » (je me trouve assez honnête...) dans le texte cible. Le mot « correct » signifie « qui est conforme à la norme, qui ne comporte pas d'écart par rapport à la norme⁴ » en français. La correspondance directe (mot à mot) de ce mot en turc est « düzgün, doğru ». Mais la traductrice choisit le mot « namuslu » qui signifie « qui agit selon les règles morales⁵ » en turc. L'adjectif « namuslu » qualifie surtout une femme insinue que celle-ci n'entreprend pas de relations sexuelles extra-conjugales. Cette signification sexiste au sujet des femmes devient une connotation sur un homme dans le texte cible. Car, cette expression appartient à l'homme s'appelé Lee (personnage principal) qui ne veut pas faire l'amour avec une femme dans le roman. Dans la culture turque, les hommes peuvent aussi utiliser cette expression avec la référence sexuelle pour ridiculiser la situation. À partir de ce point, nous pouvons dire que la traductrice fait la domestication en considérant le contexte du roman (Lee est un homme qui veut toujours faire l'amour avec des femmes) et elle utilise une équivalence culturelle dans la langue d'arrivée. Donc, nous pourrions dire que la traductrice peut donner la fonction et le sens (vouloir-dire) dans le texte traduit.

3. « Heureusement, j'avais gardé un slip sous mon pyjama et je conservai ma dignité. » (Vian 1973, 153)
 « Allahtan donum üzerimdeydi, namus elden gitmemiști. » (Vian 2015, 93)

Parallèlement à l'exemple précédent, dans l'expression « ... je conservai ma dignité. » on fait la domestication encore une fois. La traduction de cette expression en turc est « ... namus elden gitmemiști. » dans le texte cible. Le mot « dignité » signifie « attitude de respect de soi-même, fierté⁶ » en langue française. Cela est utilisé pour les gens qui vivent leur vie d'une manière correcte et ont des règles éthiques. Ce mot donne le sens « l'honneur » et on peut l'utiliser pour n'importe quelle situation. Cependant, nous avons déjà dit que le mot « namus » en turc se rattache à des références sexuelles dans la culture cible. La traductrice fait encore une domestication au sujet du personnage masculin à partir d'une référence sexuelle plutôt féminine. Elle adopte une approche cibliste en donnant l'équivalence figée « namusu elden gitmek » (aller son honneur de la main/ perdre son honneur) dans la culture réceptrice. Cette expression est utilisée surtout pour les femmes qui font l'amour pour la première fois avant de se marier en culture cible. Ici, il se trouve contextuellement une situation sarcastique faite par le personnage principal (Lee) du roman. Donc, la traductrice veut donner cet effet sur le lecteur cible et elle donne le sens culturel dans le cadre du contexte. En outre, la traductrice transmet l'expression « heureusement » comme « Allahtan... » en turc. « Heureusement » signifie « d'une manière naturellement avantageuse, favorisée par la chance⁷ » dans la langue-culture source. Le mot « Allahtan... » est utilisé en même sens dans la langue-culture cible mais cela fait la référence religieuse pour la culture turque. On dit plutôt « Allah » pour Dieu au lieu de

⁴ Dictionnaire CNRTL (en ligne) : <https://www.cnrtl.fr/definition/correct>.

⁵ Dictionnaire TDK (en ligne) : <https://sozluk.gov.tr/>.

⁶ Dictionnaire CNRTL (en ligne) : <https://www.cnrtl.fr/definition/dignit%C3%A9>.

⁷ Dictionnaire CNRTL (en ligne) : <https://www.cnrtl.fr/definition/heureusement>.

dire « Tanrı » en raison de croyance et la religion dans la culture turque. C'est pour cela que l'expression « Allahtan » est souvent utilisée pour le même cas dans la culture source. La traductrice fait ici la domestication en utilisant cette expression au lieu d'utiliser le synonyme « Neyse ki » dans le texte d'arrivée. Donc, elle préfère une expression plus culturelle et convenable (acceptable) pour la culture d'arrivée. Ainsi, elle peut fournir le même sens et l'effet dans le texte traduit.

4. « Je ne sais pas si j'avais envie d'autre chose que de la baiser à m'en rendre malade, à en croire mes réflexes. » (Vian 1973, 151)

« Anında tepki gösterecek olsam bu kızın hastalanana kadar düzmekten başka bir şey istemezdim. » (Vian 2015, 91)

Dans ce dernier exemple tiré du même roman de Vian, l'expression « ...si j'avais envie d'autre chose que de la baiser à m'en rendre malade... » est traduite par l'équivalence « ...bu kızın hastalanana kadar düzmekten başka bir şey istemezdim. » dans le texte d'arrivée. Le mot « baiser » signifie « faire l'amour » ou bien « posséder charnellement quelqu'un⁸ » en français. La traductrice utilise pour ce mot l'équivalence licencieuse « düzmek » dans le texte traduit. Ce mot signifie aussi « faire l'amour » (seks yapmak) dans la culture réceptrice mais on l'utilise plutôt dans le contexte familial. Donc, cela est un usage vulgaire en langue cible. La traductrice préfère cet usage vulgaire utilisé souvent dans la culture d'arrivée à partir du contexte vulgaire du roman. Elle fait la domestication et la vulgarisation culturelles en utilisant une équivalence dans la culture d'arrivée. Donc, nous pourrions indiquer que la traductrice fournit l'effet et le vouloir-dire de l'expression du texte source sur le lecteur cible.

Nous pouvons observer les processus semblables pour la domestication du discours licencieux dans « *Les particules élémentaires* de Houellebecq (traduit par Osman Senemoğlu) » :

5. « Il sort sa bite, qui paraît à Bruno épaisse, énorme. Il se place à la verticale et lui pisse sur le visage. » (Houellebecq 1998, 43)

« Bruno'ya çok kalın ve büyük görünen çükünü çıkarttı. Tam tepesinde durup yüzüne işedi. » (Houellebecq 2013, 45)

Observons l'expression licencieuse « il sort sa bite, qui paraît à Bruno épaisse, énorme » ; cette expression est transmise avec « Bruno'ya çok kalın ve büyük görünen çükünü çıkarttı » en turc. « La bite » est un mot licencieux et signifie « le sexe de l'homme ou du mâle⁹ » (synonyme du mot « pénis ») dans la langue française. Le mot « çük » a le même sens en turc mais « çük » est plus doux que « la bite » et utilisé pour désigner le sexe des petits garçons dans la culture turque. Alors, étant donné que le contexte de cet énoncé (ou l'événement) se déroule dans un foyer où les petits garçons habitent, nous pourrions considérer que le sujet traduisant transmet en adoucissant « la bite » dans sa propre culture à partir de ce contexte. Donc, le sujet traduisant adopte une tendance de domestication (au niveau culturel) en trouvant une équivalence plus douce, propre à la culture réceptrice et amène ainsi l'auteur du texte original

⁸ Dictionnaire CNRTL (en ligne) : <https://www.cnrtl.fr/definition/baiser>.

⁹ Dictionnaire Linternaute (en ligne) : <http://www.linternaute.com/dictionnaire/fr/definition/bite/>.

à sa propre culture. Pour ce faire, le traducteur fait la recreation du sens et de l'effet d'une manière plus douce et atténuée dans le texte cible.

6. « Bruno se branlait trois fois par jour. » (Houellebecq 1998, 60)

« Bruno günde üç kez otuz bir çekiyordu. » (Houellebecq 2013, 61)

Dans cet exemple, nous voyons que l'expression « Bruno se branlait... » trouve son équivalence avec « otuz bir çekmek » (tirer trente et un) dans le texte traduit. « Se branler » signifie « se masturber, se frotter érotiquement (homme ou femme)¹⁰ » en français. « Otuz bir (31) çekmek » est une expression licencieuse (et idiomatique) qui signifie « se masturber plutôt pour les hommes » et qui provient de la culture ottomane. À l'époque ottomane, en effet, les gens désignent cet acte par l'expression « el çekmek » (tirer la main). Cependant, ils ne peuvent pas utiliser explicitement cette expression assez vulgaire dans la société à cause de l'intimité qui est un sujet gênant dans la culture ottomane. C'est pour cela qu'ils commencent à utiliser « ebcad hesabı » (le calcul d'Ebcad) étant le système de codage. Dans ce système, chaque lettre équivaut à un nombre ; l'équivalence numérique de « el çekmek » est trente et un (31) dans « ebcad hesabı ». La lettre « e » donne le numéro « un » (1) et la lettre « l » donne « trente » (30) et le total de ces chiffres (30 + 1 = 31) donne trente et un (31)¹¹. Donc, « el çekmek » devient « otuz bir (31) çekmek », une expression vulgaire et cryptographique, dans la culture turque. Nous voyons que le sujet traduisant adopte une tendance de domestication en utilisant une expression culturelle dans la langue-culture réceptrice. En outre, au lieu de dire « mastürbasyon yapmak » (se masturber) avec une approche sourcière (défamiliarisation), le sujet traduisant choisit une expression plus licencieuse et fortifiée à partir du discours vulgaire de l'auteur. Donc, le traducteur adopte la tendance de domestication au niveau culturel en recréant le sens-effet et la fonction d'une manière renforcée dans la langue-culture cible.

7. « Tout ce que je voulais, c'était me faire sucer la queue par de jeunes garces aux lèvres pulpeuses. » (Houellebecq 1998, 176)

« Tek istediğim dolgun dudaklı körpe kaltaklara kamaşımı emdirmektir. » (Houellebecq 2013, 171)

Quand nous observons cet exemple de Houellebecq, nous remarquons que le traducteur rend le mot « queue » par l'expression « kamaş » en turc. « La queue » désigne le « sexe masculin¹² » (le pénis) dans la langue française. C'est un mot plutôt licencieux et utilisée pour le membre viril des adultes. « Kamaş » (la canne) signifie le sens proche que celui du français et on l'utilise dans le même contexte en turc. La signification de ce mot vient d'une plante ayant la tige rigide et épaisse¹³. Nous constatons tout de suite l'analogie formelle entre « kamaş » et le membre viril des adultes. C'est pour cela que « kamaş » désigne le sexe masculin des adultes

---

¹⁰ Dictionnaire Bob (en ligne) :

<http://www.languefrancaise.net/?n=Bob.Introduction&action=search&q=se+branler>.

¹¹ <https://www.mynet.com/malum-olaya-neden-31-denilir-190101054748>

¹² Dictionnaire Bob (en ligne) :

<http://www.languefrancaise.net/?n=Bob.Introduction&action=search&q=la+queue>.

¹³ Dictionnaire TDK (en ligne) :

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.583ea41c84b635.53570690.

dans le contexte vulgaire. Néanmoins, si nous comparons « la queue » et « kamış », nous voyons que « la queue » est une expression plus vulgaire que « kamış » et que quand nous envisageons le contexte licencieux du texte source, il y a des expressions plus vulgaires dans la langue-culture turque pour exprimer « la queue ». Le traducteur utilise une expression plus douce dans la culture réceptrice. Nous pourrions dire qu'il adopte la tendance de domestication en choisissant l'expression « kamış » qui appartient à sa propre culture et qu'il peut fournir le même sens et le même effet sur le lecteur cible.

8. « À son retour, je lui ai juste demandé une pipe. Elle suçait mal, on sentait ses dents. » (Houellebecq 1998, 181)

« Döndüğünde saksafon çalmasını istedim. Çok kötü emiyordu, dişleri hissediliyordu. » (Houellebecq 2013, 176)

Ce dernier exemple du discours licencieux tiré de Houellebecq nous éclaire une fois de plus sur l'approche de domestication du sujet traduisant. « La pipe » signifie « fellation ; faire une fellation, se faire sucer ; bar où l'on fait sucer (prostitution) ; flatter, se soumettre¹⁴ » en français. « Saksafon çalmak » (jouer du saxophone) est une expression turque ayant une référence qui signifie le même sens que celui de l'expression française. Cette expression vient de l'analogie entre l'instrument de saxophone et le membre viril et à partir de cette analogie, on dit « saksafon çalmak » pour désigner l'acte de fellation (Aktunç 2015, 255). Le traducteur pratique la tendance de domestication en trouvant une équivalence culturelle et métaphorique de l'expression originale et amène l'auteur à la culture réceptrice. En outre, le traducteur choisit une expression plus douce et implicite avec une approche sourcière en turc. À ce stade, nous pourrions dire que le traducteur recrée le sens d'une manière plus douce et métaphorique et qu'il restitue ainsi l'effet, le sens et la fonction voire la valeur culturelle de l'original dans la culture cible.

5. Conclusion

À partir de tous les discours théoriques de ce travail, nous pourrions tout d'abord observer effectivement que les tendances de domestication et de défamiliarisation sont deux tendances ou bien deux approches importantes et anciennes dans l'histoire de la traductologie. D'ailleurs, nous voyons qu'il y a beaucoup de discours théoriques sur ces deux tendances dans le domaine. Cela nous montre que la domestication et la défamiliarisation sont souvent préférées par les traducteurs (-trices) et discutées par les théoriciens différents mais au niveau théorique, nous voyons que l'on ne se penche pas sur le sujet de la traduction des expressions licencieuses même s'il y a certains discours généraux sur la traduction culturelle.

Quant aux exemples, ils mettent en évidence le fait que tous les traducteurs ont adopté plutôt la tendance de domestication, autrement dit la traduction non-dépaysant, dans le contexte interculturel en raison de la fonction culturelle (changeable) des expressions du discours licencieux. Les traducteurs ont préféré des équivalences licencieuses appartenant à la culture réceptrice et recréent des sens équivalents dans la langue-culture turque. Dans un second temps,

¹⁴ Dictionnaire Bob (en ligne): <http://www.languefrancaise.net/?n=Bob.Introduction&action=search&q=la+pipe>

lors de ce processus de domestication, nous avons vu qu'ils avaient eu tendance à amener l'auteur du texte original vers leur propre culture réceptrice pour mieux restituer le même effet, la même fonction et la même valeur que dans le texte original. Par ailleurs, nous avons observé dans certains exemples que les traducteurs avaient suivi une approche d'ennoblissement en utilisant les équivalences plus douces dans le texte cible. Nous estimons que la raison de ce choix réside dans les préoccupations idéologiques ou bien morales du sujet traduisant influencé par sa propre culture. Étant donné que le discours licencieux est un sujet relativement tabou dans certaines cultures, les traducteurs peuvent tenter d'utiliser parfois des expressions plus douces dans les textes traduits. Pourtant, nous avons observé que les traducteurs avaient suivi parfois une voie de vulgarisation. Nous pourrions indiquer que la raison de ce choix de vulgarisation vient du contexte vulgaire et /ou licencieux des œuvres. Dans ce cas, ils peuvent adopter des tendances changeantes selon le contexte ou la situation extérieure et ils arrivent à restituer avec succès le sens et la fonction des expressions licencieuses dans la langue-culture turque via l'approche de domestication. Il est bien sûr possible de multiplier les exemples en question mais nous les avons limités avec les deux écrivains et les deux romans différents dans le cadre de notre travail.

Pour la tendance de domestication, nous pourrions poser la question suivante : si l'écrivain de l'œuvre source était turc et s'il écrivait cette œuvre en langue turque, comment il s'exprimerait dans cette langue ? Parfois, la raison qui pousse le sujet traduisant à réfléchir cette question est la problématique de la traduction du discours licencieux ayant un fort contenu culturel et des références connotatives. Comme la traduction sourcière ou la tendance de défamiliarisation peut causer les problèmes comme la perte ou bien le glissement du sens et l'ambiguïté dans la traduction de type des discours culturels, les traducteurs préfèrent plutôt la domestication. De cette manière, ils recréent le sens, l'effet et la fonction dans la culture cible dans le contexte interculturel. En résumé, nous pourrions clairement affirmer que même si les théoriciens préfèrent plutôt la tendance de défamiliarisation pour le développement de la vision du lecteur cible, les traducteurs procèdent à la transposition entre deux cultures via la tendance de domestication et ils peuvent dépasser les problèmes de la traduction du discours licencieux, en donnant le sens ou le vouloir-dire plus effectivement dans l'acte traductif. En bref, il faut déterminer la tendance au profit d'abord du texte source et après du texte cible et puis il faut envisager et garder le but du texte source, le contexte et la densité des expressions culturelles. Par ailleurs, il faut faire la distinction entre la forme et le sens et il faut adopter une approche cibliste pour la forme mais une approche sourcière pour le sens.

BIBLIOGRAPHIE

- Aktunç, Hulki. (2015). *Büyük Argo Sözlüğü*. İstanbul: YKY.
- Arı, Sevinç. (2016). *Çeviri ve Kültürel Söylemler*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Ballard, Michel. (2007). *De Cicéron à Benjamin: Traducteurs, traductions, réflexions*. Paris: Presses Universitaires du Septentrion.
- Berman, Antoine. (1999). *La traduction et la Lettre. Ou l'Auberge de lointain*. Paris: Seuil.

- Berman, Antoine. (1984). *L'Épreuve de l'étranger: Culture et traduction dans l'Allemagne Romantique*. Paris: Gallimard.
- Eco, Umberto. (2010). *Dire presque la même chose*. Paris: Le Livre de Poche.
- Eren Soysal, Esin. (2023). *Sâdık Hidâyet'in Eserlerinin Türkçe Çevirilerinde Yerlileştirme ve Yabancılaştırma*. İstanbul: Demavend Yayınları.
- Gile, Daniel. (2005). *La Traduction, la comprendre, l'apprendre*. Paris: PUF.
- Houellebecq, Michel. (1998). *Les particules élémentaires*. Paris: Éditions Flammarion.
- Houellebecq, Michel. (2013). *Temel Parçacıklar* (traduit par Osman Senemoğlu). İstanbul: Can Yayınları.
- Jakobson, Roman. (1963). *Essais de linguistique générale*. Paris: de Minuit.
- Lederer, Marianne. (1994). *La traduction aujourd'hui*. Paris: Hachette.
- Munday, Jeremy. (2013). *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*. London: Routledge.
- Pym, Anthony. (2023). *Çeviri Kuramlarını Keşfetmek* (traduit par Cemre Özer Taş, Duygu Göç, Gizem Süren, Hesna Doğanek Kalkan, Hüseyin Güngör). İstanbul: Everest Yayınları.
- Steiner, George. (1998). *Après Babel : Une poétique du dire et de la traduction*. Paris: Albin Michel.
- Venuti, Lawrence. (1998). *The Scandals of Translation*. London: Routledge.
- Venuti, Lawrence. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London: Routledge.
- Vian, Boris. (1997). *Elles se rendent pas compte*. Paris: Livre de Poche.
- Vian, Boris. (2003). *Çıtırlar farkında değil* (traduit par Hakan Tansel). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Vian, Boris. (1973). *J'irai cracher sur vos tombes*. Paris: Le Livre de Poche.
- Vian Boris. (2015). *Mezarlarınıza Tüküreceğim* (traduit par Bal Onaran). İstanbul: İthaki.
- Bob. Dictionnaire d'argot, de français familier et de français populaire. En ligne sur: <http://www.languefrancaise.net/Bob/Introduction>.
- CNRTL, Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales. En ligne sur: <http://www.cnrtl.fr/lexicographie/>.
- Linternaute, Dictionnaire français. En ligne sur: <http://www.linternaute.com/dictionnaire/fr/>.

EXPANDED SUMMARY

Any act of translation basically aims to start from a source text to arrive at a target text, but the notion of translation must be considered in the context of a type of translation. The linguist Roman Jakobson defines three types of translation: “intralingual translation, interlingual translation and intersemiotic translation” (Jakobson 1963, 79). For him, “intralingual translation is a type of translation where linguistic signs are interpreted via other signs in the same language, interlingual translation is the interpretation of linguistic signs between two different languages and intersemiotic translation is the interpretation of linguistic signs with non-linguistic signs” (Jakobson 1963, 79). If we consider interlingual translation, we can say that the process of this type of translation is a transmission between different languages or cultures carried out by a translator who individually experiences and follows the translation process. Therefore, the translator is considered as a mediator between two different languages and two different cultures. However, at this point, it is necessary to ask this question: Does interlingual

translation only mean a transcoding of signs? Marianne Lederer affirms that “translation is, at first sight, an establishment of correspondences at the level of lexical items, grammar or expressions... and translation is not only a search for correspondences between linguistic elements but also a creation of equivalences between elements of sense” (Lederer 1994, 11). So, the act of interlingual translation can only be a purely linguistic process at the level of the signifier, in other words the form (lexical item, word or letter), but it is also a semantic, pragmatic and, in particular, cultural process at the level of signified or sense. It is precisely at this point that we begin a creative operation at the level of sense and effect motivated by the difficulty of transmission certain cultural and specific elements from one country to another country and into another context.

The idea that interlingual translation cannot be reduced to a simple transcoding from one language to another has gained traction; translation is therefore considered as part of an extralinguistic act, which naturally includes cultural, social, psychological, and ideological references. The translation process that ignores these cultural references can be a source of potential ambiguity. In our opinion, in elements with a strong intercultural vocation, translation is very far from simple linguistic or formal transmission. Indeed, these sequences often require interpretation by the translator, who adapts them to a target language-culture. When it is more about literary texts having specific and cultural discourses such as idioms, proverbs and fixed expressions, each interlingual translation without the cultural background becomes an incomplete operation and a problem for the translator. Moreover, specific discourse is a type of discourse that includes expressions such as slang or offensive language, in other words licentious discourse, having sexual or erotic references formed under cultural and historical effects. Each country has its own cultural expressions and this situation varies from one culture to another. This situation therefore makes it necessary to transpose between different cultures during the translation process. We could therefore say that this transposition operation is also necessary in the case of licentious discourse which has the characteristic of being a specific and cultural discourse. In the case of cultural transposition, the translator rather favours the operation of interpretation for the translation of this type of text which contains certain licentious discourses. When transposing these discourses which include a cultural background, the translator finds himself/herself obliged to interpret, within the framework of the source text, in order to find equivalences which refer to the sense of the original text and to overcome translation problems. Each new interpretation of a licentious discourse can necessarily propose certain translation tendencies for the translator. One of these main translation trends is domestication, the other foreignization.

In this work, we first deal with domestication and foreignization in interlingual translation by referring to the theoretical discourses of translation scientists in the field. Then, we briefly evaluate the licentious discourse as a specific and cultural type of discourse. Finally, we analyse various examples of translation (from French to Turkish) taken from three novels that we have chosen in this context for the use of licentious discourse: “*Elles se rendent pas compte* (Boris Vian, 1950)”, “*j’irai cracher sur vos tombes* (Boris Vian, 1973)” and “*Les particules élémentaires* (Michel Houellebecq, 1998)”. At the end of this work, we discuss domestication

and foreignization as two opposing tendencies in the context of translation of licentious discourses and show the tendency of translators to the extent that they would have found equivalences more convenient in the target language-culture.

Özel İsimler Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Çevirileri ile Yapay Zekâ Çevirilerinin Karşılaştırılması

Comparison of Early Republican Period Translations and Artificial Intelligence Translations in the Context of Proper Names

Araştırma Makalesi / Research Article

Aliye GENÇ*, Şule ÇINAR YAĞCI**

* Dr. Öğr. Üyesi, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Ankara, Türkiye, e-posta: aliyeocal@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0001-5410-6247

** Öğr. Gör., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü, Zonguldak, Türkiye, e-posta: suleyagci34@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4456-3174

ÖZET

Teknolojik gelişmeler doğrultusunda geline son noktada yapay zekâ araçlarının yaşamın her alanında kendine çalışma alanı yaratabildiği, çeviri çalışmalarının ise bu gelişmelerden en çok etkilenen alanlardan biri olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu bağlamda insan çevirmen ile makine çevirmen üzerine yapılan çalışmalar alan yazında yerini alırken bir taraftan da teknolojinin sunduğu imkanların çeviribilim alanındaki geçerliliği ve güvenilirliği tartışmaların odağını oluşturmaktadır. Bu çalışmada ülkemiz çeviri tarihinde önemli bir yeri olan Tercüme Bürosu çevirmenlerinden Sabahattin Eyüboğlu, Yaşar Nabi Nayır ve Sabri Esat Siyavuşgil'in çevirileri ile aynı eser ve metinlerin ChatGPT 3.5 ve ChatGPT 4.0 versiyonlarındaki çevirileri karşılaştırılmıştır. Çalışmada kültürel öğeler kategorisinde değerlendirilen özel isim çevirileri kaynak eserlerin içerikleri doğrultusunda *kişi isimleri*, *yer ve ünvan isimleri ile mezhep isimleri* üzerine gerçekleştirilmiştir. Bu isimlerin Türkçe çevirileri Eirlys Davies'in (2003) kültürel öğeler ve özel isim çevirileri üzerine görüşleri ile Javier Franco Aixelá'nın (1996) kültürel öğelerin çevirisi için önerdiği çeviri stratejileri dahilinde incelenmiştir. İnsan ve makine çevirisi karşılaştırmasının yanı sıra, makine çevirilerini temsil eden ChatGPT 3.5 ile ChatGPT 4.0 de kendi aralarında (ücretsiz ve ücretli sürümler) vermiş oldukları çeviri kararları doğrultusunda bir değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Yapılan incelemeler neticesinde insan çevirmenlerin özel isim çevirilerinde ekleme stratejisi dahilinde dipnot kullanımlarıyla erek dil okuyucusunda anlamı destekler nitelikte bir çaba içerisinde buldukları, yapay zekâ araçlarının ise koruma ve yazımsal uyarılama stratejileri doğrultusunda veriler sunduğu, özellikle ChatGPT 4.0'ın bazı örneklerde tarihsel ve kültürel bağlama uygun veriler sunarak insan çevirmen ile benzer kararlar aldığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Erken Cumhuriyet Dönemi Çevirmenleri, Özel İsim Çevirileri, Yapay Zekâ ChatGPT 3.5 ve 4.0 Çevirileri, Çeviri Stratejileri

ABSTRACT

Human translators and machine translators have taken their place in the literature, and the validity and reliability of the possibilities offered by technology in the field of translation studies are the focus of discussions. This study compares the translations of Sabahattin Eyüboğlu, Yaşar Nabi Nayır, and Sabri Esat Siyavuşgil, translators of the Early Republican period who came to the forefront with the translation activities of the Translation Bureau, with the translations of the same work and the same texts in ChatGPT 3.5 and ChatGPT 4.0 versions. In this study, the translations of proper names, which are

considered in the category of cultural elements, were analyzed. In line with the contents of the source works, personal names, place and title names, and sect names were analyzed. The Turkish translations of these names were analyzed within the framework of Davies' (2003) views. The translation strategies suggested by Aixelá (1996) for the translation of cultural items were also included in this evaluation. Human and machine translators and two machine translations were also analyzed in terms of their similarities and differences. As a result of the examinations, it was concluded that human translators made an effort to support the meaning of proper noun translations by using footnotes within the insertion strategy, whereas artificial intelligence tools provided data in line with preservation and orthographic adaptation strategies, and ChatGPT 4.0.0.0, in particular, made similar decisions with the human translator by providing data appropriate to the historical and cultural context in proper noun translations in some samples. You need to insert an English abstract into this section. The abstract should be written in Turkish and English, with a minimum of 150 and a maximum of 250 words, reflecting the purpose, method and findings of the research. If the article is written in Turkish, the Turkish abstract should come first, and if the article is written in a foreign language, the English abstract should come first.

Keywords: Early Republican Translators, Proper Name Translations, Artificial Intelligence ChatGPT 3.5 and 4.0 Translations, Translation Strategies

1. Giriş

Çeviribilim ve teknoloji arasındaki etkileşim, günümüzde bilimsel araştırmaların merkezinde yer almaktadır. Yapay zekâ ve bilgisayar bilimlerinin sürekli ilerlemesi, çeviri süreçlerine yenilikçi teknolojik araçların entegre edilmesi olasılığını artırmıştır (Yang & Niu, 2023). Bu teknolojik yenilikler, dil engellerini aşmada ve küresel iletişim sınırlarını genişletmede kritik roller üstlenmektedir (Franceschini vd., 2020). Ancak, bu araçların dilbilimsel doğruluk ve kültürel uygunluk açısından etkinliği, çeviri toplulukları içinde devam eden tartışmaların odak noktasını oluşturmaktadır. Mevcut teknolojiler hâlâ belirli dilsel ve kültürel nüansları tam olarak kavrayabilme yetisinden yoksundur (Baek vd., 2023; Piazzolla vd., 2023).

Yapay zekâ destekli çeviri araçlarının sürekli gelişimi, büyük veri analizleri ve algoritmik öğrenme süreçleri sayesinde mümkün olmaktadır (Li, 2021). Bu ilerlemeler, terim seçimi ve dilbilgisi yapılarındaki doğruluğu artırarak çeviri kalitesinde önemli iyileşmeler sağlayabilmektedir. Bu gelişmelere rağmen, insan çevirmene duyulan ihtiyaç da araştırmalarda sıklıkla dile getirilmektedir. İnsan çevirmenlerin kültürel bağlamları anlama yeteneği ve metinler arası nüansları yorumlama kabiliyeti, teknolojik araçların henüz ulaşamadığı derinliklerdir (Gao, 2021). Bu nedenle, teknolojinin çeviri süreçlerine katkısı, bu araçların insan çevirmenlerle nasıl entegre edilebileceğine dair yapılan araştırmalarla daha da anlam kazanabilir.

Teknolojik entegrasyon, çeviri süreçlerini hızlandırarak ve verimliliği artırarak çeviri maliyetlerini önemli ölçüde düşürme potansiyeline sahiptir (Mathew & Hermjakob, 2023). Bu durum, çok dilli topluluklar ve çok uluslu şirketler gibi geniş ve çeşitli kullanıcı grupları için büyük faydalar sağlayabilir. Günlük iletişimden teknik kılavuzlar ve hukuki belgelerin çevirilerine kadar birçok alanda bu teknolojiler kullanılmaktadır. Bu geniş kullanım yelpazesi, çeviri süreçlerini daha esnek ve erişilebilir hale getirebilir, böylece zaman ve kaynak kısıtlamaları olan durumlarda bile yüksek kaliteli çeviriler yapılmasını sağlayabilir.

Sonuç olarak, çeviribilim ve teknoloji arasındaki bu etkileşim, çeviribilim alanında yeni çalışma alanlarına zemin hazırlamakta (makine çevirisi sonrası son düzenleme/ post-editing işlemleri gibi) aynı zamanda uygulamalı çeviribilimde yenilikçi yöntemlerin geliştirilmesine olanak tanımaktadır. Teknolojik ilerlemeler, çeviri süreçlerini iyileştirme potansiyeline sahip olmasına rağmen, bu süreçlerin insan faktörüyle uyumlu hale getirilmesi de büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla, çeviribilim çalışmalarının, teknolojik araçlar ve insan çevirmenler arasındaki bu uyumu dikkatle incelemesi gerekmektedir.

Erken Cumhuriyet Dönemi çevirmenleri ile yapay zekâ çeviri araçlarından ChatGPT 3.5 ve ChatGPT 4.0 çevirilerini karşılaştırmayı amaçlayan bu çalışmanın çıkış noktasını Yazıcı'nın "ilk yazınsal çevirilerdeki başarıyı, Cumhuriyet dönemi yazarlarının siyasal ve ekonomik anlamda çöküşe karşın gerçekte çok renkli, hoşgörülü kültürel mozağe sahip bir imparatorluğun iniş ve çıkışlarından edinilen yaşam deneyiminin sağladığı geniş ölçekli bakış açısı" ile ilişkilendirdiğine dair görüşleri (2007, s.7) oluşturmaktadır. Bu görüşten hareketle araştırmamız Tercüme Bürosu'nda görev alan çevirmenlerin gerçekleştirdiği çeviri faaliyetleri ile son yıllarda çeviribilimin gündemini oluşturan yapay zekâ ChatGPT dil modelinin ürettiği çevirileri karşılaştırmak üzere yapılandırılmıştır. Aynı zamanda teknolojinin alana kazandırdıklarını tespit etmek, sunulan ücretli ve ücretsiz yazılım karşılaştırması ile teknolojinin sunmuş olduğu imkânların boyutlarını aşamalı olarak gözler önüne sermek amaçlarımız arasında yer almaktadır. Bu teknolojik ilerlemelerin çeviri süreçlerine olan etkilerini derinlemesine incelemek ve bu etkileri dilbilimsel doğruluk, kültürel uygunluk ve etik boyutlar açısından değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda, özellikle son zamanlarda öne çıkan yapay zekâ destekli çeviri araçları, örneğin ChatGPT gibi modeller, geleneksel insan çevirmenlerin yöntemleri ile karşılaştırmalı olarak analiz edilecektir. Çalışmanın odak noktası, bu teknolojik araçların dil ve kültürler arası geçiş süreçlerindeki performanslarını kapsamlı bir şekilde ele almak ve bu araçların çeviri süreçlerine getirdiği avantajlarla birlikte olası riskleri belirlemektir.

Dünya çapında artan küreselleşme ile birlikte dil bariyerlerinin aşılması ve kültürlerarası etkileşimin güçlendirilmesi gerekliliği daha da belirginleşmektedir. Teknolojinin çeviri süreçlerine entegrasyonu, çeviri hızını ve erişilebilirliğini artırırken, çeviri maliyetlerini azaltma potansiyeli de sunmaktadır (Pan, 2023; Yang, 2023). Ancak, bu teknolojik entegrasyonun çeviri kalitesi ve etik değerler üzerindeki etkileri çeviribilim alanında derinlemesine incelenmesi gereken kritik sorunlar arasında yer almaktadır. Dolayısıyla, bu araştırma yapay zekâ destekli çeviri araçlarının dil engellerini ne ölçüde etkili ve güvenilir bir şekilde aşabildiğini analiz etmeyi hedeflemektedir.

Bu çalışmada ele alınan araştırma soruları şu şekildedir:

1. Kültürel Ögeler kapsamında ele alınan özel isim çevirilerinde insan çevirmen ile makine çevirmen arasındaki farklar nelerdir?
2. "Belirli bir kültürde doğup büyümüş olan insan çevirmenin kaçınılmaz olarak o kültüre maruz kaldığından belirli bir kültürü refleks olarak içselleştirmiş olacağı" (Gezer ve Can, 2019,

s. 358) görüşünden hareketle insan çevirmenin sahip olduğu kültürel bilince yapay zekâ çeviri araçları ne derece sahiptir?

3. İnsan çevirmen özel isimlerin çevirisinde hangi stratejilere başvurmuştur? Karşılaştığı problemleri çözmeye noktasında hangi kararları almıştır?

4. Makine Çevirisinin insan çevirmenden ve onun aldığı kararlardan ayrılan yönleri nelerdir?

5. Yapay zekâ çeviri aracı olarak araştırmamıza veri sağlayan ücretsiz ChatGPT 3.5 ile ücretli versiyonu ChatGPT 4.0 arasında çeviri farkı var mıdır? Var ise çeviri aracının gelişmişliği ve iki versiyon arasındaki farklar hangi boyuttadır?

Bu araştırmanın önemi, çevirmenlerin özel isimlerin aktarımında karşılaştıkları sorunları ve bu sorunların kültürel boyutlarını inceleyerek, çeviri sürecine katkıda bulunacak yöntem ve stratejileri belirlemeye yönelik olmasıdır. Çevirmenlerin karşılaştıkları belirsizlikleri ve bu belirsizliklerin nedenlerini anlamak hem çeviri kalitesini artıracak hem de kültürel uyumluluğu sağlamaya yönelik çözümler sunacaktır. Ayrıca, çeviri kuramı ve uygulaması arasındaki boşluğu doldurarak, özel isimlerin çevirisine dair daha tutarlı ve uygulanabilir stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Araştırmanın kapsamı, yapay zekâ destekli çeviri araçlarının, özellikle ChatGPT gibi gelişmiş dil modellerinin, geleneksel insan çevirmenler ile karşılaştırıldığında dil ve kültürler arası çeviri performanslarını değerlendirmektir. Bu çalışma, kültürel öğeleri barındıran metinlere, özellikle de özel isimler gibi unsurlara odaklanacak ve bu öğelerin yapay zekâ ve insan çevirmenler tarafından nasıl işlendiğini analiz edecektir.

Araştırmanın sınırlamaları ise, incelenen yapay zekâ destekli çeviri araçlarının yalnızca belirli dil çiftlerindeki (örneğin, Fransızca-Türkçe) performansları üzerine yoğunlaşmasıdır; bu durum çalışmanın genelleştirilebilirliğini kısıtlayabilir. İkinci bir sınırlama, çalışmanın özel isimler gibi belirli dilbilimsel öğeler üzerinde yoğunlaşmasıdır; bu da dilin diğer yönlerini göz ardı edebilir. Üçüncü olarak, kullanılan yapay zekâ araçlarının en son teknoloji olması, bulguların hızla değişen teknoloji karşısında zamanla geçerliliğini yitirebileceği anlamına gelmektedir.

Bu sınırlılıklar, araştırma sonuçlarının yorumlanmasında dikkate alınmalıdır. Araştırma, belirli bir dil çifti ve teknoloji seti kullanılarak elde edilen sonuçları sunarken, bu bulguların daha geniş bir dil yelpazesi ve farklı teknolojik araçlar kullanılarak tekrarlanması gerektiğini vurgular.

2. Kuramsal Çerçeve

2.1. Erken Cumhuriyet Dönemi Çeviri Faaliyetleri

Erken Cumhuriyet dönemi, Türkiye'nin dil ve kültür politikalarında derinlemesine değişikliklerin yaşandığı kritik bir evredir. Bu dönemde, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin modernleşme ve batılılaşma hedeflerine uygun olarak, çeviri faaliyetleri önemli bir ivme kazanmıştır (Daldeniz, 2010). Çeviri, kültürel ve bilimsel birikimin ülkeye aktarılması ve

modern bir toplum yapısının inşası açısından kritik bir araç olarak kabul edilmiştir. Özellikle, Batı kaynaklı eserlerin Türkçeye çevrilmesi ve Türk okuyucusunun bu eserlerle tanıştırılması hedeflenmiştir.

Erken Cumhuriyet döneminde çeviri faaliyetlerinin büyük bir bölümü Maarif Vekaleti (şimdiki adıyla Millî Eğitim Bakanlığı) ve Tercüme Bürosu tarafından yürütülmüştür (Bayraktar, Özer, 2022). 1920'li ve 1930'lu yıllarda bu kurumlar, eğitim ve kültür politikalarının bir parçası olarak birçok edebî, felsefî, bilimsel ve teknik içerikli kitabı Türkçeye kazandırmışlardır (Kaya, 2022). Çeviri faaliyetleri, dilde sadeleşme ve Türkçeleşme politikalarıyla da örtüşmekte olup, çevrilen eserlerin dili sade ve anlaşılır olacak şekilde düzenlenmiştir (Bozkurt, 2018).

Erken Cumhuriyet dönemi çeviri faaliyetleri, Türkiye'nin eğitim sistemini yeniden yapılandırmada da etkili olmuştur (Kaya, 2022). Çeviri yoluyla elde edilen bilgi ve birikim, ders kitaplarının ve eğitim materyallerinin hazırlanmasında kullanılmıştır. Böylece, modern ve bilimsel temellere dayanan bir eğitim sistemi oluşturulmuş ve genç nesiller bu sistem içinde yetiştirilmiştir. Çeviri faaliyetleri, akademik ve entelektüel gelişimin de temel taşlarından biri haline gelmiştir. Şahin (2023), “Batı Kanonundan Türk Kanonu Yaratmak: Erken Cumhuriyet Döneminde Edebiyat Kanonu İnşa Etmenin Aracı Olarak Çeviri” isimli çalışmasında çevirinin sadece dilsel bir işlem olmadığını aynı zamanda bir toplum mühendisliği çalışması olduğunu belirtmektedir. Cumhuriyet döneminde gerçekleşen çeviri faaliyetlerinin, yeni bir ulus yaratma sürecinde kritik bir rol oynadığına; bu dönemde, çevrilecek eserlerin seçimi ve çeviri normlarının belirlenmesi gibi süreçlerin sistematik bir şekilde planlandığına vurgu yapmaktadır.

Sonuç olarak, Erken Cumhuriyet dönemi çeviri faaliyetleri, Türkiye'nin kültürel, bilimsel ve entelektüel gelişiminde önemli bir rol oynamıştır. Bu faaliyetler, Türkiye'nin modernleşme sürecine büyük bir hız kazandırmış ve Cumhuriyetin çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşma hedefine önemli katkılar sağlamıştır. Çeviri faaliyetlerinin bu dönemdeki başarısı, Türkiye'nin kültürel ve bilimsel birikimini zenginleştirerek, modern ve aydınlanmış bir toplum inşa etme yolunda önemli katkılar sunmuştur (Erkul Yağcı, 2017; Şimşek & Tosun, 2017).

2.2. Özel İsimler ve Kültürel Ögeler

Özel isimler, bir toplumun dil, kültür ve tarihini yansıtan temel bileşenlerdir ve genel olarak “tek bir kişiyi, belli bir canlı ya da cansız varlığı, bir düşünce ya da belli bir yeri anlatan adlar” (Aksan, 1998, s. 92) olarak tanımlanmıştır. Türk Dil Kurumu ise “özel isim” kavramını, “bir şahsa, benzerlerinden ayrı özellikler taşıyan nesne ya da topluluğa verilen ad” şeklinde tanımlamaktadır (Aktaran Kumlu, 2023, s. 89). Valentine, Brennen ve Brédart’ın özel isimlerin bilişsel psikoloji ile ilgisi üzerine yazdıkları eserlerinde özel isimler; kişi isimleri, coğrafi isimler, eşi benzeri olmayan nesnelere isimleri, benzersiz hayvan isimleri, kurumların, tesislerin isimleri, gazete ve dergi isimleri, kitap başlıkları, müzik parçaları, bir kez gerçekleşen olayları kapsayan, eşi benzeri olmayan varlıklar olarak dile getirilmektedir (2002, s. 4). Bu isimler, toplumsal yapının ve tarihin derinliklerine işaret ederken, aynı zamanda bireylerin kimlik ve kökenlerini de belirler (Demirbaş & Gençöz, 2020). Dilin kültürel mirasını ve

toplumsal değerlerini aktaran bu önemli unsurlar, çeviri sürecinde özel bir öneme sahiptir. Davies (2003) özel isimlerin çevirisinin, bu isimlerin taşıdığı kültürel yükleri ve anlamları koruma açısından kritik bir rol oynadığını vurgular. Özel isimler, bireysel kimlikleri ve toplumsal hafızayı temsil etme özelliğiyle kültürel öğeler olarak değerlendirilir. Bu nedenle, bir dilden diğerine özel isimlerin aktarımı, sadece dilbilimsel bir süreç olmaktan öte, kültürlerarası köprüler kurma işlevi de görür (Dekert, 2022; Vasko vd., 2022). Bununla birlikte, yazımsal metinlerde özel isim çevirilerinin, çevirmenler için önemli zorluklar teşkil eden unsurlar olduğu söylenebilir (Kansu-Yetkiner, 1997). Davies, çevirmenlerin strateji kullanırken, isimlerin kültürel bağlamlarını ve hedef kitlenin kültürel bilgilerini göz önünde bulundurmalarının önemini vurgular. Davies (2003, s. 65-100), özel isimler dahil olmak üzere, kültüre özgü öğelerin çevirisi için çeşitli stratejiler önermektedir. Bu stratejiler şunlardır:

- **Koruma (Preservation):** Çevirmenler, kaynak metinde yer alan terimleri, değişiklik yapmadan doğrudan hedef metne taşırlar. Bu şekilde, kaynak metindeki ifadeler hedef metinde aynen korunur.

- **Ekleme (Addition):** Çevirmen, hedef metne terimi aktarırken, hedef kitlenin terimi daha iyi anlamasını sağlamak için terime açıklamalar ekler.

- **Çıkarma (Omission):** Çevirmen, hedef kitlenin gereksiz bulacağını düşündüğü ya da sorunlu olabilecek kültürel öğeleri hedef metne aktarmayabilir veya metinden çıkarabilir.

- **Küreselleştirme (Globalization):** Bu stratejide, kültüre özgü öğeler hedef kültüre uyarlarken daha genel ve tarafsız ifadeler kullanılır.

- **Yerelleştirme (Localization):** Kaynak metindeki kültürel öğeler, hedef kitlenin tanıdık olduğu unsurlarla değiştirilerek hedef metne uyarlanır. Bu durumda, ana odak hedef kültür üzerinedir.

- **Dönüştürme (Transformation):** Bu strateji kullanıldığında, hedef kültüre aktarılan öğelerin anlamlarında değişiklikler olabilir.

- **Yeniden Yaratma (Creation):** Çevirmenler, hedef metinde kaynak metinde olmayan yeni kültürel öğeler ekleyebilirler.

Araştırmada başvurulan çeviri stratejilerinden ikincisi Aixelá (1996) çeviri stratejileridir. Aixelá, kültürel öğelerin çevirisinde karşılaşılan zorlukların üstesinden gelmek için çevirmenlere çeşitli stratejiler önerir. Bu stratejiler iki ana kategori altında incelenir: Metne müdahaleyi sınırlayan Korunum (Conservation) ve metni daha fazla yönlendiren Değiştirim (Substitution). Korunum stratejisi, çeviri sürecinde beş farklı yöntem sunar:

- Tekrar (sözcük ödünç olarak kullanma),
- Yazımsal Uyarlama (transkripsiyon yoluyla çeviri yapma),
- Kelimesi Kelimesine çeviri (kaynak metindeki sözcüğün asıl anlamını kullanarak çeviri yapma),
- Metin dışı açıklama (dipnot veya açıklama ekleyerek bilgi verme) ve

- Metin içi açıklama (parantez içinde açıklamalar yaparak bilgi verme).

Değiştirim stratejisi ise, altı farklı yaklaşım içerir:

- Eş anlamlılık (kaynak metinde tekrarlanan kültürel sözcükleri hedef metinde benzer veya eş anlamlı kelimelerle değiştirme),
- Sınırlı evrenselleştirme (kaynak kültürdeki bir ögeyi hedef kültürdeki benzer bir ögeyle değiştirme),
- Tam evrenselleştirme (kaynak kültür ögesinin hedef kültürde nötr hale getirilmesi),
- Yerele Dahil Etme (kaynak kültür ögesinin hedef kültürdeki bir ögeyle yer değiştirmesi),
- Silme (kaynak kültür ögesinin hedef kültürde yer almasını engelleme) ve
- Özerk yaratıcılık (hedef kültürde yeni bir kültürel öge yaratma gerekliliği düşünüldüğünde, hedef metinde yeni bir öge eklenmesi) (Aixelá, 1996, s.61-65).

Aixelá, çeviri stratejileri aracılığıyla çevirmenlere kültürlerarası manipülasyon için farklı seviyelerde yer sağlayan bir yaklaşım sunar. Korunum yaklaşımı, kaynak metni öne çıkararak olabildiğince sadık bir çeviri yapılmasını teşvik ederken, değiştirim yaklaşımı ise hedef kültüre daha fazla odaklanır. Aixelá'ya göre, kültürel çeviri zorlukları iki ana kategoriye ayrılabilir: Özel isimler ve ortak ifadeler (Aixelá, 1996). Çeviri sürecinde kültürel öğelerin aktarımı, çevirmenlerin sıklıkla karşılaştığı karmaşık ve çok boyutlu bir meseledir. Aixelá (1996), kültürel öğelerin çevirisi için kapsamlı bir sınıflandırma sunarak, çevirmenlere bu zorlu süreçte rehberlik etmeyi amaçlamaktadır.

2.3. Yapay Zekâ Çeviri Aracı Olarak ChatGPT ve ChatGPT4

Doğal Dil İşleme (Natural Language Processing, NLP), bilgisayarların insan dilini anlamasını, yorumlamasını ve üretmesini sağlayan bir yapay zekâ alanıdır. Büyük ölçekli dil modellerinden yararlanarak NLP uygulamaları metin tamamlama, duygu analizi, özetleme ve soru yanıtlama gibi çeşitli görevlerde önemli gelişmeler kaydetmiştir ve bu da bu alandaki teknolojik ilerlemenin bir göstergesidir (Caines ve ark., 2023). OpenAI tarafından geliştirilen ChatGPT, NLP teknolojisini kullanan ileri düzey bir dil modelidir. Generative Pre-trained Transformer (GPT) varyantı olan ChatGPT, geniş bir metin verisi seti üzerinde eğitilerek kullanıcı girdilerine uygun ve anlamlı yanıtlar üretebilir (Çınar Yağcı & Aydın Yıldız, 2023). ChatGPT'nin en dikkat çekici özelliği, doğal dil anlama ve üretme kabiliyetleri sayesinde kullanıcılarla dinamik ve etkileşimli diyaloglar kurabilmesidir. Bu yetenek, müşteri destek sohbet robotları, sanal asistanlar, dil çevirisi ve içerik üretimi gibi çeşitli alanlarda uygulama potansiyeline sahiptir. İnsanlarla makineler arasındaki etkileşimleri kolaylaştırarak, ChatGPT, yapay zekâ destekli dil işleme araçlarının erişilebilirliğini artırır ve kullanıcı deneyimlerini iyileştirir.

ChatGPT'nin sahip olduğu bu yetenekler, dil öğrenme ve çeviri süreçlerinde önemli avantajlar sunar. Bu bağlamda, son yıllarda teknolojiye yaşanan hızlı ilerlemeler, dil öğrenme ve çeviri süreçlerinde köklü değişimlere yol açmıştır. Özellikle yapay zekâ destekli araçlar,

çeviri alanında devrim niteliğinde yenilikler sunmaktadır (Peng & May, 2023). Bu araçlar arasında öne çıkan OpenAI tarafından geliştirilen ChatGPT ve onun en son versiyonu olan ChatGPT-4, çeviri süreçlerine getirdiği yenilikler ve sağladığı avantajlarla dikkat çekmektedir. Bu model, kullanıcıların metinlerini hızlı ve doğru bir şekilde çevirebilme kapasitesi sayesinde çeviri süreçlerinde etkin bir rol oynayabilir. Özellikle günlük konuşma dillerinin çevrilmesinde yüksek başarı oranları sergileyen ChatGPT, dilin bağlamsal inceliklerini anlama konusunda belirli bir yeterliliğe sahiptir (Puri&Baskara, 2023). Bununla birlikte, teknik ve karmaşık metinlerin çevrilmesinde bazı sınırlamalar yaşayabilmektedir (Thorp, 2023). Bu sınırlamalar, modelin dilin derinliklerini ve teknik terminolojiyi tam anlamıyla kavrayamamasından kaynaklanmaktadır. Edebi metinler ise yaratıcılık özellikleri ve dilsel zenginliği temsil etmeleri nedeniyle yapay zekâ çeviri araçlarının etkinliğini ölçme noktasında önem arz etmektedir. Araştırmada kullanılan kaynak ve erek eserlere bir sonraki bölümde yer verilmiştir.

3. Kaynak-Çeviri Metinler

İnsan çevirmenler ile makine çevirilerinin karşılaştırıldığı söz konusu çalışmada Fransız edebiyatında önemli bir yere sahip üç kaynak eser belirlenmiştir. Bu eserlerin belirlenmesinde Türkçe çevirmenlerinin Erken Cumhuriyet dönemi çevirmenleri olma kriteri öncelikli tutulmuştur. Bu doğrultuda seçilen ilk eser Gustave Flaubert'in *La Tentation de Saint-Antoine* isimli eseridir (1874). "TV5 Monde" isimli web sitesinin internet arşivlerinde yer alan Ligarın şirketinin 2015 yılı yayını e-kitap kaynak olarak alınmıştır. Eser 138 sayfadan oluşmaktadır. *Ermış Antonius ve Şeytan* isimli bu erek metin 1968 yılında Sabahattin Eyüboğlu tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Araştırmada incelenen çeviri eser, Haziran 2006'da Türkiye İş Bankası Yayınları'nda 1. Baskısı yapılan Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi XIV'te yer alan çalışmadır ve 182 sayfadır. Çevirmen Eyüboğlu yüz yılın başında doğan, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş hamlelerine tanıklık etmiş ve birikimiyle yenileşmenin kültürel cephesinde yer almıştır (Özcan, Akgün, 2023, s.11). Bu eser çevirisinde de kendi ifadesinde de belirttiği şekliyle¹ adım başı sözcüklere, ansiklopedilere başvurmak zorunda kalmıştır (erek metin sayfa sayısının fazla oluşu eklenen dipnotlarla açıklanabilir). Ayrıca devrik cümle kullanımına mecbur olduğunu dile getirmiş ön sözde o dönem eleştirmenlerine sözdizimsel kararları ve üslubu noktasında savunucu bir açıklamada bulunmuştur. Sabahattin Eyüboğlu Tercüme Bürosu'ndaki çalışmaları ile de takdir gören bir çevirmen olma özelliğinden dolayı araştırmamızda makine çevirileri ile karşılaştırılma konusunda güçlü bir ismi temsil etmektedir.

İkinci eser Prosper Mérimée tarafından 1840 yılında yazılan *Colomba* isimli eserdir. "TV5 Monde" isimli web sitesinin internet arşivlerinde yer alan İlivri şirketinin 2014 yılı yayını e-kitap kaynak olarak alınmıştır. Eser 109 sayfadan oluşmaktadır. Türkçeye Yaşar Nabi Nayır tarafından 1962 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Yayın Müdürlüğü'nün Fransız Klasikleri Serisi içerisinde çevrilmiştir. İncelenen eser ise Millî Eğitim Basımevi tarafından 1963 yılında İstanbul'da basılan 2. Baskısıdır. Eser 204 sayfadır. Çevirmen Yaşar Nabi Nayır tarafından 15

¹ Bkz. Önsöz, s.v, (Flaubert, G., & Eyüboğlu, S. (2006). *Ermış Antonius ve şeytan*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları).

Temmuz 1933 yılında çıkarılan *Varlık Dergisi* Türkiye'nin en uzun süreli edebiyat dergisi olma özelliğine sahip bir dergidir. Dil Devriminin savunucuları olarak *Varlık Dergisi* ve Yaşar Nabi Nayır ismi önem arz etmektedir.

Üçüncü eser ise Alphonse Daudet tarafından 1869 yılında yazılan *Değirmenimden Mektuplar* isimli eserde yer alan *İlahisiz Üç Ayin* isimli öyküdür. “TV5 Monde” isimli web sitesinin internet arşivlerinde yer alan İlivri şirketinin 2014 yılı yayını e-kitap kaynak olarak alınmıştır. 112 sayfa olan eserin 7 sayfadan oluşan *İlahisiz Üç Ayin* isimli öyküsü kaynak metni oluşturmaktadır. Çevirmen Sabri Esat Siyavuşgil tarafından Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları'nda 3. Basım (Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi'nde 1.basım, Haziran 2017) erek metin olarak ele alınmıştır. Sabri Esat Siyavuşgil, şair, eleştirmen, psikoloji-pedagoji profesörü, günlük fıkra yazarı ve çevirmen kimlikleriyle bilinmektedir (Çalmaz, 2013'ten aktaran Sürgit, 2023, s. 427). Köprülü onun için “eşine az rastlanır cidden çok geniş kültürlü bir insan[dır]” ifadesini kullanmıştır (1968, s. 150). Bu özelliği ile araştırmamızda çevirileri makine çevirileri ile karşılaştırılmıştır.

Söz konusu makine çevirilerini kuramsal çerçevede de belirttiğimiz gibi Chat GPT 3.5 ve ChatGPT 4.0 araçları oluşturmaktadır. Bu araçlardan ilki ücretsiz, ikincisi ücretli versiyonu işaret etmektedir. Çevirileri yapılmak üzere Fransızca-Türkçe dil çiftinde kişi, yer, ünvan ve mezhep isimleri rastgele örnek özel isim cümleleri seçilmiş ve herhangi bir ön biçimlemeye (pre-edit) başvurmaksızın ChatGPT 3.5 ve ChatGPT 4.0 araçlarına çevirileri yaptırılmıştır. ChatGPT 3.5 çıktıları 15 Nisan 2024 tarihli verileri yansıtmaktadır. ChatGPT 4.0'un verilerine ise 30 Nisan 2024 tarihinde başvurulmuştur. Araştırmamız teknolojinin gelişim boyutunu da gözler önüne serme amacı doğrultusunda makine çevirilerini bulgular bölümünde kendi arasında da değerlendirecektir.

4. Yöntem

Çalışmada, betimleyici çeviribilimin kuramsal çerçevesi (Holmes, 1988) esas alınmış, karşılaştırmalı ve nitel veri analizi içerikli bir durum çalışması gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalarda kişilerin doğal dünyasına girilerek sosyal olgular hakkında derinlemesine bilgi alınmaktadır (Mayring, 2000). Nitel araştırma yoluyla, bir duruma dâhil olan bireylerin veya diğer bir ifadeyle, aktörlerin algı ve bakış açılarını yorumlamaya önem vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Söz konusu araştırmanın evrenini Erken Cumhuriyet dönemi çeviri faaliyetleri oluştururken örneklemini bu dönemde önemli çeviri faaliyetlerinde bulunan Sabahattin Eyüboğlu, Yaşar Nabi Nayır ve Sabri Esat Siyavuşgil çevirileri oluşturmuştur. Bu doğrultuda Gustave Flaubert'in *Ermiş Antonius ve Şeytan* (Sabahattin Eyüboğlu, Çev.); Prosper Mérimée'nin *Colomba* (Yaşar Nabi Nayır, Çev.) isimli eseri ve Alphonse Daudet'nin *Değirmenimden Mektuplar, İlahisiz Üç Ayin*, (Sabri Esat Siyavuşgil, Çev.) isimli eserleri özel isimler kapsamında taranmış bu üç eserdeki özel isimler *kişi, yer, ünvan ve mezhep isimleri* açısından incelenmiştir.

Çalışmada veri toplama aracı olarak kullanılan kaynak ve erek eser künyeleri bulgular kısmında örneklem tablolarının başında bildirilmiştir. Makine çeviri stratejileri ile insan

çevirmen çeviri stratejileri bu tablolar altında karşılaştırmalı analiz yöntemi ile değerlendirilmiştir. Bu tabloların oluşturulma ve isimlendirilme aşamasında insan çevirmen kararlarına öncelik verilmiştir. Özel isimlerin kültürün bir parçası olduğunu düşünmeleri ve özel isimleri kültüre özgü unsurlar (culture-specific items-CSI) olarak ele almalarından dolayı çalışmamızda çeviri kuramcılarında Javier Franco Aixelá (1996) ile Eirlys E. Davies (2013)'in çeviri stratejileri seçilmiş ve bu doğrultuda karşılaştırmalı çeviri analizi yapılmıştır.

5. Bulgular

Aşağıda seçilen örnekler dahilinde insan çevirmenin kararları tabloda kendisinin sağ yanındaki iki sütunda görselleştirilmiştir. ChatGPT 3.5'in vermiş olduğu çeviri kararları ChatGPT 4.0'ün vermiş olduğu kararlar ile aynı doğrultuda gerçekleştiyse ortak sütunda, farklılık arz ettiği durumlarda ise çeviri karşılığının altında aynı sütunda belirtilmiştir.

ESER 1:

KM: Flaubert, G. (2015). *La Tentation de Saint-Antoine*, TV5 Monde. (Çevrim içi PDF).

EM 1: Flaubert, G. (2006). *Ermiş Antonius ve Şeytan* (S. Eyüboğlu Çev.), İstanbul, 1. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

EM 2: ChatGPT 3.5

EM 3: Chat GPT 4

Tablo 1: Eser 1 Ekleme/Metin Dışı-Metin İçi Açıklama Çeviri Stratejileri Örnekleri

Örnek	Kaynak Metin	İnsan Çevirmen	Eirlys Davies (2003)	Javier Franco Aixelá (1996)	ChatGPT 3.5	ChatGPT 4.0	Eirlys Davies (2003)	Javier Franco Aixelá (1996)
1	bon vieillards Didyme	Babacan Didymos ²	Ekleme Yerleştirme ³	Metin Dışı Açıklama Yerleştirme	İyi Yaşlı Didyme	İyi Yaşlı Didyme	Koruma	Kelimesine Çeviri
2	Kyrie eleison ! (s. 52)	Kyrie eleison ! ⁴	Koruma Ekleme	Tekrar Metin dışı Açıklama	Kyrie eleison! Davies: Koruma Aixelá: Tekrar	Ya Rab, merhamet et!	Yerleştirme	Yerleştirme

² Didymos: MS 395'lerde ölmüş, kutsal bilimlerde çok derinleşmiş kör bir bilgin. İskenderiye okulunu altmış yıl yönetmiştir.

³ Davies (2003)'in *Localisation* çeviri stratejisi ile Aixelá (1996)'nın *Naturalisation* çeviri stratejisi çalışmamızda yerleştirme kavramı ile karşılanacaktır. Yerele Dahil Etme (Yerelleştirme) ifadeleri ile Yerleştirme ifadesi arasındaki fark gözetilerek bu karara varılmıştır.

⁴ Kyrie eleison: "Tanrı yardımcınız olsun" anlamına. (katolik kilisesinin merkezi ayininin başında okunan dua, Tureng Sanal Sözlük)

3	Paraclat (s.45)	Kutsal Ruh (s.61)	Ekleme	Değiştirim	Paraklet	Paraklit	Koruma	Yazımsal Uyarlama
4	Amphytrionade (s.105)	Amphitryon dölü ⁵ (s.140)	Ekleme Yerleştirme	Metin İçi Açıklama	Amfitriyona Davies:Koruma Aixelá: Yazımsal Uyarlama	Amfitriyon oğlu	Ekleme	Metin İçi Açıklama

Çevirmen Sabahattin Eyüboğlu'nun Türk Dili'ne kazandırdığı eserler arasında incelediğimiz eser önemli bir yere sahiptir. Özel isimler açısından seçilen bu eser araştırma amacına hizmet etmekte, bünyesinde çok sayıda özel isim barındırmaktadır. Elde edilen verilerin analizine geçmeden önce seçilen örneklem ifadelerin çevirmenin özel isimler hususundaki genel yargısını temsil ettiğini bildirmek isteriz. Çevirmen Sabahattin Eyüboğlu, kaynak metnin erek okur tarafından anlaşılabilmesi için metin dışı açıklama stratejisine sıklıkla başvurmuş (178 adet), dipnot eklemeleri ile özgün kültürel bağlamı korurken erek dil okuyucusuna dinler tarihi kitabı içeriği sunmuştur. Sözdizimsel yapı olarak devrik cümle yapısını tercih eden çevirmen özel isim çevirilerinde daha çok metin dışı/metin içi açıklama, yazımsal uyarlama ve tekrar çeviri stratejilerine başvurmuştur. Birinci örnekte insan çevirmen “bon vieillard Didyme” özel ismi için “Babacan Didymos” tercihi ve dipnot açıklaması ile ekleme yaparken makine çevirmen kelimesi kelimesine çeviri stratejisini tercih etmiştir. Örnek 3'te “Kyrie eleison!” ifadesinin ChatGPT4 çevirisi dikkat çekmektedir. Burada ücretsiz versiyon tekrar stratejisine başvururken, ücretli versiyon “Ya Rab, merhamet et!” tercihi ile insan çevirmen gibi erek kültürün dil ve din özelliklerini göz önünde bulundurarak çeviri yapmıştır. Örnek 4'te “Paraclat” özel ismi “Kutsal Ruh” olarak metin içi açıklanarak karşılık bulmuştur. GPT tercihleri ise yazımsal uyarlama stratejisi ile gerçekleşmiştir. Son örnekte de ChatGPT4'ün “Amfitriyon oğlu” kararı onun özel ismin biçim, anlam ve üslup noktasında eş değerliğini vermeye çalıştığının göstergesidir.

Tablo 2: Eser 1 Diğer Çeviri Stratejileri Örnekleri

Örnek	Kaynak Metin	İnsan Çevirmen	Eirlys Davies (2003)	Javier Franco Aixelá (1996)	ChatGPT 3.5	ChatGPT 4.0	Eirlys Davies (2003)	Javier Franco Aixelá (1996)
1	beau Simorganka (s. 26)	Güzel Zümrüdüanka (s. 33)	Yerleştirmeye	Yerleştirme	Güzel Simorganka	güzel Simorganka!	Koruma	Kelimesi Kelimesine çeviri
2	la nature du Verbe. (s. 30)	Söz (s. 38)	Çıkarma	Silme	İlahi Kelime Davies: Ekleme	Söz	Çıkarma	Silme

⁵ Herakles Amphitryon'un değil, onun karısı Alkmene ile Zeus'un oğluydu.

					Aixelá: Metin içi Açıklama			
3	La Reine de Saba (s.7)	Saba Melikesi (s.9)	Yerlileştirme	Yerlileştirme	Seba Kraliçesi	Saba Kraliçesi	Koruma	Kelimesi Kelimesine Çeviri
4	Chérubin (s. 31)	Melek (s. 39)	Küreselleşme	Tam Evrenselleştirme	Kerubler	Kerublar	Koruma	Yazımsal Uyarlama

Bu bölümde ele alınan ilk örneklem (beau Simorg-anka) insan çevirmen tarafından “Güzel Zümrüdüanka” şeklinde yerlileştirme stratejisine başvurulmuş ve çevrilmiştir. Makine çevirilerinin her ikisi de “Güzel Simurg-anka”, ChatGPT 3.5 ve “güzel Simorg-anka!”, ChatGPT 4.0 tercihleriyle özel ismi korumayı ve kelimesi kelimesine çevirmeyi tercih etmiştir. İkinci örnekte “La Nature du Verbe” insan çevirmen tarafından “Söz” olarak çevrilmiş, ifade sadeleştirilmiş ve “la nature” kısmı çıkarılmıştır, dolayısıyla silme işlemine başvurulmuştur. “La nature du Verbe” (sözün doğası) tamlamasında “Verbe” *kutsal kitabı* temsil etmektedir. İnsan çevirmen ile ChatGPT 4.0’ün aynı tercihlerde bulunmaları dikkatleri çekmiştir. ChatGPT 3.5 de ise “İlahi Kelime” ile metin içi açıklama stratejisine başvurmuştur. Üçüncü örnekte insan çevirmen Arapçada *kadın hükümdar* (TDK sanal sözlük) anlamına gelen “Melike” tercihinde bulunmuş, makine çeviriler ise “reine” ifadesinin yaygın kullanımı olan “kraliçe” karşılığını kullanmayı tercih etmişlerdir ve kelimesi kelimesine çeviri stratejisini kullanmışlardır. Dördüncü örnekte kaynak metinde yer alan “chérubin” ifadesinin çevirileri incelenmiştir. Bu ifade *Tevrat’a göre bir melâike sınıfı, kerubi* (Saraç, 1985, s.253) anlamına gelmektedir. İnsan çevirmen melek tercihi ile üst anlamlı bir çeviri tercihinde bulunmuş, makine çevirileri yazımsal bir uyarlama yolunu tercih etmişlerdir. İnsan çevirmen erek dil ve kültürü bağlamında çeviri tercihinde bulunurken, makine çevirisinin ifadeye yakın sesler ürettiği gözlenmiştir.

ESER 2:

KM: Mérimée, Prosper. Colombo, TV5 Monde. (Çevrim içi PDF).

EM1: Mérimée, Prosper. (1963). Colombo, (Yaşar Nabi Nayır, Çev.), İkinci Baskı, İstanbul. Milli Eğitim Basımevi.

EM 2: ChatGPT 3.5

EM 3: Chat GPT 4

Tablo 3: Eser 2 Kullanılan Çeviri Stratejisi Örnekleri

Örnek	Kaynak Metin	İnsan Çevirmen	Eirlys Davies (2003)	Javier Franco Aixelá (1996)	ChatGPT 3.5	ChatGPT 4.0	Eirlys Davies (2003)	Javier Franco Aixelá (1996)
-------	--------------	----------------	----------------------	-----------------------------	-------------	-------------	----------------------	-----------------------------

1	comte Henri le <i>bel Missere</i> .	Kont Arrigo bel Missere (s. 71) ⁶	Eklem e	Metin Dışı Açıklama	Kont Henri'nin güzel Missere zamanında	Kont Henri le bel Missere zamanında	Koruma	Kelimesi Kelimesine Çevirme
2	<i>Bastiaccio</i> (s. 53)	<i>Bastiaccio</i> ⁷ (s.100)	Eklem e	Metin Dışı Açıklama	bir Bastiaccio	Bastiaccio	Koruma	Tekrar
3	les trois S. (s. 12)	Üç S. ⁸ (s. 26)	Eklem e	Metin Dışı Açıklama	üçü arasında	üç seçenek arasından birini	Koruma	Kelimesi Kelimesine Çevirme
4	<i>Le nil admirari</i> d'Horace (s. 1)	Horatius'un nil admirari (hiçbir şeyi beğenmemek) (s. 3)	Eklem e	Metin içi Açıklama	Horace'ın 'nil admirari' Davies: Koruma Aixelá: Tekrar	Horace'ın 'nil admirari' (hiçbir şeye hayran olmamak)	Ekleme	Metin içi Açıklama

Çevirmen Yaşar Nabi Nayır ile makine çevirilerinin karşılaştırıldığı bu bölümde dikkatimizi çeken örneklemelere yer verilecektir. İnsan çevirmenin kararları eserin erek okur tarafından daha iyi anlaşılması yönündedir. İlk örnekte “comte Henri le *bel Missere*” ifadesinin insan çevirmen tarafından “Kont Arrigo bel Missere” şeklinde çevrildiği, bu ifadenin anlamının çevirmen tarafından eklenen dipnot ile daha anlaşılır hale geldiği ifade edilebilir. Eser Korsika Adası’nda geçmesi nedeniyle yer yer İtalyanca ifadelerle yer verilmektedir. Dolayısıyla metin dışı eklemeler ile insan çevirmen erek okura anlamı aktarma gayretinde bulunmuştur. İlk örnekte makine çevirisi yazımsal uyarlamalar doğrultusunda gerçekleşmiştir ve “zamanında” eklemesi ile bağlamdan kopuk bir çeviri karşılığı üretilmiştir. Aynı durum ikinci örnek için de geçerlidir. İnsan çevirisinde erek okur için “Bastiaccio” ifadesine metin dışı bir açıklama getirilmiş dolayısıyla kaynak metindeki anlam erek okura dipnotlar vasıtasıyla aktarılmaya çalışılmıştır. Metin dışı açıklama stratejisine başvurulmuştur. Makine çevirilerinin her ikisi de yazımsal uyarlama stratejisi doğrultusunda çeviri kararı vermiştir. Üçüncü örnekte “les trois S.” ifadesinde de benzer bir durum söz konusudur. “Üç S”ten kasıt üç s harfi ile başlayan bir kelimedir ancak bunu erek okurun tahmin etmesi mümkün görünmemektedir. İnsan çevirmen kaynak dilde geçen ve hikayenin yaşandığı kültürün bir parçası olan bu yerli kısaltmayı dipnotla okurlarına açıklamış, metin dışı açıklama stratejisine başvurmuştur. Korsika kültüründe yer

⁶ Kona Arrigo bel Missere 1000 yılına doğru öldüğü, öldüğü zaman, boşlukta bir sesin şu kehanetli sözleri teganni ettiği söylenir: E morto il conte Arrigo bel Missere

E Corsica sarà di male in peggio. (Yazan) (Mérimee, 1963, s. 71).

⁷ Dağlı Korsikalılar Bastia halkını hor görürler, onları hemşeri saymazlar. Hiçbir zaman Bastiese demezler Bastiaccio derler: bilindiği gibi accio eki umumiyetle bir hor görme manası ifade eder (Yazan) (Mérimee, 1963, s.100).

⁸ Yerli bir deyim, yani schiopetti, stiletto, strada, tüfek, hançer, kaçmak. (Yazan) (Mérimee, 1963, s.26).

alan bu yerli deyimini makine çevirileri “üçü arasında” “üç seçenek arasından birini” şeklinde çevirmiş, dolayısıyla kaynak dilin bağlamından farklı bir tercih sunmuşlardır. Son örnekte ise “*Le nil admirari d’Horace*” ifadesini insan çevirmen “Horatius’un nil admirari (hiçbir şeyi beğenmemek)” şeklinde karşılamış, kaynak metinde italik yer alan ifadeyi erek metinde parantez içinde göstermiş ve metin içi açıklama stratejisine başvurmuştur. Makine çevirilerinden ChatGPT 3.5’in “le nil admirari” ifadesinde tekrar stratejisine başvurduğu, ChatGPT 4.0’ın ise insan çevirmene benzer bir çeviri tercihi benimsediği gözlenmiştir. Dolayısıyla çeviri araçları arasında bu örneklem özelinde farklılık gözetildiği ifade edilebilir. Son sürüm, anlamı insan çevirmenin verdiği şekliyle daha doğru bir şekilde aktarmıştır.

Seçilen örnekler dahilinde insan çevirmen Yaşar Nabi Nayır’ın metin dışı açıklama, metin içi açıklama, tekrar ve yazımsal uyarılama stratejilerine başvururken, makine çevirilerinin tercihlerinin ise daha çok kelimesi kelimesine çeviri şeklinde gerçekleştiği ancak son örnekte ChatGPT 4.0’ın insan çevirmenin seçtiği çeviri stratejisi doğrultusunda karar verdiği tespit edilmiştir.

ESER 3:

KM: Daudet, Alphonse. *Lettres de Mon moulin, Les trois messes basses*, TV5 Monde. (Çevrim içi PDF).

EM: Daudet, Alphonse. (2017). *Değirmenimden Mektuplar, İlahisiz Üç Ayın* (Çev: Sabri Esat Siyavuşgil), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

EM 2: ChatGPT 3.5

EM 3: ChatGPT 4.0.0

Tablo 4. Eser 3 Kullanılan Çeviri Stratejisi Örnekleri

Örnek	Kaynak Metin	İnsan Çevirmen	Eirlys Davies (2003)	Javier Franco Aixelá (1996)	ChatGPT 3.5	ChatGPT 4.0.	Eirlys Davies (2003)	Javier Franco Aixelá (1996)
1	dom Balaguère, ancien prieur des Barnabites (s.71)	evvelce bir Barnabit ⁹ manastırında başkeşiş Muhterem Dom ¹⁰ Balaguere (s.122)	Ekleme	Metin Dışı Açıklama	eski Barnabit prioru, şu anda Trinquelag ve lordlarının maaşlı şapelani olan saygıdeğer dom Balaguère	eski Barnabite rahibi ve şu anda Trinquelag ve lordlarının maaşlı papazı olan rahip dom Balaguère	Koruma	Kelimesi Kelimesine Çevirme

⁹ 1530 senelerinde Milano'da kurulan bir tarikatın mensuplarına verilen ad.

¹⁰ Bazı Katolik tarikatlerde kullanılan bir onur unvanı.

2	le <i>Benedicite</i> (s.74)	Bir Benedicite ¹¹	Koruma Ekleme	Metin Dışı Açıklama	"Benedicite"	Benedicite	Koruma	Tekrar
3	le bon Dieu (s. 75)	Cenabıhak (s. 127)	Yerleştirme	Yerleştirme	Tanrı	Tanrı	Koruma	Kelimesi Kelimesi ne Çevirme
4	le souverain Juge, notre maître à tous (s. 76)	Rabbülalemin olan hakimimutlak (s. 129)	Yerleştirme	Yerleştirme	Herkesin efendisi olan yüce Yargıç	Yüce Hakim, hepimizin efendisi."	Koruma	Kelimesi Kelimesi ne Çevirme

İnsan çevirmen Sabri Esat Siyavuşgil ile makine çevirilerinin incelendiği bu bölümde, ilk örnekte "Barnabit" ve "Dom" ifadelerine insan çevirmen tarafından dipnot ile bilgilendirme yapılmıştır. Bu durum, Davies (2003) çeviri stratejilerinde ekleme stratejisi ile ifade edilirken, Aixelá (1996) çeviri stratejilerinde metin dışı açıklama stratejisini temsil etmektedir. Aynı zamanda insan çevirisinde "dom" onur ifadesine *Muhterem* sıfatı da eklenmiştir. İnsan çevirmenin erek dil ve kültürü doğrultusunda çeviri kararları verdiği söylenebilir. İkinci örnekte "Benedicite" ifadesine insan çevirmen koruma ve metin dışı çeviri stratejisi kararı ile açıklık getirmiştir. Makine çevirilerinin her ikisi de tekrar stratejisi doğrultusunda karar vermiştir. Üçüncü örnekte "le bon Dieu" ifadesi insan çevirisinde "Cenabıhak" şeklinde aktarılmış, çevirmen erek dil ve kültürü bağlamında çeviri tercihinde bulunmuştur. Yerleştirme stratejisine başvurmuştur. Makine çevirilerinin tercihi "Tanrı" ifadesi ile olmuştur. Son örnekte insan çevirmen "le souverain Juge, notre maître à tous" ifadesini "Rabbülalemin olan hakimimutlak" şeklinde çevirmeyi tercih etmiş, erek dil ve kültürü bağlamında çeviri tercihinde bulunmuştur. Yerleştirme stratejisine başvurulmuştur. Makine çevirilerinden ChatGPT 3.5 "Herkesin efendisi olan yüce Yargıç", ChatGPT 4.0 ise "Yüce Hakim, hepimizin efendisi" aktarımında bulunmuştur. Her iki makine çevirisinin de kelimesi kelimesine çeviri tercihinde bulunduğu söylenebilir.

6. Tartışma ve Sonuç

Ermış Antonius ve Şeytan, Colomba ve Değirmenimden Mektuplar (İlahisiz Üç Ayin) isimli üç eser üzerine yapılan incelemeler neticesinde bulgular eşliğinde ilk çevirmen Sabahattin Eyüboğlu'nun *Ermış Antonius ve Şeytan* isimli çevirisinde özel isimler hususunda verdiği kararların daha ziyade Davies (2003)'in koruma stratejisi ve ekleme stratejisi ekseninde gerçekleştiği söylenebilir. Ayrıca tüm dinler tarihi, mezhep, din adamı, tapınak, kurum ve kuruluş isimlerini yansıtan özel isimlerin Latince karşılıklarının kullanıldığı buna ek olarak erek okura yabancı gelecek neredeyse her kelimenin dipnot ile açıklaması metin dışı açıklama stratejisiyle sunulduğu sonucuna varılmıştır. Böylesine derin bilgi ve araştırma gerektiren kaynak metin için çevirmen, Tanrı ve peygamber isimlerini değişik dillerdeki hallerini belli bir

¹¹ Katoliklerin yemeğe başlamadan evvel okudukları bir duanın ilk kelimesi.

kural dahilinde kendi dilinde yazıldığı ya da okunduğu (yazımsal uyarlama) şekliyle vermeye çalışmış ancak bunu her yerde gerçekleştirememiştir. Bu isimleri az çok erek dil imlâ kurallarına uyarlamaya çalışmıştır (Ön söz, X).

Yayımlandığı 1870 yılı itibarıyla Batı kültürünü ve onun dünyaya ve sanata bakış açısını gözler önüne seren bu eser, Ermiş Antonius'un bir gecede yaşadığı, benliğini sarsan inanç muhasebesini anlatmaktadır. Eser okuyucusunu insanların yüzyıllardır inana geldikleri inanç sistemlerine yolculuğa çıkarmaktadır. Dinler tarihi üzerine çıkılan bu yolculukta çevirmen erek okura neredeyse eserin her sayfasında her kavrama, her özel isme ekleme ve metin dışı açıklama stratejileri ile üstün bir arka plan ve yoğun bir çalışmanın örneğini sunmaktadır. Çevirmenin bu kararını, “açıklama yönteminde bilgi kaynak metinde bulunmadığı için çevirmen kaynak metin bağlamı ve hedef dildeki kültürden yola çıkarak ek bilgiyi çeviri metninin içinde yoğunlaşarak açıklamada bulunur” (Yalçın, 2015, s. 108) gerekçesi ile sunmak doğru olacaktır. Çevirmen açısından böyle bir eserin çevrilmesinin kolay olmadığını Sabahattin Eyüboğlu'nun bu eseri büyük emekle erek dile kazandırdığının altını çizmek gerekir. Tercih ettiği özellikle metin dışı açıklama stratejisi eserin erek okur tarafından daha iyi anlaşılmasına hizmet etmektedir. Çevirmenin bu özelliğini alanda yapılan diğer araştırmalarda da görmek mümkündür. Feyza Akgün ve Murat Özcan'ın “*Sabahattin Eyüboğlu'nun Macbeth Çevirisinin Kültüre Özgü İfadelerin Çevirisi Bağlamında Ele Alınması*” isimli araştırmalarında da ifade ettikleri gibi Eyüboğlu hiçbir zaman birebir çeviriyi savunmamıştır. Hatta aslına çok bağlı kalan çevirileri “çirkin” bulur. Ele aldığımız metin parçasında dilimizin ve kültürümüzün ayrılmaz parçası olan deyimlere başvurduğu görülmüştür. Eyüboğlu, Türk dilinin zengin deyim varlığından sık sık yararlanmıştır (2023, s. 26). Çevirmen ön sözünde devrik cümle kullanma gerekçesini sunmakta ve çevirdiği yazarı kendi dilinde konuşturduğunu dile getirmekte ve kendi üslubunu oluşturduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Nurullah Ataç ve Sabahattin Eyüboğlu çeviride akıcı Türkçe kullanmanın önemine işaret ediyor, akıcılığın özgün metne sadakatin önkoşulu olduğunu ileri sürüyor (Gürçağlar, 2018, s. 158-159) olmaları da araştırma bulgularını doğrular niteliktedir.

İkinci çevirmen Yaşar Nabi Nayır'ın 1963 yılına ait Milli Eğitim Basımevi'nden yayımlanan çeviri eseri *Colomba*, Prosper Mérimée'nin önemli eserleri arasında yer almaktadır. Korsika Adası yerel kültürü ve intikam duygularını işleyen bu eserin çevirisinde özel isimler bağlamında çevirmen kaynak metinde yer alan özel isimlere neredeyse herhangi bir müdahalede bulunmamış, koruma ve tekrar stratejilerine sıklıkla başvurmuştur. Hedef dil ve okurunda eserin yabancı dilde yazılan bir eser olduğu izlenimi bıraktığı çok açıktır. Latince, İtalyanca, Fransızca ve İngilizce bazı ifadeler yer yer korunmuş, erek dile olduğu gibi aktarılmıştır (*Babam size his best love gönderiyor*)(s.121). Bunun dışında erek dilde günümüz Türkçesinde kullanılmayan eski Türkçe ifadeler de bulunmaktadır (hamiş örneğinde olduğu gibi [fr. P.S.]).

Üçüncü ve son çevirmen Sabri Esat Siyavuşgil'in İş Bankası üçüncü basım (2017) eseri Alphonse Daudet'nin *Değirmenimden Mektuplar* isimli kitabında yer alan *İlahisiz Üç Ayın* isimli kısa hikayesidir. Eserde incelenen özel isimler ele alındığında çevirmenin erek dil ve kültürüne yönelik bir çeviri anlayışı benimsediği, erek dil ve din unsurlarını çevirilerine

yansıttığı sonucuna varılmıştır. Yerelleştirme (Davies) ve Yerele Dahil Etme (Aixelá) stratejileri ön planda tutulmuştur. Çeviri konusunda önemli çalışmalara imza atan Siyavuşgil, 1942 yılında Edmond Rostand'dan manzum olarak dilimize çevirdiği *Cyrano de Bergerac* ile büyük bir şöhret kazanmıştır (Köprülü, 1968, s. 149). Özcan (2018) “*Cyrano De Bergerac* Oyununun Türkçe Çevirilerinin Dünü ve Bugünü” isimli çalışmasında Yaşar Nabi Nayır’ın Siyavuşgil’in 1942 yılına ait *Cyrano De Bergerac* çevirisiyle ilgili düşüncelerine yer vermiştir. Nayır Siyavuşgil’in çevirisini, Fransızcası ile karşılaştırmalı olarak ele almış aynı zamanda bir çeviri eleştirisi olan “*Cyrano de Bergerac* Manzum Tercümesi” adlı yazısında, içinde bize yabancı olan isimler ve hadiseler bulunmasa ifade ve nazım bakımından tercüme olduğundan şüphe edileceği, hatta yer yer üstün olduğu şeklinde değerlendirdiğini ifade etmektedir (Nayır, 1943, aktaran Özcan, 2018, s. 383). Ayrıca Özcan (2019), çevirmen Lale Özcan¹² ile yaptığı görüşmede Lale Özcan’ın Fransızcadaki en başarılı edebiyat çevirilerinden birinin Sabri Esat Siyavuşgil’in *Cyrano de Bergerac* çevirisi olduğu görüşlerine de yer vermiştir (s.170). Songür ise Siyavuşgil çevirileri için “Tam bir styliste” olan Siyavuşgil, üslubundaki temizlik ve itina bütünü çevirilerinde, hatta bütün eserlerinde göstermiştir (1988, s. VIII) şeklinde görüşlerini dile getirmiştir.

Araştırmamızın sonuçları literatürdeki diğer çalışmalarla karşılaştırıldığında insan çevirmenlerin kültürel öğeleri daha iyi koruduğunu ve yapay zekâ çevirilerinin dilsel doğruluk açısından güçlü olduğunu göstermektedir (Rafieyan, 2016; Zheng & Xiang, 2014). Yaman (2023), farklı metin türleri ve uzman değerlendirmeleri kullanarak İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce çeviriler için DeepL ve Google Translate üzerine araştırma yapmıştır. Benzer şekilde, Şanverdi & Işidan (2021) Arapça-Türkçe çeviri için Google ve Yandex'i incelemiş, çevrimiçi MT araçlarının hatalarını ve sınırlamalarını ele almıştır. Özcan Dost (2024), haber çevirisi için Google Translate ve DeepL çeviri araçlarına odaklanarak dilbilgisi hataları, yanlış çeviriler ve uygunsuz kelime seçimleri gibi yaygın sorunları ortaya koymaya çalışmıştır. MT sistemleri kolaylık ve hız sunarken (Yaman, 2022; Ramizoğlu, 2023), diller arasında anlam ve bağlamı doğru bir şekilde aktarma konusunda hala zorluklarla karşılaşmaktadır (Işidan & Şanverdi, 2021; Özcan Dost, 2024). Bu çalışmalar, teknolojik gelişmelere rağmen çeviride insan uzmanlığının önemini ve gereğini vurgulayan sonuçlar sunmaktadır. Ayrıca Odacıoğlu (2024) “Yapay Zekâ ve İnsan Çevirisi: Hukuk Metinlerine Dayalı Karşılaştırmalı Bir Çalışma” isimli çalışmasında hukuki terminoloji ve kavramlar farklı yargı alanları arasında farklılık gösterebileceğinden, yapay zekâ çeviri araçlarının bu farklılıkları her zaman hesaba katamayabileceğine değinmiştir. Hukuki metinleri çevirirken en üst düzeyde kesinlik ve kaliteyi sağlamak amacıyla hukuki çeviri konusunda uzmanlığa sahip yetenekli bir insan çevirmenin kullanılması tavsiye etmektedir. Ayrıca yapay zekâ çevirisi, insan çevirmenin kesin bir şekilde anlaması ve çevirmesi muhtemel deyimsel ifadeler, metaforlar ve dile özgü diğer özelliklerde zorlanabildiği bilgisine yer verilmiştir. Yapay zekâ çeviri araçlarının avantajları ve eksiklikleri ele alındığında yapay zekâ çeviri araçları hız, erişilebilirlik ve dilsel doğruluk açısından önemli avantajlar sunmaktadır. Ancak, bu araçlar kültürel nüansları ve bağlamı

¹² Akademisyen, çevirmen.

yakalamakta yetersiz kalabilir, bu nedenle insan çevirmenlerin katkısı hâlâ vazgeçilmezdir. Çeviri süreçlerinde insan çevirmenlerin önemi teknolojinin çeviri süreçlerine getirdiği katkılar tartışılmaz olmakla birlikte, insan çevirmenler, kültürel bağlamı ve dilin inceliklerini anlama konusunda üstünlük sağlamak ve metinlerin anlam bütünlüğünü korumaktadır.

7. Öneriler

Yapay zekâ çeviri araçlarının kültürel öğeleri ve dilsel nüansları daha iyi anlaması için geliştirilmesi gerekmektedir. Dil modellerinin eğitiminde daha çeşitli ve kapsamlı veri setlerinin kullanılması, çeviri kalitesini artırabilir. İnsan ve makine çevirilerinin entegrasyonu söz konusu olduğunda insan çevirmenlerin yapay zekâ araçları ile birlikte çalışarak çeviri süreçlerini hızlandırıp kalitesini artıracabilecekleri hibrit yaklaşımlar geliştirilmelidir. Çeviri projelerinde insan ve makine iş birliğinin en etkili nasıl sağlanabileceği üzerine araştırmaların hız kesmeden devam edeceği öngörülmektedir. Söz konusu çalışma ile edebi eser çevirileri ve yapay zekâ çeviri araçları alanına katkı sağlamak amaçlarımız arasında yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- Aixelá, J. F. (1996). Culture-specific items in translation. In R. Alvarez and M. Carmen-Africa Vidal (Eds.), *Translation, power, subversion* (pp. 52-78). Multilingual Matters.
- Akgün, F. Özcan, M. (2023). Sabahattin Eyüboğlu'nun Macbeth Çevirisinin "Kültüre Özgü İfadelerin Çevirisi" Bağlamında Ele Alınması, *Edebiyat Bilimleri Dergisi*, ss.9-28.
- Aksan, D. (1998). *Her yönüyle dil: Ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baek, Y., Lee, K., Ki, D., Lee, H. G., Park, C., & Choo, J. (2023). Towards Accurate Translation via Semantically Appropriate Application of Lexical Constraints. arXiv preprint arXiv:2306.12089.
- Bayraktar-Özer, Ö. (2022). Translation movements in the modernization processes of Turkey and China. *Linguistica Antverpiensia, New Series—Themes in Translation Studies*, 21.
- Bozkurt, S. (2018). Exploring Agency in Translation: The Case of the Early Culture-Planners During the Republican Period in Turkey. In *Redefining Translation and Interpretation in Cultural Evolution* (pp. 200-218). IGI Global.
- Caines, A., Benedetto, L., Taslimipoor, S., Davis, C., Gao, Y., Andersen, O., ... & Buttery, P. (2023). On the application of large language models for language teaching and assessment technology. arXiv preprint arXiv:2307.08393.
- Çınar Yağcı, Ş., & Aydın Yıldız, T. (2023). ChatGPT, yabancı dil öğrencisinin güvenilir yapay zekâ sohbet arkadaşı mıdır?. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (37),1315-1333. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1407539>.
- Daldeniz, E. (2010). Introduction: Translation, modernity and its dissidents: Turkey as a "republic of translation". *Translation Studies*, 3, 129-131. <https://doi.org/10.1080/14781701003647327>.
- Daudet, A. (2017). Değirmenimden Mektuplar, İlahisiz Üç Ayın (S. E. Siyavuşgil Çev.), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Davies, E. (2003). A goblin or a dirty nose? The treatment of culture-specific references in translations of the Harry Potter book. *The Translator*, 9 (1), 65- 100. DOI: 10.1080/13556509.2003.10799146
- Dekert, T. (2022). Mikhail Bulgakov's Azazello, Behemoth and Abadonna, Viewed Against the Background of Their Onomastic Prototypes. *Religion & Literature*, 54(1), 95-115.
- Demirbaş, Y. S., & Gençöz, F. (2020). İsim Ne Söyler: Nitel Bir Araştırma, *Ayna Klinik Psikoloji Dergisi*, 7(2), 229-248.

- Dost, B. Ö. (2024). Haber Çevirisinde Makine Çevirisi Araçlarının Kullanımına Yönelik Bir İnceleme: Google Translate ve DeepL Örneği. *Söylem Filoloji Dergisi*, 9(1), 259-276.
- Erkul Yağcı, A. S. (2017). Creating Reading Habits through Translation in Turkey (1840–1940). *Mémoires du livre*, 9(1).
- Flaubert, G. (2006). *Ermüş Antonius ve Şeytan* (S. Eyüboğlu, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Franceschini, D., Canton, C., Simonini, I., Schweinfurth, A., Glott, A., Stüker, S., ... & Smrz, O. (2020, May). Removing European language barriers with innovative machine translation technology. In *Proceedings of the 1st International Workshop on Language Technology Platforms* (pp. 44-49).
- Gao, J. (2022). The impact of digital technologies on the structure of translation activities. *Litera*, 10(72-86). <https://doi.org/10.25136/2409-8698.2022.10.39067>
- Holmes, James S. (1988). The Name and Nature of Translation Studies. In Holmes, J.S., *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies*. Amsterdam: Rodopi, 67-80. Reprinted e.g. in Venuti, L. (ed.) 2000, *The Translation Studies Reader*. London: Routledge, 172-185.
- Kansu-Yetkiner, N. (1997). Yazın Çevirisinde Özel İsim Sorunu Üzerine. *Çeviribilim ve Uygulamaları*, 7, 55.
- Kaya, M. M. (2022). Citizenship Education in Early Republican Era in Turkey. *Research in Social Sciences and Technology*, 7(2), 1-26.
- Köprülü, O. F. (1968). Prof. Sabri Esat Siyavuşgil. *Türk Kültürü*, (72), 149-150.
- Kumlu, D. (2023). İskoç Masalları'ndaki Özel İsim Çevirilerinin Van Coillie'nin Modeliyle İncelenmesi. *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi*, (18), 83-105.
- Li, H. (2021). Big Data Technology in Intelligent Translation Algorithm in Computer Science. In *2021 International Conference on Applications and Techniques in Cyber Intelligence: Applications and Techniques in Cyber Intelligence (ATCI 2021) Volume 2* (pp. 308-315). Springer International Publishing.
- Mayring, P. (2000). Qualitative content analysis. *Forum: Qualitative Social Research*, 1(2). Retrieved January 28, 2017, from <http://217.160.35.246/fqs-texte/2-00/200mayring-e.pdf>
- Mathew, J., & Hermjakob, U. (2023). User Study for Improving Tools for Bible Translation. arXiv preprint arXiv:2302.00778.
- Merimée, P. (1963). *Colomba* (Y.N. Nayır, Çev.). Milli Eğitim Basımevi.
- Odacıoğlu, M. C. (2024). Yapay Zekâ ve İnsan Çevirisi: Hukuk Metinlerine Dayalı Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Uluslararası Filoloji Ve Çeviribilim Dergisi*, 6(1), 147-171. <https://doi.org/10.55036/ufced.1477008>
- Özcan, O. (2018). Cyrano De Bergerac Oyununun Türkçe Çevirilerinin Dünü ve Bugünü, VII. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi Kongresi, Sivas, Türkiye, 10- 12 Ekim 2018, ss.381-394
- Özcan, O. (2019). Absürd Tiyatro ve Ionesco Oyun Çevirileri. *Mitos-Boyut*.
- Pan, J. (2023). Computer-aided Translation in the Context of Artificial Intelligence. *2023 2nd International Conference on Data Analytics, Computing and Artificial Intelligence (ICDACAI)*, 74-78. <https://doi.org/10.1109/ICDACAI59742.2023.00019>.
- Peng, K., & May, A. (2023). Crossing the Rubicon? The future impact of artificial intelligence on headache medicine. *Cephalalgia*, 43. <https://doi.org/10.1177/03331024231157379>.
- Piazzolla, S. A., Savoldi, B., & Bentivogli, L. (2023). Good, but not always fair: An evaluation of gender bias for three commercial machine translation systems. arXiv preprint arXiv:2306.05882.

- Puri, A., & Baskara, F. (2023). Enhancing Pragmatic Knowledge With Chatgpt: Benefits And Considerations. *Prosiding Konferensi Linguistik Tahunan Atma Jaya (KOLITA)*. <https://doi.org/10.25170/kolita.21.4828>.
- Rafieyan, V. (2016). Relationship between Cultural Intelligence and Translation of Culture-Bound Texts. *Journal of Applied Linguistics and Language Research*, 3, 173-184.
- Saraç, T. (1985). *Büyük Fransızca-Türkçe sözlük, Grand dictionnaire français-turc*.
- Songür, Z. (1988). Sabri Esat Siyavuşgil'in Tiyatro ile İlgili Nesirleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Şanverdi, H. İ., & Işdan, A. (2021). Makine çevirisi: Türkçe-Arapça çeviri bağlamında Google ve Yandex çeviri örneği. *Söylem Filoloji Dergisi*, 6(1), 207-221.
- Şimşek, F., & Tosun, M. (2017). The Effect of Translations on Cultural Change from The Ottomans to The Turkish Republic. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 5(4), 395-408.
- Şahin, C. (2023). Batı Kanonundan Türk Kanonu Yaratmak: Erken Cumhuriyet Döneminde Edebiyat Kanonu İnşa Etmenin Aracı Olarak Çeviri. *Cumhuriyetin 100. Yılında Türkoloji Üzerine İncelemeler (Sakarya Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü)* (pp.187-203). Yaz Yayınları.
- Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Tahir Gürçağlar, Ş. (2018). *Türkiye'de Çevirinin Politikası ve Poetikası, 1923-1960*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Thorp, H. (2023). ChatGPT is fun, but not an author. *Science*, 379, 313- 313. <https://doi.org/10.1126/science.adg7879>.
- Valentine, T., Brennen, T., Brédart, S. (2002). *The cognitive psychology of proper names: On the importance of being ernest*. London & New York: Routledge, p.4.
- Vasko, R., Korolyova, A., & Tolcheieva, T. (2022). Precedent Proper Names and Their Intercultural Transfer. *Acta Linguistica Lithuanica*, (87), 119-139.
- Yang, W., & Niu, R. (2023). Technological empowerment: The new trend to promote undergraduate translation teaching in applied universities. *SHS Web of Conferences*, 171, 03027. <https://doi.org/10.1051/shsconf/202317103027>
- Yalçın, Perihan (2015). *Çeviri Stratejileri Kuram ve Uygulama*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Yaman, İsmail (2023): DeepL Translate ve Google Translate Sistemlerinin İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce Çeviri Performanslarının Karşılaştırılması. *Söylem Filoloji Dergisi, Çeviribilim Özel Sayısı* 29-41. DOI: 10.29110/soylemdergi.1187172.
- Yazıcı, M. (2007). *Yazılı Çeviri Edinci*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Zheng, B., & Xiang, X. (2014). The impact of cultural background knowledge in the processing of metaphorical expressions: An empirical study of English-Chinese sight translation. *The Information Society*, 9, 5-24. <https://doi.org/10.1075/TIS.9.1.01ZHE>.

EXPANDED SUMMARY

It is undeniable that artificial intelligence tools can create a working area for themselves in all areas of life, and translation is one of the fields most affected by these developments. In this context, while studies on human translators and machine translators have taken their place in the literature, the validity and reliability of the possibilities offered by technology in translation studies are the focus of discussions.

Natural Language Processing (NLP) is a field of artificial intelligence that enables computers to understand, interpret and produce human language. By leveraging large-scale language models, NLP applications have made significant advances in various tasks such as text completion, sentiment analysis, summarization, and question answering, which indicates the technological progress in this field (Caines et al., 2023). ChatGPT, developed by OpenAI, is an advanced language model using NLP technology. ChatGPT, which is a variant of Generative Pre-trained Transformer (GPT), can be trained on a large set of text data to produce appropriate and meaningful responses to user inputs (Çınar Yağcı & Aydın Yıldız, 2023). This study aims to compare the translations of Sabahattin Eyüboğlu, Yaşar Nabi Nayır and Sabri Esat Siyavuşgil, translators of the Early Republican period who carried out translation activities in the Translation Bureau, which has an important place in the translation history of our country, with the translations in ChatGPT 3.5 and ChatGPT 4.0.0.0 versions developed by this technology in the context of proper names. Accordingly, Gustave Flaubert's *Antony the Hermit and the Devil* (Sabahattin Eyüboğlu, Translator), Prosper Mérimée's *Colombo* (Yaşar Nabi Nayır, Translator) and Alphonse Daudet's *Letters from my Mill, Three Rites without Hymns* (Sabri Esat Siyavuşgil, Translation) were scanned and the proper names in these three works were analyzed in terms of Person Names, Place and Title Names and Sect Names. This study is based on the theoretical framework of descriptive translation studies and is a case study with comparative and qualitative data analysis. The translation strategies of translation theorists Javier Franco Aixelá (1996) and Eirlys E. Davies (2013) were selected for this study because they consider proper names to be part of culture and treat proper names as culture-specific items (CSI), and a comparative translation analysis was conducted accordingly. The translation strategies applied by human and machine translators are explained in tables. In the creation and naming of these tables, human translator decisions were prioritized. Human and machine translators and two machine translations were also analyzed in terms of their similarities and differences.

As a result of the findings, Sabahattin Eyüboğlu's preferred strategy of extra-textual paraphrasing serves to make the work better understood by the target reader. In the second work, *Colombo*, which deals with the local culture of Corsica Island and the feelings of revenge, the translator Yaşar Nabi Nayır adhered to the preservation strategy, almost did not interfere with the proper names in the source text, and frequently used the strategies of preservation and repetition. The last work is translator Sabri Esat Siyavuşgil's short story *Three Masses without Hymns* from Alphonse Daudet's *Letters from My Mill*. Considering the proper nouns analyzed in the work, it was concluded that the translator adopted a translation approach oriented towards the target language and culture and reflected the elements of the target language and religion in his translations.

In this translation, in which the strategies of localization (Davies) and localization (Aixelá) are prioritized, the work gives the target reader the feeling of reading a work in their language. As a result of the examinations, it was concluded that human translators make an effort to support the meaning of proper noun translations by using footnotes within the insertion strategy, whereas artificial intelligence tools provide data in line with preservation and

orthographic adaptation strategies, and ChatGPT 4.0.0.0, in particular, makes similar decisions with human translators by providing data appropriate to the historical and cultural context in proper noun translations in some samples.

Trauma and Psyche in *Invisible Man* and *The Time Regulation Institute*: A Lacanian Psychoanalytical Approach

Görünmez Adam ve Saatleri Ayarlama Enstitüsü'nde Travma ve Psike: Bir Lacancı Psikanalitik Yaklaşım

Araştırma Makalesi / Research Article

Tuğba AKMAN KAPLAN*

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, İstanbul, Türkiye, tugbakman@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0766-792X

ABSTRACT

This study carefully examines Ralph Ellison's *Invisible Man* (1952) and Ahmet Hamdi Tanpınar's *The Time Regulation Institute* (1961), while applying Jacques Lacan's psychoanalytic theory on identity formation as a theoretical framework. Besides their publication in a similar timeframe, both literary works delve into various themes that eventually focus on the deep trauma experienced by individuals at the time. Ellison's master work explores the racial discrimination that prevailed in American society, while Tanpınar's work underscores the difficult challenges surrounding Turkish people in the middle of the turbulent years of modernization period. By applying Lacan's concepts of the Imaginary and Symbolic orders, this analysis helps to interpret how the protagonists manage to go through instances where they face intense psychological discomfort, estrangement from societal expectations and norms, and disillusionment stemming from significant losses. More specifically, the study analyzes how trauma, consciousness, psyche and loss are portrayed and altered in different states, while shedding light on their immense influence on the characters' sense of alienation and disillusionment, discussed within the theoretical framework of Lacanian psychoanalytic theory. Through this interdisciplinary discussion, this study's aim is to provide a wider comprehension of the complex structures of identity, trauma, and alienation portrayed in presented literature, offering acumen into human nature within modern society.

Keywords: Identity, Psyche, Trauma, Alienation, Comparative Literature

ÖZET

Bu araştırma, Jacques Lacan'ın kimlik oluşumu üzerine psikanalitik teorisi çerçevesinde Ralph Ellison'ın *Görünmez Adam* (1952) ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* (1961) adlı romanlarını ele alarak yapılmıştır. Benzer bir zaman diliminde yayımlansalar da, bu farklı edebi eserler, modern insanın derin travmasını vurgulayan farklı temaları ele almaktadır. Ellison'ın başyapıtı Amerikan toplumundaki yaygın ırksal ayrımcılığı ele alırken, Tanpınar'ın anlatısı Türklerin modernleşmenin hengamesi içinde karşılaştığı zorlu sorunlara ışık tutmaktadır. Lacan'ın İmgesel ve Sembolik düzen kavramlarını kullanarak yapılan bu analiz, kahramanların varoluşsal kriz anlarında, toplumsal normlardan kopmalarında ve derin kayıplardan kaynaklanan hayal kırıklığından nasıl geçtiklerini açıklamaktadır. Özellikle, çalışma travmanın, bilinç değişikliklerinin ve derin üzüntünün tasvir edilmesini inceler ve bu durumların karakterlerin aidiyet duygusu ve hayal kırıklığı üzerindeki dönüşüm etkisini Lacancı psikanalitik teorinin çerçevesinde aydınlatır. Bu disiplinler arası keşif aracılığıyla, bu çalışma edebiyatta tasvir edilen kimlik, travma ve yabancılaşma karmaşıklıklarının daha derin bir anlayışına katkıda bulunmayı ve çağdaş toplum içinde insan koşullarına dair içgörüler sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Kimlik, Psike, Travma, Yabancılaşma, Karşılaşmalı Edebiyat

1. Introduction

In an article about comparative literature, Professor Kefeli points out the studies on comparative literature include careful analysis that is being conducted on “a slippery slope” since the author needs to pay close attention to avoid using definitive judgmental remarks (2006, 332). This is quite understandable since one needs to consider various differential elements among others to draw a conclusion which still may be short on some aspects. This is crucial especially when dealing with cult literary texts such as Ralph Ellison’s *Invisible Man* and Ahmet Hamdi Tanpınar’s *The Time Regulation Institute* since these significant works have been researched thoroughly over the years. The scholar needs to pay attention to these researches and avoid adopting the ideas presented as facts and use them to draw definite judgments. With this thought in mind, this paper focuses on analyzing the growth of main characters’ subjectivity over their experiences within their respective communities through a Lacanian reading to establish a pattern that includes the similarities as well as differences of the characters’ voyages. Prior to establishing a discussion on the characters’ journeys, it is also significant to highlight Ellison and Tanpınar’s mentalities, focuses as well as their backgrounds to have a wider understanding of the texts.

Ralph Ellison, an American author and literary critic, published *Invisible Man* in 1952. The novel is still considered to be one of the classics of American literature. The author came into prominence as an important figure in the literary world with his essays and criticism. The themes he generally employed included race, culture, struggle and the intricacies in society in general. Amidst other works, *Invisible Man* became an authoritative narrative that addresses the complex structures of African American individuals’ identity and existence in American society, dealing with the central themes of racial discrimination, the search for identity and the social difficulties. The novel is narrated through the eyes of an unnamed black character. The readers witness the main character’s struggles to exist in society as he encounters fundamental issues such as racial and social discrimination and prejudice while searching for individual identity. As the narrator finds himself among various incidents and people, he realizes the challenges of society’s ignorance and lack of understanding more. In addition, the novel carefully cultivates the process of finding one’s own identity and the inner conflicts that take place in the process. Ellison’s work offers a stimulating experience on ethnicity, individual identity and social structure while contributing a critical outlook on American literature and society.

As the other author in this study, Ahmet Hamdi Tanpınar is considered as one of the most important figures in Turkish literature and his works are especially applauded for their contribution to modern Turkish fiction. His career contains texts in both poetry, nonfiction and fiction. Themes such as traditional Turkish culture, the extent of western influences and the concept of time can be considered at the forefront. Among his other influential productions, *The Time Regulation Institute* still continues to hold a significant place in Turkish literature. Whether it is the characters, the plot, the story, the word plays or the combination of all, the novel offers a deep inner reflection on the passage of time and changing social norms in a crucial modernization period in Turkish society. Tanpınar is also prominent as a critic. His

writings on literary theory and art has contributed significantly to the development and modernization of Turkish literature as well. Tanpinar is considered to be one of the most important figures of Turkish literature in the 20th century and has left a lasting impact on Turkish culture and literature.

As one of the masterpieces, *The Time Regulation Institute* (1961) is still considered to be among the forerunners of the twentieth century Turkish literature. The novel revolves around a main character who is somewhat of an insignificant and passive figure, caught in the turbulent times of Türkiye's transition from the traditions and mindset of the Ottoman Empire to a more modern, Westernized republic. Hayri Irdal finds himself amidst a dynamic society in which his dreams and aspirations collide with the social and political prospect of the country. As one of the most explicit symbols, the Time Regulation Institute, where Hayri works towards the end in the novel, is a satirical representation of the modernization period. The institution has been created for the purpose of with the intention of regulating Turkish time with international standards, meaning aligning Turkish values with Western ones. However, soon the readers witness the occurrence of all sorts of absurdities and challenges in its attempt to adapt those foreign values. Tanpinar delves into various themes including cultural identity, societal norms and traditions, modernity, and the clash between East and West. Hayri's story presents a perspective in which the author criticizes several aspects of society containing the physical and psychological effects of rapid modernization on individuals and the society in general.

Although they come from different cultural and literary backgrounds, Ellison and Tanpinar are writers whose works reflect on themes of identity, trauma and alienation along with several similarities that can be observed amidst their works. One of the similarities would be how they explore the experience of invisibility or marginalization of the individuals among their own respective communities. In *Invisible Man*, the readers are met with a protagonist who is feeling more and more invisible in a society that does not value, hear or recognize him due to his race. In *The Time Regulation Institute*, Tanpinar's protagonist continuously fails to make a connection with the world that surrounds him and, thus, struggles to find any meaning. The mentioned texts offer a critique of the dominant culture as well as the surrounding communities of the presented characters while inviting readers to reflect on the experience of being invisible or marginalized. Both authors also engage in similar literary techniques to highlight the psychological dimensions of their characters. Some of these techniques include stream-of-consciousness, dream sequences, and surreal imagery to further dwell on the inner selves of the characters and convey the complicated and often conflicting nature of individual psyche. Both Ellison and Tanpinar are celebrated for their penmanship in which they demonstrated stylistic innovation and mastery of language over and over in their works. While Ellison has been praised for the musicality, vivid imagery, and ability to convey the rhythms of African American vernacular into his writings; Tanpinar has come into prominence with his lyricism, subtle wordplay, and analysis of the rich cultural heritage of Türkiye. All in all, even though Ellison and Tanpinar come from different cultural and historical contexts and produce in different languages, they share a commitment to exploring the complexities of the human experience through their literary works.

When analyzing works such as *Invisible Man* and *The Time Regulation Institute*, it may be useful to utilize Lacan's psychoanalytic theory to understand the characters' inner conflicts, social roles and search for identity since the texts mainly explore the complex human experiences. The application of Lacan's theories to these books is subject to interpretation and depends on a critic or interpreter's perspective. By allowing an interpretation that includes Lacan's complex theories, the study can provide a framework for understanding the relationships between identity, language, and society in literary works, allowing for various interpretations and analyses in a deeper level of understanding.

2. Lacan's Theory of Psychoanalysis

In Jacques Lacan's psychoanalytic theory, the orders in identity formation are highlighted in great aspects. Even though Lacan differentiates between these orders, he explains that they do not have a chronological order or can coexist at the same times in various occasions. In "The Mirror Stage as Formative of the *I* Function as Revealed in Psychoanalytic Experience," Lacan primarily centers his argument on the sense of self (ego) along with the Imaginary order which is alluded to the illusionary state in which the association between the sense of self and the specular image takes place. Within the mirror stage that Lacan delineates, the infant child does not respect him/herself as a partitioned substance from their guardians or the surroundings. By the early 1950s, Lacan started to see the mirror stage as a lasting structure of subjectivity which interfaces it to the Imaginary order. By interfacing with the specular image, the newborn child begins to constitute a sense of self within the mirror stage.

People see their behaviors reflected within the imitative motions of the others. Through these motions, the imitated individual starts to utilize the position of a specular image. Whereas men recognize with the parent of the same sex, ladies are "required to take the image of the other sex as the basis of [their] identification" (Lacan, 1988, 176). Women realize "sex is not accomplished in the Oedipus complex in a way symmetrical to that of the man's, not by identification with the mother, but on the contrary by identification with the paternal object, which assigns her an extra detour" (Ibid., 172). Lacan's concept of the ideal ego addresses an individual's adaptation to societal expectations. Both novels illustrate characters grappling with societal expectations and striving to form their ideal egos. Both the unnamed narrator and Hayri Irdal try to find their places in society, starting with their families and subsequently within their surrounding communities.

On the journey to find their places among society, Lacan's theory focuses on the main Other who is represented generally as the mother figure. His theory underscores the significance of how mothers play fundamental roles during an individual's identity formation process since they are the first individuals that infants identify in the mirror stage. As the infant grows awareness, which is caused by the phallic signifier according to Lacan, the separation from the mother begins taking place. He associates the concept of signified with the unconscious and the concept of signifier with language. There are references that the signified constitutes the fixed aspects of the individuals. In the novels, the readers do not get any detailed information about the mothers of the main characters. The lack of the mother as the Lacanian *Other* can be

interpreted in various senses. One would be the described path of continuous disappointing encounters throughout the main characters' lives and their reaction to these experiences in terms of the traumas they face with can be described as the lack of identification with the signifier in an unconscious level.

State of consciousness occurs when "there's a surface such that it can produce what is called an image" (1991, 49). The infant has a tendency to identify with an image that seems to be unified since it feels fragmented due to its body's limitations. Once the subject feels identified with a coherent image, the stages for subject formation begins taking place and leads the infant's ego to act more aggressively and narcissistically. This is a fundamental step for the subject to have self-consciousness which will later on follow with the feelings of fragmentation and alienation from both the individuals' selves as well as their surroundings. Lacan's mirror stage explores an individual's self-recognition through a mirror and the conflicts during this process. In both *Invisible Man* and *The Time Regulation Institute*, the main characters delve into the protagonist's quest for identity and conflicts with societal roles, making Lacan's mirror stage applicable for understanding these conflicts.

The Symbolic order includes the translation of reality's meaning and the significance of the utilization of language whereas Lacan's Imaginary is restricted to the comprehensibility of the images. Within the Symbolic order, individuals transition from their bodily functions to a realm governed by words and "The Law," which are closely linked to representations conveyed through language. The Symbolic order encompasses culture. Like language, it is intertwined with the unconscious according to Lacan, who views the unconscious as a concept linking signification to the subject within the framework of the Symbolic order. In his book *Écrits*, Lacan highlights the unconscious being "*neither primordial nor instinctual*" (2005, 129). He perceives the unconscious as an entity that intermittently opens and closes, aiding in the subject's processing within the framework of the Symbolic order (Ibid., 143). Therefore, he connects unconsciousness with language when he further asserts that "[t]he unconscious is structured like a language" since the only method to grasp the unconscious is through thorough analysis utilizing words (1993, 167). Lacan points out that the Imaginary and Symbolic orders do not unfold in order, rather they are interchangeable and help to form the individual's evolving experiences. These two orders aid in comprehending the subject's world and reality, which encompass the subject's subjectivity and social interactions under the Law. In Lacan's Symbolic order, the subject realizes autonomy while also going under the control of a broader Law, which includes the law of the father, authority, language, culture, and more.

In order to move away from the law, the subject needs to experience losses. Jacques Lacan posits that all living subjects experience castration and are deprived of a phallus. This castration initiates a moment of loss that prompts the fragmentation of subjects. In "The Four Fundamental Concepts of Psycho-analysis," Lacan emphasizes the importance of this loss, which initiates the process of submission and symbolization necessary for the subject's emergence: "the subject is born in so far as the signifier emerges in the field of the Other" (1978, 199). The concept of the Other extends beyond merely another subject with its inherent diversity and resistance to identification; it also encompasses the Symbolic order that regulates the

connection with that other subject. The Other is embedded within the Symbolic order as Lacan correlates radical diversity with language and law. Lacan's concepts of the real, symbolic, and simulacrum can be applied to understand the characters' lived reality and internal worlds. Especially in works like *The Time Regulation Institute*, the relationships between the past and the present and the simulacra within an individual's inner world can be explored more deeply through Lacanian theories. In this study, the psychoanalytic analysis helps to identify the main characters' progress through processes of trauma and identity formations.

2.1. Trauma and Unconscious in *Invisible Man* and *The Time Regulation Institute*

In identity formation theory, Jacques Lacan proposes that the human psyche is mainly formed by unconscious wishes as well as conflicting confrontations that may evolve into different forms of psychological discomfort. Hence, it would be possible to interpret traumas being agents that lead to changes in a subject's behaviors and reactions while directly affecting one's psyche. In *Invisible Man*, the unnamed narrator begins to experience trauma from a young age when he witnessed a loved one's death, and later as a young man experiencing racism and discrimination. All of the traumatic experiences eventually lead to a sense of disconnection and fragmentation within the protagonist's psyche as he struggles to come to terms with his own identity in the face of societal pressures and expectations.

The readers have witnessed the protagonist's acceptance of how he hasn't been able to approach the truth without the expectation of lies since he's felt that it's been an innate necessity which has become a part of his own character at some point of his life. The unnamed narrator points out to his experience of trauma and the ways in which it has affected his ability to confront and acknowledge the truth about his life and the world around him. The way the narrator underscores his traumatic experiences along with the consequences may also be seen as a common coping mechanism for subjects who experience various trauma levels. These individuals seem to be in a constant state to make sense of and, eventually, come to terms with their own experiences. These coping mechanisms seem to be closely intertwined with the character's personality and, thus, suggest that they alter the ways in which trauma can shape a subject's identity and sense of self. The passages related to the topic in the novel demonstrate how trauma can lead to a sense of disconnection, from one's own self including feelings and experiences of the outside.

Right at the beginning, the narrator announces: "I am invisible, understand, simply because people refuse to see me. Like the bodiless heads you see sometimes in circus sideshows, it is as though I have been surrounded by mirrors of hard, distorting glass," but his feelings towards this invisibility alters throughout the narration (Ellison, 1995, 3). At some point, he points out his state of shock when he first realizes his invisibility but later on, he further asserts that it is precisely this invisibility that empowers him through his state of inbetweenness. The unnamed protagonist's realization of his own invisibility refers to the ways in which trauma can make a subject feel unseen and unheard, and the sense of uncertainty that he describes reflects, especially, the disorienting effects of trauma on an individual's sense of

identity and time. Ultimately, these quotations underscore the complex and often profound impact of trauma on an individual's psychological well-being and sense of self.

According to Lacan, trauma is a strong factor that can lead a subject to experience what he calls "split subject." This state is associated with an individual's sense of division or what he refers to as "fragmentation." The mentioned division is more linked to the occurrence of fragmentation within one's own psyche. Therefore, it is more psychological than physical. By feeling this irregularity, the subject may start distancing from the surrounding community as well as from his own self. The distancing from the community-or society in a larger scale- may include separation from the dominant society's traditional, cultural and social values as well. Thus the alienation gap between the surrounding community and the subject widens over time. In *Invisible Man*, the unnamed narrator is a character who experiences the increase of fragmentation and thus alienation from the rest of the community as he struggles between his own desires and needs and the expectation of his surrounding African American community as well as the white dominated society. The fragmentation results in the character's feeling of invisibility and therefore total alienation at some point in his life. He cannot find a way to cope and coexist in a racist community and as a result, the only solution he finds is to completely separate himself from the others and live in a manhole with his fragmented identity.

The experience of series of traumatic occurrences within the protagonist is also visible in *The Time Regulation Institute*. These experiences include Hayri Irdal's loss of family members and the business. However, one of the biggest traumas in his life-apart from his first wife's death- is when he realizes that his life's work and labor has been for naught upon the shutting down of the Time Regulation Institute. This realization hits Hayri Irdal harder and leads to feelings of alienation and isolation from the surrounding community as well. He represents the inbetweenness of the human psyche, the feeling of not belonging.

Tanpinar's novel, thus, viewed as having a complex structure in which the readers relate the themes with time, identity and trauma. In the case of this novel, the identification of trauma in Lacanian sense can be interpreted through the role of language usage, the unconscious of the subject as well as the representation of symbolic order in the formation process of the self. Since Lacan believes that the unconscious is structured like a language, it can be said that the self is formed through a process of identification with symbols and signifiers. Thus, trauma is identified when the disruption of this complex processes of identification take place and result in the feeling of fragmentation within the self. In *The Time Regulation Institute*, the protagonist is portrayed as being deeply invested in the idea of regulating time, to a point that he sees himself as a master of time. However, his deep investment in the regulation of time and the absurdities that follow eventually lead to his downfall as he comes to a point where he can no longer have any control of his surroundings. By not having control or the mastery over his life, the trauma begins to resurface in his psyche. Lacan would argue that the causes of Hayri Irdal's traumas are not simply the consequences of external factors but, rather, products of his own unconscious self. The trauma that Hayri experiences is thus not just an event that happens to him, but is a fundamental disruption of his psyche and his relationship to the symbolic order.

Similar to the unnamed narrator, Hayri İrdal also considers trauma in a more collective sense. He uses the people in *kıraathane*¹ as examples. When Hayri describes Doctor Ramiz, he states:

The doctor spent all his free hours of the day at one of the tables in this café, opening and closing his briefcase, cleaning his nails, complaining about life and the laziness of the country, explaining psychoanalysis, or listening to the surroundings. He was interested in almost everything. And every idea was endearing and worthy of acceptance for him, as long as one end was connected to social criticism; the other end was already in his hands and he could easily connect it to Freud and Jung. (Tanpınar, 2014, 139)

When Hayri İrdal criticizes the people and the place and asks whether or not he never gets bored, the doctor replies that it is this place that made him find joy in his occupation. He asserts: “[T]he community itself is important! There is no better place for social-psychoanalysis. Look how the past lives on; how they live it, jokingly and seriously... They all live in a completely different realm in their dreams. They dream as a community” (Ibid). Just like how the unnamed rather—or rather the invisible man—declares that he is invisible simply because people refuse to see him, Hayri İrdal also comments on how people evaluate others with contorted lenses that lead them to misjudge other people’s realities. It is possible to interpret that these types of aspects of human thought can be linked to various aspects of trauma and its connection to the psyche and its relation to mental pain, understanding other individuals, focusing too much on negative aspects of one’s own life and so on. In this particular novel, the readers experience the trauma and its consequences on both the individual as well as the society as a unity while delving into a rich exploration of this complex and multifaceted concept. The described trauma in the novel also includes the concepts of identity, unconsciousness and time.

Lacan views the unconscious as a concept that is not simply a repository of repressed memories and desires, but is instead a complex network of signifiers and symbols that shape the way we experience ourselves and the world around us. In *The Time Regulation Institute*, the protagonist’s actions follow a similar path to support Lacan’s definition. In the novel, the concept of the unconscious is central to Hayri İrdal who is deeply invested in the idea of regulating time, and, at some point, sees himself as a master of time. He makes references to how everything has an end, but it is the memories that stay with us until the end. However, his obsession with control ultimately leads to his downfall, as he becomes caught up in a series of events that he cannot control. Hayri’s unconscious desires and motivations are reflected in his relationship to time in the novel. His desire to control time is a manifestation of his need for power and mastery over his own life. However, as Lacan would argue, the unconscious is not just a reflection of individual desires, but is also shaped by broader social and cultural forces. That is why the novel implores not just the individual unconsciousness of the subject but the collective unconsciousness of the Turkish community at the time.

---

¹ Places where Turkish men get together to drink tea, play games such as backgammon, cards and etc. and gossip and chat. Men who frequent those places spend most of their time in there without any purpose other than to pass the time. However, there is also a culture that is associated with it. Those places become the source of formation for collective ideas, ideals, judgment and so on in the target community.

The Time Regulation Institute also explores the theme of collective unconsciousness, which refers to the shared symbols, myths, and archetypes that shape the way we understand ourselves and the world around us. Doctor Ramiz strongly believes that a person's dreams and aspirations are a mirror of the world they live in. That is why he is infuriated with the idea that Hayri İrdal does not see a single dream related to his father since Doctor Ramiz believes that figure is the core reason of the collective traumas that harvest in the society.

He accused me of not having the dreams that a man who dislikes his father, who looks for a father wherever he can find one, is supposed to have:

"How is that possible?", he said. "How could a man like you not have a single dream suitable for his illness! At least you should make some effort from now on... I want you to have dreams more suitable for your illness, do you understand?", he said. "Make all your efforts and try to have such dreams! First you must get rid of symbols. Once you see your father in your dream with his own face, everything will change, everything will be fine... It's not that easy. These things happen without you realizing it. So gather your willpower and try to get rid of the symbols that your father wears. Once they are gone, it will be easier to get rid of your father. That is, from the feeling of inferiority that comes from your father... I'm giving you a list of dreams you should see this week." (122)

The importance of seeing a proper dream that fits the psychoanalytical theory is more crucial for Doctor Ramiz that he ends up prescribing it just like a tablet medicine even though it does not make sense to order someone to see a certain type of dream at all. At this point, the readers are given a glimpse of Doctor Ramiz' individual traumas as well.

The Institute itself can also be seen as a symbol of the collective desire for control and regulation that underlies modern society. This concept of the unconscious in *The Time Regulation Institute* can be understood in terms of Lacan's theory of psychoanalysis, which emphasizes the role of language, the symbolic order, and the unconscious in shaping the self. Through this lens, the novel's characters and themes reflect deeper psychological processes that are at work both within individuals and society as a whole. After failing to cope with the modernist mechanism that follows the societies developmental processes, Hayri İrdal returns back to his own self. He often mentions about looking into one's own inner self/soul/unconscious to figure out the real self. He comments on how the outer and the inner self relates closely. While mentioning one of the characters, Nevzat Hanım, Hayri İrdal describes her as: "Jealousy, love, stubbornness, selfishness...,in short, all the terrible and cruel wheels of the human spirit worked around her to make this beautiful woman a shadow of herself. Almost everyone around her had come into her life, without once trying to understand her, always to pounce on her" (327). He continues to talk about the fact of realities behind her smile is not because she has reached "the reign of a spirit that has resolved all its issues, that has gone beyond matter, that shines there before our eyes with the distance of a star" but instead because of "the helplessness of a trapped person living in all kinds of threats and suffering behind the scenes" (337). The narrator makes a point on how the outer world that is formed by the surrounding societies directly affect one's inner thinking, aspirations and beliefs. In her article about the irony in *The Time Regulation Institute*, Moran makes a comment on how the author leaves only two characters (Nuri Efendi and Hayri's son, Ahmet) out of the irony since they are able to excel at a skill through hard work and honesty. In this sense, the novel demonstrates how societies can lead the individuals into corruption and immorality (1978). That is why Tanpinar underlines the importance of collective unconscious on the subjects' inner

thinking and traumas. In the case of the main character, this process of manipulation is done unconsciously and leads him to fail to realize the actual effects at the time. Unless the characters isolate themselves from their respective communities and alienate their minds, the real effects of trauma will not be evident.

Ellison's protagonist experiences a similar enlightenment toward the end on unconsciousness and its collectivity. He asserts: "The truth is the light and the light is the truth. And the light is the unconsciousness which is the truth of the unconscious" (Ellison, 1995, 10). The quotation describes the concept of the unconscious and its role in shaping the protagonist's experiences and sense of self. The quotation may also be interpreted as speaking the danger of losing touch with one's own psyche and unconscious motivations in the face of trauma and dislocation. In her paper, Ulucan states: "The encounter with the hostile culture demolishes their past and takes possession of their future" (2022, 137). In the case of the unnamed narrator, we see this collective detachment of African American from their past cultures and traditions and shaping of their futures according to the directives that are established by the dominant White culture. As it is suggested the ways in which the unconscious may hold the key to understanding one's life trajectory and ultimate destination. It highlights the power of the unconscious to shape one's thoughts and actions, even when these processes are not fully understood or conscious. In *Invisible Man*, the concept of the unconscious is central to the protagonist's journey of self-discovery.

The unnamed narrator is constantly bombarded with racist stereotypes and caricatures that seek to define him as a certain type of person, and he struggles to assert his own identity in the face of these external forces. As the narrator begins to explore his own unconscious desires and motivations, he discovers that his sense of self is deeply tied to his relationship with his community and the broader history of African Americans. His journey can be seen as a process of identification with symbols and signifiers that allow him to understand himself in relation to broader social and cultural forces. The novel's themes reflect deeper psychological processes that are at work both within individuals and within society as a whole, highlighting the complex and often fraught nature of identity formation.

In terms of the process of identity formation in light of Lacan's theory of psychoanalysis, the role of language, the unconscious and the symbolic order within the formation of self is highlighted in the mentioned novels. Through this view, the protagonists' traumatic experiences are not just plot devices, but are instead reflections of deeper psychological processes that follow the novels' characters and themes. As one of the fundamental steps to further progress in the Symbolic order, it is expected for the subject to submit to the Law. This submission to the law of the order is usually followed by an experience of loss in the subject. The novels' characters are seen to be experiencing this loss and entering the order of the law, however, they end up defying this law while alienating themselves from their respective societies and breaking the bond to disillusion themselves.

2.2. Loss and Alienation in *Invisible Man* and *The Time Regulation Institute*

According to Lacan's theory, loss is a fundamental aspect of human experience, as the self is constantly in a state of becoming, and must constantly negotiate its relationship to external forces. In both novels, this aspect of loss becomes a reoccurring theme within the protagonists' experiences. In *Invisible Man*, the concept of loss is central to the protagonist's journey of self-discovery. The unnamed narrator begins the novel as a young black man who is struggling to find his place in a society that views him as invisible. He admits: "Life is to be lived, not controlled; and humanity is won by continuing to play in face of certain defeat" (Ellison, 1995, 577). He constantly experiences stereotypical racist remarks that try to define him as a certain type of person, and he struggles to assert his own identity in the face of these external forces.

As the unnamed narrator begins to explore his own unconscious desires and motivations, he discovers that his sense of self is deeply tied to his relationship to his community and the broader history of African Americans. At some point in the narrative, he realizes that he should not be held responsible for anything that takes place in his past. This realization becomes a game changer for him since, in the narrative, there are several aspects when he felt like a puppet whose outcome of actions was determined by others. In light of this information, his journey can be seen as a process of negotiating loss, as he comes to terms with the fact that his sense of self must be constructed in relation to broader social and cultural forces that are often beyond his control. Not until the end that the unnamed narrator realizes: "I was looking for myself and asking everyone except myself questions which I, and only I, could answer" (15). He finally understands that while focusing on the losses, he forgot to turn to himself and take responsibilities of his own actions. He feels empowered with this newfound acknowledgment that will help him step away from the law and find his own self/voice.

On the other hand, in Tanpinar's novel, Hayri İrdal becomes obsessed with the idea of regulating time in order to achieve progress and modernity in Türkiye. As he becomes more and more involved in the Time Regulation Institute, he begins to lose touch with his own identity and psyche, becoming increasingly alienated from his family, friends, and community. The main character realizes that his identity is formed not by his personality but rather with the help of his interaction with the surrounding society. He says:

Without realizing it, just by coincidence, I had met a number of people, one of them had taken an interest in me. No matter what I did, I was now in his grip, I couldn't get rid of him. The machine was set up outside, working on orders from the outside, now increasing its speed, then decreasing it, sometimes stopping. Then, neither the saw, nor the knife, nothing worked. Then the panic and torment were immediately replaced by fear. I was afraid of what we call a little later. (Tanpinar, 2014, 186)

He feels suffocated because of his current state but only later on in the narrative that he comes to an understanding about the significance of loss. In order to move forward from the Law of the Father—or the authority—one needs to express losses. Sometimes losses are needed to grow further. Tanpinar's protagonist comments about the losses that he has experienced and how those losses have left him with the imprisonment throughout his life but at the same time have helped him to move forward. His wife Emine's death was especially difficult for İrdal, however, he describes his feelings as:

With Emine's death, I was left completely empty, as if the last branch I was clinging to had been severed. What I had lost was so great for me that at first I could not understand it. Nor could I measure its consequences for my life. I simply wandered around with something black and very heavy inside me. Then a different feeling, a sense of liberation, was mixed with this devastation. I was freed from an oppression. Now Emine could never die again, or even get sick. She would remain there in a corner of my mind, just as she was. Many other things in my life could have frightened me, all kinds of disasters could have happened to me. But the most terrible thing was the possibility of losing her and the fear of that was no longer there. (149)

This acceptance infuses his growth out of the law and helps him turn back to his own inner self. In Lacan's theory, the self is formed through a process of identification with symbols and signifiers, and is constantly renegotiating its relationship to these symbolic structures. As the novel progresses, Hayri Irdal's obsession with time regulation leads him to experience a profound sense of loss, as he realizes that his efforts to impose order on the world are ultimately futile. As time accumulates, the protagonist becomes increasingly disillusioned with the project of modernization since it is paralleled with the institution itself, and begins to question the very foundations of his own psyche and culture. This marks to the beginning of his slow process of alienation from his surrounding community.

Alienation, in the context we use in this study, refers to a state of disconnection or separation from oneself, others, or one's environment. In the novel, the protagonist Hayri Irdal becomes increasingly alienated from his own sense of self as he becomes more and more involved in the project of modernization in Türkiye. The idea is that alienation can arise from a person's inability to achieve their dreams results in a sense of disillusionment and leads to a distancing from one's own self. In both novels, the alienation of one's own self as well as the surrounding community is an evident theme. When Hayri Irdal's character is analyzed, his alienation includes distancing himself from his own cultural heritage, as he becomes more and more invested in Western ideals of progress and rationality. Tanpinar does not focus solely on and criticize Western values but rather stresses on the individuals' subjectivity of reaching those ideals. In his novel, *Five Cities*, there is a similar outlook as he describes the people in Erzurum being hard workers with ethical values and how these virtues affect their self-confidence and overall vision of the world (1960, 36). The author believes that as long as the community is honest, society will eventually excel. While he believes that there is a need to improve working conditions so that individuals can become the master of their time as well as lives, he criticizes the ones that lose connections to their roots (2002, 76). Hayri's obsession with time regulation is motivated in part by a desire to catch up with the West and prove Türkiye's worth as a modern nation, but in the process, he loses touch with his own cultural roots, values and traditions. Overall, by analyzing *The Time Regulation Institute* within this scope of alienation theme, the novel can be understood as a result of the tensions between traditional cultural values and the forces of modernization and globalization. Hayri's alienation reflects a broader sense of dislocation and fragmentation that many people experience in the face of rapid social and economic change.

Similar definition of the concept of alienation is also visible in Ralph Ellison's *Invisible Man*. Contrary to Tanpinar's novel, in the context of *Invisible Man*, alienation is seen to be the result of the pervasive racism and social inequality that the main character faces as a black man

in America. Throughout the novel, the protagonist experiences various forms of alienation as a result of his race and social status to a point where the readers do not learn his name. As he repeatedly declares multiple times in the narrative, he is invisible to those around him, as his experiences and perspectives are not recognized or acknowledged by the dominant culture and society. This sense of invisibility is exacerbated by the protagonist's own sense of uncertainty and confusion about his identity and place in the world. The protagonist is also alienated from his own community, as he struggles to reconcile his own desires and ambitions with the expectations and traditions of the black community. In the example of when the unnamed narrator takes the white trustee, Mr. Norton, for a drive around the campus, he is in a dilemma about going to the places where black locals live. He tries to avoid as much as possible but is still forced by an upper authority only to end up being kicked out from his school. He is caught between the demands of his own individuality and the pressures of conformity to group norms, and is constantly struggling to find a sense of belonging and acceptance. At the end, he does not believe that there is any place for him to belong and become a functioning part of any system. Through deeper analysis, it is possible to interpret that the concept of alienation in *Invisible Man* reflects the broader social and historical forces that shape individuals' experiences of themselves and the world around them. The unnamed narrator's experiences of racism, social inequality, and cultural conflict highlight the complex and often fraught nature of identity formation and cultural change in the United States, and underscore the importance of understanding the broader social and historical context in which individual experiences take place.

3. Conclusion

In conclusion, this paper focuses on the application of Lacanian psychoanalysis to Ralph Ellison's *Invisible Man* and Ahmet Hamdi Tanpınar's *The Time Regulation Institute*. It unveils profound insights into the characters' psyche and societal constructs that are mainly marked and grouped by trauma, unconscious conflicts, loss, and alienation. Both novels, through their intricate narratives and complex characterizations, exemplify Lacan's concepts of the Imaginary and the Symbolic as well as the fragmentation and alienation.

In *Invisible Man*, Ellison's protagonist tries to navigate in society with racial oppression (racial diversity) and societal invisibility (class hierarchy), embodying the traumatic losses and experiences that affect his body as well as psyche while he is in the middle of struggling to establish his identity and existence within a Symbolic order that refuses to see, and therefore, acknowledges him. It seems that he is in a reflective state where his fragmented self is caught between the Imaginary order's feeling of false coherence and the Real's disruptive forces. The false feelings of unity that the narrator feels always end up crushing down as he feels the reality that he is presented later on. The protagonist's ultimate realization of his invisibility, and his embrace of this condition, symbolizes a tragic but profound reconciliation with his alienation, an acknowledgment of the unconscious truths that shape his reality. Leading him to flee his surrounding community and ending up in a state of hibernation, the narration ends with a more optimistic note that the narrator is almost ready to take another chance, end his hibernation and begin to take action once again.

Similarly, in *The Time Regulation Institute*, Tanpınar's characters besides the protagonist—including, but not limited to, mainly Doctor Ramiz and Halit Ayarci—grapple with the disintegration of traditional values and the imposition of a new societal order, leading to profound experiences of loss and alienation at the end. Through the lens of Lacan's psychoanalysis in this narrative, we observe the characters' attempts to find coherence in a rapidly changing world, their unconscious drives manifesting in obsessive behaviors and the relentless pursuit of an elusive sense of stability. As the main point of focus, Hayri İrdal's way of coping with the realities of society where it becomes an ongoing experience and the struggles of the character to establish an identity amidst all is more clearly described. The novel's tone and elements highlight the character's futile efforts to impose order on the chaos of his lives—whether in the case of the inheritance incident or ridiculous actions taken in the Time Regulation Institute—ultimately reinforcing his alienation. The character's shift from Imaginary order's false realities to the losses that move him to the Symbolic order under the Law and then to a state of alienation from the self and the surrounding communities resonate similarly to Ellison's *Invisible Man*.

Both novels present a reading that enables to explore Lacanian themes of identity formation while demonstrating how personal traumatic experiences, individual's unconscious, and the inevitability of loss shape the characters' psyche and alter their sense of place, or rather *placelessness* in the world. The comparative analysis of *Invisible Man* and *The Time Regulation Institute* not only enhances our understanding of these literary works but also underscores the universal relevance of Lacan's psychoanalytic theories in exploring the depths of human experience. Through this lens, the characters' alienation becomes a mirror reflecting the complexities of the human psyche, a testament to the enduring power of literature to illuminate the darkest corners of our unconscious minds.

REFERENCES

- Ellison, R. (1995). *Invisible Man*. New York: Random House.
- Kefeli, E. (2006). "Karşılaştırmalı Edebiyat: Tanım, Yöntem ve İncelemeler." *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*(4, no.8, pp 331-350).
- Lacan, Jacques. *Écrits. A Selection*. Translated by Alan Sheridan. London: Routledge, 2005.
- Lacan, J. (1978). *The Four Fundamental Concepts of Psycho-Analysis*. Trans. by Alan Sheridan. New York: Norton.
- Lacan, J. (1988). *The Seminar. Book I. Freud's Papers on Technique. 1953–54*. Trans. by John Forrester. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lacan, J. (1993). *The Seminar. Book III. The Psychoses, 1955–56*. Trans. by Russell Grigg. London: Routledge.
- Lacan, J. (1991). *The Seminar of Jacques Lacan, Book II: The Ego in Freud's Theory and in the Technique of Psychoanalysis*. Trans. by Sylvia Tomaselli. New York: Norton.
- Moran, B. (1987). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Saatleri Ayarlama Enstitüsü, *Birikim*(37, pp. 44-54).
- Tanpınar, A. H. (1992). *Beş Şehir*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (2002). İş ve Program-II, *Mücevherlerin Sırrı: Derlenmemiş Yazılar, Anket ve Röportajlar*. Eds. by İlyas Dirin, Turgay Anar & Şaban Özdemir. İstanbul: YKY.

Tanpinar, A. H. (2014). *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*. İstanbul: Dergah Yayınları.

Ulucan, O. (2022). Colonial Degradation in Cities of Salt from Frantz Fanon's Perspective, *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies* 15, no, 89, pp. 131-140.

EXPANDED SUMMARY

This study carefully examines Ralph Ellison's *Invisible Man* (1952) and Ahmet Hamdi Tanpinar's *The Time Regulation Institute* (1961), while applying Jacques Lacan's psychoanalytic theory on identity formation as a theoretical framework. Besides their publication in a similar timeframe, both literary works delve into various themes that eventually focus on the deep trauma experienced by individuals at the time. Ellison's work explores the racial discrimination that prevailed in American society, while Tanpinar's work underscores the difficult challenges surrounding Turkish people in the middle of the turbulent years of modernization period. By applying Lacan's concepts of the Imaginary and Symbolic orders, this analysis helps to interpret how the protagonists manage to go through instances where they face intense psychological discomfort, estrangement from societal expectations and norms, and disillusionment stemming from significant losses. More specifically, the study analyzes how trauma, consciousness, psyche and loss are portrayed and altered in different states, while shedding light on their immense influence on the characters' sense of alienation and disillusionment, discussed within the theoretical framework of Lacanian psychoanalytic theory.

In *Invisible Man*, Ellison's protagonist tries to navigate in society with racial oppression (racial diversity) and societal invisibility (class hierarchy), embodying the traumatic losses and experiences that affect his body as well as psyche while he is in the middle of struggling to establish his identity and existence within a Symbolic order that refuses to see, and therefore, acknowledge him. It seems that he is in a reflective state where his fragmented self is caught between the Imaginary order's feeling of false coherence and the Real's disruptive forces. The false feelings of unity that the narrator feels always ends up crushing down as he feels the reality that he is presented later on. The protagonist's ultimate realization of his invisibility, and his embrace of this condition, symbolizes a tragic but profound reconciliation with his alienation, an acknowledgment of the unconscious truths that shape his reality. Leading him to flee his surrounding community and ending up in a state of hibernation, the narration ends with a more optimistic note that the narrator is almost ready to take another chance, end his hibernation and begin to take action once again.

Similarly, in *The Time Regulation Institute*, Tanpinar's characters besides the protagonist—including, but not limited to, mainly Doctor Ramiz and Halit Ayarçi—grapple with the disintegration of traditional values and the imposition of a new societal order, leading to profound experiences of loss and alienation at the end. Through the lens of Lacan's psychoanalysis in this narrative, we observe the characters' attempts to find coherence in a rapidly changing world, their unconscious drives manifesting in obsessive behaviors and the relentless pursuit of an elusive sense of stability. As the main point of focus, Hayri İrdal's way of coping with the realities of society where it becomes an ongoing experience and the struggles of the character to establish and identity amidst all is more clearly described. The novel's tone

and elements highlight the character's futile efforts to impose order on the chaos of his lives—whether in the case of the inheritance incident or ridiculous actions taken in the Time Regulation Institute—ultimately reinforcing his alienation. The character's shift from Imaginary order's false realities to the losses that move him to the Symbolic order under the Law and then to a state of alienation from the self and the surrounding communities resonate similarly to Ellison's *Invisible Man*.

Both novels present a reading that enables to explore Lacanian themes of identity formation while demonstrating how personal traumatic experiences, individual's unconscious, and the inevitability of loss shape the characters' psyche and alter their sense of place, or rather *placelessness* in the world. The comparative analysis of *Invisible Man* and *The Time Regulation Institute* not only enhances our understanding of these literary works but also underscores the universal relevance of Lacan's psychoanalytic theories in exploring the depths of human experience. Through this lens, the characters' alienation becomes a mirror reflecting the complexities of the human psyche, a testament to the enduring power of literature to illuminate the darkest corners of our unconscious minds.

Devlet Kurumlarında Çalışan Kadrolu Çevirmenlerin Görev Uygulamalarındaki Yanlışların Devlet Bütçesine Olumsuz Etkileri – “Tasarruf Tedbirleri” ve Kamuda Çalışan Çevirmenlerin Çalışma Koşulları Odaklı Bir Çalışma

The Negative Impacts of the Mistakes in the Work Practices of Staff Translators Employed in Public Institutions on the State Budget – A Study Focused on “Savings Measures” and Working Conditions of Public Translators

Araştırma Makalesi / Research Article

Hüseyin ERSOY*

* Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Sakarya, Türkiye, e-posta: hersoy@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7078-6705

ÖZET

Gerek dünyada gerekse ülkemizde çevirmenler iki şekilde istihdam edilmektedir; Kamuda ve Özel Sektörde veya Kadrolu veya Serbest Çevirmen olarak. Bu çalışmada devlet kurumlarında (Çeşitli bakanlıklar) çalışan çevirmenlerin mevcut görev uygulamalarında yanlışlar/eksiklikler olduğunu, bu eksiklerin devletin bütçesine olumsuz etki edebileceği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda önce Resmi Gazetede yayınlanan Tasarruf Tedbirleri maddelerinin özellikle kamuda çalışan çevirmenlerin görev uygulamalarıyla ilgili olabilecek maddelerinden alıntılar yapılacak ve bu alıntılar kapsamında, kamuda çalışan kadrolu çevirmenlerin görev uygulamaları Tasarruf Tedbirleri açısından değerlendirilmeye çalışılacaktır. Daha sonra ise “Kamuda Çalışan Mütercim Tercümanların Yaşadıkları Temel Sorunlar Ve Bu Sorunlara Karşı Çözüm Önerileri: Türkiye Örneği” başlıklı anketli makaledeki anket cevaplarından alıntılar yapılacak ve ilgili Alıntılar Tasarruf Tedbirleri maddeleri açısından incelenecek ve değerlendirilecektir. Çalışmanın devamında devlet bütçesine olumsuz etki eden uygulamaların ortadan kaldırılmasına yönelik öneriler yapılacaktır. Devlet bütçesine olumsuz etkisi olan uygulamaların ortadan kaldırılmasına yönelik önerilerin aslında çevirmenlerin problemlili çalışma koşullarının da düzelmesine katkı sağlayabileceği ortaya konmaya çalışılacaktır. Çalışmada doküman inceleme yöntemi kullanılacaktır. Bu kapsamda yukarıda belirtilen ve kamuda çalışan çevirmenlerle ilgili olan anketli makalenin¹ (Makaleyi yazan yazarlardan izin alınmıştır) anket verileri bu çalışmada veri olarak kullanılacaktır. İlgili makalede sorulan sorular çevirmenlerin yaşadıkları sorunları odağına almakla birlikte, çevirmenlerin çalışma koşullarıyla ve görev uygulamaları ile ilgili bilgiler de vermektedir. İlgili veriler kamuda çalışan çevirmenlerin görev uygulamalarındaki yanlışların/eksikliklerin “Tasarruf Tedbirlerine” olumsuz etkileri açısından değerlendirilecektir.

Anahtar Sözcükler: Kadrolu Çevirmenler, Tasarruf Tedbirleri, Çevirmenlerin Çalışma Koşulları, Kamu Kaynakları, Maksudına Uygun

¹ Makalenin Yazarları: Mehmet Cem ODACIOĞLU, Evren BARUT, Fadime Çoban ODACIOĞLU

ABSTRACT

Both in the world and in our country, translators are employed in two ways; either in the public and private sectors or as staff and freelance translators. This study will attempt to reveal that there are mistakes/deficiencies in the current work practices of translators employed in public institutions (in various ministries) and that these deficiencies may have a negative impact on the state budget. In this context, firstly, the articles of the Savings Measures published in the Official Gazette, which may be particularly relevant to the work practices of public translators will be cited and within the scope of these citations, the work practices of public staff translators will be evaluated in terms of Savings Measures. Then, the responses to the survey in the study entitled “Basic Problems Of Public Translators And Suggestions To These Problems: The Case Of Türkiye” will be cited and the related citations will be analysed and evaluated in terms of the articles of Savings Measures. In the following part of the study, suggestions will be made to eliminate practices that have a negative impact on the state budget. It will be tried to show that suggestions to eliminate practices that have a negative impact on the state budget can actually contribute to the improvement of translators’ problematic working conditions. The document analysis method, will be applied in the study. In this context, the survey data of the abovementioned study on public translators (Permission was obtained from the authors of the study) will be used as data in this study. While the questions asked in the relevant study focus on the problems experienced by translators, they also provide information about translators’ working conditions and work practices. The relevant data will be evaluated in terms of the negative impacts of the mistakes/deficiencies in the work practices of public translators on “Savings Measures”.

Keywords: Staff Translators, Savings Measures, Working Conditions of Translators, Public Resources, Suitable for the Purpose

1. Giriş

Dünyada ve ülkemizde çevirmenlerin istihdamı Kamuda ve Özel Sektörde veya Kadrolu veya Serbest Çevirmen olmak üzere gerçekleşmektedir. Bazı mesleklerin istihdam hacmi kamuda daha yüksekken, bazı mesleklerde de özel sektörde istihdam hacmi daha geniştir. Örneğin nakliye, kargo, taşımacılık sektörü büyük oranda özel sektör istihdamı sağlamaktadır. Bu örneklere benzer olarak çeviri mesleğinde de dünyada ve Türkiye’de büyük oranda özel sektörde istihdam sağlanmaktadır. Dünyada en büyük kamuda veya kadrolu çevirmen istihdam eden birlik Avrupa Birliğidir. Ancak Avrupa Birliğinde de son yıllarda kadrolu istihdam edilen çevirmen sayısının azaltılma eğiliminde olduğu serbest çevirmen istihdamı sayısının yükseltme eğiliminde olduğu söylenmektedir:

1999 yılında Avrupa Birliğinde istihdam edilen sözlü çevirmenlerin %60’ı kadrolu, %40’ıysa serbest sözlü çevirmen idi. Serbest çalışan sözlü çevirmenlerin gelecekte artırılması amaçlanmaktadır (Hoheisel, 2002, s. 256).

Avrupa Birliğinin bazı yazılı çeviri birimlerinde (1999 yılında) serbest çevirmen çalıştırmak gün geçtikçe önem kazanmaktadır (Hoheisel, 2002, s. 259).

Türkiye’de ise yakın tarihe bakıldığında, çevirmenler büyük oranda özel sektörde ve serbest çevirmen olarak istihdam edilmekte, kamuda istihdam edilen çevirmen sayısı ise özel sektöre göre daha düşük seyretmektedir. Çalışmanın konusu çevirmen istihdamındaki, sayısal verilerden ziyade, çevirmenlerin çalışma koşulları ve görev uygulamalarındaki eksikliklerin/yanlışların devlet bütçesine yapabileceği negatif etkilerin saptanmasıdır. Böylece bu olumsuzluklar giderilebilir ve sebep olduğu zararlar azaltılabilir veya tamamen ortadan kaldırılabilir.

Bu nedenle öncelikle kamudaki çevirmenlerin çalışma koşulları ve görev uygulamalarındaki eksikliklerin neler olduğu ve neden ortaya çıktığı üzerinde durulacaktır.

Kamuda İstihdam edilen çevirmen sayısı çok yüksek olmamasına rağmen, her ay maaş ödendiği düşünülürken, devletin bunun karşılığında bir işgücü kaybı olduğu ve dolayısıyla maddi bir kaybının da olacağı söylenebilir. Çünkü her ay maaş ödendiği için ve emekli olana kadar ödeme devam ettiği için yine yüksek miktarda bütçe kaybı meydana gelecektir. Bu ise devletin güncel koşullar nedeniyle uyguladığı “Tasarruf Tedbirleri” uygulamalarına ters düşen bir durumdur. Diğer yandan tasarruf tedbirleri uygulaması ortadan kalksa bile, devletin bütçesine zarar etmeyecek uygulamaların devam ettirilmesi her zaman için önemli olacaktır. Bu bakımdan ele alınan bu çalışmanın “Tasarruf Tedbirleri” uygulamaları açısından yararlı olacağı düşünülmektedir. Bunun dışında elde edilen bulgu ve saptamaların, kamudaki çevirmenlerin çalışma koşullarını da daha düzenli hale getirme konusunda bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. Yöntem

Bu çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılacaktır. Kıral Doküman analiz yönteminin, yazılı belgelerin içeriğini titizlikle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemi olduğunu belirtmektedir (Wach, 2013; Akt: Kıral, 2020, 173). Yine Kıral Doküman analizinin anlam çıkarmak, ilgili konu hakkında bir anlayış oluşturmak, ampirik bilgi geliştirmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirdiğini belirtmektedir (Corbin & Strauss, 2008; Akt: Kıral, 2020, 173). Çalışma kapsamında kamuda çalışan çevirmenlere yönelik yapılan bir anketli makalenin² anket verileri bu çalışmanın veri kaynağını oluşturacaktır (Makaleyi yazan yazarlardan izin alınmıştır. Makale adı “Kamuda Çalışan Mütercim Tercümanların Yaşadıkları Temel Sorunlar Ve Bu Sorunlara Karşı Çözüm Önerileri: Türkiye Örneğidir”). Adı geçen makalede kamuda çalışan çevirmenlere çalıştıkları kurumlarda yaşadıkları sorunlarla ilgili anket soruları yöneltilmiştir. Çevirmenler anketlere verdikleri cevaplarda kamuda çalışan çevirmenlerin çalışma koşullarıyla ilgili problemleri dile getirmişlerdir. Çevirmenlerin cevapları bu çalışmanın veri kaynağını oluşturacaktır. Belirtilen makalede sorulan sorular çevirmenlerin yaşadıkları sorunlar odağına almakla birlikte, çevirmenlerin çalışma koşulları ve görev uygulamaları hakkında da bilgiler vermektedir. Çalışmamızda ilgili veriler kamuda çalışan çevirmenlerin mevcut görev uygulamalarındaki yanlışların/eksikliklerin “Tasarruf Tedbirlerini” olumsuz etkileyip etkilemediği açısından değerlendirilecektir.

3. Tasarruf Tedbirleri Uygulaması

Bazı ülkeler tarihin belli dönemlerinde Siyasal istikrarsızlık, Sürekli Seçim Ortamı ve Seçim Ekonomileri, Kamu Harcamalarında Aşırı Savurganlık, Popülizm, Suistimaller gibi çeşitli nedenlerle ekonomik olarak sıkıntılı durumlara düşebilmektedir (bkz. Yavuz, 2003). Bu durumlarda ekonomik sıkıntıyı hafifletmek ya da ortadan kaldırmak için bazı yöntem ya da

---

² Makalenin Yazarları: Mehmet Cem ODACIOĞLU, Evren BARUT, Fadime Çoban ODACIOĞLU

uygulamalar kullanılmaktadırlar. Kamuda mali disiplini sağlamak (bkz. Alpagu, 2015, s. 132), yani kamu gelir ve giderleri arasında denge sağlamak önemli yöntemlerden biridir.

Vergi Ya da tasarruf kararları, ülkelerin yönetim tarzına göre Cumhurbaşkanı ya da Başbakan tarafından uygulamaya konulmaktadır.

Son birkaç yıldır ülkemizde de ekonomik olarak sıkıntılı bir dönem yaşanmaktadır. Bu nedenle Cumhurbaşkanı kararıyla Resmi Gazetede Yayınlanmasıyla birlikte, Tasarruf Tedbirleri Uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda “Tasarruf Tedbirlerinin” özellikle kamuda çalışan çevirmenlerin görev uygulamalarıyla ilgili olabilecek maddelerinden alıntılar yapılacaktır.

Resmi Gazetede öncelikle **hangi kurumların ve kişilerin tasarruf tedbirlerini uygulamakla yükümlü** olduğu belirtilmektedir:

Kamu kaynaklarının maksadına uygun azami tasarruf prensiplerine riayet edilerek kullanılması her kamu kurum ve kuruluşu ile görevlisi için bir görev ve aynı zamanda bir mecburiyettir (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/05/20240517-5.pdf> - 11.10.2024)

Bu alıntıda:

1. ...her kamu kurum ve kuruluşu ve görevlisi denilmektedir. Dolayısıyla bu madde çevirmenlerin çalıştığı kurumlar ve o kurumda çalışan görevliler için de geçerlidir.
2. Kamu kaynaklarının tasarruf prensiplerine riayet edilerek kullanılması gerektiği belirtilmektedir. Bu madde nasıl ki bütün kurumların görevlilerine, doğal olarak da amir konumdaki görevlilerine tasarruf tedbirlerine riayet etmeleri gerektiğini söylüyorsa, aynı şeyi çevirmenlerin amirleri durumundaki görevlilere de söylemektedir.

Resmi Gazetenin başka bir kısmında kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli kullanılması gerektiği belirtilmektedir:

Bu anlayışla kamu kurum ve kuruluşlarının harcamalarında tasarruf sağlanması Bürokratik işlemlerin azaltılması ve kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli kullanımına ilişkin olarak aşağıdaki tedbirlerin alınması gerekli görülmüştür. (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/05/20240517-5.pdf> - 11.10.2024)

Kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli kullanılması Çevirmenlerin çalıştığı kurum ve birim için de geçerlidir, o birimler de kamu kaynaklarını etkili, ekonomik ve verimli kullanmaya çalışmak durumundadır.

Resmi Gazetede özellikle kamuda çalışan çevirmenlerle ilgili olabilecek kısım ise “Personel Giderleri”yle ilgili olan aşağıdaki alıntıdır:

Mevcut personelin etkin ve verimli çalışmasını sağlamak üzere gerekli tedbirler alınacak, bu personel hizmet standartlarına uygun ve dengeli bir şekilde görevlendirilecek ve atıl personel oluşmasına izin verilmeyecektir. (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/05/20240517-5.pdf> - 11.10.2024)

Burada özellikle dikkat edilmesi gereken ifade “atıl personel” oluşmamasına dikkat çekmektir. Çalışmanın ilerleyen kısmındaki verilerden Çevirmenlerin maalesef “atıl personel” durumunda çalıştırıldıkları görülecektir.

Aşağıdaki alıntıda ise Kamu kurumunda kadrolu çevirmen varken, çeviriler için Sözleşmeli Çevirmenlere ödenen ücretlerle ilgilidir:

...kamu personeli Zorunlu haller dışında fazla çalışma ücreti ve nöbet ücreti alacak şekilde çalıştırılmayacaktır. (<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/05/20240517-5.pdf> - 11.10.2024)

4. Devlet Kurumlarında Çalışan Kadrolu Çevirmenlerin Görev Uygulamalarındaki Yanlışlar ve Olumsuz Etkileri

Bu bölümde önce “Kamuda Çalışan Mütercim Tercümanların Yaşadıkları Temel Sorunlar ve Bu Sorunlara Karşı Çözüm Önerileri: Türkiye Örneği” adlı çalışmadan kadrolu çevirmenlerin görev uygulamalarıyla ilgili verdikleri anket cevapları alıntılanacaktır. Daha sonra cevabın içeriğinden hareketle çevirmenlerin görev uygulamalarındaki yanlışların devlet bütçesine yapabileceği muhtemel olumsuz etkiler/maddi kayıplar dile getirilecektir. İlk alıntı kurumlarda Sözleşmeli Çevirmen çalıştırmayla ve sözleşmeli çevirmenlerin maaşlarıyla ilgilidir:

Bir diğer katılımcı sözleşmeli mütercimlerin kadrolu mütercimlerin maaşlarının iki katından fazla maaş aldığı..... (Odacıoğlu, Barut, Çoban Odacıoğlu, 2018, s. 160)

Bu alıntıda kamu kurumlarında kadrolu çevirmenler dışında sözleşmeli çevirmenlerin de görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Diğer yandan aşağıda ele alınacağı üzere c. maddesindeki alıntıda çevirmenlere çeviri dışında başka işler de yaptırıldığı, d. maddesindeki alıntıda ise bir koordinasyon biriminin olmamasından dolayı sıklıkla çeviri iş tekrarının meydana geldiği belirtilmektedir. Yani bu durum tam da Resmi Gazetede dile getirilen “fazladan ücret ödenme” kriteriyle ters düşmektedir. Çünkü bir tarafta kadrolu çevirmenler çeviri dışında işler ve iş tekrarı yaparken ve “atıl” duruma düşerken, diğer taraftan ayrıca sözleşmeli çevirmen tutup, ücret ödemek “fazladan ücret ödenme” kriteriyle örtüşmemektedir. Dolayısıyla burada kriterin doğru uygulanması için, Çevirmenlerin amirlerine kadrolu çevirmenleri daha verimli kullanma odaklı bir çalışma süreci oluşturma noktasında görev düşmektedir. Bu şekilde hem “tasarruf tedbirlerine” uygun davranılmış olur, hem de kadrolu çevirmenler sadece çeviri işi yapmış olur.

İkinci alıntı ise çevirmenlerin birim amirlerinin farklı Çeviri türü uzmanlıklarını tanımadıkları dile getirilmektedir:

Mütercim kadrosuyla kamuda çalışmaya başlayan bir çevirmenin görev tanımı gereği sadece yazılı çeviri yapmaktan sorumlu tutulmasını gerektirmektedir. Buna rağmen kamudaki mütercimlerden birçoğuna yazılı çeviriden aldığı maaşın dışında herhangi bir ücret veya prim ödenmeksizin sözlü çeviri işinin de verildiği anket katılımcıları tarafından belirtilmiştir. Anket katılımcılarına göre buradaki temel sorun aslında çevirmene göre birim amirlerinin mütercim kavramının yazılı, tercüman kavramının ise sözlü çeviri uzmanı olduğunu bilmemesinden kaynaklanmaktadır. (Odacıoğlu, Barut, Çoban Odacıoğlu, 2018, s. 157)

Birim amirinin görev tanım ve dağılımı konusundaki bilgi eksikliği nedeniyle sözlü çeviri uzmanlığı olmayan çevirmenleri görevlendirmesi, bir sürü masrafla yapılan bir organizasyonun iptal edilmesini veya ertelenmesini gerektirebilecektir (savcı ve sözlü çeviri deneyimi olmayan öğrenciler örneği). Halbuki tasarruf tedbirlerine göre personelin “etkili ve ekonomik” olarak görevlendirilmesi gerekmektedir. Birim amirlerinin buradaki bilgi eksikliği bu kurala aykırı gibi görünmektedir. Bu ise devletin kasasından boşa giden masraflara neden olabilecektir.

Halbuki birim amiri, çevirmenler arasında da tecrübesi yüksek ve düşük çevirmenler olduğunu bilse veya iyi sözlü çeviri yapabilen bir çevirmenin aynı seviyede yazılı çeviri yapamayabileceğini (veya tersi) bilse her işi rastgele her çevirmene vermeyecektir. Böylece

hem yapılan masraflar boşa gitmeyecek, hem de çevirmenler de gereksiz motivasyon düşüşleriyle karşı karşıya kalmayacaktır. Bu motivasyon/moral düşüklüğü iş verimini de olumsuz etkileyebileceği için birim amirlerinin çevirmenle/çevirmenlikle ilgili bilgi sahibi olması önem arz etmektedir.

Aşağıdaki alıntıda amirlerinin çevirmenlere, çevirmenlik dışında verdikleri sorumluluklar dile getirilmektedir:

..Mütercimliğin yanı sıra proje sorumluluğu, evrak yazımı, bakanlığı ziyarete gelen heyetlere fotoğraf çekimi de dahil olmak üzere vip/protokol/karşılama hizmeti vb. pek alanda çevirmenlerin çalıştırılabildiğini ifade etmiştir.

..çevirmenin mihmandarlık, protokol işleri gibi çeviri harici işler de çalıştırıldığını ifade etmiştir.

..bu kişilerin makam sekreterliği, protokol ve özel kalem gibi alanlarda istihdam edildiğini ifade etmiştir. (Odacıoğlu, Barut, Çoban Odacıoğlu, 2018, s. 158)

Bu alıntı kamu kurumlarında çalışan kadrolu çevirmenlerin kadrolarıyla ilgili çalışma koşullarındaki kurallarda belirsizlik olduğunu göstermektedir. Ya da çevirmenlerin görev tanımları aslında bilerek belirsiz bırakılıyor ki, çevirmenlere çeviri dışında başka görevler de verilebilsin.

Tabii ki kamu kurumlarında çalışan kadrolu çevirmenlerin görev tanımlarıyla ilgili bu problemlili durum çevirmenlerin çalışma koşulları açısından onları rahatsız eden bir durumdur. Ancak çevirmenlerin görev tanımlarındaki bu belirsizlik, devlet bütçesine de zarar verebilecektir. Bilindiği gibi günümüz koşullarında çalışma mantalitesi olarak, her çalışan sadece bir iş yapar/yapmalıdır. Yani iş paylaşımı önemlidir. Muhtemelen bunun sebebi, bir çalışanın birden fazla farklı iş yapması, yaptığı işte zaman kaybı, yaptığı işte işleri birbirine karıştırma, yaptığı işlerden birinde beceri/bilgi kontrolünü kaybetme gibi olaylara sebep olabilecektir.

Kamuda çalışan çevirmenlere çevirmenlik dışında işler verilmesi/yaptırılması, muhtemelen çeviri becerilerinde kayba, ya da çeviri dışındaki işlerin yorgunluğa sebep olma gibi olumsuzluklar nedeniyle çeviri işinde verim düşüklüğüne sebep olabilecektir. Bu ise kendilerine ödenen maaşın karşılığı olabilecek verimi sağlayamayacağı anlamına gelecektir. Hatta kamuda kadrolu çevirmen çalıştırıldığı halde, hariçten sözleşmeli ya da ihale usulü ile çevirmen istihdam edilmeyi gerekli kılabilir. Ancak bu tasarruf tedbirleri uygulamasının “fazladan ücret ödenmemesi” kriterine uygun bir durum değildir.

Bu konuda doğru olan çeviri dışındaki işleri başkalarına yaptırmak, çevirmene ise sadece çeviri yaptırmaktır. Çünkü çevirmenin yaptığı diğer işleri başka personel de yapabilir. Ancak çeviriyi bütün personel yapamaz.

Ayrıca koordinasyonlu bir çalışma için bilinçli/sistemli bir çeviri koordinasyon birimi yapılması gerçekleştirilebilirse, çevirmenler zamanlarını çeviri dışında işlerle geçirmek yerine, belki kendilerini geliştirebilecekler ve devlet, kamuda kadrolu çevirmen dışında ayrıca sözleşmeli ya da ihale usulü ile çevirmen istihdam etmek zorunda kalmayacak ve bütçeden ayrıca masraf yapmak gerekli olmayacaktır.

Aşağıdaki diğer bir alıntıda çevirilerde meydana gelen iş tekrarı dile getirilmektedir:

Çevirmenlerden biri çeviri takibi adına herhangi bir ortak sistemin olmadığını ifade etmiştir. Ona göre bu nedenle çeviri farklı dairelerde defalarca yapılmak durumunda kalmaktadır. Ancak çevirmen genellikle başka dairede yapılmış olma ihtimali yüksek bir metin önlerine geldiğinde telefon veya maille irtibat sağlayıp kontrol ettiklerini de belirtmiştir. (Odacıoğlu, Barut, Çoban Odacıoğlu, 2018, s. 159)

Bu alıntıda ise kamuda çalışan çevirmenlerin birbirinden habersiz bir şekilde aynı metinlerin çevirilerini yaptıkları belirtilmektedir. Bu ise bir bakıma “iş gücü kaçağı” ve tasarruf tedbirlerinin “etkili ve ekonomik” olma ilkesine aykırı olmak anlamına gelecektir. Dolayısıyla aynı kaynak metnin çevirisi için iki defa ücret ödemek anlamına gelebilecektir. Bu durumun yanlış bir uygulama olduğu rahatlıkla söylenebilir. Çünkü bu durumda devletin kasasından fazladan para ödenecektir.

Peki devlet bütçesini olumsuz etkileyebilecek bu durum neden meydana gelebilecektir? Bu sorunun da cevabı yine yukarıdaki anket alıntısında yer almaktadır. Çünkü devlet kurumlarındaki/kamudaki çevirmenlerin iş/çalışma düzenini sürdüren/yönlendiren bir çeviri takip/koordinasyon sistemi bulunmamaktadır. Bu durum ise devletin aynı iş için en az iki defa para ödemek durumunda olduğu anlamına gelmektedir. Eğer bir çeviri takip/koordinasyon birimi oluşturulursa, bu “iş gücü kaçağı” önlenilecektir.

Esasen devletin birçok kurumunda, farklı çalışma alanlarında bu tarz birimler olmasına rağmen, bu tarz bir birimin neden çevirmenlerin çalışma sahasında kurulmamış olması da tartışılmalıdır. Çünkü buradan devletin maddi bir kaybı olmaktadır.

Aşağıdaki alıntıda da kamuda çalışan çevirmenler kendilerine çalışma materyali ve yazılımı temin edilmediğini dile getirmektedirler:

Bir başka katılımcı ise herhangi bir program kullanmadıklarını ancak Tureng, Zargan, Sessizözlük, TDK sözlüğü gibi internet sitelerinden faydalandıklarını, dosyalar PDF geldiği için pdf-word dönüştürücü programlar kullanma gereği duyduklarını ancak bilgi güvenliği uygulamalarından dolayı bu ve benzeri uygulamaların bilgisayarlara yüklenmesinin güçleştiğini ifade etmiştir. Ona göre çeviri işi sırasında bazı terimlerin kaynak veya hedef dildeki bağlama göre kullanımını tespit etmek için çeşitli haber siteleri, vikipedi benzeri referans siteler veya youtube gibi video sitelerine başvurmak gerekmekte ancak 2 senedir kurumlarında bilgi güvenliği gerekçesiyle youtube veya benzeri web siteleri başta olmak üzere birçok internet sitesine erişim engellenmiştir ve çeviri sırasında bu erişim kısıtlamalarından kaynaklanan zorluklar yaşanmaktadır. Katılımcı çevirmen ayrıca kendi cep telefonlarındaki interneti kullanarak bu tür sorunları aşmaya çalıştıklarını, dışardan bakıldığında küçük bir sorun gibi görünen bu meselenin aslında, onları çeviri işinin kolay akışı için gerekli olan web gereçlerinden yoksun kılabildiğini, dolayısıyla bu tür internet erişim kısıtlamalarının çeviri işini sektöre uğrattığını ifade etmiştir. (Odacıoğlu, Barut, Çoban Odacıoğlu, 2018, s. 160)

Çalışmamızın konusu, kamuda çalışan kadrolu çevirmenlerin görev uygulamalarındaki düzensizliklerin ya da belirsizliklerin devlet bütçesine verebileceği zararlardır. Yukarıdaki alıntıya bakıldığında da yapılan yanlış/eksik uygulama görülmektedir. Ve bu durum da devlet bütçesine zarar verebilecektir.

Bilindiği gibi bir metnin kaynak dilden erek dile çevrilebilmesi için, çevirmenin her iki dilin kültürüyle ilgili bilgilere sahip olması gerekir:

Her halükarda çevirmen kültürler arası bir iletişimde rol alacağından ve aktarım malzemesi kültür olacağından dolayı her iki kültüre de vakıf olması lazım (Dizdar, 1999: 105-106; akt. Gezer, Can, 2019, s. 358).

Bunun içinde bu bilgilere rahatlıkla ve hızlı bir şekilde ulaşabilmesi gerekmektedir. Çünkü günümüz koşullarında işlerin çok hızlı bir şekilde halledilmesi beklenmektedir. Aynı

şey çevirmenden de beklenmektedir. İster özel sektör işi olsun, ister devlet işi olsun, günümüz koşullarında işlerin aksatılması, maddi kayıplara neden olabilmektedir. İşler ne kadar hızlı yürütülürse, kazanımlar da o oranda artar.

Yukarıdaki alıntıda yer verilen çevirmenlerin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere güvenlik gerekçesiyle çevirmenin yardımcı materyal olarak kullanması gereken bütün materyaller kısıtlanmaktadır.

Doğal olarak alıntıda da belirtildiği gibi, çevirmenler kendi imkanlarıyla sorunları çözmeye çalışmaktadırlar. Ancak bu durum çeşitli nedenlerle çeviri işlerinin gecikmesine, çevirilerin gecikmesi ise devletin yapacağı muhtemel görüşmelerin/anlaşmaların/bağlantıların gecikmesine neden olabilecektir. Bu durum ise öyle ya da böyle maddi kayba yol açacaktır.

Günümüz çalışma mantalitesine göre, Toplam Kalite Yönetimi alanı işverenlerin çalışanlarının bütün çalışma ve yardımcı materyallerini temin etmeleri gerektiğini belirtmektedir:

Ürün ya da Hizmetin üretilmesi için gerekli kaynakların temini (ISO 9001: 2000 Kalite Yönetim Sisteminde İşyeri yöneticisinin yükümlülüklerinden biri) (DGQ 2001a: 17; akt. Kühl ve Schmidt 2004: s. 133)

Çalışanların becerilerini sergileyebileceği ve geliştirebilecekleri en iyi koşullar oluşturulmalıdır. Bu ise en üst yönetimin görevidir, bir yönetim sorumluluğudur. (Kühl ve Schmidt 2004: s. 128)

Çünkü bu şekilde hem işler hızlanmaktadır hem de ürünler daha kaliteli olmaktadır³. Dolayısıyla kamuda çalışan çevirmenlere ihtiyaç duydukları bütün yardımcı materyallerin temin edilmesi gerekmektedir. Tabi materyal temin çalışmalarının güvenlik uygulamaları da dikkate alınarak yapılması gerektiğini söylemek gerekir. Bu şekilde devlet bütçesinden muhtemel maddi kayıplar önlenilecek ve/ya azaltılabilecektir.

Çevirmenler aşağıdaki alıntıda ise kadrosunda buldukları Genel İdare Hizmetleri kadrosuyla ilgili memnuniyetsizliklerini dile getirmektedirler:

Ankete katılan çevirmenlerden biri kamuda çalışmakta olan mütercim ve tercümanların 657 sayılı kanunda yer alan Genel İdare Hizmetleri altında çalıştırıldığını, kamu çevirmenlerinin genel idari hizmetler altında çalıştırılmasının birçok mali hak mahrumiyetine neden olmakla birlikte (ek gösterge, tazminat vb...), kariyer ve emeklilik ile ilgili de pek çok özlük hakkının kaybına da sebep olduğunu ifade etmektedir. Ona göre mevcut özlük haklarındaki bu mahrumiyet ve hak kayıpları kamudaki mütercimleri ek iş arayışlarına veya zamanla istifalara sürüklemektedir. Kamuda çalışan mütercim ve tercümanlara bakıldığında bu mesleği icra edenlerin neredeyse hepsi yabancı dil ile ilgili fakülte bölümlerden ve hatta mütercim tercümanlık bölümlerinden mezun kişilerdir. İhtisas bakımından bir mühendis, avukat, sosyolog, psikolog vb. unvandaki personelin sahip olduğu teknik ve uzmanlık gerektiren bir dalda mesleklerini icra etmektedirler. Bu bakımdan kamu çevirmenlerinin teknik hizmetler kadrosunda istihdam edilmesi, dil tazminatlarının diğer personele göre en az 10 kat artırılması, kariyer uzmanlarına verilen kadro imkânlarının sağlanması (uzman ve uzman yardımcısı gibi ilgili kamu alanında dil alanında tecrübenin zamanla artırıldığına göstermeye imkân sağlayabilecek şekilde) ve ek göstergelerinin en az mühendis, doktor, avukat ve psikolog gibi unvan sahibi personelin aldığı kadar yükseltilmesi gibi çözümler sayesinde kamudaki mütercimlerin görevlerindeki motivasyonları korunacaktır. (Odacıoğlu, Barut, Çoban Odacıoğlu, 2018, s. 161)

Kaliteli ürün ve kaliteli hizmet üretme alanı olan “Toplam Kalite Yönetimi Alanı” kaliteli ürün üretme yöntemleri hakkında bilgi vermenin dışında, çalışanların çalışma hayatında

³ bkz. (DGQ 2001a: 17; akt. Kühl ve Schmidt 2004: s. 133)

verimliliği sağlayan koşullar hakkında da bilgi vermektedir. “Toplam Kalite Yönetimi Alanına” göre çalışanların çalışma motivasyonlarının yüksek tutulması, çalışanların işlerinde verimli olmasını sağlayan önemli faktörden biridir:

İşyeri Çalışanları, kendileri için güven verici, motive edici ve ücret konusunda memnun edici koşullar oluşturulduğu takdirde, en verimli olabilir. Yönetim bu koşulları sağlamakla yükümlüdür (Ersoy, 2019, s. 69)

Bunun tersi şu anlama gelmektedir; çalışanların motivasyonu düşürülürse, verimleri düşer. Çalışanların veriminin düşmesi ise, çalıştıkları işyeri açısından maddi kayba neden olabilecektir.

Yukarıdaki alıntıda kamuda çalışan çevirmenlerin çalışma motivasyonlarının çok düşük olduğu rahatlıkla anlaşılabilmektedir. Çevirmenlerin motivasyonları o derece düşük ki, çevirmenler fırsatını bulduğunda istifa bile edebilmektedirler. Çevirmenlerin motivasyonunu düşüren şey ise aynen hukuk, mühendislik mezunları gibi fakülte mezunu olmalarına rağmen, Genel İdare Hizmetleri kadrosunda çalıştırılıyor olmalarıdır. Çevirmenlerin bu kadroda birçok hak kaybı ve mahrumiyeti yaşamaları, bunun farkında olmaları, onlarda ister istemez çalışma verimi düşüklüğüne sebep olabilecektir. Halbuki çevirmenler diğer fakülte mezunları gibi “Teknik Hizmetler” kadrosunda çalıştırılırsa, çalışma verimleri bu kadar düşmeyecektir.

Çevirmenlerin genel idare hizmetleri kadrosunda çalışması, yukarıda dile getirilen motivasyonlarının kısıtlanması nedeniyle, devlet bütçesinde maddi açıdan kayıplara neden olabilecektir.

Kamudaki kadrolu çevirmenler bu alıntıda da son okuma ve düzeltme imkanı verilmediği için, çevirilerin sağlıklı olamayabileceğini dile getirmektedirler:

İşe başladığım ilk hafta bir toplantıya sözlü çeviri için çağırıldım ve çok zorlandığım için yarıda bıraktım. Sonrasında böyle bir tecrübe üzerine bir şeyler inşa etmek beni oldukça zorladı. Amirleriniz bazen sizi, doktor olmayan birini ameliyathaneye iter gibi işin ortasında bırakabiliyorlar. Bu çok yıpratıcı bir süreç. Amirlerimizin tercümenin ne olduğunu, hazırlıkları vb. aşamalarını bilmemesi size çok iş düşmesine sebep oluyor. Bu durumu yönetmeyi zamanla öğreniyorsunuz. Benzer şekilde çok imkânsız süreçlerde sizden 70 slaytlık bir sunumu çevirmenizi istiyorlar. Nadas, son okuma, redaksiyon vb. süreçleri teğet geçiyorsunuz ve ortaya sağlıklı bir metin çıkartmakta oldukça zorlanabiliyorsunuz. (Odacıoğlu, Barut, Çoban Odacıoğlu, 2018, s.167-168)

Bütün çalışma organizasyonları ekiplerden oluşur. Bu nokta da Ersoy (2019, s. 68) kaliteli bir ürün üretmenin, organizasyondaki herkesin ortak, ekip çalışmasıyla mümkün olacağına dikkat çekmektedir. Bu ister özel sektör veya işletme olsun, ister devlet kurumu olsun her ekipte her paydaşın bir görevi vardır.

Yine her ekibin bir liderinin ya da müdürünün olması, çalışma organizasyonunun yapılması ve her çalışma pozisyonuna uygun bir çalışan yerleşmesine olanak sağlar:

Örgüte (İşletmeye) en iyi ve en uygun elemanı bulmak gerekmektedir. Bu gereklilik eleman seçimini gündeme getirmektedir (Ersen A.g.e. s. 108; akt. Akın 2001: s. 150).

Böylelikle çalışma sürecinden en yüksek verim elde edilebilecektir⁴. Örneğin bir ekip olsa, ama bu ekibin bir müdürü olmazsa, çalışanların işleri birbirine karışabilir. Ya da bir müdür

---

⁴ bkz. Kühl ve Schmidt 2004: s. 99-100

olsa, ama bu müdür iyi bir çalışma organizasyonu yapmazsa ya da kurumundaki/işletmesindeki çalışma pozisyonlarına doğru çalışanları yerleştirmese o işletmede/kurumda kesin olarak maddi kayıplar meydana gelecektir.

Dolayısıyla kamuda çalışan çevirmenlerin birimlerinde de aynı koşullar geçerli olmak durumundadır ki, bu birimlerde maddi kayıplar meydana gelmesin. Ancak yukarıdaki alıntıya bakılırsa, kamu kurumlarının çeviri birimlerinde birim müdürleri maalesef gerekli çalışma organizasyonunu gerekli olduğu şekilde yürütememektedirler. Çevirmenlerin verdikleri örnekleri bu açıdan incelemek iyi olacaktır.

Yukarıdaki alıntıda da görüldüğü üzere, çevirmenlerin başında olan birim müdürünün daha bir hafta önce işe başlayan bir çevirmeni bir sözlü çeviri görevine göndermiş olması çok önemli bir hatanın oluşmasına zemin hazırlamıştır. Diğer örnekte ise çevirmenlerin birim müdürünün bir çeviri sürecinin sadece çeviri yapmaktan ibaret olmadığını, çeviriden sonra bir bekleme süresinin gerekli olduğunu daha sonra bir gözden geçirme/kontrol gerektiğini bilmediği görülmektedir. Yani sağlıklı bir çeviri süreci için gerekli koşulları bilmediği/gerekli koşulları adeta ortadan kaldırdığı anlaşılmaktadır. Tabi ki burada ilk örnekte yeni çevirmen de bu işten olumsuz etkilendiğini söylüyor, hatta bu kötü tecrübenin kendisinde bu konuda adeta bir “fobi” oluşturduğunu söylüyor. İkinci örnek ise bu şekilde yapılan çevirileri sağlıklı olarak nitelendirmektedir.

Ancak bu çalışma çevirmenlerin yaşadığı olumsuzluklara odaklanmamaktadır. Bu çalışma yapılan bu yanlışlar nedeniyle, çalışma süreci nedeniyle meydana gelebilecek maddi kayıpları dile getirmeyi amaçlamaktadır. Varsayalım ki iki ülke arasında önemli bir ticari anlaşma yapılacak olsun ve alıntıda dile getirilen birim müdürü bu anlaşma toplantısına yine alıntıda çevirmeni sözlü çeviri için görevlendirsin. Ve bu çevirmen görevi yarıda bıraksın. Bu durumda en hafifiyle iş gecikmesi nedeniyle bir sürü maddi kayıp meydana gelebilecektir. İkinci örneğe bakıldığında da benzer bir olasılık gözükmemektedir. Yine önemli bir politik/ticari anlaşmaya dair bir metin yazılı olarak çevrilmiş olsun, ancak kontrol edilmeden gönderilmiş olsun. Yine bu durum da devlet adına maddi kayıplara neden olabilecektir. Yukarıdaki alıntıya göre, bu tarz problemlerin ortaya çıkmasına çevirmenlerin birim amirleri/müdürleri neden olabilmektedir.

Sonuç olarak, yukarıdaki alıntıya bakıldığında yukarıdaki şekliyle bir çalışma sürecinin devlet bütçesini maddi kayba uğratabileceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Devletin tasarruf tedbirleri uygulaması düşünüldüğünde ise devlet kurumlarındaki çeviri birimlerinde bu konuda önlemler ve/ya iyileştirmelere yönelik çalışmalar faydalı olacaktır.

5. Devlet Kurumlarındaki Çevirmenlerin Görev Uygulamalarındaki Yanlışların/Eksiklerin Giderilmesine Yönelik Öneriler

Yukarıdaki alıntılarda yaptığımız kısa incelemelerde kamudaki çevirmenlik birimlerinde çevirmenlerin yanlış/eksik görev uygulamalarından dolayı devlet bütçesi maddi kayba uğrayabilmektedir. “Tasarruf Tedbirleri” uygulamalarının olduğu bir dönemde olduğumuz düşünüldüğünde, kamuda çalışan çevirmenlerin görev uygulamalarına yönelik düzeltme çalışmaları yapılması, “Tasarruf Tedbirlerini” anlamlı kılacaktır. Ayrıca bu düzeltmeler

çevirmenlerin çalışma koşullarının da düzelmesine katkı sağlayacaktır. Bu düzeltmeler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Aynen tıp alanında ya da eğitim alanında olduğu gibi çeviri işi de alt çalışma alanlarına ayrılmaktadır. Nasıl Türkçe dersine rastgele her öğretmen girmiyorsa, ya da nasıl Kulak, Burun, Boğaz her doktor tarafından tedavi edilmiyorsa, kamu birimlerinde de çevirmenler ya yazılı çeviri yapan çevirmen ya da sözlü çeviri yapan çevirmen olarak çalıştırılmalı.
2. Kamuda görevli çevirmenlerin birim amirleri Yazılı Çeviri yapan çevirmen ve Sözlü Çeviri yapan çevirmen ayrımını öğrenmeli ya da bu ayrımı bilen kişiler birim amiri olmalıdır.
3. Günümüz koşullarında, yani profesyonel çalışma koşullarında her personel sadece bir iş yapar ve işler ekip olarak üstlenilir. Kamuda çalışan çevirmenler de sadece çeviri işi yapmalıdır.
4. Kamuda çalışan çevirmenler mutlaka bir koordinasyon yapısıyla çalışmalıdır.
5. Körüğü, balyozu olmayan bir demirci çalıştırılıyor olsun ya da devlet görevlendirdiği doktorlara tıbbi malzeme temin etmiyor olsun. Nasıl ki bu durumda çalışma sürecinde aksaklıklar oluşacaksa ya da verimlilik düşecekse, benzer durumda kamuda çalışan çevirmenlerinde çalışma süreci aksayarak yürüyecek ve verimlilik düşecektir. Bu nedenle kamuda çalışan çevirmenlere mutlaka çalışma araç, gereç ve materyali sağlanmalıdır.
6. Kamuda çalışan çevirmenlerin çalışma motivasyonları düşürülmemeli ve uygun kadro tahsisinin sağlanması, görev tanımının belirginleştirilmesi gibi girişimlerle motivasyonlarının yüksek tutulması için gerekli çalışmalar yapılmalıdır.
7. Çeviri süreci sonunda çeviri ürünün gözden geçirilmesi için kamuda çalışan çevirmenlere gerekli kontrol olanağı sağlanmalıdır.

6. Sonuç

Bu çalışmada belirtilen kamu kurumlarında çalışan çevirmenlerin görev uygulamalarında yapılması gereken düzeltmeler öncelikle devlet bütçesinin yükünü hafifletecek, tasarruf tedbirleri uygulamalarını anlamlı kılacaktır. Ancak bu çalışmada belirtilen düzeltmeler ayrıca çevirmenlerin çalışma koşullarının düzelmesi için de faydalı olacaktır. Çevirmenlerin gereksiz iş yükünün azalması, çevirmenler için de pozitif bir durumdur. Çevirmenlerin bir ekip olarak, koordinasyonlu bir şekilde çalışması yine çevirmenler için faydalıdır. Zaten dünyada Çeviri sektörü de birbiriyle koordinasyonlu bir şekilde çalışan bir ekip çalışması uygulamaktadır.

Sonuç olarak bu çalışmada dile getirilen kamuda çalışan çevirmenlerle ilgili öneriler hem devletin uyguladığı tasarruf tedbirleri için önem arz etmektedir, hem de çevirmenlerin çalışma koşullarının da alan literatürüne göre daha uygun bir yapı oluşması için önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- ALPAGU, Hasan, Ekonomik Krizlerle Mücadele Etmenin Temel Esasları, Akademik Bakış Dergisi, Sayı 51, S. 127-142, Eylül – Ekim 2015
- ERSOY, Hüseyin (2019), Toplam Kalite Yönetimi Ve Empati Açısından Çeviri Etkinliği, Gece Akademi, Ankara.
- GEZER, Gökmen, CAN, Muhammet Zahit, Kültürü çevirmek: Kültür aktarımı kapsamında çeviri, Rumeli DE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (17), 355-370, Aralık 2019
- HOHEISEL, Reinhard, (2002) “Dolmetsch- und Übersetzungsleistungen in der Europäischen Union”, In: Joanna best/Sylvia Kali na (Hrsg.) Übersetzen und Dolmetschen, Eine Orientierungshilfe, A. Francke Verlag, S. 249-259, Tübingen und Basel
- KIRAL, Bilgen, Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 2020, Sayı 15
- KÜHL, Sebastian, SCHMIDT, Michael (2004) Die Wirkung von Qualitätsmanagement-Systemen in sozialwirtschaftlichen Unternehmen unter Berücksichtigung mikropolitischen Aspekte, Universität Duisburg-Essen, Essen
- ODACIOĞLU Mehmet Cem, BARUT Evren, ÇOBAN ODACIOĞLU Fadime, Kamuda Çalışan Mütercim Tercümanların Yaşadıkları Temel Sorunlar Ve Bu Sorunlara Karşı Çözüm Önerileri: Türkiye Örneği, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 11 Sayı: 58, s. 155-165, Ağustos 2018
- YAVUZ, Ali, Türkiyede Ekonomik Sorunların Politik ve Yönetimsel Temelleri, Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C.8, S. 1, s. 197-211, 2003

İNTERNET KAYNAKLARI

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/05/20240517-5.pdf> - 11.10.2024

EXPANDED SUMMARY

Both in the world and in our country, translators are employed in two ways; either in the public and private sectors or as staff and freelance translators. While the employment volume of some professions is higher in the public sector, the employment volume of some professions is larger in the private sector. For instance, the Shipping, Cargo, Transportation sectors provide employment in the private sector to a large extent. Similarly, employment in the translation profession is largely provided in the private sector in the world and in Türkiye.

In recent history in Türkiye, translators are substantially employed in the private sector and as freelance translators. The number of translators employed in the public sector is lower compared to the private sector. This study will attempt to reveal that there are mistakes/deficiencies in the current work practices of translators employed in public institutions (in various ministries) and that these deficiencies may have a negative impact on the state budget. In the following part of the study, suggestions will be made to eliminate practices that have a negative impact on the state budget. It will be tried to show that suggestions to eliminate practices that have a negative impact on the state budget can actually contribute to the improvement of translators' problematic working conditions. The document analysis method, was applied in the study. In this context, the survey data of a study on public translators entitled “Basic Problems Of Public Translators And Suggestions To These Problems: The Case Of

Türkiye” (Permission was obtained from the authors of the study) will be used as data in this study. While the questions asked in the relevant study focus on the problems experienced by translators, they also provide information about translators’ working conditions and work practices. In our study, the relevant data will be evaluated in terms of the negative impacts of the mistakes/deficiencies in the work practices of public translators on “Savings Measures”. In addition, the rules of Savings Measures published in the Official Gazette will be used as data in the study.

In this context, firstly, the articles of the Savings Measures published in the Official Gazette with the Presidential Decision, which may be particularly relevant to the work practices of public translators were cited and within the scope of these citations, the work practices of public staff translators were evaluated in terms of Savings Measures. Then, the responses to the survey in the study entitled “Basic Problems Of Public Translators And Suggestions To These Problems: The Case Of Türkiye” were cited and the related citations were analyzed and evaluated in terms of the articles of Savings Measures. As a result of the analysis of the citations used in the study, it was determined that the mistakes/deficiencies in the current work practices of public translators had a negative impact both on the “Savings Measures” and the working conditions of translators. In the following parts of the study, suggestions were made both regarding what could be done more positively to ensure that work practices are in line with the Savings Measures and to improve the working conditions of translators since this could both contribute to the state budget and improve the working conditions of translators to a certain extent.

As a result, considering the citation above, it would not be wrong to say that a working process as stated above can cause financial loss in the state budget. Considering the implementation of the savings measures of the state, studies on precautions/improvements in this regard in translation units of the public institutions will be useful.

In this context, the following suggestions have been made:

1. Just like in the field of Medicine or Education, translation is also divided into subfields of work. Just as not every teacher randomly teaches Turkish lessons, or just as not every doctor treats ear, nose and throat, translators in public units should be employed either as translators or interpreters.

2. Unit managers of public translators should learn the distinction between translators and interpreters, or people who know this distinction should be employed as unit managers.

3. In today's conditions, that is, in professional working conditions, each employee does only one job and the jobs are undertaken as a team. Public translators should also only do translation work.

4. Public translators should definitely work in a coordination structure.

5. In case a blacksmith without a bellows or a sledgehammer is employed, or the state does not provide medical supplies to the assigned doctors, there will be disruptions in the work process. Just as in this case, the work process of public translators will also be disrupted.

Therefore, public translators must definitely be provided with working tools, equipment and materials.

6. The working motivation of public translators should not be reduced, and necessary efforts should be made to keep their motivation high (such as appropriate position allocation, clarification of the job description).

7. At the end of the translation process, public translators should be provided with the necessary control opportunity to review the translation product.

In conclusion, it has been seen that the suggestions regarding public translators in this study are important so that the savings measures implemented by the state can be meaningful and that they can contribute to the improvement of translators' working conditions in accordance with the literature in the field.

Constructing Conversational Meaning: Analysing Side Remarks Within Ongoing Interpreter-Mediated Discourse

Karşılıklı Konuşmada Anlam İnşası: Sözlü Çeviri Bağlamında Yan Yorumların Çözümlemesi

Araştırma Makalesi / Research Article

Burak ÖZSÖZ*

* Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, Türkiye, e-posta: burak.ozsoz@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5706-3403

ABSTRACT

Drawing on a discourse analytical approach and Goffman's concept of *footing*, this study examines the role of *side remarks* in interpreter-mediated TV talk shows. While typically secondary to the main conversation, *side remarks* significantly influence interaction dynamics by shifting the focus toward entertainment and audience engagement. Using transcriptions from a corpus of publicly available video recordings of a Turkish talk show, the study specifically explores how shifts in *footing* facilitate the fluid negotiation of roles in creating a lively, participatory environment. The study has found that the host employs *side remarks* to cultivate a playful and informal atmosphere, often diverting attention from the primary dialogue. It has also revealed that interpreters align with the institutional party's goals in their strategic decisions to withhold the translation of *side remarks* intended exclusively for audience amusement. Furthermore, the analysis highlights the guests' awareness of the show's dynamic structure, demonstrating their ability to adapt to *side remarks* without disrupting the interaction flow.

Keywords: Discourse Analytical Approach, Footing, Side Remarks, Talk Show, Interpreting

ÖZET

Bu çalışma, söylem çözümlemesi yaklaşımı ve Goffman'ın *katılımcı konumlanması* kavramı çerçevesinde, çevirmen aracılı TV Talk Show'larında *yan yorumların* rolünü incelemektedir. Genellikle ana konuşmanın ikincil unsurları olarak görülen *yan yorumlar*, etkileşim dinamiklerini önemli ölçüde etkileyerek odak noktasını eğlenceye ve izleyici katılımına kaydırmaktadır. Çalışma, kamuya açık video kayıtlarından oluşan bir Türk Talk Show programının çevriyazılarına dayanarak, *katılımcı konumlanma* değişimlerinin canlı ve katılımcı bir ortam oluşturmak için rollerin esnek bir şekilde müzakere edilmesine nasıl olanak tanıdığını araştırmaktadır. Çalışmada, sunucunun *yan yorumları* eğlenceli ve samimi bir atmosfer yaratmak amacıyla kullandığı ve bu yorumlarla sıklıkla ana diyalogdan uzaklaştığı tespit edilmiştir. Ayrıca, çevirmenin izleyiciyi eğlendirmeye yönelik *yan yorumları* çevirmeyerek kurumsal tarafın hedefleriyle uyumlu hareket ettiği ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra, konukların programın devingen yapısına ilişkin farkındalıkları, *yan yorumlara* akışı bozmadan uyum sağlama becerilerine sahip olduklarını göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Söylem Odaklı Yaklaşım, Katılımcı Konumlanması, Yan Yorumlar, Talk Show, Sözlü Çeviri

1. Introduction

The interpreter's expected behaviour as a mere conduit in mediated settings aligns with Goffman's (1990) concept of a *non-person*—an individual present in the exchange yet typically refraining from active engagement in the primary interaction. However, this traditional perception of the interpreter has increasingly been reconsidered and redefined (Wadensjö, 1998; Roy, 2000; Napier, 2007; Krystallidou & Pype, 2018; Şener & Kınca, 2019). Side remarks or sequences—often not intended for all interlocutors within a communication environment—complicate the principles of fidelity and neutrality expected of interpreters, thereby further challenging the interpreter's role as a faithful conveyer of the speaker's meaning across languages. Known as ‘asides,’ these side remarks function similarly to *sotto voce* utterances, softened in tone or volume. Yet, how side remarks operate within interpreted talk shows remains largely unexplored. This study aims to investigate their role in these settings, where interactions unfold publicly but often contain layers of private exchange.

Adopting a discourse analytical approach, the study examines how interpreters handle side remarks in publicly broadcast TV talk shows, focusing on the extent to which interpreters render, modify, or omit these elements. It also provides insights into interpreters' decision-making processes regarding whether such utterances—an intricate aspect of discourse—are shaped by interactional demands or pre-established institutional roles. The concept of ‘footing’, originally proposed by Goffman (1981), refers to the shifts in how individuals position themselves or align with others during a conversation. This concept is relevant to the purpose of this study, as it highlights how a speaker making a side remark intended only for certain individuals (such as a specific group within a larger audience) subtly alters their stance or footing. Ultimately, this research seeks to deepen our understanding of the complexities involved in how interpreters treat side remarks during meaning-making within mediated public discourse, particularly in the context of TV talk shows.

2. Side Remarks

Side remarks, or *side sequences* (Jefferson, 1972), occur within the flow of an ongoing interaction but are not considered “directly part of the main activity” (p. 294). Instead, they represent brief departures that, while contextually relevant, are peripheral to the primary conversation. Often delivered in a casual tone and at a lower volume, like *sotto voce* (Pöchacker, 2016, p. 19) utterances, these side remarks are typically not meant to become the focus of the interaction. Instead, they serve various functions, such as expressing personal opinions, making indirect comments on related topics, or offering humorous observations. Functioning as secondary narratives within the main conversation, side remarks also play a strategic role in monolingual settings, especially when a speaker aims to avoid confrontation. Often directed at a selective, smaller audience, these remarks form part of a private discourse not intended for everyone physically present.

In interpreted interactions, side remarks may be directed solely at a nearby participant rather than all interlocutors. Since these remarks are not essential to the main dialogue's progression, they present challenges for interpreters, who must decide whether to render them.

This decision depends on factors such as the interpreter's role in the specific setting and the expectations of the intended audience. When handling side remarks, interpreters may use *selective omission*, deliberately deciding to leave out content they consider irrelevant to the main conversation. Another strategy interpreters use is *condensed rendering*, where they paraphrase a side remark to convey its essence without overwhelming the listener with unnecessary detail. Interpreters may even ignore an entire utterance due to a pre-negotiated role they are expected to fulfil in interpreted situations such as talk shows, where side remarks add a layer of complexity that impacts both communication dynamics and interpreter performance. These settings often demand that interpreters prioritize main content over asides, which, while pertinent to the context, can disrupt the flow of the primary dialogue. The next section, therefore, explores the unique features that characterize conversational dynamics in TV talk shows.

3. The Conversational Dynamics of Talk Shows

Understanding the conversational dynamics of interpreted TV talk shows requires a thorough awareness of the linguistic and discursive features of talk show interactions. However, identifying distinctive features of talk shows is challenging due to the variety of types, each with distinct characteristics. Generally speaking, talk shows bring together, through the mediation of a host, experts, lay participants, a studio audience, television viewers, and occasionally callers as an additional audience (Ilie, 2006, p. 490). They are semi-institutional settings in which the conversational patterns of everyday talk are embedded. The participants engage in conversation with one another while simultaneously addressing the audience. The interaction is host-controlled, determining the participation format and topic shifts. However, as Straniero Sergio (1999) stated, this does not necessarily lead to a consequential development of the content (p. 307).

In the context of interpreted talk shows, the role of the interpreter becomes crucial in ensuring that these dynamics are maintained across languages, with interpreters actively mediating the conversation between the participants and the audience. The type of talk show examined in this study is an entertainment talk show, where the prioritization of entertainment takes precedence. As such, interpreters are not expected to merely render information but to contribute to the entertainment value of the show, with their role being "adapted to the entertainment mode of the interaction" (Wadensjö, 2008, p. 195). This ensures that the energy and engagement of the conversation are preserved across linguistic boundaries.

The audience's expectations are another crucial factor that influences the interpreter's rendition behaviour. Unlike the audiences of debate-based TV talk shows, where the exchange of opinions is central, viewers of entertainment programs, including the studio audience, tend to favour brevity and entertainment value over strict fidelity to source utterances. Thus, side remarks deemed irrelevant to the main communicative goals of the program should be treated accordingly, often being omitted or adapted to align with the entertainment-focused nature of the show. As Katan and Straniero Sergio (2003, p. 133) clearly illustrate, "an interpreted TV

programme must first and foremost be entertaining," meaning that it must please the audience and satisfy their expectations.

The entertainment ideology shapes the interaction in talk shows, with the primary goal of maintaining audience engagement through entertaining content rather than a strict topic agenda. Interpreters, therefore, must adapt to this dynamic structure, constantly switching between their professional role as translators and their communicative role as ratified interlocutors, ensuring constant verbal interaction, which Linell (1998, p. 242) has defined as "obligatory talk," and aligning their renditions with the show's entertainment-driven focus. Pignataro (2012) suggests that "the fun of talk arises as much from how things are said as from what is said" (p. 1290), highlighting that interpreters must also manage the delivery and tone of their renditions to maintain the engaging and entertaining atmosphere of the show.

4. The Concept of Footing

The concept of footing (Goffman, 1981), employed as a theoretical lens in this study, refers to "the alignments that people take up to each other in face-to-face interaction" (p. 67). It captures how individuals position themselves in relation to others, with these alignments shaping the flow and meaning of communication. The term also encompasses the dynamic shifts in a speaker's stance within conversation, as interlocutors modify their roles or address specific audiences. To illustrate how participants negotiate various identities and their participation framework in interaction, Goffman conceptualizes three distinct speaker roles: *animator*, *author*, and *principal* (p. 226). The *animator* is the person who physically speaks the words, like a "talking machine." The *author* is the individual who chooses the specific words and structures to express ideas, shaping what is communicated. The *principal* is the authority behind the message, whose beliefs or views are conveyed through the words spoken. These roles clarify the layered responsibilities speakers assume, establishing their footing and contributing to the complexity of communicative exchanges.

Goffman's model of footing has been valuable in interpreting studies (Wadensjö, 2008; Straniero Sergio, 1999, 2007, 2012; Englund Dimitrova, 2019) for understanding how interpreters adjust their roles or attitudes during interactions and modify their renditions according to their perception of these shifts. Wadensjö (2008) argues that in interpreter-mediated interactions, the way the primary participants perceive the interpreter's role is influenced by their understanding of their own and the other party's involvement in the interaction. In other words, the interpreter's position can shift depending on how the participants align themselves with each other (p. 198). This aligns with Goffman's concept of footing, as the way participants engage with one another impacts how the interpreter adjusts their role—whether as a neutral conveyor of speech (*animator*), a creator of meaning (*author*), or as a representative of the participants' views (*principal*). Straniero Sergio (1999) applies Goffman's model of footing to study interpreters in Italian talk shows. He finds that hosts sometimes directly address interpreters, even teasing them, which makes the interpreters feel compelled to speak for themselves. Instead of staying behind the scenes as usual, the interpreters engage openly, adjusting their roles and occasionally positioning themselves as the

principal, representing the views of the participants. This research shows how the interpreter's behaviour can shift based on the interaction dynamics and the roles established by the host. Edmund Dimitrova's (2019) research highlights how an interpreter's behaviour can shift based on their perceived role and the context of the interaction. In this case, the interpreter's actions challenge basic ethical principles by withholding certain content from both the guest and viewers, even when explicitly asked to interpret.

Selective treatment of side remarks by interpreters in TV talk shows—remarks that do not directly contribute to the primary interaction or entertainment value—can challenge their pre-established role as animators. By choosing to either alter or omit these side comments, interpreters signal a shift in their role, sometimes adopting a more authoritative stance as principals. This shift allows them to influence the communicative flow and align themselves with the content or tone of the conversation, rather than merely conveying the spoken words.

After examining the corpus and methodology in detail in the next section, the study presents extracts from entertaining TV talk shows to demonstrate how interpreters treat side remarks in relation to their conversational roles or footing.

5. Methodology and Corpus

This study adopts a discourse analytical approach to examine side remarks within TV talk shows, where the primary aim is to entertain an audience both in-studio and at home. The selected data consists of segments of audio-visual recordings of interpreter-mediated talk shows, which demonstrate instances of side remarks and *sotto voce* utterances. These interactions are largely controlled by the host, with foreign guests brought in as needed. For certain guests, an interpreter is required to bridge the language barrier between the host and non-Turkish-speaking participants. While some interpreters in these instances are professionals, others are merely native English speakers with no formal training, leading to varied interpretation practices.

Due to the dynamic nature of the show, foreign guests are not consistently present throughout each episode, which introduces a degree of variability to the interactions. To capture this dynamism and the interplay of both verbal and nonverbal elements, interactions are carefully transcribed from the audio-visual recordings. Transcriptions focus on utterances that included side remarks, the interpreter's handling of these remarks, and the subsequent sequences that provided context or response to these remarks.

Transcription conventions are adapted from Yılmaz's (2012) model, designed for analysing verbal and nonverbal features in Turkish-language discourse. This model enables the identification of tonal shifts, gestures, and other paralinguistic cues that could impact interpretation. Since the article is presented in English, any Turkish utterances within the transcripts have been back-translated and italicized to facilitate comprehension for non-Turkish-speaking readers.

Given the public availability of these recordings on digital platforms, no ethical clearance is sought. However, footnotes with video links have been provided for reference. This study is

structured as a case study, encompassing a limited number of interactions drawn from the same talk show to maintain coherence in discourse style, thematic content, and participant dynamics. Through this focused analysis, the study aims to uncover how interpreters navigate the complexities of side remarks within the context of mediated public discourse on Turkish television.

6. Analysis and Discussion: Mediating Side Remarks in Talk Shows

The data analysis focuses on identifying instances of role alignment and shifts in footing, with Goffman's (1981) framework guiding the exploration of how interpreters' treatment of side remarks influences the construction of meaning in mediated TV talk shows.

Abbreviations: (i) **H:** Host (ii) **I:** Interpreter (iii) **FG:** Foreign Guest (iv) **A:** Audience

Extract 1¹. (01.33-02.22)

H1- sevgili Frank ve Fionayı %alkışlarla% [applause from the audience] buraya (.) [orchestral
let's welcome our guests here with applause

welcome music playing] [the host embracing the guests] [the interpreter enters]

I1- <hi [shakes hands with the guests]

H2- <eeev>et [laughing] [takes the interpreter's arm] ve %tabi% ki [points at the interpreter]

okey now

and of course

[applause and cheers from the audience] ### Frank [handing over the notecards] ## artık (.)

it is

[grab's the translator hair] artık (.) # *artık* zamanı geldi [covers her face with her hair] bırak

it is

now is the time

let go

bırak [then spreads it to the sides and kisses her forehead]

let go

I2- aaa [shyly throws her hands over her face]

H3- [retrieves note cards] evet # Frank ve Fiona nasıllar bi(r) soralım hemen

okey then let's find out how Frank and Fiona are

In this instance of talk, the host welcomes two foreign guests of Irish origin through a warm, non-verbal gesture—a hug—rather than a traditional verbal greeting (H1). Following this, he takes the interpreter's arm, remarking “ve tabi ki” (“and of course”) as an informal introduction to the audience (H2), who are already familiar with her. Through his smile and warm demeanour, the host enhances the entertainment value, projecting a sense of informal intimacy with the interpreter. This portrayal extends her role beyond mere linguistic mediation,

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=GHHCr3y0Y>

I2- e kuzen {evet}

cousins yes

H5- %kuzen kuzen% # evet bak şimdi yeni haberimiz oldu # Tuba Ünsalın kuzeni aynı

cousins cousins   yes well we've just learned the news she is Tuba Ünsal's cousin at

zamanda # [turning to the guest] peki sen kimin kuzenisin (?) [in a mocking tone]

the same time

and whose cousin are you

I3- um (.)

H6- yok yok # sorma sorma

no no don't ask don't ask

The host initiates a conversation about the guests' recent appearance on television, asking the interpreter to relay it (H1). However, rather than following a straightforward question-and-answer structure, the host playfully interrupts, speaking in a child-like manner (“senin konuşmanı yerim”) to amuse the audience (H2). Recognizing the positive reaction, he exaggerates this playful tone, imitating the interpreter’s accent (H3), further amplifying the humorous effect. The audience responds with laughter and applause, reinforcing the host's alignment with their expectations for entertainment (A1-A2).

Following this interaction, the host shifts attention to the interpreter, asking her a personal question about her rumoured connection to Tuba Ünsal, a Turkish celebrity (H4). This turn initiates a schism, a sub-conversation during which the guests are completely excluded from the engagement framework and visibly seek to rejoin the dialogue through gaze patterns. By shifting the interpreter from her formal role as a mediator, the host positions her as both an entertainer and an active participant within the show’s social discourse, which is characterized by playful interactions and audience engagement. When he later turns to the guests and, using a mocking tone, asks, “peki sen kimin kuzenisin?” (“and whose cousin are you?”), he establishes a mutual gaze with the guest, yet the question is not meant to elicit information (H5). Instead, it is designed solely to entertain, adding an ironic layer that reinforces his alignment with the audience’s expectations. The interpreter, meanwhile, misinterprets the host’s illocutionary intent behind the last question, beginning to translate it as if it were a genuine inquiry intended for the guests (I3). The host quickly interrupts, saying, “sorma sorma” (“Don’t ask”), revealing that his remark was a side remark aimed solely at the audience, not requiring translation (H6). Here, the interpreter’s failure to recognize the host’s footing highlights her adherence to a literal, transactional role, in contrast to the host’s shift toward a relational footing.

Extract 3³. (00.08-01.19)

H1- merak edilen sorulardan bi(r) tanesi # eşi (.) eş yani (.) dünyada bi(r)çok kadın onu çok

one of the most popular questions her wife I mean many women around the world

beğeniyo(r) yani herkes onu çok beğeniyo(r) # %%% çok da şeker güzel bir kadınla evli

admire him I mean everyone likes him he's married to a very sweet beautiful woman

eşinde (.) eşi onu nasıl tavlamış (?) eşindeki fark ne (?) {dünyadaki bir çok kadına göre}

how did his wife pick him up how is she different compared to most women in the world

I1- well most women are really in love you # %what's% the thing that really attracted you {in your wife}(?) ## because we know that you've gotta very sweet loving wife

FG1- [smiles] yes um well she gave me no choice # <um

I2- bana başka şans tanımadı <diyo(r)

she gave me no choice he says

FG2- she slapped me on the shoulder looked me up <(…) said>

I3-

<omuzuma vurdu

hit me on the shoulder

FG3- give me your number before you leave and she left with a martini and I was like %ohh% so ahh it is just (.) # we were meant to be (...) the second day you are like oh no (!) no so it kind of screw from there and um # %when it is true love% it is true love and that's what they make movies about an write songs <about

I4-

<ay çok> şeker< [laughing]

oh that's so sweet

H2-

ne <dedi (?)

what did he say

A1-

<[laughing]

H3- arkadaş (!) # bizim tercüman kaydı ya {baya(ğ)ıa}

our interpreter really got carried away

The interpreter deviates from the strict role of translating the guest's utterances verbatim and instead aligns with the emotional tone of the guest's narrative. When the guest recounts the playful and affectionate nature of his romantic encounter, the interpreter interjects with the remark "ay çok şeker" (oh, that's so sweet) (I4). This spontaneous aside transcends the interpreter's institutional role, functioning as an empathetic response. Not explicitly addressed

³ <https://www.youtube.com/watch?v=FO46H2l4ImM&t=79s>

to any particular participant, it operates as a general acknowledgment of the guest's sentiment, inviting shared emotional engagement and subtly involving the audience in the moment.

The host acknowledges the interpreter's aside, without directly engaging with the guest's story or the interpreter's rendition (H3). Instead, the host draws attention to the interpreter's moment of emotional engagement, humorously framing it for the audience. This shift in focus introduces another layer to the conversation, encouraging the audience to view the interaction through a playful lens. By doing so, the host emphasizes the performative nature of the talk show, where entertaining the audience takes priority over strict adherence to the traditional turn-taking structure. The guest's vivid narration of his encounter with his wife (G1-G2-G3), which invites the creation of side remarks by other interlocutors, reflects his alignment with the entertaining goals of the talk show. This storytelling approach highlights his awareness of the audience's expectations, as he crafts his narrative to engage and amuse, contributing to the interactive dynamics of the setting.

Extract 4⁴. (00.30-01.13)

H1- I have cats and dogs in my house [foreign talk] # %okey okey% what's your name (?)

A1- [laughing and cheering] [orchestral music playing] [all guests laughing]

H2- her zaman (.) her zaman (.) şunu söylerim # çalışınca oluyo(r) [audience laughing] # *hele always I always say this it pays off when you work especially*
bi(r) de başarılıysan # ve azimliysen # bu işin altından (.) %İngilizce ne% (!)

if you are successful and determined you can handle it what in the world is English

A2- [laughing and cheering] [orchestral music playing]

H3- evet # [brings the interpreter forward] eeeee evet [checks the note cards] hehe evet önce
yes yes yes first of all

öğrenelim neden bur(a)da ee rollersk (.) roller (.) %neden bur(a)da% (?) [with a falling tone]
let's find out why he is here why is he here

A3-[laughing]

H4- [interpreter intending to take the floor] *bi(r) dak(i)ka* (!)

wait a minute

The host attempts to pronounce the guest's profession (roller-skating) but stumbles, creating a humorous moment that elicits laughter and amusement from the audience (H3). His playful use of *foreign talk* (H1) and his exaggerated mispronunciation of the guest's profession function as performative acts aimed to engage the audience. Recognizing the audience's reaction, the host shifts his footing, moving from his authoritative role to a more self-

⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=iOc7L2JCqSA&t=74s>

deprecating stance. His restatement of the question as a side remark (using a casual, conversational tone) further solidifies this alignment with the audience.

The host's side remark is intended for the audience and not for rendition by the interpreter. The interpreter skillfully recognizes this intention, refraining from translating the remark. This silence is significant—it demonstrates the interpreter's ability to read the host's communicative intentions and adapt accordingly, ensuring that the humorous moment remains localized to the intended audience without disrupting the interaction flow. These humorous asides allow the host to build a connection with the audience while maintaining control of the interaction.

Extract 5⁵. (00.05-02.49)

H1- ee Antonio hoş geldin kardeşim # Antonio seni tanıyalım {önce}

FG(s)1- [all laughing]

H2- seni tanıyalım çünkü (...) tanınmaya layık bir simasın {kardeşim}# ikinciyi mi

let us get to know you because you're a character worthy of being recognised is it your second geliyo(r)sun çeviri yapmaya (?)

coming for translation

I1- evet

yes

H3- ikinciyi geliyo(r)sun # normalde ne iş yapıyorsun *çünkü* çeviri yapamıyorsun (!) {belli}

it is your second time what do you normally do because obviously you cannot translate

A1- [laughing] [...]

H4- eee kırmızı üzerine kurulu {dizi} ve kırmızı dizide %hakim% bi(r)şey # gözü kırmızı #

the series is based on red red prevails the series her eyes are red

elbise kırmızı # Skarlıtın anlamı kırmızı

the dress is red Scarlet means red

I2- [whispering simultaneously]

H5- yazıyo(r) musun kardeşim kıza (...) kenardan (.) kenardan (.) ben ne anlatıyorum baba

are you flirting with the girl bro subtly and quietly what am I saying the guy

or(a)da neu neu hey [imitating the interpreter's behaviour] onu sallama ben daha yakışıklıyım

there is like don't worry about him I'm more handsome

A2- [laughing] [orchestral music playing]

⁵ https://www.youtube.com/watch?v=HoIJYFo_7PU&t=19s

H6- n(eya)apıyo(rsu)n abicim # n(eya)apıyo(rsu)n {Antonio} (?)

what are you doing bro what are you doing Antonio

I3- çeviriyorum [in a silent tone]

just translating

H7- koynumuzda anaconda beslemiştir # peki # [interpreter wiping his sweat] terledi ha (!)

we've been nurturing a snake in our bosom all right then he sweat

terledi terledi [the guest wiping the interpreter's sweat]

he sweat he really did

A3- ooooooooo (!) [let out a collective 'ooh']

H8- Antonyonun üzerine bugün biraz oynayalım {arkadaşlar} hep beraber

let's altogether push Antonio a little today friends

In this exchange, the host (H2) shifts his footing to a more informal tone as he engages directly with the interpreter. By making a sarcastic comment—“because obviously, you cannot translate”—the host's language indicates that this is not an actual critique of the interpreter's skills but rather a playful jab intended to entertain the audience (H3). This remark functions as a side comment, not directed at the guest or the interpreter in terms of conversation, but at the audience, creating a humorous moment that acknowledges the dynamism in the room. The remark about the interpreter's ability (or lack thereof) is an intentional side remark that the host frames as a joke for the audience's benefit, reinforcing his role as a central figure in controlling the interaction's tone. The interpreter, recognizing this as a side comment and not a direct question to be translated, refrains from rendering it, thereby respecting the host's intentions and maintaining the humour for the audience.

In the continuation of the exchange, the interpreter engages in *chuchotage*, simultaneously whispering translations into the guest's ear, a practice the host uses to his advantage for entertainment purposes. Aware of the interpreter's actions, the host asks in a playful tone whether the interpreter is flirting with the guest. Such asides to the main conversation are characteristic of the show's format, particularly when the host provides extended information about the guest. By directly involving the interpreter in this manner, the host not only shifts the focus of the conversation but also injects humour into the interaction, contributing to the lively atmosphere of the show and ensuring the audience remains engaged. The situation becomes even more entertaining when the guest assists the interpreter in wiping his sweat, prompting the audience to let out a collective “oooooh” in recognition of the flirtatious implication. The host capitalizes on this moment, inviting the audience to "push Antonio a little today," thereby reinforcing the interactive nature of the show. This invitation also solidifies the audience's role as an active participant in shaping the dynamic of the interaction, emphasizing the performative aspect of the talk show.

7. Implications and Conclusion

This case study highlights the significance of analysing side remarks as crucial elements that not only enhance the interaction's depth and engagement but also reshape the roles and dynamics of participants in interpreter-mediated TV talk shows. The shifts in footing observed in the analysis of various exchanges illustrate how institutional goals influence participant behaviour. While the guest is the central figure, the interpreter and the host leverage their roles to actively contribute to the interaction's entertainment value.

The host's verbal behaviour, particularly his use of side remarks, is a strategic deployment of Goffman's (1981) concept of footing, wherein he shifts his alignment from a formal, institutional role to a more casual, interactive one. By making sarcastic and humorous asides, the host not only engages the audience but also reaffirms his alignment with them, creating a shared understanding of the moment's comedic value. These side remarks are crafted to entertain the audience and maintain a lively atmosphere, which is essential in the semi-formal nature of the talk show. In this context, the host shifts footing between the roles of authority and entertainer, ensuring that the audience remains engaged while facilitating the conversation. This fluidity in footing reflects the dynamic structure of the talk show, where every participant has the flexibility to contribute to the interaction's tone and energy. Straniero Sergio (2012) stated that "by making strategic shifts in alignment, the host effectively determines the extent of the interpreter's involvement in the interaction" (p. 95). This observation aligns with the findings of the present study, where the host's manipulations of alignment play a key role in shaping the interpreter's participation and the overall dynamic of the interaction.

The role of interpreters in TV talk shows is significantly shaped by the concept of alignment, particularly when they face the decision of whether to translate the host's side remarks. Their decision not to intervene aligns with the host's comedic intentions, thereby preserving the humour intended for the audience. Interpreters generally recognize that these side remarks are not part of the formal dialogue but are instead employed to shift the footing of the conversation toward a more informal, entertaining tone. By refraining from translating these remarks, interpreters respect the alignment between the host and the audience, thereby preserving the integrity of the comedic moment without disruption. This highlights the interpreter's sensitivity to the social dynamics at play, where alignment with the host's entertainment goals takes precedence over traditional translation norms. This approach is consistent with Dal Fovo and Fablo's (2017) assertion that "dialogue interpreters on television engage in a multifaceted role, far beyond that of mere translators in the conventional sense" (p. 176).

The guests, through verbal and nonverbal behaviours, contribute to the flexible, interactive nature of the talk show by aligning with the conversational flow, even when side remarks are directed to their exclusion. They do not request translation for these remarks, understanding that such comments are meant to engage the audience and sustain the informal tone of the interaction. This awareness of the dynamic structure of the conversation enables a smooth and continuous exchange, with the focus remaining on the host's playful engagement with the audience and the interpreter. By refraining from interrupting the flow with requests for

clarification, the guests reinforce the overall dynamic of the interaction, emphasizing the notion that, in semi-formal talk shows, all participants—host, interpreter, and guest—must align with the primary goal of entertaining the audience. This illustrates how the concepts of footing and alignment shape the roles and interactions of participants in mediated settings, where the boundaries between formal and informal roles are fluid, and each participant plays a critical role in maintaining the show’s lively and engaging atmosphere.

REFERENCES

- Dal Fovo, E. & Fablo, C. (2017). Dialogue interpreting on television: How do interpreting students learn to perform?. In L. Cirillo & N. Niemants (Eds.), *Teaching Dialogue Interpreting*, (pp. 159-178). John Benjamins.
- Englund Dimitrova, B. (2019). Changing Footings on ‘Jacob’s Ladder’ : Dealing with sensitive issues in dual-role mediation on a Swedish TV-show. *Perspectives*, 27(5), 718–731.
- Goffman, E. (1981). *Forms of Talk*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press.
- Goffman, E. (1990). *The Presentation of Self in Everyday Life*. Harmondsworth, Middlesex, England, Penguin Books.
- Ilie, C. (2006). Talk Shows. In: K. Brown (Editor-in-Chief), *Encyclopedia of Language & Linguistics (2nd ed.)*, (pp. 489-494). Oxford: Elsevier.
- Jefferson, G. (1972). [Side sequences](#). In D.N. Sudnow (Ed.), *Studies in social interaction*, (pp.294-330). New York, NY: Free Press.
- Katan D. & Straniero Sergio F. (2003): Submerged Ideologies in Media Interpreting. In M. Baker (Ed.), *Translation and Ideology*, (pp. 1300-144). Manchester, St. Jerome.
- Krystallidou, D., Pype, P. (2018). How interpreters influence patient participation in medical consultations: The confluence of verbal and nonverbal dimensions of interpreter-mediated clinical communication. *Patient Education and Counselling*, 101(10), 1804-1813.
- Linell, P. (1998). *Approaching Dialogue: Talk, Interaction and Contexts in Dialogical Perspectives*. Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins.
- Napier, J. (2007). Cooperation in interpreter-mediated monologic talk. *Discourse & Communication*, 1(4), 407-432.
- Pignataro, C. (2012). Television Interpreting and its playful macro-function. *Advanced Research in Scientific Areas*, 3(7), 1290-1294.
- Pöchhacker, F. (2016). *Introducing Interpreting Studies (2nd ed.)*. Routledge.
- Roy, C. B. (2000). *Interpreting as a Discourse Process*. New York, Oxford, Oxford University Press.
- Straniero Sergio, F. (1999). The interpreter on the (Talk) Show – Interaction and participation frameworks. *The Translator*, 5-2, 303-326.
- Straniero Sergio, F. (2007). *Talkshow Interpreting*. Trieste: EUT.
- Straniero Sergio, F. (2012). ‘You are not too funny’. Challenging the role of the interpreter on Italian talkshows. In: C. Baraldi & L. Gavioli (Eds.), *Coordinating Participation in Dialogue Interpreting*, (pp. 71-98). Amsterdam: Benjamins.
- Şener, O., & Kınca, Ş. (2019). Role and Ethics in Healthcare Interpreting in Turkey. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 27, 201-219.
- Wadensjö, C. (1998). *Interpreting as Interaction*. London/New York, Longman.
- Wadensjö, C. (2008). In and Off the Show: Co-constructing ‘invisibility’ in an Interpreter-Mediated Talk Show Interview. *Meta*, 53(1), 184–203.

Yılmaz, S. (2012). Türkçede sözlü derlem oluşturma çalışmaları üzerine değerlendirmeler (Uluslararası Global COE Program Projesi çerçevesinde). In Y. Kawaguchi (Ed.), *Corpus-based linguistics and language education* (pp. 165–184). Tokyo.

EXPANDED SUMMARY

This study investigates the treatment of side remarks, or 'asides,' in interpreter-mediated TV talk shows, focusing on how these utterances influence the dynamics of mediated public discourse. Drawing on Goffman's (1981) concept of footing and adopting a discourse analytical approach, the research examines interpreters' decisions to render, modify, or omit side remarks during interactions. The study highlights the complexities interpreters face in balancing fidelity to the speaker's utterances with the entertainment-oriented objectives of talk shows. It emphasizes the dynamic interplay between participants' roles, institutional goals, and the audience's expectations in shaping interpreter-mediated communication.

The introductory section situates the interpreter's role within Goffman's (1990) notion of a 'non-person,' a traditionally passive figure in communication. However, the evolving field of interpreting studies has challenged this view, recognizing interpreters as active participants who influence the interaction (Wadensjö, 1998; Roy, 2000). The focus on side remarks—often peripheral to the primary conversation—reveals how such utterances complicate the interpreter's role. Side remarks, akin to *sotto voce* utterances, are typically delivered in a softer tone and directed at a limited audience. Their interpretation or omission by interpreters requires careful consideration of interactional demands and institutional expectations. The study positions footing as a theoretical lens to explore how interpreters navigate these challenges, particularly in the unique context of TV talk shows.

Side remarks are conceptualized as brief departures from the main conversational activity. Jefferson's (1972) term 'side sequences' describes utterances that, while contextually relevant, remain peripheral to the primary interaction. These remarks serve various functions, such as expressing opinions, making humorous observations, or softening confrontation. In monolingual settings, side remarks often create private discourse within public interactions, offering strategic advantages for speakers. In interpreter-mediated interactions, these remarks add complexity, as interpreters must decide whether to render them. Strategies such as selective omission or condensed rendering allow interpreters to navigate these challenges, aligning their decisions with the communicative and institutional goals of the interaction.

The conversational dynamics of talk shows provide the contextual framework for this study. Talk shows are semi-institutional settings that blend conversational elements with structured, host-controlled interactions. They involve a diverse audience, including studio participants, television viewers, and occasionally external callers (Ilie, 2006). The type of talk show analyzed in this study prioritizes entertainment, requiring interpreters to adapt their roles to align with the show's goals. Unlike debate-oriented talk shows, entertainment programs emphasize brevity and engagement, often at the expense of strict fidelity to source utterances. This entertainment-driven focus shapes the interpreter's behavior, compelling them to manage not only the content but also the tone and delivery of their renditions.

The concept of footing is central to this study, providing a framework to analyze shifts in participant roles and alignments during interactions. Goffman (1981) identifies three speaker roles: animator, author, and principal. These roles clarify how individuals position themselves within a conversation, influencing their communicative responsibilities. In interpreter-mediated settings, footing shifts occur as interpreters adapt their roles in response to interactional demands. Research by Wadensjö (2008) and Straniero Sergio (1999) illustrates how interpreters often move beyond their expected role as neutral animators, occasionally assuming the positions of authors or principals to manage the interaction. In the context of TV talk shows, such shifts allow interpreters to align themselves with the entertainment-oriented objectives of the program.

The study examines audio-visual recordings of interpreter-mediated talk shows, focusing on segments featuring side remarks and *sotto voce* utterances. These interactions were transcribed using a model adapted from Yılmaz (2012), which captures both verbal and non-verbal elements. By examining these interactions, the study uncovers patterns in how interpreters navigate the challenges posed by side remarks, balancing their professional responsibilities with the entertainment-driven goals of the show.

The findings reveal that side remarks play a strategic role in shaping the interaction's dynamics. Hosts frequently use side remarks to engage the audience, employing sarcasm or humor to maintain a lively atmosphere. These remarks often reflect shifts in footing, as the host alternates between formal and casual alignments. Interpreters, in turn, must decide whether to render these remarks, considering their relevance to the audience and the program's goals. The analysis demonstrates that interpreters often employ selective omission or condensed rendering to prioritize the main content over peripheral utterances. These strategies reflect the interpreters' alignment with the institutional objectives of the talk show, emphasizing entertainment and audience engagement.

The study contributes to the understanding of interpreter-mediated communication by highlighting the complexities involved in rendering side remarks. It underlines the importance of institutional goals and audience expectations in shaping interpreters' decisions, demonstrating how these factors influence the treatment of peripheral utterances. The concept of footing provides a valuable framework for analyzing these dynamics, offering insights into how interpreters navigate their roles within the context of mediated public discourse.

Ultimately, the research emphasizes the significance of side remarks as elements that enhance the interaction's depth and engagement. By analyzing these utterances, the study sheds light on the intricate interplay between participant roles, institutional goals, and audience expectations in interpreter-mediated TV talk shows. The findings highlight the importance of understanding the nuanced decisions interpreters make in balancing fidelity, neutrality, and entertainment value, contributing to the broader discourse on interpreting studies and mediated communication.

Die Analyse der humorvollen Lernaktivitäten in Lagune 1 und Lagune 2 Lehrwerke

Lagune 1 ve Lagune 2 Ders Kitaplarındaki Mizahi İçerikli Öğrenme Aktivitelerinin Analizi

Araştırma Makalesi / Research Article

Esad Ömer ŞEKER*, **Aylin SEYMEN****

* Öğr. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü, Karaman, Türkiye, e-posta: esadseker@kmu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3444-6217

** Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Ankara, Türkiye, e-posta: aseymen@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5028-6540

ABSTRACT

This study examines the impact of humorous elements in the German textbooks Lagune 1 and Lagune 2 on increasing motivation and making the learning environment more appealing in language learning. The research highlights that humor plays a significant role in capturing students' interest, enhancing their willingness to learn, and positively influencing the overall classroom atmosphere in foreign language education. In the theoretical section, the definition, historical development, and psychological aspects of humor are discussed, while its place and contributions in foreign language education are elaborated. The practical section analyzes activities containing humorous elements in Lagune 1 and Lagune 2. According to the findings, although humorous content is effective in developing the four core language skills (listening, speaking, reading, and writing), some areas are found to be lacking. For instance, Lagune 1 has limited humorous activities that support speaking skills, while Lagune 2 lacks sufficient humorous content for reading and writing skills. The study suggests that humorous elements should be used more widely and variedly to develop the four skill areas in a balanced way. This would contribute to the learning process and enhance students' interest and participation in lessons.

Keywords: Education, Foreign Language Education, German, Book Review

ÖZET

Bu çalışma, Lagune 1 ve Lagune 2 adlı Almanca öğretim kitaplarındaki mizahi öğelerin dil öğreniminde motivasyonu artırma ve öğrenme ortamını daha cazip hale getirme üzerindeki etkilerini incelemektedir. Araştırmada, mizahın yabancı dil öğretiminde öğrencilerin ilgisini çekmede, öğrenme isteğini artırmada ve genel olarak ders atmosferini olumlu yönde değiştirmede önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır. Çalışmanın teorik bölümünde mizahın tanımı, tarihsel gelişimi ve psikolojik boyutları ele alınırken, yabancı dil eğitimindeki yeri ve katkıları detaylandırılmıştır. Uygulamalı bölümde ise Lagune 1 ve Lagune 2 kitaplarında yer alan mizahi öğeler içeren etkinlikler analiz edilmiştir. Sonuçlara göre, mizahi içerikler dört temel dil becerisini (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) geliştirmede etkili olsa da, bazı becerilerde eksiklikler olduğu tespit edilmiştir. Örneğin, Lagune 1 kitabında konuşma becerisini destekleyen mizahi etkinliklerin sınırlı olduğu, Lagune 2 kitabında ise okuma ve yazma becerilerine yönelik mizahi içeriklerin yetersiz kaldığı belirtilmiştir. Çalışma, dört beceri alanının dengeli bir şekilde geliştirilmesi için mizahi öğelerin daha yaygın ve çeşitli biçimde kullanılması gerektiğini öne

sürmektedir. Bu sayede, öğrenme sürecine katkı sağlanarak öğrencilerin derse ilgisi ve katılımı artırılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Eğitim, Yabancı Dil Eğitimi, Almanca, Kitap İnceleme

1. Einleitung

Humor ist seit Jahrhunderten ein unverzichtbarer Bestandteil unseres alltäglichen Lebens. Der Humor war schon immer ein wichtiger Aspekt des Verhaltens für die Menschheit (Martin, 2006). Die Menschen wendeten sich an Humor, um Konflikte mit ihren Mitmenschen zu beenden, grimmige Situationen oder Hoffnungslosigkeiten zu bewältigen, die sonst schwer zu lösen waren. Sogar in glücklichen Zeiten und euphorischen Ereignissen richteten sich die Menschen nach Humor. Auch in der Ausbildung der Schüler spielt Humor eine bedeutsame Rolle. Diese Rolle zeigt sich besonders im Fremdsprachenunterricht. Im Fremdsprachenunterricht hat die Heiterkeit des Humors einen großen Einfluss auf die Motivation und Mentalität der Schüler. „Eine solche Atmosphäre weckt, fördert und erhält [...] die Lern- und Anstrengungsbereitschaft der Schülerinnen und Schüler und ist bei der Umsetzung der geforderten Lernziele hilfreich“ (Dickhäuser, 2002). Daher sollten die Kursbücher, die für den Fremdsprachenunterricht vorbereitet werden, diesen Entsprechungen gerecht werden. In dieser Recherche werden zwei von diesen Kursbüchern (Lagune 1 (1. Auflage) und Lagune 2 (1. Auflage)) in dieser Hinsicht analysiert. In dieser Recherche wurde die Methode der Dokumentenanalyse bevorzugt. Diese Arbeit besteht aus 2 Abschnitten. Der erste Teil besteht aus dem theoretischen und der zweite Teil aus dem empirischen Teil. Im theoretischen Teil werden die Definitionen des Humors, Humor im Fremdsprachenunterricht und sämtliche Informationen über die beiden Kursbücher behandelt. Im empirischen Teil werden in den Büchern Lagune Aktuell 1 und Lagune Aktuell 2, die Aktivitäten, die humorvoll gestaltet sind, evaluiert und nach dem Resultat entsprechend eine Endschrift geschrieben.

1.1. Humor

Die etymologische Herkunft des Wortes, wird in der mittelaltertümlichen Medizin, bei der Beschreibung der Körperflüssigkeiten benutzt (McGhee, 1979). Doch der Ursprung des Humors, als ein Aspekt des Verhaltens geht bis in die alte Antike. Der erste Theoretiker des Humors ist Plato (Attardo, 1994). Nach Plato ist Humor „ein gemischtes Gefühl der Seele“. Aus psychologischer Sicht bezieht sich Humor auf die Qualität von Ausdrücken oder Texten, die fröhlich; scherzhaft, lustig, heiter, interessant oder seltsam machen. Humor beinhaltet auch die Fähigkeit, diese Eigenschaften wahrzunehmen oder zu vermitteln. Humor spielt bei fast allen Formen der zwischenmenschlichen Interaktion eine Rolle und erleichtert den Menschen, mit Dilemmata umzugehen und negative Emotionen zu regulieren (Stangl, 2024). Humor ist nach François Truffaut: „Verstand plus Herz geteilt durch Selbsterkenntnis“ (Morse, 1970). Humor kann also ein nützliches Werkzeug für den sozialen Vergleich sein, ein Prozess, bei dem wir Informationen über andere suchen, um unsere eigenen Gefühle und Leistungen zu bewerten. Man kann sagen, dass Humor ein von unseren Erfahrungen und Erlebnissen gestalteter und eingprägter Aspekt ist.

Humor ist wohl kaum begrenzt mit diesen Attributen. Humor hat auch seinen Nutzen in der Medizin. Laut Ärzten ist Humor das Mittel um Stress zu bekämpfen und es zu reduzieren. Womit die Lebensqualität verbessert wird und dadurch auch eine höhere Lebenserwartung zu erwarten ist (Stiefelhagen, 2016).

Humor teilt sich in zwei Aspekte auf: als positiver und negativer Humor. Positiver Humor ist gegenüber anderen Menschen auf emotionaler Ebene, nicht schädlich. Die Eigenschaften des positiven Humors sind: Unterstützend, nicht beleidigend, sensibel und beschafft für jeden eine gute Unterhaltung (Cann et. al., 2010). Negativer Humor dagegen unterscheidet sich mit seiner Vorliebe zu; Zynismus, Ironie, Insensibilität und Verachtung. Es kann einen durchaus negativen Effekt gegenüber empfindlichen Individuen haben (Cann et. al., 2009).

1.2. Humor im Fremdsprachenunterricht

Selbstverständlich versuchen Lehrer oder Lehrerinnen das Umfeld als; einladend, freundlich und nicht bedrohlich zu präsentieren, wobei das Lernen erleichtert werden kann, um eine ideale Lernatmosphäre zu erlangen (Steele, 1998). Wie könnte man solch eine Atmosphäre erschaffen?

Im pädagogischen Bereich hatte Humor schon immer eine bedeutende Funktion. Maslows Gedanken nach, ist Humor „Bildung in schmackhafter Form“. Humor hat die Eigenschaft soziale Verbindungen herzustellen, somit kann auch eine vertrauenswürdige Beziehung zwischen dem Lehrer und dem Lerner erreicht werden. Es könnte gesagt werden, dass Humor die tiefe Kluft zwischen dem Lehrer und dem Lerner ergänzt (Weaver & Cotrell, 1987). Darüber hinaus werden auch die Lerner mit weniger Selbstvertrauen gefördert und fühlen sich wohl, wenn sie am Unterricht teilnehmen können. Es kann auch in belastenden Aufgaben die Motivation steigern, worauf der Eifer der Lerner in Erscheinung tritt (Fernandes, 2016).

Doch es gibt keinen Vorteil ohne Nachteil. Zwar kann Humor die vorgegebenen positiven Effekte auf die Lerner bewirken, aber was, wenn die Lehrer und Lerner auch negative Erfahrungen erleben können? Sollte der Lehrer bei der Einsetzung von Humor nicht umsichtig vorgehen, könnten diese Eigenschaften zu einer ungünstigen sowie schädlichen Lernumgebung führen. Außerdem können diese Eigenschaften, das Minderwertigkeitsgefühl einiger Lerner erwecken.

Diese negativen Eigenschaften können beschrieben werden als:

- 1) Witze, die die ethnische Herkunft einbeziehen,
- 2) die Nutzung von Stereotypen wie Türken erleiden von Eitelkeit,
- 3) geschlechtsbasierte Witze,
- 4) obszöne Witze mit sexueller Insensibilität,
- 5) Witze, die die Individualität der Personen angreifen.

Auch wenn diese negativen Anlässe existieren heißt es nicht, sie sind ein schwerwiegender Teil des Humors. Im Gegenteil die positiven Effekte stellen ein wichtiges Argument gegen die negativen und überwiegen die negativen Eigenschaften (Löschman, 2015).

Diese positiven Eigenschaften können beschrieben werden als:

- 1) Die Lerner fördern,
- 2) die Lerner vor Anfang der belästigenden Aufgaben entlasten,
- 3) den Lerneifer steigern,
- 4) die Aufmerksamkeit der Lerner erwecken,
- 5) die Distanz zwischen dem Lehrer und dem Lerner verringern,
- 6) die Lernatmosphäre angenehmer gestalten.

Sollten diese Eigenschaften des Humors in den Lehrplänen richtig eingesetzt werden, könnte dies für die Lerner eine hochwirksame Lernumgebung darstellen.

1.3. Kursbücher Lagune 1 und Lagune 2

Die Lagune-Lehrwerke sind grundlegende Lehrbücher, die darauf abzielen, Lernende auf interessante und ansprechende Weise in die Welt der deutschen Sprache einzuführen (Lagune Info, 2015). Diese Lehrwerke wurden im Jahr 2006 vom Hueber Verlag veröffentlicht und gelten seither als wertvolle Ressource für den Deutschunterricht. Sie orientieren sich an den Anforderungen des Gemeinsamen Europäischen Referenzrahmens für Sprachen (GER) und decken die Niveaus A1 und A2 ab, was sie besonders vielseitig und international einsetzbar macht. Mit ihrer klaren Struktur und didaktischen Gestaltung wurden die Bücher speziell für Erwachsene und Jugendliche ab 16 Jahren entwickelt. Ziel ist es, Lehrenden und Lernenden ein effizientes und erfolgreiches Unterrichtserlebnis zu ermöglichen – auch ohne umfangreiche Vorbereitung. Dies ist insbesondere in Kursen mit heterogenen Lerngruppen oder begrenzter Zeitplanung von großer Bedeutung (Aufderstraße & Müller, 2006).

Lagune 1 umfasst 30 kurze Lerneinheiten, die in sechs fundamentale Themenkreise gegliedert sind. Diese klare und logische Struktur erleichtert sowohl Lehrenden als auch Lernenden die Orientierung im Unterricht. Die Lerneinheiten sind kompakt und dennoch inhaltsreich gestaltet, sodass sie sich ideal für Grundstufenkurse auf dem Niveau A1 eignen. Durch die kurzen und überschaubaren Lektionen wird sichergestellt, dass der Lernprozess nicht überfordernd wirkt, sondern kontinuierlich und in kleinen Schritten voranschreitet.

Lagune 2 baut auf diesen Prinzipien auf und bietet 35 Lerneinheiten, die in fünf zentrale Themenkreise gegliedert sind. Dieses Lehrwerk setzt seinen Schwerpunkt auf ein kleinschrittiges, nicht belastendes Lernen, das die Kommunikationsfähigkeit der Lernenden gezielt fördert. Die Übungen und Inhalte sind darauf ausgelegt, eine effektive Sprachverwendung im Alltag zu ermöglichen, und legen gleichzeitig Wert auf ein nachhaltiges Verständnis der Sprachstrukturen. Es richtet sich an Lernende auf dem Niveau A2 und unterstützt sie dabei, ihre Sprachkenntnisse systematisch zu erweitern und zu festigen.

Beide Lehrwerke zeichnen sich durch eine moderne Herangehensweise an das Fremdsprachenlernen aus. Sie kombinieren bewährte didaktische Methoden mit abwechslungsreichen Übungen und einem besonderen Fokus auf Kommunikation. Humorvolle und kreative Elemente, wie sie in Abschnitten wie „Augenzwinkern“ oder in verschiedenen Dialogen und Schreibaufgaben zu finden sind, tragen dazu bei, die Motivation der Lernenden aufrechtzuerhalten und das Lernen angenehmer zu gestalten. Gleichzeitig bieten die Bücher den Lehrkräften eine solide Grundlage für eine flexible Unterrichtsgestaltung, die sich an den individuellen Bedürfnissen der Lernenden orientieren kann.

Zusammengefasst sind die Lagune-Lehrwerke mehr als nur Sprachlehrbücher – sie sind durchdachte, vielseitige und ansprechende Werkzeuge für einen erfolgreichen Fremdsprachenunterricht, der die Lernenden nicht nur sprachlich, sondern auch kulturell auf das Deutschsprechen vorbereitet

2. Methodik

Zur Durchführung dieser Untersuchung wurde die Methode der Dokumentenanalyse gewählt. Die Dokumentenanalyse ist ein strukturiertes Verfahren der qualitativen Forschung, das dazu dient, Informationen aus schriftlichen Materialien zu prüfen und zu interpretieren (Benders et. al., 2009). Dabei standen die Lehrwerke Lagune 1 und Lagune 2 im Mittelpunkt, die hinsichtlich der Integration humorvoller Lernaktivitäten analysiert wurden. Die Analyse erfolgte in zwei Teilen: einem theoretischen und einem empirischen Abschnitt.

Im theoretischen Abschnitt wurden grundlegende Begriffe wie die Definition von Humor und dessen Rolle im Fremdsprachenunterricht behandelt. Weiterhin wurden die Lehrwerke Lagune 1 und Lagune 2 in Bezug auf ihre Struktur, Zielgruppe und Inhalte vorgestellt.

Der empirische Teil widmete sich der Identifikation und Bewertung humorvoller Aktivitäten in den beiden Lehrwerken. Hierfür wurden gezielt Lerneinheiten ausgewählt, die humorvolle Elemente enthalten. Die ausgewählten Aktivitäten wurden anhand ihrer Zielsetzung und ihres Einflusses auf die Lernmotivation und das Verstehen analysiert. Zudem wurde untersucht, welche der vier Fertigkeiten (Lesen, Hören, Schreiben, Sprechen) durch diese Aufgaben besonders gefördert werden.

Es ist wichtig zu betonen, dass die Auswahl der Aktivitäten und die Bewertung ihrer humoristischen Elemente subjektiv erfolgten. Diese Subjektivität resultiert aus der individuellen Wahrnehmung und Interpretation von Humor, die von Person zu Person unterschiedlich sein kann. Die Ergebnisse dieser Analyse spiegeln daher eine spezifische Sichtweise wider, die jedoch durch eine systematische und methodische Vorgehensweise gestützt wurde. Ziel war es, die humorvollen Elemente in den Lehrwerken möglichst umfassend und differenziert darzustellen, um ihre potenziellen Vorteile für den Fremdsprachenunterricht aufzuzeigen.

3. Ergebnisse

In diesem Abschnitt wurden die humorvollen Lernaktivitäten von Lagune 1 analysiert.

3.1. Die Humorvollen Lernaktivitäten im Kursbuch Lagune 1

Ich möchte nichts mehr sollen müssen

*Du sollst den Rasen nicht betreten
Und am Abend sollst du beten
Vitamine sollst du essen
Und Termine nicht vergessen*

*Wir sollen nicht beim Spiel betrügen
Und wir sollen auch nie lügen
Wir sollen täglich Zähne putzen
Und die Kleidung nicht beschmutzen*

*Kinder sollen leise sprechen
Spiegel darf man nicht zerbrechen
Sonntags trägt man einen Hut
Zigaretten sind nicht gut*

*Ich möchte alle Sterne kennen
Meinen Hund mal „Katze“ nennen
Nie mehr will ich Strümpfe waschen
Tausend Bonbons will ich naschen*

*Ich will keine Steuern zahlen
Alle Wände bunt bemalen
Ohne Schuhe will ich gehen
Ich will nie mehr Tränen sehen*

*Ich möchte nichts mehr sollen müssen
Ich möchte einen Tiger küssen
Ich möchte alles dürfen wollen
Alles können - nichts mehr sollen*

Greta Amelungen

Abbildung 1: Lerneinheit 17, Leseverstehen und Schreiben Seite 87, Aufgabe 8, Beispiel für das Gedichtschreiben

In dieser Übung wird mit der Einsetzung von humorvollen Reimen nicht nur das Modalverb „sollen“, sondern auch die erwünschten Verhaltensweisen für Jugendlichen gelehrt. Die Reime haben die Aufgabe, die neu gelernten Wörter einfallsreicher zu gestalten. Diese Aktivität erregt das Leseverstehen des Schülers und stellt für ihn ein Beispiel für das Schreiben eines kreativen Gedichts dar.

a. Was sehen Sie auf dem Foto? Beschreiben Sie die Situation.

b. Wer sagt was? Hören Sie den Text und notieren Sie:

3 | 35

Vater **V** Mutter **M** Sohn **S** oder Tochter **T**.

1. **M** „Bitte Britta, du kannst doch wenigstens dein Ei essen!“
2. **S** „Das Salz steht vor dir auf dem Tisch.“
3. **S** „Wann ist Markus eigentlich gestern nach Hause gekommen?“
4. **S** „Oh Gott, vielleicht ist er gar nicht da!“
5. **S** „Aber du bist ja verletzt; du hast eine Wunde am Auge.“
6. **S** „Ich war gestern in der Disco.“
7. **S** „Wer ist Corinna?“
8. **S** „Der Typ hat Corinna provoziert.“
9. **S** „Was soll das heißen?“
10. **S** „Und dann hast du in der Disco den Tarzan gespielt?“

Abbildung 2: Lerneinheit 28, Hörverstehen Seite 139, Aufgabe 8, „Guten Morgen, Mein Sohn“

In dieser Lernaktivität wird auf ein Frühstück zwischen den Familienmitgliedern fokussiert. In dieser Mahlzeit tritt ein Gespräch über ein früheres Geschehen auf, das den Sohn Markus und dessen Freundin Corinna betrifft. Die Situation ist folgendes, Markus ging mit seiner Freundin in die Disco und dort kam es zu einer Schlägerei, weil jemand versucht hat seine Freundin zu belästigen. Die Unterhaltung ist auf eine humorvolle Art und Weise dargestellt worden. Diese Übung begünstigt das Hörverstehen des Schülers.

4 Hören Sie die Sätze und sprechen Sie nach.

3 | 45-48

47-50

a.

- Wo haben Sie gegessen?
- ◆ Das habe ich vergessen.
- Was haben Sie gegessen?
- ◆ Das habe ich auch vergessen.
- Wo sind Sie gewesen?
- ◆ Ich habe im Bett gelegen und ein Buch gelesen.

c.

- Sie hat studiert.
- Erst hat sie markiert,
- dann hat sie notiert,
- danach korrigiert
- und zum Schluss telefoniert.
- Sonst ist nichts passiert.

b.

- Er ist aufgewacht.
- Er hat an sie gedacht.
- Sie hat den Kaffee gebracht
- und das Fenster aufgemacht.
- Er hat vom Urlaub geträumt
- und sie hat aufgeräumt.
- Sie hat etwas gefragt,
- doch er hat nichts gesagt.

d.

- Er hat seinen Koffer gewogen
- und ist nach Mallorca geflogen.
- Sie ist zu Hause geblieben
- und hat einen Brief geschrieben.
- Er ist nach Hause gekommen
- und hat sie in den Arm genommen.

Abbildung 3: Lerneinheit 29, Sprechen Seite 141, Aufgabe 4, „Hören Sie die Sätze und sprechen sie nach.“

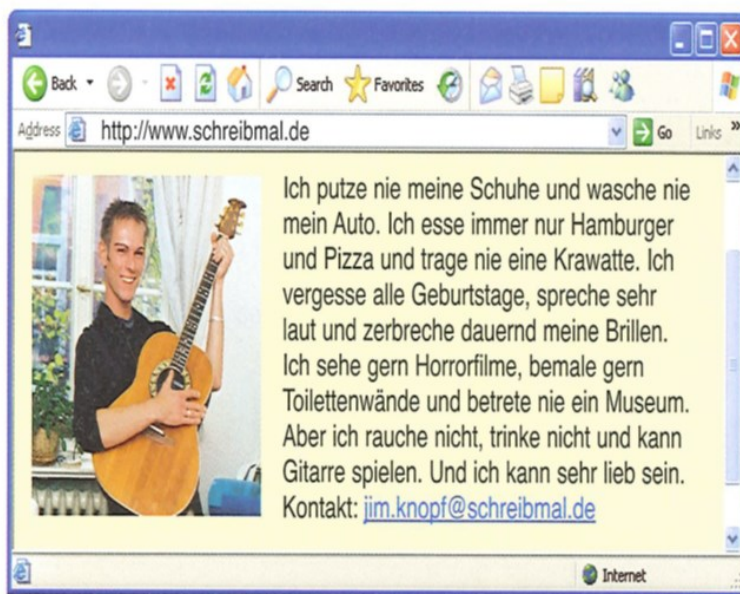
In dieser Lernaktivität hören die Schüler die Reime und reimen sie nach. Der Inhalt der Reime wurden humorvoll dargestellt, somit wurde auch mit dem amüsanten Kontext die Aufmerksamkeit der Schüler erregt. Der Fokus steht auf der Aussprache. Hier wird von den vier Fertigkeiten, primär die Sprachfertigkeit gefördert und die Hörfertigkeit erfüllt einen sekundären Teil.

3 Eine Kontaktanzeige

a. Lesen Sie die Anzeige.

b. Was macht er immer/
dauernd/nie ...?

*Er putzt nie seine Schuhe und
wäscht nie sein Auto. Er isst ...*

Abbildung 4: Lerneinheit 17, Lesen und Schreiben Seite 85, Aufgabe 3, „Eine Kontaktanzeige“

In dieser Lernaktivität wird ein exzentrischer Charakter namens Jim vorgestellt. Jim hat komische Eigenarten. Seine Verschrobenheit wird mit seinen Persönlichkeitsmerkmalen für die Schüler zur Erörterung gestellt. Diese Übung dient dazu, die Lese- und Schreibfähigkeit der Schüler zu fördern.

Sekretärin gesucht

1 | 54

- * Also, Sie möchten hier arbeiten. Was können Sie denn?
- Ich kann sehr gut schwimmen, tauchen und surfen.
- * So?
- Ja, und ich spiele Klavier und singe auch sehr schön.
- * Aha.
- Kochen ist auch kein Problem. Ich kann fantastisch kochen.
- * Wirklich?
- Natürlich kann ich auch Tennis spielen und reiten.
- * So, so. Und wie schnell können Sie Briefe schreiben?
- Briefe schreiben?
- * Ja, Briefe schreiben ... Sie können doch Briefe schreiben?
- Leider nein. Und Sie?
- * Ich? Natürlich kann ich Briefe schreiben.
- Prima, dann teilen wir die Arbeit: Ich schwimme, reite und spiele Tennis und Sie schreiben die Briefe.

Abbildung 5: Abschluss Lerneinheit 10, Augenzwinkern Seite 54, „Sekretärin gesucht“

Nach Abschluss jedes Themenkreises kommt in der Lagune ein Abteil namens Augenzwinkern vor. Hier sind humorvolle Kurzgespräche vorhanden. In diesem Text ist der Kontext ein Bewerbungsgespräch. Der Vorgesetzte stellt der Bewerberin Fragen über ihre Qualifikationen. Sie dagegen gibt dem Vorgesetzten amüsante Antworten. Hier wird das Hörverstehen unterstützt. Weitere Beispiele von dieser Übung sind unten dargestellt:

Deutsch lernen

1 | 32

- * Guten Tag. Kann ich Ihnen helfen?
- Oh ja, danke. Wie heißt das auf Deutsch?
- * Wie heißt was auf Deutsch?
- Na, das da!
- * Das da? Das ist eine Ansichtskarte.
- Der, die oder das?
- * Wie bitte?
- Heißt es ‚der Ansichtskarte‘? Oder ‚die Ansichtskarte‘? Oder ‚das Ansichtskarte‘?
- * Es heißt ‚die Ansichtskarte‘.
- Und wie schreibt man das?
- * Wie bitte?
- Wie schreibt man das? Buchstabieren Sie bitte.
- * A N S I C H T S K A R T E.
- Vielen Dank. Und das? Wie heißt das auf Deutsch?
- * Was?
- Na, das da ...
- * Das ist eine Zeitung.
- Zeitung? Buchstabieren Sie bitte.
- * Jetzt hören Sie mal, ich bin Verkäuferin. Ich bin kein Wörterbuch!
- Wörterbuch? ... Heißt es der, die oder das Wörterbuch?

Abbildung 6: Abschluss Lerneinheit 5, Augenzwinkern Seite 30, „Deutsch Lernen“

Möbel-Trödel

2 | 19

- * Guten Tag. Ich brauche ei... (*hatschi*)
- Verzeihung, was brauchen Sie?
- * Ich brauche ein... (*hatschi*)
- Brauchen Sie vielleicht einen Tisch?
- * Nein danke, ich brauche keinen Tisch. Ich brauche ei... (*hatschi*)
- Einen Stuhl? Brauchen Sie einen Stuhl?
- * Nein, ich brauche keinen Stuhl. Ich möchte ein... (*hatschi*)
- Möchten Sie ein Bett kaufen?
- * Nein, nein, ich brauche kein Bett. Ich suche ein... (*hatschi*)
- Suchen Sie eine Lampe?
- * Nein, ich brauche auch keine Lampe. Ich brauche ein... (*hatschi*)
- Brauchen Sie ein Taschentuch?
- * Nein danke, ich brauche Luft! Auf Wieder... (*hatschi*)

Abbildung 7: Abschluss Lerneinheit 15, Augenzwinkern Seite 78, „Möbel-Trödel“

3.2. Die Humorvollen Lernaktivitäten im Kursbuch Lagune 2

In diesem Abschnitt wurden die humorvollen Lernaktivitäten von Lagune 2 vorgenommen.

4 Hören Sie die Gespräche und sprechen Sie nach. 1|10-11 3-4

Gespräch 1

- Grüß dich, Bernd. Wie geht es dir?
- ◆ Danke, Rolf. Und wie geht's dir?
- Auch gut. Hast du heute Zeit?
- ◆ Heute nicht. Es tut mir leid. Ich ruf' dich an. So um vier?
- Ja, um vier. Da passt es mir.

Ich ruf' dich an. = Ich rufe dich an.

Gespräch 2

- Guten Tag, Herr Sundermann. Wann fängt denn Ihr Urlaub an?
- ◆ Freitag ist das schon, Herr Noll.
- Freitag schon? Das find' ich toll. Ist Ihr Flug denn früh am Morgen?
- ◆ Ja. Ich muss noch viel besorgen.
- Dann guten Flug, Herr Sundermann. Bald fängt auch unser Urlaub an.

Abbildung 8: Lerneinheit 4, Hören und Sprechen, Aufgabe 4 Seite 21, „Hören sie die Gespräche und sprechen sie nach Seite“

In dieser Übung wird mit Hilfe der amüsanten Reime, die Sprachfähigkeit und Hörfertigkeit der Lerner gefördert. Es ist für das Einfallsreichtum der Lerner sehr hilfreich. Im Mittelpunkt dieser Aufgabe steht die Sprachfähigkeit.

2 Ein Haar liegt in der Suppe 2|3-4 16-17

a. Sprechen Sie nach und achten Sie auf die Vokale.

Ein Haar liegt in der Suppe. Sie spielt mit einer Puppe. Der Kellner ist bequem. Das Haar ist ein Problem.	Der Kellner will nur schlafen. Ein Boot liegt still im Hafen. Das Haar ist von der Puppe. Es liegt noch in der Suppe.
---	--

b. Sprechen Sie abwechselnd mit einem Partner nach.

○ Die Jacke ist ganz nass. ◆ Und auch mein Reisepass. ○ Schau: Alles ist voll Schnee. ◆ Macht nichts, wir kochen Tee.	○ Der Ofen heizt sehr gut. ◆ Er trocknet deinen Hut. ○ Die Mützen und die Socken... ◆ Sie sind bestimmt bald trocken.
--	--

Abbildung 9: Lerneinheit 14, Hören und Sprechen, Aufgabe 2 Seite 68, „Ein Haar liegt in der Suppe“

In dieser Lernaktivität betrachten die Lerner vier verschiedene Kontexte, die mit Reimen und Verschrobenheit, humorvoll gestaltet sind. Partnerarbeit wurde bevorzugt um die Aufmerksamkeit der Lerner zu steigern. In dieser Aufgabe wurde mit Hilfe der Wiederholungen, die Sprechhemmungen der Lerner beseitigt und Vokale gelehrt.

3

Wölfe und Schafe

2|5-6

18-19

a. Hören Sie zu. Achten Sie dabei wieder auf die Vokale.

Zwei Wölfe liegen auf dem Dach
und sieben Schafe toben.
Drei Kinder spielen nah am Bach,
die Wölfe sind noch oben.

So ein Glück! Die Wölfe schlafen.
Kinder, seht doch auf das Dach!
Geht nach Hause mit den Schafen,
denn die Wölfe sind bald wach.

Unten liegen ein paar Katzen
bequem auf ihren Luftmatratzen.
Sie sehen, dass oben Hunde fliegen.
Die sehen, dass unten Katzen liegen.

Die Hunde winken mit den Ohren.
Laut sind ihre zwei Motoren.
Die Katzen winken mit den Füßen,
um die Piloten zu begrüßen.

b. Tragen Sie die Verse abwechselnd mit einem Partner/einer Partnerin vor.

- *Zwei Wölfe liegen auf dem Dach*
- ◆ *und sieben Schafe toben.*
- *Drei Kinder ...*

Abbildung 10: Lerneinheit 14, Hören und Sprechen, Aufgabe 3 Seite 68, „Wölfe und Schafe“

Wie in der vorgegebenen Lernaktivität kommt hier auch die Verwendung von spaßhaften Reimen in Erscheinung. Die Vokale wurden, dank der humorvollen Kontexte den Lernern beigebracht.

17

Fokus Lesen

5 Lesen Sie die Textabschnitte auf dieser Seite.

a. Über welche Themen schreibt die Autorin hier? Musik Kleidung Essen und Trinken Schmuck Wohnen Kunst

b. Was passt zusammen? Lösen Sie die Aufgaben mit einem Partner/einer Partnerin.

1. Helga findet ☐	A Erwachsene können junge Menschen nicht verstehen.
2. Helgas Kleidung ist langweilig, ☐	B denn das Universum ist auch dunkel.
3. Michael wollte eine schwarze Decke, ☐	C würde Helga gerne verhindern.
4. Noch mehr Piercings bei Lara ☐	D denkt ihre Freundin.
5. Helga denkt, ☐	E die Freundschaft wichtiger als Diskussionen über Mode.
6. Michael denkt, ☐	F dass Laras Geschmack einfach verrückt ist.

Über Geschmack kann man nicht streiten.

Oder doch? – Unsere Redakteurin Helga Fächer, 39 und Mutter von zwei Kindern, macht sich heute Gedanken zum Thema Geschmack.

Liebe Leserin, lieber Leser,

habe ich eigentlich das Recht, über den Geschmack von anderen Leuten zu urteilen?

Da fällt mir zum Beispiel meine Freundin Vera ein. Sie macht jede Mode mit: kurze Röcke, lange Röcke, enge Kleider, weite Kleider, hohe Schuhe, flache Schuhe, kleine Hüte, große Hüte. Leider hat sie kein Gefühl dafür, was zu ihr passt. Wenn ich sie treffe, ist ihre erste Frage immer: „Na, wie steht mir das?“ Ich gebe ihr schon lange keine ehrliche Antwort mehr, weil sie dann beleidigt ist. Ich selbst trage meistens eine dunkle Hose und einen hellen Pullover. Das findet Vera ziemlich langweilig. Vielleicht hat sie ja sogar ein bisschen recht, aber über dieses Thema will ich mit Vera nicht diskutieren. Schließlich ist unsere Freundschaft wichtiger. **Sie hat einfach ihren eigenen Geschmack und ich habe meinen.**

Mein Sohn heißt Michael und ist 17. Er hat einen ganz speziellen Geschmack. Neulich hat er sein Zimmer renoviert. Jetzt gibt es da drei schwarze Wände. Die Decke wollte er auch schwarz streichen,

aber da habe ich protestiert. Jetzt ist die Decke grau. Das war unser Kompromiss. Warum keine schwarze Zimmerdecke? Mein Sohn findet das schön. Er sagt, dass er dann an das dunkle, unendliche Universum denkt, wenn er im Bett liegt. Davon bekommt man schreckliche Alpträume, sage ich. Michael bleibt bei seiner Meinung. Er ist sowieso sicher, dass die Erwachsenen ihn nicht verstehen können. **Deshalb habe ich aufgehört, mit Michael über Geschmack zu streiten.**

Mit meiner Tochter Lara ist es auch nicht ganz einfach. Unser aktuelles Thema heißt ‚Piercing‘. Ist es nicht verrückt, überall Löcher in die Haut zu bohren, nur um Schmuckstücke zu befestigen? Diese Mode ist einfach scheußlich, finde ich. Meine Tochter hat da eine andere Meinung. Sie findet es toll. Bisher konnte ich das Schlimmste verhindern, weil sie erst 14 ist und manchmal noch auf mich hört. So hat sie bisher nur drei Ringe im linken und einen im rechten Ohr. Glücklicherweise bin ich nicht, weil ich finde, dass einer pro Ohr genug ist. Außerdem weiß ich, dass Lara feste Pläne hat: Erst will sie einen kleinen Ring am Auge und dann einen roten Stein an der Nase. Aber was soll ich tun? **Meine Tochter hat einfach einen verrückten Geschmack.**

Abbildung 11: Lerneinheit 17, Lesen, Aufgabe 5 Seite 86, „Lesen Sie die Textabschnitte auf dieser Seite“

In dieser Übung lesen die Lerner zunächst den Text und danach sollen sie zwei Aufgaben zu diesem Text lösen. In der ersten Aufgabe wird verlangt, dass der Lerner das korrekte Thema für diesen Text ankreuzt. In der zweiten Aufgabe wird der Lerner aufgefordert, die Aussagen mit den passenden Angaben, durch Partnerarbeit zu verbinden. Der Text wurde so aufgebaut, dass der Lerner mit dem heiteren Inhalt, nicht erschöpft und auf der Bahn gehalten wird, sodass sie nicht aus dem Kontext abschweifen. Im Text wurde über eine Mutter berichtet, die sich über ihre Kinder humorvoll beschwert. Diese Übung beansprucht die Lesefähigkeit der Lerner.

6 Wozu benutzt man das normalerweise?

Betrachten Sie noch einmal die Zeichnungen oben und ergänzen Sie dann.

- Normalerweise benutzt man einen Föhn, um die Haare zu trocknen.
Aber die Frau nimmt den Föhn, damit die Farbe schneller trocknet.
- Normalerweise benutzt man ein Wörterbuch, ...
Aber die Frau nimmt das Wörterbuch, ...
- Normalerweise benutzt man eine Taucherbrille, ...
Aber der Mann nimmt die Taucherbrille, ...
- Normalerweise benutzt man eine Bohrmaschine, ...
Aber der Mann nimmt die Bohrmaschine, ...

- ☉ damit die Zwiebeln nicht die Augen reizen ☉ um Wörter nachzuschlagen ☉
- ☉ um im Meer zu tauchen ☉ damit der Tisch nicht wackelt ☉
- ☉ damit die Sahne steif wird ☉ um ein Loch in die Wand zu bohren ☉

Abbildung 12: Lerneinheit 11, Schreiben, Aufgabe 6 Seite 58, „Wozu benutzt man das normalerweise“

In dieser Lernaufgabe wird aufgefordert, dass der Lerner den passenden Schluss für die Verwendungen der Gegenstände dazu schreibt. Diese Aufgabe ist humorvoll, weil diese Gegenstände von ihren normalen Gebrauchsweisen abweichen und in der Erfüllung Do-it-yourself Ideen benutzt werden. Diese Aufgabe dient hauptsächlich zur Schreibfähigkeit der Lerner.

Bettlektüre

3|18

- * Was liest du denn da?
- ☐ Einen Krimi.
- * Ist er spannend?
- ☐ Ja, total spannend. Aber nichts für dich. Du hast ja immer gleich Angst.
- * Ich habe keine Angst. Das ist doch alles nur erfunden. Lies mal was vor.
- ☐ Wirklich? Na gut: *Es war schon lange nach Mitternacht, aber sie schlief noch nicht. Das Mondlicht fiel durch das Fenster in ihr Zimmer. Draußen rief ein Nachtvogel.*
- * Oh. Ist sie etwa allein zu Hause?
- ☐ Ja klar. Hör zu: *Sie sah, dass der Mond hinter einer Wolke verschwand. Jetzt war es völlig dunkel im Zimmer.*
- * Warum macht sie denn kein Licht an?
- ☐ Jetzt unterbrich mich doch nicht immer! *Neben ihrem Bett klingelte das Telefon und sie nahm langsam den Hörer ab.*
- * Wer ruft denn mitten in der Nacht an?
- ☐ Warte. *Der Anrufer schwieg, aber sie hörte ein unheimliches Lachen.*
- * Das ist bestimmt der Mörder!
- ☐ *Dann brach die Verbindung ab. Sie nahm eine Taschenlampe in die Hand und ging zum Fenster ...*
- * O nein! Ist der Mörder schon vor dem Haus?
- ☐ Bestimmt, was denkst du denn? Siehst du, jetzt hast du doch Angst!
- * Nein, ich habe kein bisschen Angst! Aber komm doch bitte zu mir! Und mach bloß nicht das Licht aus!

Abbildung 13: Abschluss Lerneinheit 30, Augenzwinkern, Seite 150, „Bettlektüre“

Wie in den Lagune 1 Aufgaben (S.10) berichtet wurde, kommt nach jedem Themenkreis Abschluss, der Teil Augenzwinkern. In dem Kursbuch Lagune 2 ist dies nicht anders. Augenzwinkern sind Kurzgespräche, die als ein Rückblick auf die neu gelernten Lerninhalte dienen. In diesem Kurzgespräch hören wir 2 Personen, die über ein Krimi Buch reden. Bevor das Gespräch anfängt, warnt einer der Personen seinen hasenherzigen Freund. Im Verlauf des Gespräches wird der hasenherzige Freund besorgter. Am Ende kann er nicht mehr selbst nach Hause gehen und lädt seinen Freund zu sich nach Hause ein. Diese Lernaktivität treibt das Hörverstehen voran. Weitere Beispiele von dieser Lernaktivität sind unten angegeben:

Wieder ein schöner Urlaub

3 | 32

- * Erzähl doch mal von deinem Urlaub. Wo wart ihr denn?
- Wir waren in Österreich.
- * Oh, wie schön.
- Ja. An dem Ort, wo wir immer hinfahren.
- * Ach, an dem Ort, wo ihr immer hinfahrt. Hattet ihr denn ein schönes Hotel?
- Ja. Wir waren in dem Gasthof, in dem wir immer wohnen.
- * Ach, in dem Gasthof, in dem ihr immer wohnt. Dann wart ihr sicher zufrieden?
- Ja. Wir hatten auch wieder das Zimmer, in dem wir immer übernachten.
- * Ach ja. Das Zimmer, in dem ihr immer übernachtet. Und das Essen, war es gut?
- Ja. Sie haben noch dieselbe Speisekarte, von der wir seit 20 Jahren essen.
- * Wirklich? Dieselbe Speisekarte? Waren denn auch nette Leute da?
- Ja. Wir haben dieselben Leute getroffen, mit denen wir dort immer zusammen sind.
- * So. Dieselben Leute ... Sicher habt ihr dann auch etwas unternommen.
- Ja. Wir haben dieselben Ausflüge gemacht, die wir immer machen.
- * Und? Wollt ihr nächstes Jahr wieder da hinfahren?
- Natürlich. So ein Urlaub ist immer eine schöne Abwechslung.

Abbildung 14: Abschluss Lerneinheit 35, Augenzwinkern, Seite 174, „Wieder ein schöner Urlaub“

Alles klar

2 | 41

- * Hast du dich ordentlich gewaschen?
- Klar.
- * Hast du dir auch die Zähne geputzt?
- Klar.
- * Und was macht der Hund hier? Du weißt doch, dass Berni nicht ins Bad darf!
- Klar. Aber Berni muss doch auch saubere Zähne haben. Sonst bekommt er Zahnschmerzen.
- * Jetzt hör mal. Hunde können sich nicht die Zähne putzen.
- Klar. Deshalb habe ich das ja auch gemacht.
- * Was hast du gemacht? Du hast ihm die Zähne geputzt?
- Klar.
- * Doch nicht etwa mit deiner Zahnbürste?
- Natürlich nicht. Meine Zahnbürste ist doch viel zu klein. Ich habe Papas Zahnbürste genommen.
- * Was? Das geht doch nicht! Zahnbürste und Zahnpasta sind für Menschen und nicht für Hunde!
- Klar. Deshalb habe ich ja auch Marmelade genommen.
- * Marmelade? Du hast ihm die Zähne mit Marmelade geputzt?
- Klar. Marmelade mag er gern. Und mir schmeckt sie auch viel besser als Zahnpasta.

Abbildung 15: Abschluss Lerneinheit 25, Augenzwinkern, Seite 126, „Alles klar“

3. Kommentar und Diskussion

Die Analyse der humorvollen Lernaktivitäten in den Lehrwerken Lagune 1 und Lagune 2 verdeutlicht die Bedeutung von Humor als didaktisches Element im Fremdsprachenunterricht. Humor trägt nicht nur zur Schaffung einer angenehmen Lernatmosphäre bei, sondern steigert auch das Engagement und die Motivation der Lernenden. Dies ist besonders für Anfänger ohne Vorkenntnisse von Vorteil, da eine unterstützende Umgebung hilft, Hemmungen abzubauen und die aktive Teilnahme zu fördern.

Die Lehrwerke Lagune 1 und Lagune 2 zeigen eine sorgfältig durchdachte Integration humorvoller Inhalte, wobei der Fokus besonders auf das Hörverstehen gelegt wurde. Der Abschnitt „Augenzwinkern“ ist dabei ein herausragendes Beispiel, das humorvolle Kontexte gezielt einsetzt, um die neu erlernten Inhalte zu festigen. Verschiedene Aktivitäten wie Reime, kreative Schreibaufgaben und unterhaltsame Dialoge sprechen unterschiedliche Lernstile an und fördern eine interaktive Lernkultur.

Dennoch zeigt die Analyse, dass die humorvollen Elemente ungleichmäßig auf die vier Fertigkeiten (Hören, Sprechen, Lesen, Schreiben) verteilt sind. Während das Hörverstehen stark im Vordergrund steht, bleiben die Schreib- und Lesefertigkeiten in Lagune 2 sowie die Sprachfertigkeit in Lagune 1 unterrepräsentiert. Dieses Ungleichgewicht könnte die Entwicklung einer ganzheitlichen Sprachkompetenz beeinträchtigen.

Ein weiteres Problem ist die subjektive Bewertung der humorvollen Elemente. Humor ist sowohl kulturell als auch individuell geprägt, was dazu führen kann, dass nicht alle Lernenden dieselben Aufgaben als amüsant empfinden. Die Berücksichtigung kultureller Vielfalt könnte die Relevanz und Effektivität solcher Aktivitäten erhöhen.

Um diese Herausforderungen zu bewältigen, könnten humorvolle Elemente systematisch in allen vier Fertigkeiten integriert werden, um den Lernenden eine ausgewogenere Erfahrung zu bieten. Darüber hinaus könnte die Bandbreite der Aufgaben erweitert werden, um unterschiedliche Lerntypen und kulturelle Hintergründe stärker einzubeziehen. Multimediale Ansätze wie Videos oder interaktive Übungen könnten dabei eine wertvolle Ergänzung sein. Eine empirische Untersuchung, die die Perspektive der Lernenden berücksichtigt, könnte dazu beitragen, humorvolle Elemente gezielter zu gestalten und einzusetzen.

Zusammenfassend leisten die Lehrwerke Lagune 1 und Lagune 2 einen bedeutenden Beitrag zur Förderung einer motivierenden Lernatmosphäre im Fremdsprachenunterricht. Durch eine gleichmäßigere Verteilung humorvoller Elemente auf alle Fertigkeiten könnten diese Lehrwerke jedoch noch effektiver werden. Humor bleibt ein vielversprechendes Werkzeug, dessen Potenzial im Unterricht weiter ausgeschöpft werden kann.

4. Schluss

In dem Beitrag wurde davon ausgegangen, dass Humor als ein wichtiger Bestandteil unseres Lebens auch in anderen Bereichen eine signifikante Relevanz besitzt, wie z.B. die Etablierung eines angenehmeren Lernumfelds im Fremdsprachenunterricht. Er leistet seinen Beitrag dazu, dank der dynamischen, angenehmen sowohl auch motivationsreichen Gestaltung der

Lernatmosphäre, die den Lernenden fördert, mit einem hohen Engagement ihre Grenzen zu bezwingen.

In diesem Beitrag wurden die Lehrwerke Lagune 1 und Lagune 2, hinsichtlich der Lernaufgaben nach humorvollen Elementen recherchiert. Allerdings sollte erwähnt werden, dass die Art und Weise der Analyse bezüglich der humoristischen Elemente in den Lehrwerken, gemäß der subjektiven Ergebnisse erzeugt worden sind. Von den Lehrwerken Lagune 1 und Lagune 2 wurden insgesamt 15 humoristische Aufgaben gewählt. Bei der Wahl der Aufgaben wurden die reichhaltig spaßhaften Komponenten in Betracht gezogen.

Die Lagune 1 und Lagune 2 Analysen beinhalten die vier Fertigkeiten entsprechende Lernaufgaben. Diese Aufgaben wurden inhaltsreich erstellt. Die amüsant aufgebauten Kontexte erweisen diese Lehrwerke als passend im Unterricht einsetzbar. Sie sind für Individuen, die noch keine Sprachvorkenntnisse besitzen erzeugt worden.

In der Lagune 1 Analyse wurden die Fertigkeiten: 4 Hörfertigkeiten, 1 Hör- und Sprachfähigkeit, 2 Lese und Schreibfähigkeit Aktivitäten festgestellt. Also insgesamt 7 Aktivitäten. Das Schwergewicht wurde auf das Hörverstehen gelegt. In Lagune 2 wurden bei den Aufgaben 3 Hör- und Sprachfähigkeiten, 3 Hörfertigkeiten, 1 Schreibfähigkeit und 1 Lesefähigkeit dargestellt.

Auch wenn die Aufgaben in den beiden Lehrwerken, die vier Fertigkeiten entsprechend vielfältig und ausführlich konstruiert wurden, liegt das Hauptaugenmerk auf der Hörfertigkeit. Diese Aussage wird durch den Abschnitt Augenzwinkern (Kurzgespräche) befestigt, die in den beiden Lehrwerken nach jedem Themenkreis vorkommen. Dagegen mangelt es an humorvollen Elementen in einigen Fertigkeiten in den beiden Lehrwerken, wie es in der Sprachfertigkeit in Lagune 1 oder Schreib- und Lesefertigkeit in Lagune 2 der Fall ist.

Demzufolge sollte die Seltenheit der spaßhaften Elemente ausgeglichen werden. Darüber hinaus sollte dieses Problem mit der ausgewogenen Verteilung der vier Fertigkeiten in den Lernaktivitäten beseitigt werden.

KAYNAKÇA

- Aufderstrasse, H. & Muller, J. (2006). *Storz. T. Lagune 1: Deutsch als Fremdsprache: Kursbuch: Niveaustufe A1/Herstellung Ismaning*. Hueber Verlag.
- Aufderstrasse, H. & Muller, J. (2006). *Storz. T. Lagune 2: Deutsch als Fremdsprache: Kursbuch: Niveaustufe A2/Herstellung Ismaning*. Hueber Verlag.
- Attardo, S. (1994). *Linguistic theories of humor*. Mouton de Gruyter Berlin: 18
- Benders, J., Klumb, J. H., Nijholt, J., & Heusinkveld, S. (2009). *Printmedienindikatoren. Handbuch Methoden der Organisationsforschung: Quantitative und Qualitative Methoden*, 628-646.
- Cann, A., Stilwell, K., & Taku, K. (2010). Humor Styles, Positive Personality and Health. *Europe's Journal of Psychology*, 6(3), 213-235. <https://doi.org/10.5964/ejop.v6i3.214>
- Cann, A., Zapata, C. L., & Davis, H. B. (2009). Positive and negative styles of humor in communication: Evidence for the importance of considering both styles. *Communication Quarterly*, 57(4), 452-468.
- Deutsch als Fremdsprache/Lehrwerke/Lagune Info (2020). <https://www.hueber.de/lagune>

- Dickhäuser, A. (2002). *Existenz und Logos*. Heft 1/2002, S. 102 – 111
- Fernandes, F. (2016): *Humor in der frühen Kindheit*. Unter: https://www.kita-fachtexte.de/fileadmin/Redaktion/Publikationen//KiTaFT_Fernandes_II_humor-2016.pdf (Zugriff am: 10.06.2022).
- Löschmann, M. (2015). Humor muss sein – auch im Fremdsprachenunterricht. *Deutsch als Fremdsprache in der Diskussion*; (10/ S.9-58): Frankfurt, M.
- Martin, Rod A. (2006). *The psychology of humor*. Burlington, MA: Elsevier: 2
- McGhee, Paul E. 1979. *Humor, its origin and development*. San Francisco: W.H. Freeman and Company: 4-5
- Morse, S., & Gergen, K. (1970). Social comparison, self-consistency, and the concept of self. *Journal of Personality and Social Psychology*, 16, 148–156.
- Stiefelhagen, P. (2016). Auch für Ärzte gilt: Humor ist, wenn man trotzdem lacht. *MMW-Fortschritte der Medizin*, 158(10), 26-26. Springer.
- Stangl, W. (2024). Stichwort: 'Humor'. Online Lexikon für Psychologie und Pädagogik. WWW: <https://lexikon.stangl.eu/10523/humor/> (2024-11-17)
- Steele, K. E. (1998). *The Positive and Negative Effects of the Use of Humor in the Classroom Setting*.
- Weaver, R. L., II, & Cotrell, H. W. (1987). Ten specific techniques for developing humor in the classroom. *Education*, 108(2), 167–179.

EXPANDED SUMMARY

The study *Die Analyse der humorvollen Lernaktivitäten in Lagune 1 und Lagune 2 Lehrwerke* investigates the use of humor as an essential pedagogical tool, particularly in foreign language education. Humor has always been a central element of human interaction, offering a means to diffuse tension, overcome challenges, and enhance social connections. In education, humor has proven to be an effective way to create a more engaging and positive learning environment, especially in subjects like foreign languages where motivation and active participation are crucial.

The research focuses on analyzing two German language textbooks, *Lagune 1* and *Lagune 2*, both of which adhere to the Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). These textbooks cater to beginners at the A1 and A2 proficiency levels, respectively. The aim is to evaluate how humor is integrated into these educational materials and to assess its impact on learners' motivation, comprehension, and skill development. To achieve this, the study employs a document analysis method, systematically examining various tasks and activities within the textbooks.

Humor in education serves multiple purposes. It can reduce anxiety, foster a sense of community, and bridge the gap between teachers and students. It also enhances retention by presenting information in a memorable and enjoyable format. However, the effectiveness of humor depends heavily on its appropriateness and context. The study acknowledges that while humor can create a more inviting learning environment, it also carries risks. Misuse of humor, such as cultural insensitivity or reliance on stereotypes, can alienate or offend learners, undermining the educational process. Thus, the strategic use of humor is emphasized, ensuring that it complements the learning objectives without causing discomfort.

The theoretical component of the study delves into the nature of humor, tracing its origins from ancient times to its contemporary applications. Philosophers like Plato described humor as a “mixed feeling of the soul,” and modern psychology views it as a cognitive and emotional response that can alleviate stress and enhance social bonds. In the educational context, humor is particularly valuable in language learning, where it can make complex grammatical structures and vocabulary more accessible and engaging.

The empirical part of the study evaluates specific humorous activities in the Lagune series. In Lagune 1, tasks such as humorous poems and dialogues are designed to teach modal verbs and encourage creative expression. For example, one exercise involves composing playful rhymes that incorporate newly learned vocabulary. These tasks not only reinforce language structures but also promote reading and writing skills through engaging content. Similarly, dialogues that mimic everyday scenarios with a humorous twist help learners practice listening comprehension and conversational skills in a low-pressure setting.

In Lagune 2, the emphasis shifts slightly towards speaking and listening. Activities include comical role-plays and partner exercises where learners reenact humorous scenarios. One notable example involves a light-hearted dialogue about a family breakfast that spirals into a playful discussion about a past incident. These exercises are crafted to improve fluency and listening accuracy while maintaining high learner engagement through humor. Additionally, the recurring "Augenzwinkern" sections—short humorous dialogues—serve as light-hearted reviews at the end of each thematic unit, reinforcing the material in a relaxed and enjoyable manner.

The findings reveal that humor is a powerful tool for enhancing the learning experience. It effectively supports listening skills, as evidenced by the numerous audio-based tasks in both textbooks. However, the study notes that other skills, such as writing and speaking, could benefit from a more balanced integration of humor. While listening activities are well-supported by humorous content, there is room for improvement in using humor to develop learners' written and oral proficiency.

The study concludes by emphasizing the importance of humor in creating a dynamic and supportive learning environment. By incorporating humor strategically, educators can enhance students' motivation and make the learning process more enjoyable. The Lagune series demonstrates how humor can be effectively used in language instruction, providing a model for other educational materials to follow. However, it also highlights the need for a more even distribution of humor across all language skills to ensure comprehensive skill development.

Overall, this research offers valuable insights into the role of humor in education. It underscores its potential to transform traditional learning environments into vibrant spaces where learners feel encouraged and engaged. By addressing both the benefits and limitations of humor in pedagogy, the study provides a nuanced perspective that can inform the design of future educational resources.

The Presentation of Orientalist Discourse in Translation: Turkish Translations of Alexander William Kinglake's *Eothen*

Çeviride Oryantalist Söylemin Sunuluşu: Alexander William Kinglake'in *Eothen* İsimli Eserinin Türkçe Çevirileri

Araştırma Makalesi / Research Article

Sitem İNCE*

* Arş. Gör. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Niğde, Türkiye, e-posta: sitem.koseoglu@ohu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3540-450X

ABSTRACT

Alexander William Kinglake's *Eothen or Traces of Travel Brought Home from the East* (1844) reflects the vision of a British traveler visiting the Ottoman lands. However, Kinglake's depiction of the East and the Eastern people in *Eothen* has been highly criticized on the common ground that it presents the East from an Orientalist point of view and creates the Other. Edward Said's seminal book *Orientalism* (1978) may be regarded as a milestone that provides critical tools for studies such as *Eothen* and parallelly, the harshest criticisms for Kinglake and his travelogue have been articulated by Said. This highly debated travelogue has been translated into Turkish twice: first in 1982 by Ahmet Edip Uysal, published by the Ministry of Culture and Tourism Publishing and in 2004 by Adem Fidan, published by İlkbiz Publishing. Based on this, the aim of this study is to discuss the presentation of *Eothen's* Turkish translations to Turkish readers and to problematize how paratextual elements can affect the presentation of a travelogue written with an othering tone by an orientalist writer. The discussions are conducted within the conceptual framework of Said's orientalism, utilizing paratextual analysis as the methodological framework of the study. The study has revealed that two Turkish translations of *Eothen* presented the orientalist discourse differently and paratextual elements were used effectively while creating a new presentation of the book for the target reader.

Keywords: Travel Writing, Translation, Orientalism, Alexander William Kinglake, *Eothen*

ÖZET

Alexander William Kinglake'in *Eothen or Traces of Travel Brought Home from the East* (1844) isimli seyahat eseri, Osmanlı topraklarını ziyaret eden bir İngiliz gezginin bakış açısını yansıtmaktadır. Ancak Kinglake'in *Eothen*'daki Doğuyu ve Doğulu insanı tasviri, Doğu'yu oryantalist bir bakış açısıyla resmettiği ve Öteki'yi yarattığı ortak zemininde sert bir şekilde eleştirilmiştir. Edward Said'in önemli eseri *Orientalism* (1978), *Eothen* gibi eserlerin analizinde eleştirel araçlar sağlayan bir dönüm noktası olmuş ve buna paralel olarak Kinglake ve seyahatnamesine yönelik en sert eleştiriler Said tarafından dile getirilmiştir. Çok tartışılan bu seyahat kitabı Türkçeye iki kez çevrilmiştir: İlki 1982 yılında Ahmet Edip Uysal çevirisiyle Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, ikincisi ise 2004 yılında Adem Fidan çevirisiyle İlkbiz Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Buradan hareketle bu çalışmanın amacı, *Eothen*'ın Türkçe çevirilerinin okura sunuluşunu tartışmak ve yanmetinsel öğelerin oryantalist bir yazarın ötekileştirici bir üslupla kaleme aldığı seyahatnamesinin sunumunu nasıl etkileyebileceğini sorunsallaştırmaktır. Tartışmalar Said'in oryantalizm kavramı çerçevesinde yürütülmüş olup, çalışmanın metodolojik çerçevesi olarak yanmetinsel analiz (Genette, 1997) kullanılmıştır. Çalışma sonucunda, *Eothen*'ın iki Türkçe çevirisinin oryantalist söylemi farklı şekillerde sunduğu ve kitabın

hedef okuyucuya yönelik yeni sunumunda yanmetinsel öğelerin etkili bir şekilde kullanıldığı ortaya çıkmıştır.

Anahtar Sözcükler: Seyahat Yazını, Çeviri, Oryantalizm, Alexander William Kinglake, *Eothen*

1. Introduction

The Ottoman Empire attracted a significant number of travelers from different parts of the world for various motivations. These travelers documented their experiences in the form of travelogues, providing a valuable source of information on the Ottoman Empire. Travelers who wrote travelogues about the Ottoman included individuals who had been captured by the Turks and wrote after they were liberated; those who were assigned by their countries and whose travels were supported; those who traveled for scientific purposes; and those who traveled to learn or satisfy their desires. Other notable individuals who have documented their experiences in the Ottoman Empire include members of embassies, consulates, and officials of European origin employed by the Ottoman state. Additionally, rulers, merchants, and clergymen have also contributed to the written record of the Ottoman Empire (Doğan, 2016: 11).

Travels to the Ottoman Empire were more common in the fifteenth century. Following the conquest of Syria and Egypt by the Ottoman Empire, the region became a key player in the Mediterranean, a development that coincided with a significant rise in the Empire's power. This shift in geopolitical dynamics gave rise to a significant escalation in relations with Europe, with the trade route extending from the Ottoman Empire to India assuming a pivotal role. This period thus saw a significant increase in travel, as evidenced by the proliferation of travelogues. Özgür Yılmaz posits that travelogues from the fifteenth and sixteenth centuries are more 'accurate and objective' than those from the eighteenth and nineteenth centuries. This is due to the fact that the Ottoman Empire was at the zenith of its power and travelers held it in high esteem (Yılmaz, 2013: 589). From the sixteenth to the nineteenth century, the West persisted in its collection of information about the Ottoman Empire, utilizing travelers and their travelogues as key sources. However, a shift in role became evident over time. The Ottoman Empire, which had initially posed a threat to the West and been admired by Westerners, was redefined as the 'Other' that needed to be civilized, especially from the beginning of the nineteenth century onwards (Yılmaz, 2013: 589).

English travelers occupy a significant position among the European travelers who authored travelogues concerning the Ottoman Empire. *Eothen or Traces of Travel Brought Home from the East*, the focus of this study, was also authored by an English traveler, Alexander William Kinglake, who visited the Ottoman lands in the nineteenth century. The relations between England and the Ottoman Empire, on the other hand, extend back to much earlier periods. The commencement of diplomatic relations between England and the Ottoman Empire can be traced back to the fifteenth and sixteenth centuries. During their pilgrimage to Jerusalem in the fifteenth century, pilgrim groups from England and Europe encountered Turks on their route through the Mediterranean. The opinions of both nations about each other during this period were not very positive. It was in the sixteenth century that the permanent relations

between England and the Ottoman Empire began. During this period, England, which was uncomfortable with the Spanish, aimed to gain the Ottoman companionship and to use the Ottomans against the Spanish. This strategic alliance was further solidified by England's pursuit of new commercial opportunities, markets, ports, goods, and trade centers in the Ottoman Empire. The history of relations between the two countries has been marked by a progression of factors, initially driven by trade, followed by military and political considerations. England's motivations were driven by a desire to safeguard and advance its interests within the Ottoman Empire, while Russia, experiencing a period of significant regional growth, emerged as a potential threat to the Ottoman Empire (Şahin, 2017: 47-50). Gerald MacLean, on the other hand, argues that the British admired and envied the Ottoman culture and society beginning from the earliest mercantile and diplomatic encounters in the late sixteenth century until the end of seventeenth century, and that this fascination significantly helped shape “how the English thought about, and represented themselves, as a nation with increasing imperial ambitions of their own” (MacLean, 2007: 22-23). However, after England realized those ambitions during the late seventeenth and early eighteenth centuries, envy became an amicable indifference born from a presumed superiority (MacLean, 2007: 23).

Gürsoy Şahin states that the number of English travelers who visited the Ottoman lands in the sixteenth and seventeenth centuries and the travelogues written is comparatively limited when contrasted with later periods, and that the number of travelogues from the nineteenth century is relatively high attributing this to the enhanced transportation conditions and cultural environment of the period. In accordance with the list of nineteenth-century English travelers compiled by Şahin for his study, the number of travelers visiting and producing travelogues was twenty between 1820 and 1825, thirty-one between 1825 and 1850, twenty-three between 1850 and 1875, and twenty between 1875 and 1900 (Şahin, 2017: 59-61). One of these English travelers is Alexander William Kinglake, who is also included in the list by Şahin. Kinglake's travelogue, *Eothen*, was published in 1844, a decade after his travels through the Ottoman lands. This travelogue has been the subject of criticism from Edward Said in *Orientalism* (1978) and by numerous other scholars (such as Bilici, 2011; Salahshour and Salahshour, 2012; Karaduman, 2013; Erdoğan, 2014) due to its orientalist discourse and othering tone.

The translation of orientalist works, such as *Eothen*, which was written about the Ottoman Empire or Republican Turkey, into Turkish, and their “back translations” (Tu ve Li, 2017) to our culture, adds a new dimension to this process. Nilüfer Alimen, who works on the translation of orientalist texts, states the following at this point:

The act of translation is often used as a tool to recognise and understand the “other”. It can even be said that we construct ourselves through the differences between “us” and “the other”. However, when the act in question tells not about “the other” but about “us”, the question arises as to how the act of translation can be instrumentalized (Alimen, 2019: 61)¹.

[Çeviri eylemi genellikle “öteki”yi tanımak ve anlamak için bir araç olarak kullanılır. Hatta kendimizi “biz” ve “öteki” arasındaki farklılıklar üzerinden inşa ettiğimiz de söylenebilir. Ancak söz konusu eylem

---

¹ Unless otherwise stated, all translations belong to the author of this study.

bize “öteki”yi değil, “biz”i anlattığında çeviri eyleminin ne şekilde araçsallaştırılacağı sorusu karşımıza çıkar (Alimen, 2019: 61).]

When translating these works, written with a Eurocentric and othering tone, the attitude of translation agents such as translators, editors and publishing houses becomes important. In a similar vein, Ayşe Betül Sayın contends that the process of back translating an orientalist work into the language of the centre, that is, of the original source culture, imposes on marginalised texts the task of representing a culture as a whole. During this complex translation process, the translator selects strategies that are positioned between the discourse of the hegemoniser at one end and the discourse of the resisting hegemonised at the other end (Sayın, 2019: 210-241).

Some studies have utilized from the concept of orientalism and discussed the translation of orientalist works into Turkish and the acts of translators and other agents of translation. For instance, in her master's thesis *Reverse Orientalism in the Turkish Translations of Turkish Embassy Letters of Lady Mary Wortley Montagu* (2016), Seher Özer Ütük discusses five different translations of Lady Montagu's travelogue within the framework of Sadiq Celal al-Azm's concept of “reverse orientalism” (1982). Both textual and paratextual analyses are conducted, and translation studies and the concept of reverse orientalism are discussed through the selected examples. The study concludes that reverse orientalism and translation studies can be interrelated within the context of postcolonial studies, and that the translators clarify, correct, and expand the source text materials when they consider that these materials represent the Orient vaguely, partially or incorrectly (Özer Ütük, 2016: vii-viii).

In the book chapter titled "Batı'nın Doğu Çevirisi Olarak Oryantalizm ve Oryantalist Metinlerin Türkçeye Çevirileri" [Orientalism as the West's Translation of the Orient and Translations of Orientalist Texts into Turkish], Alimen discusses Orientalism as the West's translation of the Orient and how Western works about the Ottoman Empire and Turks and the Orientalist attitude in these works are translated back to Turkish readers through the concept of “back translation”. Alimen examines Dergah Publication's series titled "Batının Gözüyle Türkler [Turks through the Eyes of the West]" and states that since the publishing house aims to convey the West's view of the Ottoman Empire, especially in the last years of the Empire, it has selected works for this purpose, and books with predominantly negative views are included in the series. The introduction, translator's prefaces and footnotes provide the reader with access to accurate information about the negative attitudes in these works. In the textual context, on the other hand, she concluded that no significant changes have been made. At this point, Alimen argues that translating the source text without changing is also an ideological strategy (Alimen, 2019: 86-87).

Another study on the Turkish translations of Orientalist works belongs to Safiye Gül Avcı Solmaz, titled “Power Relations in the Retranslations of an Orientalist Text and the Struggle to Capture the Representation of the “Acceptable Occident”” (2020). Avcı Solmaz analyses the Turkish translations of *Letters from Constantinople* (1897) by Georgina Adelaide Müller in the context of ‘rootless/textless retranslation’. She traces the power relations in these back translations utilizing the concepts of ‘inside-outside paradox’ and ‘virtuality’/ ‘virtualisation’ proposed by Phrae Chittiphalangsri (2014). The study reveals that translators are silent in terms

of paratextual elements, and that different translation agents such as editors, publishers, and those who prepared it for publication come to the forefront in terms of paratextual elements such as forewords, notes, footnotes, and appendices (Avcı Solmaz, 2020: 824). In other words, translation agents did not adopt a passive attitude in the face of the Orientalist discourse and fought against this discourse, especially through paratexts (Avcı Solmaz, 2020: 836).

Studies conducted on the translation of orientalist texts into Turkish demonstrates that translators' attitudes vary and consequently result in different strategies when translating texts written with an orientalist discourse about their own culture. The attitudes of the translators and other agents involved in the translation process also have a significant impact on the presentation of the translation to the target reader. In this presentation of the work, paratextual elements emerge as significant factors influencing reception. Despite the significance and comprehensive nature of the studies conducted so far, translation of travelogues and the paratextual analysis of orientalist discourse, which constitute such a layered and productive field of study for Translation Studies, are still not sufficiently studied and still stand as a field of study that can make very important contributions to the field. Based on this gap in the field, this study aims to discuss the presentation of *Eothen's* Turkish translations to Turkish readers and to problematize how paratextual elements can change the presentation of a translated travelogue written with an othering attitude by an orientalist writer. In accordance with the stated objective of the study, the questions to be problematized are the attitude of translators when translating orientalist works with an othering and derogatory attitude about their own culture such as *Eothen*; the reflection of this attitude in their translations, especially in terms of paratextual elements; and the effects of other agents of translation, such as publishing houses, on the presentation of these works. Discussions will be conducted within the conceptual framework of Edward Said's Orientalism and Turkish translations of *Eothen* will be compared in terms of their paratextual features including the titles, cover pages, frontispiece, footnotes and preface (Genette, 1997). In addition, although the study is limited to paratextual analysis, a preliminary textual analysis will also be conducted on a section that reflects Kinglake's orientalist discourse explicitly to investigate the validity of the results of the paratextual analysis on the textual choices.

2. Conceptual Framework

In his pioneering work *Orientalism* (1978), Said stands against the marginalization of the East by the West and criticizes the West for creating a discourse that portrays the East and its people as inferior to the West, and thus maintaining Western hegemony. In this regard, Said indicates that the concepts of the East and the West are not ontological, but rather, they are hand-made to identify the Other. In other words, it is a discourse that presents the Orient as Other. As Shehla Burney summarizes:

Orientalism is a built-in system or method by which the West not only socially constructed and actually produced the Orient, but controlled it through a hegemony of power relations, working through the tropes, images, and representations of literature, art, visual media, film, and travel writing, among other aspects of cultural and political appropriation (Burney, 2012: 23)

In *Orientalism*, Said refers to three different meanings of Orientalism. Firstly, Orientalism is as an academic field. According to Said, “anyone who teaches, writes about, or researches the Orient—and this applies whether the person is an anthropologist, sociologist, historian, or philologist—either in its specific or its general aspects, is an Orientalist, and what he or she does is Orientalism”. Secondly, it is a “style of thought based upon an ontological and epistemological distinction made between “the Orient” and (most of the time) “the Occident”. This distinction between the East and the West is regarded as a starting point by Said for elaborate theories, epics, novels, social description and political accounts about the East. Thirdly, Orientalism is “a Western style for dominating, restructuring, and having authority over the Orient” (Said, 2003: 2-3). These groundbreaking ideas by Said have made a tremendous impact all over the world and they provided some important critical tools for the scholars. Yıldız, stating that Said’s work enabled the orientalist criticism to turn towards new and completely different directions, expresses the importance of this work as follows:

Although critical texts about the functioning and nature of orientalist thought had been published by names such as Enver Abdulmelik and Frantz Fanon until that date, in fact, after Said's work, this criticism was placed on a theoretical basis that would present a new paradigm for the first time (Yıldız, 2013: 221).

Parallely, Burney states that *Orientalism* “has changed the way of seeing the Orient or the East, creating what can actually be called a ‘paradigm shift’ in our ways of seeing and knowing” (2010: 23).

Said’s ideas pertaining to the concept of orientalism created such a profound and lasting impression all around the world that the publication of his *Orientalism* may be regarded as a turning point for orientalist works such as Kinglake’s *Eothen*. Concomitantly, Said himself was among the most outspoken critics of Kinglake and *Eothen*. He claims that:

Kinglake's undeservedly famous and popular work is a pathetic catalogue of pompous ethnocentrism and tiringly nondescript accounts of the Englishman's East. His ostensible purpose in the book is to prove that travel in the Orient is important to "moulding of your character—that is, your very identity," but in fact this turns out to be little more than solidifying "your" anti-Semitism, xenophobia, and general all-purpose race prejudice (Said, 2003: 193).

As the above excerpt reveals, Said does not regard *Eothen* as an innocent travelogue. He cannot make sense of its fame and popularity because it is a book that intensifies all-purpose race prejudice. In other words, it can be argued that Kinglake creates the Other with his travelogue *Eothen*. Kinglake, who travelled to the Ottoman lands with a prejudice probably due to what he had read about the East before, on the one hand brings his oriental fantasies to the forefront in his work, on the other hand, he adopts an othering and derogatory attitude towards Ottoman Turkey (Karaduman, 2013: 98). As he enters Belgrade, the first stop of his journey through the Ottoman lands, he delineated the distinction between the East and the West by asserting:

“...whenever I chose to look southward, I saw the Ottoman’s fortress—austere, and darkly impending high over the vale of the Danube—the historic Belgrade. I had come, as it were, to the end of this wheel-going Europe, and now my eyes would see the splendor and havoc of the East” (Kinglake, 1844: 1).

As the above excerpt illustrates, Kinglake regrets that “he is leaving civilisation and sophistication and that he is entering the havoc of the East, of Islam, that is, backwardness,

ignorance, bigotry (Karaduman, 2013: 98). This excerpt exemplifies Kinglake's adoption of a Eurocentric perspective, resulting in an othering attitude towards Ottoman Turkey.

3. Methodology

Paratextual analysis is used as the methodological framework of the study, utilizing Gerard Genette's concept of "paratexts" because it aims to problematize how paratextual elements can change the presentation of a travel work written with an othering tone such as Kinglake's *Eothen*.

The term "paratext" was first offered by scholar Gerard Genette in his book *Seuils* in 1987. Jane E. Lewin translated it into English in 1997 as *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. At the very beginning of the book, Genette defines paratext as "what enables a text to become a book and to be offered as such to its readers and more, generally to the public" (Genette, 1997: 1). As the title of the book indicates, paratexts serve as a threshold permitting the reader to either step inside or turn back (Genette, 1997: 1-2).

Paratexts consist of peritextual and epitextual elements. Accordingly, while peritextual elements are those located around the text such as the cover pages, the titles, prefaces and postfaces, dedications and inscriptions, epigraphs and notes (Genette, 1997: 4); epitextual elements are those located outside the text such as interviews, conversations and recordings (Genette, 1997: 344-345).

In his book, Genette points out that his study does not incorporate three types of material because they would require hard work to investigate although he thinks that their paratextual relevance is undeniable. These are translation, serial publications and illustrations. He considers translation as a commentary on the original text, in other words as a form of paratext (1997: 405). Genette's this idea has been criticized by some scholars such as Urpo Kovala and Şehnaz Tahir-Gürçağlar, the most important scholars in terms of implementing the use of paratexts into translation studies. Kovala's study on the paratexts of translated Anglo-American fiction into Finish (1996) is considered by Tahir-Gürçağlar as "one of the earliest studies bringing together translations and their paratexts" (2011: 114). Criticizing Genette by indicating that the translated literature has its own characteristics (Kovala, 1996: 120), Kovala proposes four types of paratexts as the modest paratext, the commercial paratext, the informative paratext and the illustrative paratext. Tahir-Gürçağlar also objects Genette's idea of translation as a form of paratext, stating that this idea introduces a hierarchical relationship between the source text and the target text. Accordingly, translation will serve only its original (2002: 46). Moreover, Tahir-Gürçağlar indicates that regarding translations as paratexts limits the scope of translation studies because pseudotranslations cannot be seen as commentaries on the original text which has no source texts (2002: 46). Despite all these criticisms, Tahir-Gürçağlar considers Genette's concept of paratext as an important source that provides important data in terms of the presentation and reception of the translated text (2002: 47).

Since paratextual elements play a crucial role in affecting the reader's reading and reception (Kovala, 1996: 120) as the first elements to be encountered by the readers, paratextual elements have been chosen as the methodological framework of the study. However, because

there is not any data on epitextual features, this study limits the analysis to the discussion of the peritextual elements including the cover pages, the titles, the preface as well as the frontispiece which are the elements that provide data while discussing the presentation of the orientalist discourse of the book. In addition, a preliminary textual analysis has also been conducted to investigate the validity of the results of the paratextual analysis on the textual choices.

4. Alexander William Kinglake and His Travelogue *Eothen* (1844)

Alexander William Kinglake (1809-1891) was a British politician and historian whose family had a Scottish ancestry. The Kinglake family had long settled near Taunton, Somerset where Alexander William Kinglake was also born. His father was a banker, while his mother was a housewife to whom he owed his love of Homer (Krieger, 1996: vii). He was first educated at Eton and then at Trinity College, Cambridge from where he graduated in 1832. Later, he was called to the Bar in 1837.

Before beginning his legal career, Kinglake decided to travel to the East. One of his old friends, John Savile [Methley in the book] had recently visited Russia, Persia and India and he had skipped the lands of Ottoman Empire which gave Kinglake the idea of visiting these lands. They set off on this journey together and came to the Ottoman lands. They rode from Belgrade to Constantinople and then to Smyrna. When they were visiting Smyrna, Savile was called home and Kinglake completed the journey without Savile, with his guide and the interpreter. Then, Kinglake visited Cyprus and Beirut as well as Palestine, Cairo, and Damascus. After more than a year away, Kinglake returned home and continued his legal career. Besides that, he worked on *Eothen* in the following years and prepared it for publication however, publishing this “unusual” book proved challenging, as several publishers refused Kinglake. Consequently, he had to publish his book at his own expense and *Eothen* was thus published in 1844, a full decade after the trip and was published anonymously (Krieger, 1996: viii).

Notwithstanding the numerous challenges encountered during its production, *Eothen* rapidly attained a significant degree of success upon its publication, and it became the book that brought Kinglake both reputation and appreciation. In the encyclopedia of *The Cambridge History of English and American Literature*, the literary and scholarly quality of *Eothen* is referred to and it is asserted that it “still holds its ground as a classic, and is, perhaps, the best book of travel in the English language” (Kirkpatrick, 1917: 278).

In the wake of Said's sharp critiques, the othering tone in *Eothen* has become increasingly pronounced, leading to substantial criticism from scholars not only in Türkiye but also around the world. For instance, Neda Salahshour and Farzad Salahshour indicate that *Eothen* engenders binary oppositions, thereby “revealing a biased and inaccurate description of the East” (2012: 531). Critics of *Eothen*, including Turkish scholars, have asserted that the work presents the Ottoman lands and people from an orientalist perspective. In parallel with it, İbrahim E. Bilici contests the veracity of Kinglake's portrayal of the Turks and other populations residing within the Ottoman Empire, asserting that the author presents false images. Furthermore, Bilici contends that Kinglake's work is not merely an account of his travels, but rather, a deliberate attempt to shape how the East is perceived. Kinglake's work is not solely intended for a Western

audience; it is also directed towards Easterners, seeking to persuade them of the necessity of self-reflection and self-perception (2011: 1-18). Bilici adds that Kinglake's work is not merely an account of his travels, but rather, a deliberate attempt to offer a perspective on how the East should be perceived. Kinglake's guidance is directed not solely at Westerners but also at Easterners, with the aim of persuading them to adopt a certain self-perception (2011: 1-18). Alev Karaduman's analysis also encompasses a critique of Kinglake, whom he accuses of adopting an attitude of othering and derogation towards the Ottoman Empire and its people. She claims that in addition to bringing Eastern fantasies to the forefront, Kinglake also reflects the traditional spirit of English colonialism (2013: 93). Türkan Erdoğan has also been critical of the same orientalist discourse in *Eothen*. She asserts that Kinglake's objective is to reproduce the Ottoman and the reality of Europe through the discourses of othering and domesticating. According to her, Kinglake presents a desired perspective rather than an objective account of the Ottoman world. She further asserts that Kinglake employs an ideological discourse, characterised by the utilisation of strategies of polarization and the representation of the negative Other (2014). Consequently, it is evident that despite its publication in 1844, *Eothen* remains a subject of ongoing scholarly scrutiny and discussion.

Eothen has been translated into Turkish twice. The first translation was published in 1982 under the title “Doğu Hasreti [Longing for the East]” by Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal and published by the Ministry of Culture and Tourism Publishing. The second translation was published in 2004 by İlkbiz Publishing under the title “*Eothen Bir Oryantalistin Doğu Seyahatnamesi [Eothen An Orientalist's Travelogue about the East]*”, translated by Adem Fidan. Although this study does not aim to do a textual analysis and limits its scope to paratextual analysis, a quick reading of these two translations has revealed that in the second translation by İlkbiz Publishing in 2004, the order of the sentences, where the sentences are divided, and the punctuation do not change, and the same pattern is followed throughout the whole book. For example:

Table 1: Sample Textual Comparison of *Eothen's* Turkish Translations (1)

Source Text (1844)	At Semlin I still was encompassed by the scene, and the sounds of familiar life; the din of a busy world still vexed and cheered me; the unveiled faces of women still shone in the light of day. Yet, whenever I chose to look southward, I saw the Ottoman's fortress—austere, and darkly impending high over the vale of the Danube—the historic Belgrade (p.1).
Translation by Uysal (1982)	Zemlin'e hala alışık olduğum bir hayatın sesleri ve manzaraları içindeydim. Hareketli bir dünyanın gürültüsü beni hala hem taciz ediyor hem de eylendiriyordu. Peçesiz kadın yüzleri hala gün ışığında parlıyordu. Ama Güneye doğru bakınca Tuna vadisi üzerinde sert ve simsiyah yükselen tarihi Osmanlı kalesi Belgrad'ı gördüm (p.1).
Translation by Fidan (2004)	Zemlinde hala alışık olduğum bir hayatın sesleri ve görüntüleri içindeydim. Hareketli bir dünyanın gürültüsü beni hala hem rahatsız ediyor hem de eglendiriyordu. Peçesiz kadın yüzleri hala gün ışığında parlıyordu. Ama güneye doğru bakınca Tuna vadisi üzerinde sert ve kapkara yükselen tarihi Osmanlı kalesi Belgrad'ı gördüm (p.7).

Table 2: Sample Textual Comparison of Eothen's Turkish Translations (2)

Source Text	Smyrna, or Giaour İzmir, as the Mussulmans call it, is the main point of commercial contact betwixt Europe, and Asia; you are there surrounded by the people, and the confused customs of many, and various nations—you see the fussy European adopting the East, and calming his restlessness with the long Turkish pipe of tranquillity—you see Jews offering services, and receiving blows*—... (p.66).
Translation by Uysal (1982)	İzmir, yahut Müslümanların dediği gibi Gavur İzmir, Avrupa ile Asya arasında ticari temasların yapıldığı başlıca şehirdir. Orada kendinizi çeşitli milletlerin insanları ve adetleri arasında bulursunuz. Orada aceleci Avrupalının doğululaştığını ve huzursuzluğunu uzun bir keyif çubuğu ile giderdiğini, iş isteyen Yahudilerin dövüldüğünü görürsünüz (p. 38).
Translation by Fidan (2004)	İzmir, yahut Müslümanların dediği gibi Gavur İzmir, Avrupa ile Asya arasında ticari temasların yapıldığı başlıca kenttir. Orada kendinizi birçok çeşitli ulusların insanları ve adetleri arasında bulursunuz. Orada aceleci Avrupalının doğululaştığını ve huzursuzluğunu uzun bir keyif çubuğu ile giderdiğini, iş isteyen Yahudilerin dövüldüğünü görürsünüz (p. 43).

It is evident that the only remarkable difference lies in Fidan's replacement of archaic and alien words to Turkish readers with more contemporary ones. This adaptation is attributable to the temporal distance between the source text and its translation, with the translation in question being published in 2004. Despite the fact that this looks like an intralingual translation², there is no statement about it and Fidan is indicated as the translator of the book. First of all, it makes the reader think that it may have been plagiarized from Uysal's translation because such uniformity cannot be possible during a translation process. Secondly, it is possible that a typographical error has occurred in relation to the translator's name or that some information pertaining to the translational process is missing in the second translation by İlkbiz Publishing. Thirdly, it may be a pen name that has been intentionally used. Because no information can be found about the publishing house or the translator Fidan, it is not possible to reach a clear conclusion regarding the underlying reason for it. However, given that Fidan's translation was presented to Turkish readers as a translation and it exhibits completely different paratextual features compared to the initial translation, it will also be analyzed in terms of its paratextual features.

5.1. The Paratextual Analyses of *Eothen's* Turkish Translations

Paratexts, proposed by Genette to be used in literary analyses, have garnered the attention of numerous scholars in the field of translation studies and have been used in many studies since it was suggested. The discussion of paratextual elements of *Eothen's* Turkish translations gains importance because it allows us to trace how paratextual elements can be used in a translated travelogue such as *Eothen*, which was written by an orientalist author with a derogatory and othering tone. For that purpose, paratexts of *Eothen's* two Turkish translations will be discussed

² Intralingual translation or rewording, as proposed by Roman Jakobson, is "an interpretation of verbal signs by means of other signs of the same language" (1959: 233). In other words, it refers to the changes made within the same language. We can therefore consider a modernized version of a translation as an intralingual translation.

in terms of the titles, cover pages, frontispiece, footnotes and preface that have a notable influence on the reader's reception prior to the text itself.

5.1.1. The Titles

Beginning with the title, "Eothen" in the title [Eothen or the Traces of Travel Brought Home from the East] is a Greek word which means "from the early dawn", "from the East". As a British traveler, "home" refers to Kinglake's home country, England. In the first translation by Uysal in 1982, the title of "Doğu Hasreti" [Longing for the East]³ is used, signifying a totally different reference in terms of the orientalist perspective of the book. The title refers to the East, yet it makes the reader think that the author of the book adores the East so much that he experiences a sense of longing for it, in other words, he has deep bonds with the East. Thus, the title completely eradicates the orientalist perspective in the book.

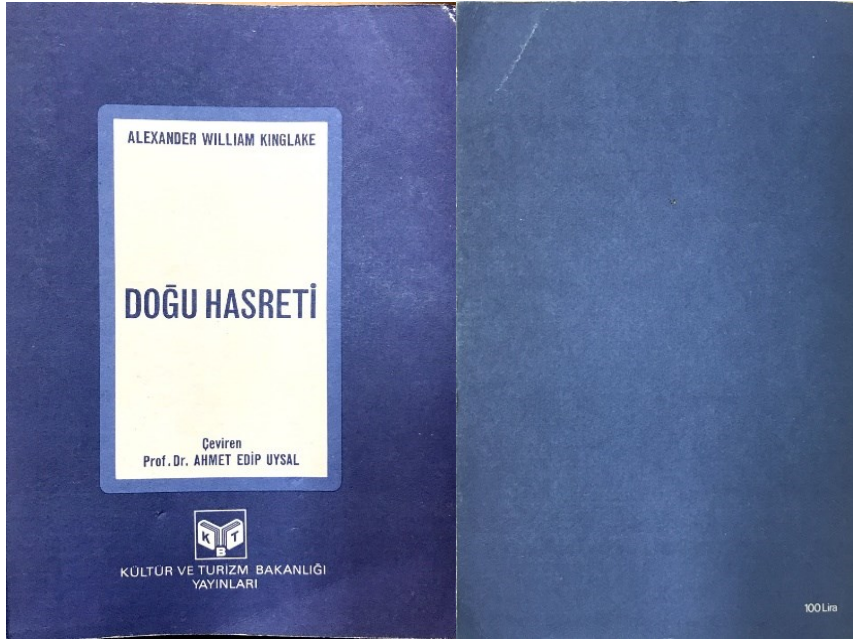
In the second translation by Fidan in 2004, the title of "Eothen Bir Oryantalistin Doğu Seyahatnamesi [Eothen An Orientalist's Travelogue about the East]" is preferred. In this case, the word "Eothen" is used as it is in the original however the word "Orientalist" is also added which is not included in the book's original title. In this way, the reader is immediately given notice against the orientalist points of the book from the very beginning. This addition to the title of the book may be interpreted as suggesting that until the second translation in 2004, the concept of Orientalism had become more noticeable in Türkiye. Alternatively, it may be just a marketing strategy to attract the attention of Turkish readers and increase the sales of the book by using the word 'orientalist'.

5.1.2. The Cover Pages

A further difference is evident in the cover pages of these two translations. Uysal's translation (1982), which was published by the Ministry of Culture and Tourism has a plain and unillustrated cover (see Figure 1). It is notable that the title of the translator Uysal is also specified on the front cover, and it is expressed clearly that he is a professor. This additional information, instead of writing just his name without his title, may be interpreted as a way of enhancing the perceived reliability of the translation.

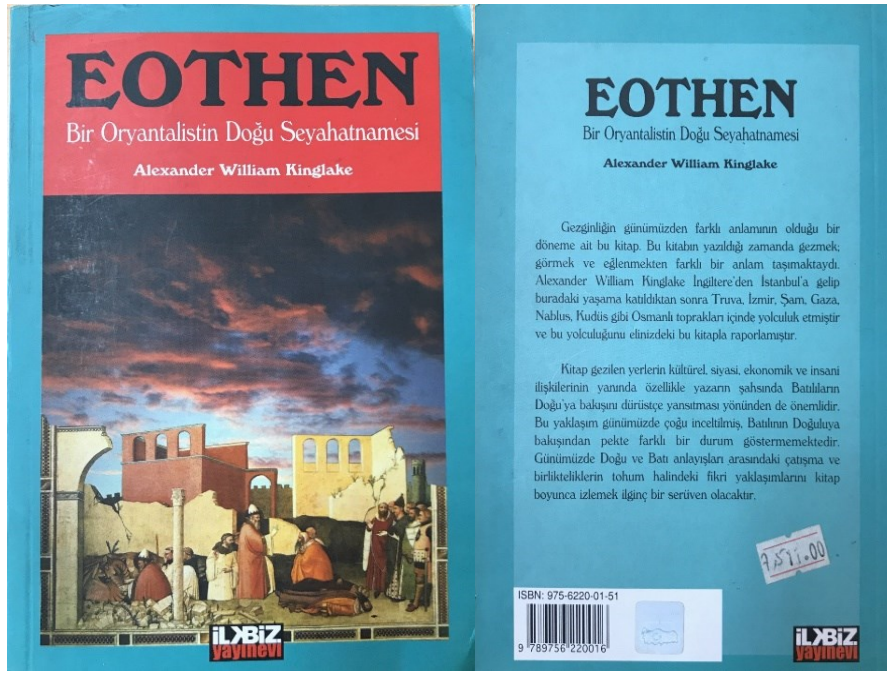
³ Back translations of the title belong to the author of this study.

Figure 1: The Cover Pages of the First Turkish translation of *Eothen* by Ahmet Edip Uysal (1982)

On the other hand, Fidan’s translation features a colorful picture on its cover which refers to some ‘so-called’ orientalist elements as its title suggests (see Figure 2). Research on this picture has revealed that it is by an Italian painter of the early Renaissance called Maso di Banco (1325-1353) and is entitled “Saint Sylvester Resurrecting the Two Magi Killed by a Dragon” which is based on a Christian story. According to *The Golden Legend*, a dragon was said to have resided in a pit in Rome that killed hundreds of people every day with his breath. Thereupon, Saint Sylvester found the dragon in the pit and sealed its mouth. Furthermore, he also rescued two enchanters who had come behind him to the pit and who were almost dead with the stink of the dragon (De Voragine, 2012: 62-70). In this regard, it may have been chosen on the basis that it resembles a picture that refers to the East. Nevertheless, the story of the picture originates from the West and incorporates Christian references and thus, the picture does not align with the content of *Eothen*. Therefore, it can be posited that, despite the orientalist discourse of the book being revealed in the title, the picture suggests that the meaning of orientalist thought has not been thoroughly comprehended.

Figure 2: The Cover Pages of the Second Translation of *Eothen* by Ahmet Fidan (2004)

A subsequent analysis of the back covers reveals that, while Uysal's translation does not provide any information on the back cover, Fidan's translation does contain relevant details. It introduces the book to Turkish readers and asserts that the book clearly expresses the viewpoints of Westerners on the East. Furthermore, it is suggested that the book exhibits the seeds of conflicts and togetherness of the Eastern and Western understanding of our day. Consequently, it can be posited that Fidan's translation alludes to the orientalist discourse of the book with its back cover.

5.1.3. The Frontispiece

The earliest print of *Eothen* in 1844 includes a frontispiece which is an Orientalist picture depicting the East (see Figure 3). In his book *A.W. Kinglake A Biographical and Literary Study* (1902), William Tuckwell describes the frontispiece of *Eothen* as follows:

The curious folding plate which forms the frontispiece was drawn and colored by the author, and was compared by the critics to a tea-tray. In front is Moostapha the Tatar; the two foremost figures in the rear stand for accomplished Mysseri, whom Kinglake was delighted to recognize long afterwards as a flourishing hotel keeper in Constantinople, and Steel, the Yorkshire servant, in his striped pantry jacket, "looking out for gentlemen's seats." Behind are "Methley," Lord Pollington, in a broad-brimmed hat, and the booted leg of Kinglake, who modestly hit his figure by a tree, but exposed his foot, "Our Lady of Bitterness" was Mrs. Procter, "Carrigaholt" was Henry Stuart Burton of Carrigaholt, County Clare (Tuckwell, 1902: 21).

As Tuckwell's description highlights, the frontispiece constitutes a pivotal paratextual element of the publication, particularly with regard to its orientalist discourse and its depiction of the East and Eastern people. The frontispiece, which is compatible with the discourse of the book and is an important paratextual element that forms this discourse, is not included in both Turkish translations of *Eothen*. This omission may be attributed to the print used in the translation; however, it could be regarded as a loss in terms of conveying the book's discourse.

Figure 3: The Frontispiece of Eothen in 1884

5.1.4. The Footnotes

When analyzing the footnotes in the translations, it is noticeable that there are many footnotes in Uysal's translation, while no footnotes are used in Fidan's one. The footnotes in Uysal's translation are used in a mixed way, sometimes Montagu's footnotes are used, in some places footnotes are given as "Translator's Note", and in others it is not clear whether the translator or another agent of translation such as the editor wrote the footnotes, although this is not specified in the work. It is worth noting that the footnotes that do not belong to Kinglake give information about places or people mentioned in the book, and do not direct the reader or attempt to correct false discourse in the work. For example, in the sentence "It was as white as Cytherea's veil" (Uysal, 1982: 30), the footnote states that Cytherea is "Afrodit'in bir adı [a name of Aphrodite]", while the footnote to "Olympus" on the same page states that it is "Ulu Dağ" (Uysal, 1982: 30). Although there is no attempt to correct the Orientalist discourse in the work with footnotes, the use of footnotes contributes to Uysal's becoming a more active translator. The absence of any footnotes in Fidan's translation makes it difficult for the reader to follow his stance as a translator and turns him into a quieter and more passive translator.

5.1.5. The Preface

In addition to the paratextual features discussed above, Uysal's translation includes a preface written by himself. The fact that the preface was written by Uysal himself is of great importance in terms of tracing the translator's stance against the orientalist discourse in the work. Tahir Gürçağlar says the following about prefaces created by translators:

Prefaces created by translators are of special importance for translation history and research on translation in general. These prefaces offer the readers a rare moment of direct contact with the translator. It is in these instances that the agency of the translator becomes concrete and the translator addresses the readers directly. These prefaces present diverse forms of information, including biographical or critical information about the author of the source text, explanations regarding culture specific items, and occasionally information on the translation strategies implemented by the translator (Tahir Gürçağlar, 2013: 90).

In the preface, Uysal shares his personal views on Kinglake and his travelogue, in addition to the biographical information he provides about Kinglake. However, it is important to note

that the connotations of Uysal's preface are completely different from the orientalist discourse of *Eothen*. In this preface, Uysal expresses his appreciation for Kinglake's writing style and the way he portrays the East:

We find the secret of Kinglake's success in not following a doctrinal and narrow-minded path in issues such as politics, policy and religion, in his ability to free himself from prejudices as much as an Englishman can, in his ability to let events flow without trying to direct them, in his ability to enjoy the surprises that occur and, finally, in his ability to write in a sincere and smooth style (Uysal, 1983: iii-iv).

[Kinglake'in başarısının sırrını siyaset, politika ve din gibi konularda doktriner ve dar fikirli bir yol takip etmemesinde, peşin hükümlerden bir İngiliz'in kendisini sıyrabildiği kadar sıyrabilmesinde, hadiselere yön verme gayreti içinde olmadan kendini onların akışına bırakabilmesinde ve meydana gelen sürprizlerden hoşlanmasında ve nihayet samimi ve tatlı bir üslupla yazmasında buluyoruz (Uysal, 1983: iii-iv).]

It is evident from the preface that Uysal appreciates Kinglake's tone in *Eothen*, and he holds no critique towards his orientalist discourse. Fidan's translation, on the other hand, does not include any preface. The absence of a preface in the Fidan translation, as well as any preliminary information regarding the author or the work, results in the reader not being directed towards a positive or negative opinion. Consequently, the absence of a preface in the Fidan translation is as significant for the reception of the work by the reader as the presence of a preface that guides the reader in the Uysal translation.

6. Sample Textual Analysis on Uysal's Textual Choices

The present study has been limited to paratextual analysis and textual analysis has not been included. However, in order to pave the way for the subsequent studies, and to have an idea whether there is any Orientalist critique in the textual choices of Uysal in his translation⁴ (1982), a preliminary textual analysis has been conducted on a section that Kinglake depicts the veiled Ottoman women. This part has been chosen because it stands as an interesting example that Kinglake's use of othering tone and orientalist discourse can be realized explicitly. In this section, Kinglake depicts the Ottoman women as "coffin-shaped bundles of white linen which implies an Ottoman lady" (Kinglake, 1844: 46). It is noteworthy that he refers to Ottoman women in a derogatory tone, describing them as coffin-shaped bundles of white linen. This derogatory expression defining Ottoman woman is conveyed in the same way in Uysal's translation as "tabut şeklinde, bir yığın beyaz kumaşa rastlarsınız; bu bir Türk hanımefendisidir" (Uysal, 1982: 26). After this Ottoman woman removes her veil, on the other hand, Kinglake proceeds to employ exaggerated expressions to describe her physical attractiveness. M. Önder Göncüoğlu makes reference to this section in his study, stating that it 'functions as a means of mystification of the oriental feminine beauty' (2016: 233). The following assertions are made by Kinglake in this section:

She turns, and turns again, and carefully glances around her on all sides, to see that she is safe from the eyes of Mussulmans, and then suddenly withdrawing the yashmak, he shines upon your heart, and soul with all the pomp, and might of her beauty. And this which so dizzies your brain, is not the light, changeful grace, which leaves you to doubt whether you have fallen in love with a body, or only a soul; it is the beauty that dwells secure in the perfectness of hard, downright outlines, and in the glow of generous

---

⁴ As previously stated in the study, since Fidan's translation in 2004 is merely a modernized version of Uysal's, textual analysis is not possible for Fidan's translation.

colour. There is fire, though too-high courage, and fire enough in the untamed mind, or spirit, or whatever it is, which drives the breath of pride through those scarcely parted lips (Kinglake, 1844: 47-48).

The translation of Uysal is as follows:

Müslümanların kendisini görüp görmediklerini anlamak için tekrar tekrar dönüp etrafına dikkatle baktıktan sonra hemen yaşmağını indirir ve olanca şahane güzelliği ile ruhunuzu aydınlatır. Bu sizi bir vücuda mı yoksa bir ruha mı aşık olduğunuz hususunda şüpheyi düşüren hafif ve devamsız bir zarafet değil fakat koyu ve bariz çizgilerinin mükemmeliyetine ve zengin renklerinin parlaklığına güvenen bir güzelliştir. Bu sınıksız mağrur dudaklarda, bu şahlanan, uslanmak bilmeyen zekâ ve ruhta bir ateş ve aynı zamanda yüksek bir cesaret vardır (Uysal, 1982: 26-27)

As the above excerpts illustrates, Kinglake's exaggerated and mystifying portrayal of the oriental woman is replicated in a similar manner in Uysal's translation. Thus, this preliminary textual analysis has indicated that Uysal has no objection to the derogatory and othering tone adopted by Kinglake and that there is no critical attitude towards Orientalist discourse of *Eothen* in the textual choices of Uysal, as it is the case in the paratextual choices of his translation. It is not possible to make definitive judgements on a few examples, and Uysal's textual preferences can be analyzed in a systematic way by considering them in more detail in another study. However, this preliminary analysis appears to support the results of the paratextual analysis discussed within the scope of this study.

7. Conclusion

The paratextual analysis of the first translation of *Eothen* in Turkish by Uysal (1982) has revealed that the Orientalist discourse in *Eothen* has been misinterpreted and resented as if it included admiration for the East. The paratextual elements of the translation appear to align with this misguided perspective. In this respect, it can be concluded that the first translation of *Eothen* is presented to Turkish readers in such a way that it lacks the Orientalist critique and gives the impression of being written very objectively. Moreover, the preliminary textual analysis of a section about the Ottoman women that explicitly reveals Kinglake's orientalist discourse has demonstrated that Uysal does not criticize Kinglake's derogatory tone in his textual choices either, and translates Kinglake's exaggerated narrative that mystifies the beauty of the Ottoman women in the same vivid tone. This misinterpretation of the book may be attributed to the period in which Uysal's translation was published. In other words, since it was published in 1982, the concept of Orientalism may not have been as common and noticeable as it is today and the orientalist discourse may not have been fully recognized even by scholars. It is noteworthy that Said's *Orientalism* was first translated into Turkish by Nezih Uzel in 1982 (Gündüz, 2020: 13), coinciding with publication of Uysal's translation, can be considered as an important detail in making this concept more far-reaching and noticeable in Türkiye. Moreover, this presentation of the book may also be interpreted as related to the policy of the State. Given that it has been published by a state-owned publishing house, it is possible that the state intended to present it as a work of admiration for our history, with the aim of cherishing Turkish identity and culture.

Paratexts are not static and constantly change according to the period, culture, genre, author, work and edition, and the effect of varying degrees of pressure (Genette, 1997: 3). Concurrently, the analyses have revealed that there are striking differences between the first

translation by Uysal in 1982 and the second translation by Fidan in 2004. In the title and back cover of Fidan's translation, it is clearly stated that it has been written by an Orientalist author which means that the second translation of *Eothen* has a different presentation than the first translation in 1982. Thus, it can be concluded that *Eothen* has been presented to Turkish readers as an orientalist work via its paratextual features in Fidan's translation. This significant change in terms of *Eothen*'s presentation to Turkish readers may be attributed to the increased recognition and popularity of Orientalism in Türkiye when this translation was published in 2004. However, the picture on the front cover of the book which does not correspond to the East suggests that the concept of orientalism may be used in its paratextual features as a way of marketing strategy by the publishing house, with the objective of increasing sales of the book by utilizing the concept of orientalism.

The findings of the study have revealed that two Turkish translations of *Eothen* have completely different paratextual features, presenting Kinglake's orientalist discourse from a distinctly different perspective. Uysal, the first translator of *Eothen* into Turkish, through whom the attitudes and approaches of translators can be traced while translating Orientalist works, appears as an active translator in terms of paratextual features he used, especially in the preface he wrote to guide the reader, his choice of title and footnotes. An Orientalist work like *Eothen*, written with an othering attitude, is presented as an objective work that gives very positive impressions of the Ottoman Empire, and the translator uses paratextual elements very effectively. Therefore, it can be said that the translator can represent a work written with an othering attitude towards his/her own culture in a very different way to the target reader by using paratextual elements. In the second Turkish translation of *Eothen* by Fidan, which is merely a lexically modernized version of Uysal's one, the translator is silent and does not use any paratextual elements such as a preface or footnotes. At this point, in this translation, where a different presentation of *Eothen* stands out, especially in the cover pages and title, and the presence of the publisher, one of the most important agents in the translation process, looks more noticeable. Although *Eothen's* orientalist discourse is more prominent in the accompanying paratextual elements of Fidan's translation, such as the title and cover pages, the misinterpretation of some of the paratextual elements, such as the image on the front cover, suggests that the concept of orientalism and these accompanying paratextual elements are used as a marketing strategy by the publisher to increase sales of the work. Therefore, the attitude of other agents of translation, such as the publishers, is also very important in the presentation of translations of orientalist works. It can thus be inferred that a travelogue written by an Orientalist writer with an othering attitude can be presented to the target reader in completely different ways in translation by utilizing the paratextual elements that play a pivotal role in shaping the reader's reading and reception of a particular work. In this presentation, the attitudes of translators and other agents of translation towards orientalist discourse and the strategies they develop become very important.

REFERENCES

- Alimen, N. (2019). Batı'nın Doğu Çevirisi Olarak Oryantalizm ve Oryantalist Metinlerin Türkçeye Çevirileri. *Çeviribilimde Araştırmalar* (pp. 59-92). Ed. Seda Taş. İstanbul: Hiperyayın.
- Avcı Solmaz, S. G. (2020). Power Relations in the Retranslations of an Orientalist Text and the Struggle to Capture the Representation of the "Acceptable Occident". *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*. (19): 813-832.
- Bilici, İ. E. (2011). Oryantalist Seyahatnamelerde Türk İmgesi Üzerine Bir İnceleme: Alexander William Kinglake'in Seyahatnamesi Eothen Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. (2): 1-21.
- Burney, S. (2012). *PEDAGOGY of the Other: Edward Said, Postcolonial Theory, and Strategies for Critique*. New York: Peter Lang.
- De Voragine, J. (2012). Saint Silvester. *The Golden Legend: Readings on the Saints* (pp. 62-70). Trans. William Granger Ryan. Princeton and Oxford: Princeton University Press.
- Doğan, M. (2016). *On Dokuzuncu Yüzyıl İngiliz Seyahat Edebiyatı'nda Osmanlı'nın; Osmanlı Seyahat Edebiyatında da Avrupalıların Yaklaşımları* (Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım). (Unpublished PhD Thesis). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Erdoğan, T. (2014). Eothen'de Oryantalizm ve Osmanlı Dünyası: Eleştirel Söylem Çözümlemesi. *ERDEM İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*. 11(66): 87-101.
- Genette, G. (1997). *Paratexts: Thresholds of interpretation*. Trans. Jane E. Lewin. Cambridge: Cambridge University Press.
- Güncüoğlu, M. Ö. (2016). Post-Ottoman Empire European Imaginations of the Image of the Women of Maghreb. *DTFC Dergisi*. 56(1): 226-248.
- Gündüz, A. (2020). *İslamı Çeviriyle Savunmak: Orientalism'in İlk Türkçe Çevirisi (1982) Bourdieucu Bir Analiz Çalışması*. İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Jakobson, R. (1959). On Linguistic Aspects of Translation. *On Translation* (pp. 232-239). Ed. R. Brower. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Karaduman, A. (2013). Eothen: İngiliz Seyyah Alexander Kinglake'in Osmanlı Türkiyesine Ötekileştirici Bakışı. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. Güz (19): 93-102.
- Kinglake, A.W. (1844). *Eothen or the Traces of Travel Brought Home from the East*. London: John Oliver.
- Kinglake, A. W. (1982). *Doğu Hasreti*. Trans. Ahmet Edip Uysal. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kinglake, A. W. (2004). *Eothen Bir Oryantalistin Doğu Seyahatnamesi*. Trans. Ahmet Fidan. İstanbul: İlbiz Yayınları.
- Kirkpatrick, F. A. (1917). The Literature of Travel: 1700-1900. *The Cambridge History of English Literature Volume XIV: The Nineteenth Century III* (pp. 265-283). Eds. Sir A.W. Ward and A.R. Waller. New York: G.P. Putnam's Sons; Cambridge, England: University Press.
- Kovala, U. (1996). Translations, Paratextual Mediation, and Ideological Disclosure. *Target*. 8(1): 119-147. Amsterdam: John Benjamins.
- Krieger, B. (1996). Alexander Kinglake and the Making of Eothen. *Eothen or Traces of Travel Brought Home from the East* (pp. vii-xvii). : United States of America: The Marlboro Press/Northwestern.
- MacLean, G. (2007). *Looking East: English Writing and the Ottoman Empire Before 1800*. Palgrave Macmillan.
- Özer Ütük, S. (2016). *Reverse Orientalism in the Turkish Translations of Turkish Embassy Letters of Lady Mary Wortley Montagu*. (Unpublished Master's Thesis). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

- Said, E. (2003). *Orientalism*. London: Penguin Books.
- Salahshour, N. and Salahshour, F. (2012). Representation of the East in Western Literature: A Critical Discourse Analysis of the Travelogue *Eothen*. *Mediterranean Journal of Social Sciences*. 3(2): 531-541.
- Sayın, A. B. (2019). Çevirinin Yuvaya Dönüşü: Sömürgecilik Sonrası Çeviri Kuramında “Metinsiz Geri Çeviriler”. *Çeviribilimde Araştırmalar* (pp. 235-250). Ed. Seda Taş. İstanbul: Hiperyayın.
- Şahin, G. (2017). *İngiliz Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumunu ve Türk İmajı*. İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.
- Tahir Gürçağlar, Ş. (2002). What Texts Don't Tell: The Uses of Paratexts in Translation Research. *Crosscultural Transgressions: Research Models in Translation Studies II* (pp. 44-60). Eds. Yves Gambier and Luc van Doorslaer. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Tahir Gürçağlar, Ş. (2011). Paratexts. *Handbook of Translation Studies Vol. 2* (pp. 113-116). Ed. Theo Hermans. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Tahir Gürçağlar, Ş. (2013). Agency in Allographic Prefaces to Translation Works: An Initial Exploration of the Turkish Context. *Authorial and Editorial Voices in Translation* (ss. 89-108). Eds. Hanne Jansen ve Anna Wegener. Montreal: Editions quebecoises de l'oeuvre.
- Tu Q. and Li, C. (2017). A review on Textless Back Translation of China-Themed Works Written in English. *Studies in Literature and Language*. 14(1): 1-7.
- Tuckwell, W. (1902). *A.W. Kinglake: A Biographical and Literary Study*. London: George Bell and Sons.
- Yıldız, A. (2013). Türk Düşünce Tarihinde Oryantalizm Eleştirisinin Alımlanışı. *Folklor/Edebiyat*. 19(75): 221-236.
- Yılmaz, Ö. (2013). Osmanlı Şehir Tarihleri Açısından Seyahatnamelerin Kaynak Değeri. *Tarih İncelemeleri Dergisi*. 28(2): 587-614.

EXPANDED SUMMARY

The Ottoman Empire attracted a significant number of travelers from different parts of the world, each with their own unique motivations. One of these travelers was the English politician and historian Alexander William Kinglake, who wrote his travelogue *Eothen or Traces of Travel Brought Home from the East* (1844). However, Kinglake's depiction of the East and the Eastern people in *Eothen* has been highly criticized on the common ground that it presents the East from an Orientalist point of view and creates the Other. Edward Said's seminal book *Orientalism* (1978) may be regarded as a milestone that provides critical tools for studies such as *Eothen* and parallelly, the harshest criticisms for Kinglake and his travelogue has been articulated by Said. This highly debated travelogue has been translated into Turkish twice: first in 1982 by Ahmet Edip Uysal, published by the Ministry of Culture and Tourism Publishing and in 2004 by Adem Fidan, published by İlkbiz Publishing. Based on this, the aim of this study is to discuss the presentation of *Eothen's* Turkish translations to Turkish readers and to problematize how paratextual elements can change the presentation of a travelogue written with an othering attitude by an orientalist writer. The discussions are conducted within the conceptual framework of orientalism, utilizing paratextual analysis as the methodological framework of the study.

The findings of the study have revealed that two Turkish translations of *Eothen* have completely different paratextual features, presenting Kinglake's orientalist discourse from a distinctly different perspective. Uysal, the first translator of *Eothen* into Turkish, through whom the attitudes and approaches of translators can be traced while translating Orientalist works, appears as an active translator in terms of paratextual features he used, especially in the preface he wrote to guide the reader, his choice of title and footnotes. An Orientalist work like *Eothen*, written with an othering attitude, is presented as an objective work that gives very positive impressions of the Ottoman Empire, and the translator uses paratextual elements very effectively. Therefore, it can be said that the translator can represent a work written with an othering attitude towards his/her own culture in a very different way to the target reader by using paratextual elements. In the second Turkish translation of *Eothen* by Fidan, which is merely a lexically modernized version of Uysal's one, the translator is silent and does not use any paratextual elements such as a preface or footnotes. At this point, in this translation, where a different presentation of *Eothen* stands out, especially in the cover pages and title, and the presence of the publisher, one of the most important agents in the translation process, looks more noticeable. Although *Eothen's* orientalist discourse is more prominent in the accompanying paratextual elements of Fidan's translation, such as the title and cover pages, the misinterpretation of some of the paratextual elements, such as the image on the front cover, suggests that the concept of orientalism and these accompanying paratextual elements are used as a marketing strategy by the publisher to increase sales of the work. Therefore, the attitude of other agents of translation, such as the publishers, is also very important in the presentation of translations of orientalist works. It can thus be inferred that a travelogue written by an Orientalist writer with an othering attitude can be presented to the target reader in completely different ways in translation by utilizing the paratextual elements that play a pivotal role in shaping the reader's reading and reception of a particular work. In this presentation, the attitudes of translators and other agents of translation towards orientalist discourse and the strategies they develop become very important.

Çeviri Olgusuna Dil Penceresinden Bakmak: Dil Felsefesi Odaklı Bir Okuma

Looking at the Phenomenon of Translation from a Language Perspective: An Evaluation Focused on Philosophy of Language

Araştırma Makalesi / Research Article

Rahman AKALIN*

* Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim ve Tercümanlık Bölümü, Almanca Mütercim ve Tercümanlık ABD, Edirne, Türkiye, e-posta: rahmanakalin@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8484-4483

ÖZET

Yeryüzündeki doğal dillerin ortaya çıkışına dair çeşitli teoriler ve söylenceler bulunmaktadır. Ancak teori ve söylencelerin ötesinde insanlığın dili temel olarak iki durumda dışsallaştırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Birinci durum, dilin iletişimin ve bilgi paylaşımının bir aracı olarak kullanılmasıdır. Öte yandan ve ikincil bir durum olarak dil, bir mevhum olarak düşünmenin, daha sonra bilimlerin ayrı ayrı kategoriler biçiminde ortaya çıkmasıyla birlikte bir olgu görünümünde akıl yürütmenin bir konusu olmuştur. Daha sonra sosyal bilimlerin temel alanlarının yanında elbette dilbilim, dil olgusunu kendine araştırma nesnesi kılmış ve gerek kuramsal düzeyde dil olgusu gerekse yaşayan ve performe edilen bir edim sahası olarak ayrı ayrı diller bağlamında bilimsel bilgi üretmiştir, üretmektedir. Elinizdeki çalışmada yukarıda anılan ana eksen etrafında dil olgusuna yönelik farklı yaklaşımlar ele alınmakta, yaklaşımların bir yan olgu olarak çeviri açısından ne anlama geldiği sorgulanmaktadır. Bu kapsamda betimleyici bir yolla elde edilen fikirler, çeviri olgusu açısından yorumlanacak, çeviri olgusu dil felsefesi açısından anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Dil, Çeviri, Dil Felsefesi, Dilbilim, Çeviribilim

ABSTRACT

There are various theories and myths about the emergence of natural languages on earth. However, beyond these theories and myths, it would not be wrong to say that humanity has externalized language basically in two cases. The first situation is the use of language as a means of communication and sharing information. On the other hand, and as a secondary situation, language became a subject of thought as a concept, and later, with the emergence of sciences in the form of separate categories, it became a subject of reasoning as a fact. Later, together with the basic fields of social sciences, linguistics has of course made the phenomenon of language its object of research and has produced and continues to produce scientific knowledge in the context of individual languages, both as a theoretical phenomenon of language and as a field of lived and performed action. In this study, different approaches to the phenomenon of language are discussed around the main axis mentioned above, and what these approaches mean in terms of translation as a side phenomenon is questioned. In this context, the ideas obtained in a descriptive way will be interpreted in terms of the phenomenon of translation, and the phenomenon of translation will be tried to be understood in terms of the philosophy of language.

Keywords: Language, Translation, Philosophy of Language, Linguistics, Translation Studies

1. Giriş

Dilin bilgi ve iletişim olmak üzere temelde iki işlevinden söz etmek mümkündür. İşlev sözcüğü kavramsallaşmamış biçimde işe yararlıkla ilişkilendirilir. Böyle anlaşılırsa da büyük bir yanlış olmaz. Dil, bir araç olarak pratik hayatta karşılık bulan, çözüm sunan anahtar bir roldedir. Dilin bilgi işlevi ile kastedilen dilin bilginin hem üretiminde hem de dağılımında repertuar görevi görmesidir. Topluluklar, toplumlar tarihsel gelişimleri içinde keşif ve icatlarını adlandırmış, bunlar, yine dil üzerinden diğer toplumlara ulaşmış ve bilgide, bilgilenme sürecinde bir kar topu etkisi yaratmıştır. O halde gerek bilimsel gerekse teknik bilginin üretimine ayrı, dağılımına ayrı bir pencere açmak yerinde olacaktır. Bilginin üretiminde dil, sözcük bilgisi, etimoloji gibi alanlar etkinleşerek adlandırmalarda etkili olur. Bilimsel faaliyette betimleyicilik ve kuram oluşturma, adlandırma yapmayı ve tanımlamalarda bulunmayı gerekli kılar. Bilim insanlarının bunu yaparken kendi dillerinin yanı sıra öncelikle ve özellikle Latince ve Eski Yunanca sözcükleri kullandıkları görülmektedir. Üretilen bilginin dağılımına bakıldığında ise bu çalışmada işlenen konulardan biri olarak çeviri, aracılık etmekle birlikte, dilin kendisi bir araç olarak gerek söz gerekse yazı üzerinden bilginin dağılımına hizmet etmektedir. Dilin organize edilmiş biçimleri olarak metinler, ister istemez, öyle ya da böyle bilgi içerir. Bilgilendiricilik yüksek oranda ise bilgilenmede dağılımın daha yoğun gerçekleştiği söylenebilir.

Dilin ikinci işlevi olarak adlandırılabilir iletişim işlevi ise insanda var olan çok temel bir güdüye dayanmaktadır. Özünde sosyal bir varlık olarak tanımlanan insan, sosyalleşme sürecinde kendisi dışındakini tanıma, kendisini ötekine tanıtmaya gereksinimi duyar. Bu tanışmanın temel ve doğrudan yolu iletişim kurmaktır. Birbirinden farklı iletişim dizgeleri olarak farklı farklı topluluklara özgü diller, anlaşmada bir engel teşkil etmekte, engelin aşılması ise yine dil ile ilgili iş ve işlemleri öyle ya da böyle ön koşmaktadır. Böyle bakılınca, belli bir göstergeler dizgesi içindeki işlemler de farklı göstergeleri içeren dizgeler arasındaki işlemler de dile ilişkindir. Dilin organize edilmiş biçimleri olan ve zaman içerisinde dilbilimin bir alt dalı olarak metindilbilimin ortaya çıkmasına zemin hazırlayan metinler de iletişime hizmet etmektedir. Hatta bir ifadeler toplamı, iletişime hizmet etmekten çıktığı ölçüde metinselliğini kaybedecektir. O halde dil nasıl bir yönü ile iletişime hizmet ediyorsa metinler de elbette dili araç kıldıkları için iletişime hizmet ederler.

Dilin yukarıda anılan temel işlevleri açısından çeviri ediminin de şekillendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Başka bir anlatımla, dil çeviri için hem bir araç hem de bir repertuar olduğu için dille yapılmak istenen her ne ise; bilgi vermek ya da iletişim kurmak- çeviride gözetilen hedef çoğu durumda benzeşiktir. Dil, çeviri edimini yönlendiren başat unsurdur. O halde çeviriyi anlamak, öncelikle dili anlamaktır. Hal böyle ise dil odaklı akıl yürütmelere ve düşünce üretimlerine tarihsel açıdan bakmak, yerine olacaktır.

2. Dil Olgusuna Yönelik İlk Düşünce Yönelimleri

Dile ilişkin felsefi düşüncenin köklerini İlk Çağ filozoflarında bulmak mümkündür. Başka olgulara ilişkin felsefi sorgulamaları bulduğumuz gibi dille ilgili sorgulamalar da öncelikle Platon'da, özel olarak onun Kratylos diyalogunda bulunmaktadır. Akarsu (1998: 16) benzer biçimde “düşünce tarihinde dili bilgi-değeri bakımından yöntemli bir şekilde ilk inceleyen

Platon olduğunu” savunmaktadır. Kratylos diyalogunda “Platon, ‘adların doğruluğu’ sorunu ile dilin nesnelere özüne anahtar olduğu görüşünü inceler. Ona göre bir sözcük nesne ile o şekilde bağlıdır ki, nesneyi düşündürür ve onu düşüncede temsil eder” (Akarsu 1998: 29).

“Platon’da dil, bilginin bir başlangıç noktasıdır, ama ondan öteye gidemez” (1998: 16). Dil olgusuna bilgi temelli yaklaşan Platon, dilin uygulanması biçiminde yorumlanabilecek hitabet sanatının yine bilgiye ve bilgilenmeye hizmet edebileceğini düşünmüştür. İlk Çağ filozofları arasında retorik anlayışı farklılıklar göstermektedir. Platon, insanların zihinlerini yanlış bilgilerle yanılttıklarını düşündüğü Sofistlerin karşısında yer almıştır. Altınörs, Platon’daki anlayış farkını şöyle ifade etmektedir:

Cassin’in de belirttiği gibi (1990: 17), Platon böylece mahkûm ettiği yerleşik retorik anlayışın yerini alabilecek bir ‘ak’ retoriğe işaret etmektedir. Gorgias’ın ve Sofistler’in göz boyamaya dayalı retoriği karşısında, bilginin hizmetine koşulacak bir retorik mümkün görünmektedir. Platon’un işaret etmekle yetindiği bu tür bir retorik kavrayışı, öğrencisi Aristoteles tarafından geliştirilecektir (Altınörs 2020: 24).

Mantığın klasik manada kurusu sayılan Aristoteles ise öğretmeni Platon’dan farklı olarak retorik konusuna diyalektik çerçevede yaklaşmıştır. Aristoteles’e göre retorik yalnızca ikna etme sanatı değil doğru tartışma yöntemini bulmakla ilgili bir konudur. O halde kanıtlama, ispat destekleyici bir ögedir. “Neticede, diyalektik ile retorik arasında Aristoteles’in kurduğu bağlantıya göre ilki, ikincisinin argümantasyonuna ilişkin kısımdır. Yani diyalektik, ikna etme sanatı olan retoriğin argümentatif kısmıdır” (Altınörs 2020: 30). Öyleyse Aristoteles’in dilin uygulanmasına mantığı dahil ettiği ifade edilebilir. Akarsu, Humboldt’un iki filozofu karşılaştırıp değerlendirirken sahip olduğu düşünceleri şöyle aktarmaktadır:

Aristoteles, haklı olarak, bilimin ve onun üzerine kurulmuş anlamların kurucusu olarak gösterilir. Aristoteles, o zamana kadar bilinmeyen bir açıklık getirdiğinden, yazıları ve araştırmalarının yöntemi ile kendinden öncekilerle kendi arasında bir uçurum açar. Aristoteles olguları araştırır, onları toplar ve genel ide’lere yöneltmeye çalışır. Her bilgiyi kavramlara göre düzenlenmiş bir bağlama götürür. Böylece bilginin maddesi ve formu üzerine kurulmuş denemeler, onda kendinden öncekiler (Platon) ve onların çağdaşlarıyla karşıtlık gösteren bir dil meydana getirir. (Akarsu 1998: 36).

Bu noktada başka konularda da örneklerini gördüğümüz Platon ve Aristoteles arasındaki kırılma ve fikir ayrılıklarının dil anlayışlarına da yansıdığı ifade edilebilir. Dil ile ilgili konularda retorik, bir değerlendirme ve açıklama ölçütü olmuş, öncelikle bilgi, daha sonra temellendirme konuları olguya dahil edilmiştir. Sonraki evreler bakımından felsefi bilgi, özellikle birbirine tepki olarak doğmuş ekol ve akımlar düşünüldüğünde birikimli biçimde ilerlemiştir. Dolayısıyla felsefenin yöneldiği çeşitli konularda felsefi bilgi dönüşerek, gelişerek zamana yayılım göstermektedir.

3. Modern Felsefede Dil Tartışmaları

Bilindiği gibi daha çok din merkezli bir felsefe anlayışının hâkim olduğu Orta Çağ filozoflarının dil olgusuna dair tanımlamaları Tanrı’nın varlığı üzerinden yapılmıştır. İlk Çağ’ın felsefi yaklaşımlarının, konuya ilişkin düşünce nüvelerinin modern felsefeye taşınması ve aktarılması açısından önemli görülebilir. Ancak konunun tüm felsefi dönemler temelinde değerlendirilmesi, diyesi dile ilişkin düşünce tarihinin tamamına derinlemesine girmek, elinizdeki çalışmanın sınırlarını aşacaktır. O yüzden akli (ratio) ön plana çıkararak tarihsel olarak önemli değişimleri yaratmış olayları harekete geçirdiğinden modern felsefeye değinilecektir.

Ne var ki, yine burada ilgili felsefi hareketin tüm temsilcilerine ayrı ayrı değinmek, mümkün değildir. Burada temel dönüm noktaları bakımından Modern felsefenin Descartes ile başladığı genel kabul gören bir savdır. Düşünceleri ile Aydınlanma fikrinin de fitilini yakmış olan Descartes, bilginin kaynağını akıl olarak görür. Descartes'ı dil konusunda Aristoteles'le aynı çizgide değerlendiren Altınörs, şu karşılaştırmayı yapmaktadır:

Descartes'ın ilk alt başlığımızda naklettiğimiz, 'ister sesle dile getirilmiş, isterse kâğıda yazılmış olsun, sözler ruhta düşüncelerin ve teessürlerin her çeşidini uyandırır' cümlesi, Aristoteles'in Yorum Üzerine'deki tespitini andırmaktadır. Aristoteles gibi Descartes için de söz vasıtasıyla sadece muhakemeye dayalı düşünceler değil, arzular, öfke, sevinç ve hüznün, kısacası ruhun her tür teessürü de dışa vurulur (Altınörs 2020: 48).

Burada dilin dışavuruma bir araç olduğu savına ekle, bu dışavuruma konu olan şeyin kimi zaman düşünce, kimi zaman da duygular olduğuna dikkat çekilmektedir. Bu, dünya üzerindeki tüm dillerin arkasında yatan bir ortak akılı açığa çıkarmaktadır. Ortak akıl, bu bağlamda dilsel bir evrensellik olarak tanımlanabilir. Başka bir anlatımla Descartes'a göre, bütün bilgilerin temelinde "bilginin aynı bir-ana-form'u, insan akılı bulunduğu gibi, bütün dillerde de dilin temelinde bulunan bir genel akıl form'u (Vemunftform) bulunmalıydı. Bu genel form, dillerdeki söz biçimlerinin çeşitliliği altında saklı bulunsada, ortaya çıkarılabildi" (Akarsu 1998: 65). Elbette dilsel evrensellikler fikri, diller arasındaki farkları görmezden gelmek anlamına gelmemekte ise de, modern felsefenin bir başka temsilcisi Leibniz "beşeri düşüncelerin alfabeti olarak nitelendirdiği evrensel karakteristik sayesinde, iptidai terimlerin her birine bir karakter tahsis etmek suretiyle onların sabitlenebileceğini ve sembollerle ifade edilebileceğini savunur" (Altınörs 2020: 65).

Modern dönem felsefesinde empirizm odaklı bakış açısının temsilcilerinden Berkeley ile birlikte dil üzerine düşüncelerin dil ve anlam ilişkisine yöneldiği söylenebilir. Bu anlamda dil, çeşitli mevhumları işaret ederek onları gösterme işlevi taşımaktadır ancak anlam ya da anlamsallık ona göre iki boyutlu bir olgudur. Dilin bu çifte karakter özelliğine şöyle dikkat çekilmektedir.

Berkeley'in nazarında anlamlılığın, [1] mefhumlarımız/nosyonlarımız düzeyinde 'çelişkisiz bir tanım vermeye hazır bulunma'; [2] heyecansal ifadeler düzeyinde ise 'bir teessür [passion] veya davranış eğilimi meydana getirme' olduğu görülür. Sonuç olarak, Berkeley'in dil anlayışının 1 numaralı cümlecikte ifade ettiğimiz yanıyla 'entellektüalist / zihinci'; 2 numaralı cümlecikte ifade ettiğimiz yanıyla ise 'davranışçı' [behavioriste] çizgileri bünyesinde barındırdığını gözlemliyoruz" (Altınörs 2020: 106-107).

Bu noktada dil bir yandan tanım yapmaya yarayıp bilgi işlevini yerine getiriyorsa diğer yandan da duyguları işaretlere büründürüp davranışa yönlendirme gibi başka bir işlevi de yerine getirmektedir. Ancak hangi işleve hizmet ettiğinden bağımsız olarak dilde anlamların üretildiği savlanabilir. Anlam konusu, Gottlob Frege, Bertrand Russel, John Locke, Ludwig Wittgenstein, yakın dönemlerde de Herbert Paul Grice, Willard Van Orman Quine gibi filozoflar tarafından çeşitli anlam kuramları etrafında derinlemesine tartışılmaktadır (krşl. Lycan 2022). Bu çalışma, özel olarak çeviri alanı için dil olgusunun felsefi açıdan ne anlama geldiğine odaklandığından, burada yukarıda anılan tek tek filozoflar bağlamında yani salt felsefe bağlamında bir anlam teorisine eğilmemektedir.

4. Dil Felsefesinde Kuramsal Yaklaşımlar

Dili felsefi açıdan ele almak, belli bir bakış açısını, belli bir tutum alışışı gerekli kılmaktadır. Bu bakış açısı süreç içerisinde anlam odaklı kuramsal yaklaşımları ortaya çıkarmıştır. Aysever'e (2003: 130) göre "Austin'e gelene dek dil-anlam kuramı zihinci, göndergeci ve davranışçı olarak adlandırabileceğimiz üç aşamadan geçmiştir. Zihinci kuram, Aristoteles'ten başlayarak Frege'nin anlam ile göndergeyi¹ birbirinden ayırmasına dek iki bin yılı aşkın bir süre felsefe tarihine egemen olmuştur."

Aysever (2003: 131) zihinci kuramın, "dilsel anlatımların, zihnimizdeki kavramlarla düşünceleri temsil ettiklerini; bir dilsel anlatımın anlamının, temsil ettiği zihin içeriği olduğunu ileri sürer". Zihinci yaklaşım tarzının Aristoteles ile başladığını, Locke ile temsil edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Locke "anlamın insanların zihinlerindeki bireysel ideler olduklarını" ileri sürmüş, ancak bazı karşı çıkışlar, "anlamın en azından daha soyut şeyler, belli insanların zihinlerinde mevcut olan düşünceler değil, ide çeşitleri olabileceklerini" göstermiştir (Lycan 2022: 161)

'Göndergeci Anlam Kuramı' yaklaşıma göre, "bütün sözcükler için geçerli bir kuram olmasa bile, onun en azından tekil terimlere (özel adlar, zamirler ve belgili betimlemeler gibi tek tek şeylere göndermede bulunduğu kabul edilen terimlere) uygulanabileceği düşünülebilir" (Lycan 2022: 31). Ancak Gottlob Frege ile Bertrand Russel daha sonra "belgili betimlemelerin, anlattıkları şeyi, işaret ettikleri şeyi işaret etmeleri yüzünden anlatmadığını" ortaya koyacaklardır. (Lycan 2022: 31). Frege'ye felsefe tarihinde yarattığı düşünülen dilbilimsel dönüm noktası atfedilmektedir. Stekeler-Weithofer'e (2024: 34) göre "bu dilbilimsel dönüş, formal mantıksal ve mantıkçı bir dönüşür".

Betimlemeci kuram yaklaşımıyla Frege, "her adın göndergesi dışında bir de içlemsel-anlamı (sense), yani göndergesini bir 'sunma tarzı' olduğunu ileri sürerek bu sorunları çözmeyi" dener. Ancak Lycan'a göre (2022: 75) Frege "içlemsel-anlam'ın ne olduğu ve tam olarak nasıl işlediği konusunda çok az şey söyler". Russel ise, "bildiğimiz özel adların aslında gizli betimlemeler oldukları konusunda birtakım ikna edici savlar ortaya atarak bu problemi aşmayı dener. Özel adların kısaltılmış betimlemeler oldukları varsayımı ve özel adlara uyguladığı Betimlemeler Kuramı Russell'in söz konusu problemleri çözmesini" sağlar (Lycan 2022: 76).

Göndermecilik altında incelenebilecek betimleyici yaklaşımlarından sonra dil felsefesinde Wittgenstein, felsefe tarihinde kendisine özel bir yer edinmektedir. Kullanımcı Anlam Kuramı'nı savunan Ludwig Wittgenstein "sözcükler ile tümceler, kurala dayalı uyuşimsal² toplumsal pratiklerde hamlede bulunmak için kullanılan oyun taşları ya da fişleri olduklarını savunmuştur". Onun oyun odaklı açıklaması onun yaklaşımının dil felsefesinde

---

¹ Frege bağlamında yer yer söz konusu edilen işlem ve kaplam terimleri, tam da Port-Royal mantıkçılarındaki gibi (intension-extension) bir kavram kullanımı değildir. Kendisinin kullandığı kavramlar 'Sinn' ve 'Bedeutung'tur.

² Uyuşım: "Saymaca bir şey benimsemek için yapılan anlaşma" TDK, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 19.12.2024).

‘oyun kuramı’ olarak adlandırılmasını sağlamaktadır. Ona göre “‘anlam’ soyut bir nesne değildir; anlam bir ifadenin beşerî bir toplumsal davranışta oynadığı rolle ilgili bir şeydir. Bir ifadenin anlamını bilmek demek, o ifadenin uyuşmalar çerçevesinde en uygun nasıl kullanılacağını bilmekten başka bir şey değildir” (Lycan 2022: 163).

Dil ile dil üzerinden üretilen anlam konusuna başka bir açıklamayı analitik felsefe anlayışından gelen Quine’e (1960) borçlu olduğumuz söylenebilir. Özel olarak da Doğrulamacı Kuram’ın en önemli temsilcisi sayılabilecek Quine, anlamı bir önermenin doğrulanabilirliği ya da yanlışlanabilirliğinde arar. Onun yaklaşımına göre “bir tümce, ancak ve ancak doğru olması bizim gelecekteki deneyimlerimizin akışında bir fark yaratacak durumdaysa anlamlıdır; deneysel olarak doğrulanamayan bir ‘tümce’ anlamsızdır. Daha açıkçası, bir tümcenin kendi özel anlamı onun doğrulama koşulları, yani birine o tümcenin doğru olduğunu gösterebilecek mümkün deneyimler kümesidir” (Lycan 2022: 207). Stekeler-Weithofer’e (2024: 35) göre “Quine, Carnap’a³ yönelik eleştirisinde sentetik yargılarla analitik yargılar arasında, yani ampirik yargılarla a priori yargılar arasında kesin bir ayırım yapılamayacağını ifade etmektedir. Ancak sınır durumlar varsa bile, ampirik olanla analitik ve kavramsal olan arasındaki ayırım anlamlıdır”. Onu mantıkçıyı bir çizgiye taşıyanın anılan düşüncesi olduğu savlanabilir.

Aysever’in (2003) bölümlemesine göre dil felsefesinde son olarak ortaya çıkan kuramsal yaklaşım davranışçı kuramlardır. Aysever (2003) Bilgi felsefesi çıkışlı olduğunu savunduğu zihinci ve göndermecici kuramlara göre davranışçı kuramın, dili kendi gerçekliği içerisinde aldığına şöyle dikkat çekmektedir:

Her şeyden önce sözcüğü değil, tümceyi temele alan bir bakıştır. Daha da önemlisi, zihinci ve göndergeci kuramların bilgi felsefesi çıkışlı olmalarının bir sonucu olarak yalnızca bildiri tümcelerini, yani bir doğruluk değeri olan tümceleri dikkate almalarına karşılık, davranışçı kuram bildiri tümceleri yanında, soru, emir, istek vb. tümcelerini de açıklayabilecek bir kuramdır. Getirdiği açıklama doyurucu olmaktan uzak olmakla birlikte dilin bilgi iletme, bilgi ortaya koyma gibi belli bir kullanımıyla sınırlı olmayan, dilin bütününe yönelik bir tutum içindedir; dolayısıyla da dile daha tepeden bakar: Dili kullanmanın bir davranışta bulunmak, daha açık bir deyişle konuşan kişinin uyarım koşullarına gösterdiği tepki olduğunu ileri sürer ve anlamı bu iki kavramın (uyarım koşulları ile tepki kavramlarının) kılavuzluğunda açıklamaya çalışır (Aysever 2003: 131-132).

Edim-söze dayalı bu yaklaşımın en önemli temsilcileri John Searle ve John Langshaw Austin’dir. Buradan bugün çeviribilim bağlamında söz konusu ettiğimiz söz eylem kuramı doğmuştur. Edim-sözün gücüne inanan Austin “dikkatimizi ‘edimsel’ sözcelemlere ve daha genel olarak söz edimlerine çeker. Her çeşit söz edimini yöneten iki tür kural vardır: oluşturucu kurallar ile düzenleyici kurallar. Düzenleyici bir kuralın ihlali bir söz edimini kusurlu ya da isabetsiz kılar. Verili bir söz edimi çok çeşitli şekillerde isabetsiz olabilir” (Lycan 2022: 310). Austin’in öğrenci Searle ise, söz-eylem kuramını günümüze kadar taşımıştır.

³ Rudolf Carnap, Viyana Çevresi’nde çözümlemede sözdizimi ve anlamı ön plana çıkararak bir filozoftur. Carnap, bu kapsamdaki bir bilim dilini ideal olarak benimsemiş ve işlem ve kapsam arasındaki ayrımı belirginleştirmiştir. Ayırımın kökeni J. Stuart Mill’e kadar gitmektedir.

5. Dil ve Anlam

Ağırlıklı Almanya merkezli bir anlayış olan Romantik dönem felsefi düşüncesinde dil üzerine sıklıkla başvuru yapılan filozof ve dilbilimci Wilhelm von Humboldt dili *ergon* (ürün) ve *energia* (etkinlik) şeklinde iki boyutta ele almaktadır. Ancak “dil kendisi bir ürün değil, bir etkinliktir” (Humboldt 1979: 418). Dil ile düşüncenin ayrılmaz bir birlik oluşturduğunu düşünen Humboldt’a göre, ‘dil dünyaya bakışımızı belirleyen bir çerçeve’, adeta kapalı bir ortamdır. Zira her insan belli bir kültürün içerisine doğar, düşünce kalıplarını da burada edinir. O halde söylenen ya da yazılan herhangi bir şey belli bir kültürde anlamlıdır, o kültürün dışında anlam değişecektir.

Anlam dil ile, başka bir deyişle dil üzerinden üretiliyorsa dil ile anlam arasında sıkı bir ilişki olmalıdır. “Saussure ve Wittgenstein’den çağdaş edebiyat kuramına dek XX. yüzyılda yaşanan ‘dil devrimi’nin alametifarikası, anlamın dilde ‘ifade edilen’ veya ‘yansıtılan’ bir şey olmadığına anlaşılmasıdır: Anlam, fiilen dil tarafından üretilir” (Eagleton 2018: 81).

Gösteren (*das Bezeichnende*) ile gösterilen (*das Bezeichnete*) arasındaki yaptığı ayrımla modern dilbilimin de kurucusu sayılan F. de Saussure ile birlikte dile ilgili düşünce dünyası köklü bir değişime uğramıştır. “Felsefe tarihinde işaretin işaret edene indirildiği ve dilsel işareten de genellikle kelimelerin anlaşıldığı görülür. [...] felsefe tarihinde birçok filozof kelimelerin ideaların ya da fiili kavrayışlarımızın duyulur işaretleri olduğunu savunmuştur” (Altınörs 2020: 278). Eagleton (2018: 119) Saussure’ün dilsel inceleme yaklaşımını ifade ederken onun, “dili ‘artzamanlı’ olarak, yani tarihsel gelişimi içinde değil de ‘eşzamanlı’ yani tarihin belirli bir noktasında bütün bir sistem olarak incelenmesi gereken bir göstergeler sistemi” biçiminde kavradığını, “her göstergenin, bir ‘gösteren’ (ses imgesi veya grafik eşdeğeri) ile bir ‘gösterilen’den (kavram ya da anlam) oluştuğunun düşünülmesi gerektiğini” ifade etmektedir. Akkaya’ya (2019: 416) göre “bu ilişki mutlak veya zorunlu bir ilişki değildir. Saussure “dili bir sistem olarak düşünüyor ve gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkinin zorunlu değil keyfi olduğunu ileri sürüyor”.

Sistem derken, Saussure’ün (1916) yapmış olduğu ikinci ayrım olan, *langue* (dil) ile *parole* (söz) ayrımının da dil odaklı tartışmaları biçimlendirdiğini ve sonraki çalışmalara zemin hazırladığını söylemek gereklidir. Dil olarak kavramsallaştırdığı ‘*langue*’ dilin kendisini oluşturuyordu ve dilin yapısını ortaya koyuyordu. ‘*Parole*’ ise ‘söz’dü, yani dilin uygulamaya dökülmesiydi ve çok değişkenli olarak gerçekleşebilirdi. “Nihayet, Saussure, dilbilimin gerçek konuşmayla yani kendi deyişiyle *parole* [söz] ile ilgilenirse, ümitsiz bir karmaşaya düşeceğine inanıyordu. Saussure insanların fiilen ne söylediklerini araştırmakla ilgilenmiyordu; göstergelerin insanların konuşmasını mümkün kılan nesnel yapısıyla ilgileniyordu ve buna da *langue* [dil] adını veriyordu” (Eagleton 2018: 120).

O halde dilin bir yönü ile yapı bir yönü ile işlev olduğu ifade edilebilir. Başka bir anlatımla dil bir yönü ile bir sistem, diğer yönü ile etkinliktir. Bu yönü ile Saussure ile Humboldt’un benzer bir çizgide bulduklarını ifade etmek mümkündür. Buraya başkaca bir ikili ayrım yaparak dil olgusuna ilişkin bildiklerimizi derinleştiren N. Chomsky’nin dil yaklaşımını anmak gerekli olacaktır. Chomsky (1969) öncelikle edinç (*competence*) ile edim

(performance) arasında bir ayrım yapmaktadır. “N. Chomsky, Saussure’ün dil kavramına (öğeler dökümü olarak görür bu kavramı) karşı çıkar. N. Chomsky, dilbilgisini, edinci inceleyen üretici, evrensel bir kuram olarak ele alır. Çünkü onun için önemli olan konuşan öznenin yaratıcılığını açıklamak, söylenmemiş tümceleri anlama ve üretme yeteneğini ortaya koymaktır” (Rifat 2008: 74).

Üretici Dönüşümsel Dilbilgisi adı ile alanyazına geçen Chomsky’nin yaklaşımının üretici olması, diğer yandan dönüşümsel olması Altınörs’e (2020: 227-228) göre Chomsky’nin üretici dilbilgisini, “konuşan kişinin gerçekleştirdiği performansın altında yatan içsel ve zımni bilgi veya bilgi olarak tarif etmesi”nden kaynaklanmaktadır. Buna göre üretici dilbilgisi, tümel gramerden farklı olarak belirli bir dilin grameridir. Dönüşümsel olması ise “yüzey yapıların ‘dilbilgisel dönüşüm’ denen işlemlerle soyut derin yapılardan üretildiğini” düşünmesinden kaynaklanmaktadır. Bu anlamda dil sınırsız anlatım olanakları sunan sınırlı bir sistemdir. “Çok uzun zamandır sezgisel olarak kavranan çok önemli bir özelliği vardır dilin. Klasik bir ifadeyle, dilin sınırlı araçların sınırsız kullanımını içerdiği söylenir; yani zihin kesinlikle sınırlıdır ancak her kişinin anlayıp kullanabileceği sınırsız sayıda ifade vardır” (Chomsky 2018: 25).

Bu çalışmada araştırma sorunsalının adım adım işlenmesinde buraya kadar gelinen nokta açısından şu temel saptamalar yapılabilir. Dil denilen genel teorik olgunun dışında somut biçimde tek tek dillerin bir yönü ile bir sistem (yapı) oluşturduğu, bir yönü ile etkinlik (edim) oluşturduğu savunulabilir. Dilin sistem boyutu, bugün dilbilimin bir alt dalı olan dilbilgisi tarafından inceleme konusu yapılmakta, dilin kullanım boyutu ise edimdilbilim, söylem araştırmaları gibi yine dilbilim alt alanları tarafından inceleme konusu yapılmaktadır. Dil olgusu sözcükler temelinde irdelenirse Saussure’ün gösteren-gösterilen ilişkisi yol göstericidir. Bu anlamda dil üzerinden dışa vurulacak her şey, anlam olarak kavranabilir ve dile getirilmeye hazır imgelerdir. Bu imgeler, dışavurum için dilsel işaretlere muhtaçtır.

6. Çeviriye Dil Odaklı Bakış

Çeviri odaklı düşünceler ile çeviri arasındaki ilişki öteden beri sorunsallaştırılan bir konu olmuştur. Edim sahasında çeviri yapabilmeyenin birincil koşulu dil bilmek olarak görülmüş, uygulamadan gelen bu kılıfsal bilgi, dil ile çevirinin neredeyse birbirine eş veyahut en azından çok yakın olgularmış gibi ele alınmasına yol açmıştır. Bugün bilimsel veya en azından alansal olarak sınırlarını çizdiğimiz ‘çeviribilim’den bağımsız olarak çeviri üzerine düşüncelerden bir araya gelen bir literatür vardır. Bilim öncesi dönemde çeviriye dair söylemlerde bulunan düşünür/ yazarların yazıları da bu literatüre dahildir. 60’lı yıllarda hâkim olan dil odaklı yaklaşımlar yerini 70’li yıllarda metin odaklı yaklaşımlara bırakmıştır. 80’li yıllarla birlikte Eugene Nida’nın⁴ (1964) öncülük ettiği ve James Holmes’un⁵ (1988) devam ettirip adını

⁴ Nida (1964) eşdeğerlik kavramını inceleyen ve dinamik eşdeğerlik üzerinden İncil çevirilerine ilişkin ayrıntılı açıklamaları yaparak kutsal metinlerin çevirilerini çeviribilim merkezli olarak okuyan öncü bir kuramcıdır. Diğer yandan çevirinin biliminden bahsederek doğan bu yeni alanı haber vermesi münasebeti ile çeviri odaklı araştırma sahasının kurucularından biridir.

⁵ Holmes (1988), 1972’de sunmuş olduğu ‘Çeviribilimin Adı ve Doğası’ adlı bildiriyle yalnızca ilgili araştırma sahasının adını koymamış, o yıllara değin ayrı ayrı bağlamlarda ele alınmış çeviriye yönelik araştırmaların

koyduğu çeviribilim araştırmaları da elbette literatürün odak noktasını oluşturmaktadır. Buradaki kırılma çeviri olgusuna sadece dil merkezli değil öz gerçekliği içerisinde bakma anlayışı ile, yani kuramsal bir ele alışla mümkün olmuştur.

Çalışmada yaptığımız ayırım bağlamında gerek bilim öncesi dönemde gerekse 60 yıllarla birlikte dilbilim çatısından çıkarak bağımsızlaşmaya doğru evrilen ‘çeviribilim’de çeviriye dil odaklı yaklaşım önemli bir yer tutmuştur. 60’lı yıllarda çeviribilim dilbilimden henüz tam bir kopuş yaşamamışken, çeviri olgusuna dil perspektifinden yaklaşımlar doğal görülmüş ve bir tartışma gereksinimi oluşturmamıştır. Araştırmalar ‘çeviri’den ‘çeviribilim’e doğru dönüşmeden önce ‘çevirinin öncelikle dilsel bir işlem olduğu’ genel kabul gören bir yargı görünümündedir. Anılan çerçevede çeviri olgusu ‘diller arası aktarım’ ya da ‘kod değişimi’ biçiminde algılanmıştır. İlgili düşüncenin izlerini çeşitli ülkelere bağlı ekoller açısından Almanya’da Otto Kade’de (1968), Fransa’da Georges Mounin’de (1967), İngiltere’de Eugene Nida’da (1964) bulmak mümkündür. Öte yandan dil çiftlerine dayalı olarak çeviri prosedürleri geliştiren Vinay / Darbelnet (1958), R. W. Jumpelt (1961) ve Newmark (1988) aynı kategori içerisinde görülebilir. Belli dil çiftleri bağlamında eşdeğerliği bir kavram olarak çeviribilime kazandıran bu yaklaşımlarda, dil merkezli bir bakış açısı ön plana çıkmaktadır.

Çeviribilim içerisinde dil odaklı yaklaşımın önemli bir yer tutması, dil merkezli bir paradigmayı kendi başına haklı çıkarmayacaktır. Her alanda olduğu gibi, çeviri odaklı düşünme ve araştırma alanı da dönüşler yaşamış ve hâkim bakış açısı yer yer değişikliğe uğramıştır. Ancak çevirinin ve çeviribilimin tarihi dil olgusunun, tümel çeviri olgusunun anlaşılması ve açıklanmasında temel alındığını göstermektedir. Çevirinin dilde ve dille gerçekleşiyor oluşu, bu temel alış kendi başına haklı çıkarmaya yetmese de gerekçelendiriyor gibi görünmektedir.

Aşağıda bu temel alışın arkasındaki gerekçeler düşünsel açıdan irdelenecektir. Kuşkusuz dil felsefesi anlam, kapsam, içerik, gösterge, gönderge gibi konuları daha derinlemesine ve ayrıntılandırarak da ele almaktadır. Ancak yukarıda dil felsefesi bağlamında derlenen ve sıralanan söylemler, bu çalışmanın ana eksenine bağlantılı olarak çeviri olgusuyla ilişkilendirilebilir söylemlerdir.

Yukarıda İlk Çağ bağlamında filozofların dil ile ilgili konuları bir ikna etme sanatı olarak gördükleri retorik üzerinden düşündükleri anlatılıp örneklendirilmişti. Bu bağlamda çevirinin de bir anlama ve anlatma sorunu olduğu ifade edilebilir. Vardar (1978) söz konusu duruma dilbilimsel bir perspektiften şöyle işaret etmektedir:

[...] Bir başka deyişle, kaynak dilin yüzeysel yapısından, gerçekleşmiş tümce ya da bildirisinden kalkarak derin yapıya, mantıksal-anlamsal temel ulamlara (kategorilere) inmek, sonra da buradan kalkarak erek dilin eşdeğerli yüzeysel yapılarına ulaşmak gereklidir. Bu iki işlemden birincisi ‘anlama’ sürecine dahildir, ikincisi de ‘anlatma’ sürecine. Gerçekten de, amaç yalnızca bildiriye çözmek ya da anlamak değil, aynı zamanda anladığını yeniden düzgülemek, uygun biçimde anlatmak, derin yapıdan erek dilin yüzeysel yapısına geçerken dilsel düzeneğin gerektirdiği dönüştürümleri yapmaktır (Vardar 1978: 69).

çeviribilim çatısı altında değerlendirilmesini ve çeşitli alt alanlar temelinde kategorizasyonunu sağladığı için çeviribilim alanının diğer kurucusu sayılabilir.

Çeviri olgusunun yine bir felsefi yönelim olarak ‘yorumbilim’ ile ilişkisini ele alan önemli çalışmasında Akın (2021) çevirinin doğasına koşut biçimde şöyle dikkat çekmektedir:

Çeviri olgusu, hangi bakış açısıyla açıklanırsa açıklansın, pratikte bir metni anlama ve anladığı metni başka bir kültüre aktarma sürecinden oluşmaktadır. Böylece çeviri süreci, anlama ve aktarma süreçlerinden oluşan bir süreç olarak, birinci aşamasında metnin yorumlanması, ikinci aşamasında ise, kaynak metinle erek kültür arasında çevirmen aracılığıyla bir iletişim eylemi, kültürel ve toplumsal bir eylemdir (Akın 2021: 17).

Benzer biçimde ‘Antik Çağ’da üzerine çalışılmış retoriğin metin üretiminin en kapsamlı modeli olduğunu savunan Kohlmayer, bir çalışmasında bir hatip ile bir edebiyat çevirmeni arasında şöyle bir özdeşlik kurmaktadır:

Bir hatibin de bir edebiyat çevirmenin de iletmiş veya iletmek istediği bir mesajı vardır; her iki durumda da söz konusu olan şey, aktarımdır. Mesaj edebiyat çevirmenin önünde hazır olarak bulunur. Benzer biçimde bir hatip, konuşmadan önce dinleyicilerini veya okuyucularını yönlendirmek istediği mesaja aklının bir köşesinde zaten sahiptir⁶ (Kohlmayer 2010: 5).

Bu özdeşliğin yanında retoriğin kökenindeki gerekçelendirmeye dayalı yapı, diyasi söylemi gerekçelendiren karakteri, bu noktada kurgusal olmayan metinlere uygun düşmektedir. Yine Kohlmayer’e (2010: 20) göre “ikna temelli retorik cevapları sağlarken, ikna temelli edebiyat sorular sorup onları sorgular”. Retorik, hedefe götürürken edebiyat okuyucuyu bir cevap aramaya yönlendirir. “Bir edebi çeviri ise ancak anlatıcıların ve karakterlerin seslerini olabildiğince doğru, çok sesli ve diğer dil ile kültürlerde tamamen duyulabilir hale getirmesi durumunda ikna edici olabilirdi”.

İlk Çağ filozofları nazarından dil olgusu özelinde dile gelen bir başka olgusal gerçeklik retoriğin de dilin de bilgi işlevine sahip olduğudur. Bu bağlamda Alman psikolog ve dilbilimci Karl Bühler’in (1934) Organonmodell’inde⁷ dilin işlevlerinden biri, ‘Darstellung’ (temsil ya da gösterme) biçiminde ayrılmaktadır. Bu düşünce çeviri odaklı olarak okunduğunda, çevirmenlerin çeviride bilgilendiriciliğin ön planda olduğu metinlerle çalıştıkları bilinmektedir. Bu anlamda dilin arkasında yatan olgusal bir gerçeklik çeviribilim alanına da taşınmıştır. Dilin işlevleri ile metinlerin işlevleri arasında özdeşlik kurarak arkasında felsefi bir arka plan olan bu konuyu çeviribilim alanına taşıyan kişi, ‘bilgilendirici metin tipi’⁸ kategorisi tanımıyla, bilindiği gibi Katharina Reiss’dır (1976: 23).

Dilin bir diğer işlevinin ise felsefi açıdan duygudurumların dışa vurulması şeklinde değerlendirildiği görülmektedir. Konu tanımlama olarak Bühler’de (1934) dilin işlevlerinden ‘Ausdruck’ (ifade, anlatım) olarak dilbilime, Reiss’da ise (1976) metin tipi kategorilerinden ‘dışavurumcu’ metin tipi olarak çeviribilime taşınmıştır. Bu bağlamda dil de dilin organize edilmiş biçimleri olan metinler de bir seçenek olarak duyguları dışa vurmanın bir aracı

⁶ Bu çalışmada yabancı dildeki kaynaklardan yapılan doğrudan alıntıların çevirisi, yazara aittir.

⁷ Yunanca ‘organon’, araç anlamında kullanılmaktadır.

⁸ Kuşkusuz her metnin öyle ya da böyle, az ya da çok bilgilendirici olduğu savlanabilir. Bilgilendiricilik, metinsellik ölçütlerinden biri olarak doğal bir görüngüdür. Ancak bilim faaliyeti, özellikle üst ilkelere ulaşmada soyutlama ve genellemeyi gerektiriyorsa, bazı metin türlerinin yüksek bilgilendiricilik, bazı metin türlerinin düşük bilgilendiricilik düzeyine sahip olduğu yanlışlanamayacak bir genelleme gibi görünmektedir.

olagelmıştır. Edebi türleri içerisine alan bu metin tipi kategorisi, içeriğin yanında ve/veya ötesinde formun, yaratıcılığın ve estetik değerın hâkim olduğu bir alandır.

Bu noktada dile ilişkin öncü felsefelerde ifade edilen bir başka olgusal gerçeklik dilin, konuşan ya da yazanların muhataplarını bir şeye veya bir şey yapmaya yönlendirmesi için araç işlevi görmesidir. Konu adlandırma olarak Bühler'de (1934) onun dilin işlevlerinden biri olarak gördüğü 'Appell' (çağrı, davet) olarak dilbilime, Reiss (1976) üzerinden de onun metin tipi kategorilerinden biri olarak gördüğü 'işlemsel' (Alm. operativ) metin tipi olarak çeviribilime taşınmıştır. Bu noktada dil kullanıcıları, alımlayıcılar (muhataplar) üzerinde dil dışı bir etki uyandırmak istemekte, onları bir şeye davet etmektedir. Bu bağlamda dil üzerinden ve dille bir işlem yapılmakta, bu da 'işlemsel' biçiminde bir adlandırma ile alana yansımaktadır.

Dil odaklı bakışın çeviri ile ilişkisinde 'metin' odaklı tanımlamaların yapılması, ilk tahlilde sorunlu bir doğrudanlığı çağrıştırmaktadır. Ancak çevirmenlerin metinlere yönelimli oldukları, başka bir anlatımla kaynak dizgede kaynak metin şeklinde ifade edilen çıkış noktası ile erek dizgede erek metin şeklinde ifade edilen varış noktası arasında iş ve işlemlerini yaptıkları düşünülürse, dilin olgusal açıdan özünden koparılarak(!) dilin cisimleşmesi olarak görülebilecek metinlere indirgenmesi, kendiliğinden anlaşılır görülecektir. Öte yandan çevirinin öz gerçekliği açısından bunun bir indirgeme mi yoksa tam tersine bir açılım mı olduğu ayrıca tartışılabilir niteliktedir.

Diğer yandan dil ile ilgili felsefi temelli düşünce ve tartışmaların Yeni Çağdaki yani modern felsefedeki uzantıları dillerin arkasında yatan ortak bir mantığın bulunup bulunmadığı ile ilgili bir kapsamı gözler önüne sermektedir. Dillerin doğuşu ve kökeni gibi çok temel bir sorgulama ile de bağlantılı bu sorgulama, evrensellikler konusunu imlemekte ve kabul edilmektedir. Konu çeviri odaklı olarak okunursa, meselenin çeviri odaklı düşünme ve araştırma sahasına çevrilebilirlik-çevrilemezlik ikilemi biçiminde yansıdığını ifade etmek gerekir. 'Dillerin gerek yapı gerekse köken olarak farklı dil grupları ve ailelerine ayrılıyor oluşu, ilkesel açıdan çevrilebilirlik- çevrilemezlik sorununu' gündeme taşımıştır.

Dil ile anlamsallık arasındaki bağ açısından bakılırsa, çevirmenlerin çeviride karşılıkları aradıkları söylenebilir. Karşılık (Alm. Entsprechung) bir mevhumaya denk gelen dilsel işarettir. Bu noktada ilk tahlilde mekanik bir bakış açısı gibi görünse de çeviride dil ile ve dilde işlem yapıldığı için, çeviriyi belirleyen başkaca faktörlerin de etkisinde yapılan şey, karşılık aramaktır. Her çeviri işi bir eşdeğerlik beklentisi içinde yapılmaktadır.

Son olarak Humboldt'un (1979) yapmış olduğu 'ergon-energia', Saussure'ün yapmış olduğu 'langue-parole', Chomsky'nin yapmış olduğu 'competence-performance' ayrımları dil olgusunun çift taraflı ya da çift katmanlı bir olgu olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda konu çeviri odaklı olarak okunursa dil bir yönü ile yapı veya sistem, diğer yönü ile etkinlik veya edimdir. Bir diğer konu, dil ile ilgili felsefi görüşlerde beliren gösteren-gösteren ilişkisidir. Çeviri, sözcüklerin bir dilden başka bir dile taşınması değil, anlamların taşınmasıdır. Kuşkusuz anlamın taşıyıcıları, sözcükler veya söz öbekleridir. Ancak çevirmenler her dilde bir içeriği ifade etmenin çok sayıda yolu olduğunu bilirler. Bu bağlamda çeviri, sözcüklerin arkasında yatan anlamlarla çalışmayı gerektirir. Edebiyatta yüzyıllardan beridir yapılan biçim-içerik

tartışmaları, kutsal metinler bağlamında ele alınan lafız-mana ilişkileri bu kapsamda değerlendirilebilir.

7. Sonuç

Dilin çok kutuplu doğası çeviride bir yandan yapı ile ilgili diğer yandan işlev ile çalışıldığını göstermektedir. Elbette bugün çeviride söz konusu olan geniş açılı bakış açısı, kaynak dizge dışında erek dizge ile ilgili belirleyenleri bir arada dikkate almayı gerektirmektedir. Çeviri, kaynak dünyaya ait faktörlerin yanında erek dünyaya ait faktörlerin ortaklaşa belirlediği bir olgudur. Çeviribilim alanı 60 yıllardan başlayarak önce dil, sonra metin, ondan sonra bilişsel, hermenötik, kültürel yaklaşım tarzlarını birer paradigmatik çerçeve gibi izlemiştir. Bugün içerisinde bulunduğumuz ve güncelliğini halen korumayı başaran kültür odaklı bakış açısı altında çeviriye dil odaklı bakış elbette eski, (çoktan) aşılı, geçilmiş bir aşama gibi görünebilir. Başka bir anlatımla epeydir, dil faktörü çeviriye etki eden başat faktör olarak görülmemektedir. Ancak hâkim bakış açısından, sözde paradigmadan (!) bağımsız olarak, gerek felsefi gerekse bilimsel açıdan dil ile çeviri arasındaki ilişkiler ve ilişki biçimleri, başka bir anlatımla bu olgular arasındaki etkileşimler, geçişimler, sorgulamaya değer görünmektedir.

Burada yapılan araştırma, sosyal bir varlık olan dilin kullanım düzeyine taşındığında birbirinden farklı işlevleri yerine getirdiğini göstermektedir. İnsanlar arasındaki iletişim ve bilgilendirme gereksinimi karşılayan dil, aynı zamanda felsefi düşünüşün de bir nesnesi olagelmıştır. Felsefi görüşlere bakıldığında dilin farklı biçimlerde ele alınıyor oluşunun çeviri olgusu için de bir anlamı olmalıdır. Elbette çeviri, günümüzün gereksinimleri doğrultusunda şekillenen bir edim sahasıdır. Ancak çeviri olgusu formunda çeviri, düşünmenin, akıl yürütmenin ve araştırmanın bir konusudur. Çeviri olgusu ile çeviri edimi arasındaki bağları kurmak düşünce alanındaki zenginliğe ve doygunluğa bağlı görünmektedir. Dil, organize edilerek metinlere dönüşür, çeviride de metinler esastır. Dilin işlevleri, metinsel işlevlere yansımakta, bu işlevler çeviri edimi açısından gerek kaynak dünya gerek erek dünyada yapılan işlemlerde dikkate alınan faktörlere dönüşmektedir. Bu bağlamda bilgi alanından eylem alanına geçişte; düşünce, bilgi alanını temsil etmektedir.

KAYNAKÇA

- Akın, Ayla (2021). *Çeviri Yorumbilimi: Çevirmenin Anlama Süreci*. İstanbul: Hiper yayın.
- Akarsu, Bedia (1998). *Wilhelm von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı*.
- Akkaya, Mehmet (2019). *Filozofça Bilgi Kuramı: Eleştirel Bilgi Felsefesi Tarihi ve Diyalektik Materyalist Epistemoloji*. İstanbul: Belge Yayınları
- Altınörs, Atakan (2020). *Dil Felsefesi Tartışmaları. Platon'dan Chomsky'ye*. İstanbul: Bilge Kültür-Sanat.
- Austin, John L. (1984). *How to Do Things with Words*, Oxford: Oxford University Press.
- Aysever, R. Levent (2003). *Dil Felsefesinin Geleceğine Bir Bakış*. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 20 (2), s. 127 – 140.
- Bühler, Karl (1934). *Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache*. Stuttgart: Lucius & Lucius 1999.

- Chomsky, Noam (1969): *Aspekte der Syntaxtheorie*. Frankfurt am Main. Suhrkamp Taschenbuch Verlag.
- Chomsky, Noam (2018). *Dilin Mimarisi*. Çev: İsa Kerem Bayırlı. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Eagleton, Terry (2018). Edebiyat Kuramı. Giriş. 6. Basım. Çev.: Tuncay Birkan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Frege, Gottlob (1982). *Über Sinn und Bedeutung*. Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik. Band 100, 1892, s. 25–50.
- Holmes, James (1988). *Traslated! Papers on literary translation and translation studies, with an introduction by Raymond van den Broeck*. Amsterdam: Rodopi.
- Humboldt, Wilhelm von (1979). Werke in fünf Bänden, Band III, Schriften zur Sprachphilosophie. Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Jumpelt, Rudolf Walter (1961). Die Übersetzung naturwissenschaftlicher und technischer Literatur. Sprachliche Maßstäbe und Methoden zur Bestimmung ihrer Wesenszüge und Probleme. Berlin-Schöneberg: Langenscheidt.
- Kade, Otto (1968). Zufall und Gesetzmäßigkeit in der Übersetzung. Leipzig: VEB Enzyklopädie (Beiheft zur Zeitschrift Fremdsprachen I).
- Kohlmayer, Rainer (2020). Rhetorik und Theorie der Literaturübersetzung: Überlappungen und Differenzen. Die Schnake. Bd. 31/32. 2010 S. 1 – 24.
- Lycan, William (2022). Dil Felsefesi. Güncel Sorunlar, Çözümler ve Tartışmalar. Çev: R. Levent Aysever. İstanbul: Say Yayınları.
- Mounin, George (1967). Die Übersetzung. Geschichte, Theorie, Anwendung. München: Nymphenburg
- Nida, Eugene A. (1964). *Toward a science of translating. With special reference to principles and procedures involved in bible translating*. Leiden: Brill.
- Quine, Willard V. O. (1960): Word and Object. Cambridge (Mass.) (MIT Pr.); dt.: Wort und Gegenstand. Stuttgart: Reclam.
- Reiss, Katharina (1976): Texttyp und Übersetzungsmethode. Der operative Text. Kronberg. Heidelberg.
- Rıfat, Mehmet (2008). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergibilim Kuramları. 1. Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler*. Gözden Geçirilmiş 4. Baskı. İstanbul. Yapı Kredi Yayınları
- Saussure, Ferdinand de (1916). Cours de linguistique générale. Paris.
- Searle, John R. (1969): Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stekeler-Weithofer, Pirmin (2014). Sprachphilosophie. Eine Einführung. München: Verlag C. H. Beck.
- Vardar, Berke (1978). Dilbilim Açısından Çeviri. *Türk Dili Dergisi Çeviri Sorunları Özel Sayısı*, 322, s. 60-71.
- Vinay Jean-Paul & Darbelnet Jean (1958). Stylistique Comparée du Francais et de l'Anglais: Méthode de Traduction, Paris: Didier.
- Wittgenstein, Ludwig (1953). Philosophical Investigations, translation by G.E.M. Anscombe. Oxford: Basil Blackwell.

EXPANDED SUMMARY

Language can be roughly defined as a social entity that enables communication between people. In this sense, language first served communication. Today, communication is considered one of the most basic functions of language. On the other hand, another function of language can

be mentioned as the information function. In other words, people who have a need to know and recognize others have resorted to communication for this purpose, and language for communication. Because humans are social beings, they are open to communication and even need it. In this context, the need for communication is a vital need. The need for knowledge or getting information has also shaped civilizations throughout human history. Both scientific advances and technical and technological advances that put science into service have been made possible by the dissemination of knowledge. In this context, language is not only a repertoire that produces knowledge, but also a tool that serves its dissemination. If the subject is evaluated from a philosophical perspective, it can be seen that philosophers have always thought about language, just as they have thought about nature, God, and existence. In this sense, language has been an object of human thought since ancient times. Philosophy, which is the first discipline in the search for knowledge and which gives rise to other sciences, is the product of an effort to understand and explain. At this point, the subject of language became an object of philosophy long before modern linguistics, of which F. de Saussure is considered the founder. At this point, ideas have been developed on issues such as the birth of languages, their spread and prevalence, the structure and function of languages since the Ancient Period.

When we look at the philosophical production related to language, we see that the philosophers of the Ancient Age, especially Plato and Aristotle, dealt with language at the level of rhetoric. Because the art of public speaking, which is based on beautiful speech, has been a technique used by philosophers to persuade their students or other interlocutors. Rhetoric is also a means of gaining information on the one hand and expressing emotions on the other. In this sense, language is the criterion of knowledge. If we read the subject from a translation-focused perspective: Language has various functions, such as 'showing, telling and calling', according to Bühler. Since these functions are reflected in texts as organized forms of language, the text types that Reiss distinguishes as 'informative, expressive and operational' are self-explanatory.

Apart from these, the history of thought on language shows that the phenomenon called language is defined as a structure on the one hand and an activity on the other (Humboldt). This situation is sometimes expressed through the concept pairs of language and speech (F. de Saussure). These distinctions show that language is a two-layered phenomenon and has a quality that includes two dimensions. If this idea is interpreted and taken further, we arrive at the concepts of surface structure and deep structure, and even further, the concept pair of competence-act (Chomsky). The concept pairs that have been used historically in relation to language reveal that language is, on the one hand, a limited mechanism, but this mechanism can be used for unlimited expression possibilities. If the relevant issue is read from a translation-focused perspective, it is clear that translators operate on the systemic dimension of the language, and at the same time, of course, they operate on the practical dimension of the language.

As a result, philosophical discourses on the phenomenon of language coincide with what we know about the language factor, which can be defined as a sub-factor of the phenomenon of translation. However, this situation cannot be interpreted as providing a sufficient perspective on the phenomenon of translation through the lens of language. Translation Studies follows an

interdisciplinary process depending on the specific subject it researches. The multidimensionality of the translation phenomenon both justifies and necessitates interdisciplinary functioning. Therefore, a broad-scale perspective on the phenomenon of translation necessitates a holistic perspective rather than a singular one. One of these perspectives would naturally and absolutely be the language-oriented view. From a language-focused perspective, the field of philosophy can be one of the possibilities for verifying and controlling the field of translation. Thus, the rationale for the philosophical view of the phenomenon of translation becomes clear.

